Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

Rigorózní práce

Komparativní studie vzdělávacích systémů Rakouska a České republiky

Praha 2009 Mgr. Miroslav Císař

Charles University in Prague
Faculty of Arts
Department of Pedagogy

Rigorosum Thesis

Comparative Study of Education Systems of Austria and the Czech Republic

Prague 2009 Miroslav Císař, M.A.

Prohlášení autora

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená rigorózní práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 30. 09. 2009 *Jméno autora* Mgr. Miroslav Císař

Vlastnoruční podpis

Poděkování

Poděkování

Chtěl bych poděkovat mé konzultantce Doc. PhDr. Miroslavě Váňové, CSc. za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce.

Anotace

Rigorózní práce se zabývá dvěma vzdělávacími systémy v Evropě, a to systémem rakouským a českým. Práce je koncipována teoreticky a zkoumá jednak legislativní rámec školství Rakouska a České republiky, přičemž se vztahuje k legislativě těchto zemí až k roku 1918, kdy oba státy vznikly po rozpadu Rakouska – Uherska. Dále se práce zabývá současným stavem obou školských systémů, jejich podrobnou analýzou a charakteristikou. Není opomenuta aktuální agenda a probíhající diskuse, které se zabývají obecnými problémy a trendy, prioritami i cíly na pozadí školské politiky EU. K této kapitole jsou přiřazeny i výsledky výzkumných studií OECD PISA 2006 a TIMSS 2007. Jádro práce spočívá v komparaci obou vzdělávacích systémů. Nechybí srovnání legislativního rámce a probíhajících diskusí, které se v současnosti vedou v obou zemích. V závěru práce, která je pojata jako syntéza celé rigorózní práce, jsou zachyceny tendence, ke kterým v obou zemích dochází s hlubším zamyšlením nad sociálními, ekonomickými, duchovními a kulturními procesy a změnami, ke kterým dochází v obou školských systémech.

Klíčové pojmy

gymnázium, hospodářské reálné gymnázium (*Wirtschaftskundliches Realgymnasium*), komparace, konzervatoř, nižší sekundární školství, odborná vysoká škola (*Fachhochschule*), odborně vzdělávací vyšší škola (*Berufsbildende höhere Schule*), postgraduální studium, postsekundární školství, primární školství, reálné gymnázium (*Realgymnasium*), sekundární školství, soukromá univerzita (*Privatuniversität*), státní vysoká škola, střední odborná škola, střední odborné učiliště, terciární školství, učňovství (*Lehre*), umělecká univerzita, veřejná vysoká škola, všeobecně vzdělávací vyšší škola (*Allgemeinbildende höhere Schule*), vyšší sekundární školství, primární škola (*Grundschule/Volksschule*).

Annotation

The rigorosum thesis deals with two European education systems, i.e. the Austrian and the Czech education system. The thesis is conceived rather theoretically and inquires into both legislation frames of the Austrian and the Czech education systems, whilst the thesis probes into the legislation back to the year of 1918 when both these countries originated after the break up of the Austro – Hungarian monarchy. Then, the rigorosum thesis concerns with the current conditions of both education systems providing detailed analysis and characteristics. The actual agenda and ongoing discussions are not ommited and they concern with general problems and trends, priorities and objectives in the EU's education policy background. Even the outcomes of the research studies of OECD PISA 2006 and TIMSS 2007 are assigned into this chapter. The core of the rigorosum thesis lies in the comparison of both education systems. The comparison of legislation frame and ongoing discussions, which are carried on in both countries, are not ommited. The conclusion of the rigorosum thesis, which is made up as the synthesis of the whole work, is rendered with current tendencies that arise in both countries. The conclusion is giving a deeper look and contemplation at social, economic, clerical and cultural moves and changes which currently exist in both education systems.

Key Issues

apprenticeship (*Lehre*), commercial grammar school (*Wirtschaftskundliches Realgymnasium*), comparison, conservatory, elementary school (*Grundschule/Volksschule*), general upper educational school (*Allgemeinbildende höhere Schule*), grammar school (*Realgymnasium*), lower secondary education, postgraduate study, postsecondary education, primary education, private university (*Privatuniversität*), public university, secondary grammar school, vocational university (*Fachhochschule*), vocational upper educational school (*Berufsbildende höhere Schule*), secondary education, secondary vocational apprentice school, secondary vocational school, state university, tertiary education, university of arts, upper secondary education.

Obsah

ÚVOD **8**

CÍLE PRÁCE **10**

METODY PRÁCE **11**

1. ČESKÝ ŠKOLSKÝ SYSTÉM **12**

1.1 LEGISLATIVNÍ RÁMEC VZDĚLÁVACÍ SOUSTAVY ČESKÉ REPUBLIKY 12
1.2 CHARAKTERISTIKA SOUČASNÉHO ŠKOLSKÉHO SYSTÉMU ČESKÉ REPUBLIKY 19
1.2.1 Primární a nižší sekundární školství *19*
1.2.2 Vyšší sekundární školství *23*
1.2.3 Terciární školství *27*
1.3 EVROPSKÉ TENDENCE VE ŠKOLSTVÍ A JEJICH DOPAD NA ČESKOU REPUBLIKU 35
1.3.1 Probíhající diskuse v českém školství *35*
1.3.2 Priority a cíle českého školství *40*
1.3.3 Výzvy a překážky současné české školské politiky *42*
1.3.4 Dopady školské politiky EU na české školství *44*
1.3.5 Výsledky a závěry školských výzkumů pro Českou republiku *46*

2. RAKOUSKÝ ŠKOLSKÝ SYSTÉM **48**

2.1 LEGISLATIVNÍ RÁMEC VZDĚLÁVACÍ SOUSTAVY RAKOUSKA 48
2.2 CHARAKTERISTIKA SOUČASNÉHO ŠKOLSKÉHO SYSTÉMU RAKOUSKA 55
2.2.1 Primární a nižší sekundární školství *55*
2.2.2 Vyšší sekundární školství *59*
2.2.3 Terciární školství *63*
2.3 EVROPSKÉ TENDENCE VE ŠKOLSTVÍ A JEJICH DOPAD NA RAKOUSKO 71
2.3.1 Probíhající diskuse v rakouském školství *71*
2.3.2 Priority a cíle rakouského školství *76*
2.3.3 Výzvy a překážky současné rakouské školské politiky *78*
2.3.4 Dopady školské politiky EU na rakouské školství *80*
2.3.5 Výsledky a závěry školských výzkumů pro Rakousko *82*

3. KOMPARACE SYSTÉMŮ ŠKOLSTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY A RAKOUSKA **84**

3.1 SROVNÁNÍ SOUČASNÉ VZDĚLÁVACÍ SOUSTAVY ČESKÉ REPUBLIKY A RAKOUSKA 84
3.1.1 Srovnání legislativního rámce školství Rakouska a České republiky *84*
3.1.2 Srovnání probíhajících diskusí ve školství v Rakousku a České republice *87*
3.1.3 Srovnání primárního a nižšího sekundárního školství ČR a Rakouska *93*
3.1.4 Srovnání vyššího sekundárního školství ČR a Rakouska *100*
3.1.5 Srovnání terciárního školství ČR a Rakouska *107*

4. ZÁVĚR **114**

5. BIBLIOGRAFIE **121**

5.1 SEZNAM POUŽITÉ ČESKÉ LITERATURY A PRAMENŮ 121
5.2 SEZNAM POUŽITÉ ZAHRANIČNÍ LITERATURY A PRAMENŮ V ORIGINÁLE 123
5.3 SEZNAM TABULEK A GRAFŮ 126
5.4 SEZNAM PŘÍLOH 127

RESUMÉ **128**

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE **129**

Úvod

Rozhodl jsem se provést srovnávací studii dvou zemí, a to České republiky a Rakouska; porovnat jejich vývoj, legislativní rámec školství a současný stav jejich školského systému. Hlavním důvodem pro výběr Rakouska není pouze jeho geografická poloha, ale i poměrně blízká mentalita obyvatel, kulturní a hospodářská podobnost obou zemí. Střední Evropa zahrnující několik států má v mnohém komparaci čím přispět, i když tvoří zdánlivě homogenní celek. Je zde však právě mnohem větší odlišnost - a to díky hluboce zakořeněné národní identitě, která se utvářela po staletí.

Dalším důvodem pro výběr Rakouska pro komparaci jeho školského systému s českým školským systémem je členství obou zemí v Evropské unii a také jejich přibližně stejný demografický vývoj. Kulturně je Česká republika v Evropě Rakousku nejblíže, a to díky historické provázanosti obou zemí z dob Rakousko - Uherské monarchie. Mnohé osobnosti kultury, společenského života, vědy a průmyslu pocházeli právě z území Českých zemí a Rakouska. Jejich odkaz spojené Evropě 21. století tak zůstává aktuální dodnes.

Dlouhodobá stabilita školské politiky Rakouska a preciznost v řízení celého školského systému byla dalším důvodem pro výběr této země ke komparaci. Rakouský důraz na pořádek a systematičnost by mohli posloužit České republice jako vhodný podnět a vzor při rozhodování o budoucím směřování její školské politiky. Česká republika se tak může inspirovat v řízení školství a jeho podobě právě od Rakouska.

I když oba státy existují samostatně a nezávisle již od roku 1918, do roku 1918 prakticky nástupem Ferdinanda I. na český trůn v roce 1526 začíná společná, mnohdy velmi těžká dějinná zkušenost. I když nebyly dodrženy sliby Ferdinanda I., díky nimž se dostal na český trůn, ovládli Habsburkové České země na dalších bezmála 400 let. I postavení protestantů v již dost katolické zemi bylo velmi nelehké. Osudová bitva na Bílé Hoře 8. listopadu 1620, porážka českých stavů, resp. české šlechty, která se odmítla podvolit císařskému trůnu ve Vídni (s výjimkou moravské šlechty, která se císařskému dvoru podvolila), znamenala faktickou a definitivní rekatolizaci a po několik staletí trvající germanizaci českého území. Habsburkové pozvali do Českých zemí jezuity. Ti zavedli velmi kvalitní vzdělávání a byli příkladným vzorem. I když je s jejich přítomností v Čechách spojován útlak a násilná rekatolizace obyvatel, přece jen byly dopady jejich přítomnosti ve vzdělávání v Českých zemí spíše pozitivní.

Je nezbytné pohlížet na český národ uvnitř Rakouské monarchie rovnocenně národu rakouskému - vidět a připustit, že tehdejší politické uskupení přineslo do Čech vzdělanost, pořádek a až na smutnou porážku na Bílé Hoře a třicetiletou válku také kulturní a hospodářský rozvoj. Pozice českého národa se po Národním obrození na sklonku fungování Rakouské monarchie výrazně zlepšila a po smrti Franze Josefa v jeho nástupci Karlovi mělo do Rakouska - Uherska, resp. do Čech dorazit, ale již nedorazilo nové správní a politické uspořádání, které by vytvořilo z mnohonárodnostního soustátí spíše spolek, federaci nebo by umožnilo jistou

autonomii a jazykovou rovnoprávnost národů uvnitř celé Říše. To se však nestalo a v roce 1918 byla vyhlášena nezávislá Československá a Rakouská republika.

Při studiu školských systémů obou zemí je třeba odstranit stereotypy a dívat se na srovnávání těchto dvou zemí nezaujatě a objektivně. Pokud si jako zdroj možné inspirace pro fungování českého školství anebo k reformě českého školství zvolíme právě Rakousko, nebude na tomto rozhodnutí nic nelogického, spíše naopak.

Společná historie obou zemí nám tak může posloužit jako příklad toho, co po několik staletí společného soužití Čechů a Rakušanů ve školství dobře fungovalo a co zavedlo principy, ze kterých může těžit Česká republika dodnes - čím tedy může studium rakouského školství přispět k řešení otázek týkající se dalšího směřování české vzdělávací soustavy a v čem se může Česká republika od Rakouska inspirovat.

Práci jsem rozdělil do tří částí, které v posloupnosti odpovídají zadání tématu práce - komparaci. V první části se věnuji popisu a analýze českého školského systému, jeho legislativnímu zázemí a jednotlivých školských stupňů. Věnuji se také problematice dopadu politiky EU na české školství a v této souvislosti ukazuji jeho priority a cíle i výzvy a překážky a věnuji se aktuálním diskusím o nich. Do této části jsem zahrnul také výsledky výzkumů PISA 2006 a TIMSS 2007.

Víceméně stejnou strukturu má i popis a charakteristika rakouského školského systému, kterým se věnuji v druhé části práce. U obou zemí se nevěnuji podrobně preprimárnímu a speciálnímu školství, neboť bych práci příliš rozšířil. Není možné a ani není cílem podat úplný a vyčerpávající popis. Mým cílem bylo v těchto kapitolách podat ucelenou informaci o hlavním školském proudu, tj. primárním, nižším a vyšším sekundárním a terciárním školství. Vynechal jsem rovněž oblast postgraduálního a neformálního celoživotní učení.

Obdobná struktura obou částí mi usnadnila komparaci obou systémů, kterou se zabývám ve třetí části práce. Jádro této komparace spočívá ve srovnání primárního a nižšího sekundárního, vyššího sekundárního a terciárního školství. V této kapitole jsem rovněž zahrnul do srovnání probíhající diskuse v obou zemích o podobě školství, které můžeme najít řešené v předchozích dvou kapitolách. V této kapitole jsem nevynechal ani srovnání legislativy obou zemí a srovnání priorit, cílů na jedné straně a trendů a problémů na straně druhé. V závěru práce pak provádím syntézu toho, čím jsem se v práci zabýval a nastiňuji zde možný vývoj a tendence, hledám souvislosti a širší kontext.

Tato studie by chtěla přispět k uvědomění si specifických rysů školské soustavy České republiky a Rakouska, a to nejen na bázi regionální přeshraniční spolupráce, ale také by měla přispět k smysluplnosti současných debat o podobě školských systémů v ostatních zemí EU. Školské systémy České republiky a Rakouska tak mohou být příkladem pro případnou transformaci školských systémů v některých zemích Evropské unie.

Cíle práce

Komparativní studia jsou v současnosti velmi žádaná z důvodu praktické využitelnosti a funkčnosti - komparace je možným nástrojem k pochopení národních odlišností a specifik v rámci celé Evropy; umožňuje nejen lépe poznat vlastní identitu, ale dokáže také přispět k uchování rozmanitosti a bohatství v evropském vzdělávacím prostoru tím, že posiluje a prohlubuje znalosti a vědomí o dané oblasti.

Cílem rigorózní práce bylo proto postihnout a vysvětlit kauzalitu procesů v ČR a Rakousku odehrávajících se na pozadí stále více unifikované Evropské unie a jejích vzdělávacích cílů a priorit. Rozhodl jsem se analyzovat současný stav školství v obou zemích. Cílem bylo vysvětlit, proč se české školství od roku 1989 tak zásadním způsobem změnilo a jaký byl důvod k této změně. Podobně bylo nutné vysvětlit vývoj od roku 1945, resp. 1948 až do roku 1989. V podobném duchu se věnuji změně školství v Rakousku po roce 1989, především pak reformě sekundárního a terciárního školství. Práce by měla proto ukázat rozdílnost vývoje u obou zemí, ačkoliv zde byly přijímány rozhodnutí mající v zásadě stejný cíl - zvýšení počtu vysokoškolsky vzdělané populace a dosažení lepší prostupnosti vzdělávacího systému. Bylo tedy nutné, abych zmínil nejen překážky a trendy, ale také priority a cíle, které v obou zemích existují.

Cílem komparace je pak zachytit postoje vlád a jejich přístupy v obou zemích k řešení otázek týkajících se celého školství a jeho odpovědi na trendy ve školství, které přicházejí zvenčí. Bylo nutné ukázat jak rozdílný či shodný postup obě země zaujímají. Jádro komparace tvoří srovnání celého formálního školského systému Rakouska a České republiky - primárního a nižšího sekundárního, vyššího sekundárního a terciárního školství. Nevynechal jsem rovněž komparaci legislativního rámce a současných probíhajících diskusí v obou zemích. Cílem komparace je podat teoretickou ucelenou analýzu obou národních vzdělávacích systémů a objasnit kauzalitu změn a vývoje až od roku 1918 (v kapitole legislativy) a současné směřování školství v rámci sjednocené EU s jejím specifickým dopadem na český a rakouský školský systém. V komparaci by mělo být proto zřejmé jak dalece jsou si obě země blízko a kde se naopak odlišují, a to jak z hlediska svých funkčních parametrů tak z hlediska své struktury.

Celá práce by měla používat srozumitelné indikátory vzdělávání. Použil jsem univerzální nástroj, a tím je Mezinárodní norma pro klasifikaci vzdělávání ISCED 1997.

Dalším cílem rigorózní práce je analyzovat fungování obou systémů a jejich výsledky včetně srovnání regionálního školství, zejména základního a nižšího sekundárního. Mělo by být jasné k jakým změnám dochází na úrovni středního odborného školství a středního všeobecně vzdělávacího školství. Práce se rovněž snaží ukázat posuny, k nimž došlo u obou států v koncepci školství a ve školské politice. Na terciární úrovni by mělo být z práce zřejmé, jaké změny nastaly za posledních dvacet let, kam se vysoké školství vyvíjí a také to, čím může terciární sektor přispět v oblasti domácího a mezinárodního výzkumu a čím může přispět do mozaiky národních odlišností celé EU.

Metody práce

V práci jsem použil metodu teoretické analýzy. Z empirických metod jsem využil metodu pozorování.

Jelikož je rigorózní práce teoretické povahy, byly i v ní použity teoretické metody. Již v úvodu je zmíněno, že jsem se snažil o co nejpřesnější analýzu obou školských systémů. Analýzu jsem tedy jako teoretickou metodu použil v prvních dvou kapitolách věnujících se obecné charakteristice současných školských systémů. Z dalších metod jako je syntéza, indukce a dedukce, je třeba zmínit syntézu, ke které docházím v závěru práce.

V práci jsem se snažil uplatňovat systémový přístup. Zde jsem komplexně sledoval pedagogické objekty jako mnohorozměrné a vnitřně propojené celky. Nechápu systémy školství jako součet částí primárního, sekundárního a terciárního stupně, ale jako jeden celek. Zkoumal jsem tak nejen zájmy jednotlivců či institucí, ale viděl také i ekonomické souvislosti, politické aspekty obou zemí, ale také právní, demografické a další souvislosti. Zkoumal jsem tak vzájemné vztahy a působení komponent daného celku - školské soustavy Rakouska a České republiky, přičemž jsem hledal uspořádání, smysl a hierarchii těchto vztahů.

Využil jsem také své vlastní zkušenosti s českou pedagogickou realitou. Základními metodami uplatněnými v této práci je obsahová analýza pedagogických dokumentů a historicko - srovnávací metoda.

1. Český školský systém

1.1 Legislativní rámec vzdělávací soustavy České republiky

Převratem **dne 28. října 1918** získal český národ znovu po třistaleté porobě svou národní nezávislost a došlo k osvobození Slováků, vydaných do té doby krutému maďarskému útlaku ohrožujícímu jejich národní existenci. Zrození samostatné demokratické republiky otevíralo nové možnosti řešení všech otázek, které přežívaly z předchozího období Rakouska - Uherska. Bezprostřední poválečné období bylo doprovázeno významným úsilím vytvořit moderní československé školství a vyřešit vzdělávání učitelů. Po vzniku Československa v roce 1918 bylo hlavním problémem vytvoření jednotné školské soustavy a vyrovnání kulturní úrovně ve třech různorodých částech země : v Českých zemích, na Slovensku a na Zakarpatské Ukrajině. To vše bylo provedeno řadou zákonodárných aktů v letech 1919 až 1923, z nichž nejvýznamnějším byl tzv. **Malý školský zákon z června 1922**. Tento zákon měl význam především unifikační, neboť jeho ustanovení se vztahovala na všechny školy v republice. Bylo jím dosaženo sjednocení národních škol jak po stránce obsahové tak i po stránce vnější organizace. Struktura českého školství jím zůstala nedotčena, podařilo se ji rozšířit na Slovensko, nikoliv však na Zakarpatskou Ukrajinu. Síť vysokých škol byla národnostně reorganizována a značně rozšířena.[1]

Podstatným a určujícím aktem, který se dotýkal školství, byl **Zákon z 28. října 1918 o vytvoření Československého státu**, v němž se uvádělo, že všechny předcházející říšské a zemské zákony a nařízení se zatím ponechávají v platnosti. V listopadu 1918 bylo zřízeno **Ministerstvo školství a národní osvěty**, pověřené řízením školství. Tak byla potvrzena a zajištěna legislativně a administrativně kontinuita a návaznost vzhledem ke škole předchozí.

Významným aktem v oblasti národní školy byl **Zákon o menšinových školách** (**přijat v dubnu 1919**), podle něhož měla být vytvořena síť českých škol v národnostně smíšených pohraničních okresech, kde byli Češi v menšině a většina českých dětí se dosud musela učit v německých školách. Postavení školy v systému státního mechanismu bylo předmětem několika zákonodárných aktů. Především to byla **Ústava Československé republiky** (**přijatá v únoru 1920**), v níž podstatné články, které se týkaly školy, byly tři (*119*, *120* a *131*). Podle prvního mělo být vzdělávání v souladu s výsledky vědeckého bádání, druhý formuloval principy řízení a kontroly všech záležitostí vzdělávání ze strany státu, třetí zajišťoval národnostním menšinám vzdělávání v mateřském jazyce. Formálně Ústava nepřekročila dosavadní rakouské ústavní normy. Zvláštní bod, kterým by občanům bylo zaručeno právo na vzdělání, Ústava neobsahovala.[2]

Školství se týkal **Zákon o školské správě** (**1920**), související s chystanou reformou místních orgánů (*Župní zákon*), který přinesl některé významné demokratické prvky do řízení

[1] VESELÁ, Z. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno : Paido, MU Brno, 1992, str. 71 – 136. ISBN : 80 – 210 – 0458 – 4.
[2] WALTEROVÁ, E. *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti.* Brno : Paido, MU Brno, 2004. 1. díl, str. 49 - 77. ISBN : 80 – 7315 – 083 – 2.

školství. Struktura školské správy zůstala čtyřúrovňová - obecní, okresní a zemské školské rady; centrální řízení bylo záležitostí Ministerstva školství. Na nejvyšších článcích chyběli nyní zástupci církve, do Rad byli včleněni učitelé. Další dílčí nařízení se týkala postavení učitelů, z nichž je třeba zmínit povinnou zkoušku způsobilosti pro výkon učitelského povolání. Dále byl zrušen celibát učitelek, který platil v Rakousku do roku 1918.[3]

Nejvýznamnějším zákonem v celém meziválečném období, který se vztahoval ke škole, byl tzv. **Malý školský zákon**, **přijatý v červnu 1922**. Tento zákon vytvořil legislativní základ pro školy, vymezil cíle, organizační zásady a nově i strukturu celého školství. Kodifikoval dosavadní změny a aktuální potřeby související se školou. I když neobsáhl všechny problémy, jeho význam pro další vývoj školy je nesporný. V zákoně byly formulovány obecné cíle a úkoly školy, vymezen byl obsah vzdělávání v široké škále vyučovacích předmětů. Organizace a obecné normy pro školu, které byly stanoveny rakouskými školskými zákony, v zásadě nebyly změněny. Nejradikálnější změnou bylo stanovení povinné školní docházky na plných osm let bez výjimek (před rokem 1918 se výjimky z povinné školní docházky vztahovaly na obyvatele ve venkovských oblastech). Nedotčena zůstala struktura dosavadní české národní školy - na venkově osmileté obecné školy, ve městech pětileté obecné a tříleté měšťanské školy.

Co se týče vysokého školství, tak po vzniku První republiky bylo založeno několik nových vysokých škol. **Zákonem z 12**. **prosince 1918** vznikla od školního roku 1919/1920 Vysoká škola zvěrolékařská v Brně, **Zákonem ze dne 28**. **ledna 1919** bylo rozhodnuto o založení druhé české univerzity se sídlem v Brně se čtyřmi fakultami - právnické, lékařské, přírodovědecké a filozofické a **Zákonem z 24. července 1919** byla zřízena samostatná Vysoká škola zemědělská v Brně, téhož měsíce byla zřízena tříletá Vysoká škola obchodní v Praze (**Zákonem z 23. července 1919**). Veškeré úsilí o rozvoj školství i pedagogické teorie přerušila šestiletá fašistická okupace, která měla pro celou českou společnost neblahé důsledky. Ve školství znamenala nejen okleštění, ale přímo deformaci, neboť nacisté je přizpůsobovali potřebám germanizace a fašistické politice „*převýchovy*" české mládeže.

Konec hrůzostrašné války, porážka fašismu a osvobození naší republiky, umožnilo zahájit obnovu ve všech oblastech a začít rozvíjet mírový život. Směr poválečného vývoje byl určen politickým převratem v únoru 1948. **Zákon o vývoji školství** v poválečném Československu předznamenalo programové prohlášení domácí české vlády - **Košický vládní program** (**5**. **4**. **1945**). Košický vládní program vyhlašoval demokratizaci vzdělání, vědy a kultury. Osvobozené Československo se mělo budovat na nových principech, které dávaly teoreticky občanům široké možnosti uplatnění se na správě a na řízení státu a měly vytvářet podmínky pro zpřístupnění všech historicky vzniklých hodnot co nejširšímu okruhu lidí. Vývoj české školy a vzdělanosti po druhé světové válce v období čtyř desetiletí druhé poloviny 20. století byl výrazně poznamenán změnou politické orientace státu, monopolizací a

[3] WALTEROVÁ, E. *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti.* Brno : Paido, MU Brno, 2004. 1. díl, str. 49 - 77. ISBN : 80 – 7315 – 083 – 2.

jednostranností ideologie, zpolitizováním života a pedagogického působení školy, která podléhala politickým a ekonomickým opatřením a normativním zásahům shora.[4]

Zákon o základní úpravě jednotného školství č. 95/1948 Sb. z dubna 1948 školy bez výjimky zestátnil a eliminoval vliv církve. Pro vývoj školy mělo zásadní význam přijetí **Zákona o základní úpravě jednotného školství** (**Zákon č. 95, Sb. 1948**). V mnoha ohledech byl zákonem průlomovým. Hlavní zásadou zákona je jednotnost školské soustavy, která má zajistit rovné právo všech občanů na vzdělání. Poprvé v historii české školy měla být zajištěna průchodnost školské soustavy od předškolního věku k nejvyšším stupňům vzdělávání, což dosavadní zákony, některé ještě z dob Rakouska - Uherska, neumožňovaly.

V dubnu 1953 byl přijat nový **Zákon o školské soustavě a vzdělávání učitelů č. 31/1953 Sb.**, který měl zajistit vzdělávání pro socialistickou společnost. **Zákonem z dubna 1953, o školské soustavě a vzdělávání učitelů**, vznikla nová školská soustava, v níž se dosavadní tři stupně všeobecně vzdělávacích škol organizačně sloučily, druhý a třetí stupeň se zkrátily ze čtyř let na tři, povinná školní docházka byla zkrácena na 8 let, cesta k maturitní zkoušce jedenáctiletá. Koncepce této soustavy směřující k jednotnému typu středního vzdělávání se však ukázala být nereálnou. Škola měla vychovávat socialistické občany, a proto musela být spjata těsně s úkoly socialistického budování a obrany vlasti. Příprava učitelů měla zajistit vysokou ideovou a odbornou úroveň jejich pedagogické práce. **Nový školský zákon č. 186/1960 Sb. o soustavě výchovy a vzdělávání** reagoval na předchozí **Zákon z roku 1953**. Učební osnovy a zejména učebnice překypovaly ideologickými frázemi a poučkami na úkor kvality a didaktického zpracování obsahu. Tímto zákonem se prodloužila povinná školní docházka opět na 9 let, její realizací je pověřena základní devítiletá škola a člení se na 1. a 2. stupeň (5 + 4). Příznivější podmínky pro školy vytvořila relativní liberalizace politického a společenského života v 60. letech, která vyvrcholila v průběhu **Pražského jara v roce 1968**. **Zákon o soustavě výchovy a vzdělávání z prosince 1960** opět prodloužil povinnou školní docházku na 9 let, akceptoval realitu 3 proudů středního vzdělávání : střední všeobecně vzdělávací škola byla tříletá, střední odborné školy čtyřleté a k tomu přistupovala široká síť učňovských škol. Studium pracujících, tj. dospělých, bylo organickou součástí tohoto školského systému. Už v roce 1964 byly obnoveny pedagogické fakulty, jejichž počet se rozšiřuje na 8, s koncepcí blízkou fakultám, které vznikaly v roce 1946. Dočasné uvolnění společenské atmosféry netrvalo dlouho. Jediným praktickým výsledkem bylo přijetí **Zákona o gymnáziích**. Gymnázia se po 15 letech „*vracejí*" do vzdělávací soustavy, avšak ve změněné podobě čtyřleté střední školy, která poskytuje všeobecné vzdělání a připravuje pro studium na VŠ, stejně tak jako střední odborné školy.[5]

Vývoj školy v období normalizace a konsolidace postupně utlumil diskuse a zrušil náznaky progresivních trendů v koncepci školství. Znovu byl zdůrazněn požadavek učinit školu

[4] VESELÁ, Z. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno : Paido, MU Brno, 1992, str. 71 - 136. ISBN : 80 – 210 – 0458 – 4.
[5] WALTEROVÁ, E. *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti.* Brno : Paido, MU Brno, 2004. 1. díl, str. 49 - 77. ISBN : 80 – 7315 – 083 – 2.

oporou socialismu a připravovat mládež v souladu s potřebami socialistické společnosti. Velmi rozsáhlou reformu představoval projekt „**Další rozvoj československé výchovně vzdělávací soustavy**“ **z roku 1976**. Na jeho základě byla **Zákonem č. 63/1978 Sb. z roku 1978** povinná školní docházka prodloužena z 9 na 10 let. Žáci absolvovali ZŠ zkrácenou z 9 na 8 let nebo na gymnáziu. Legislativní změny z roku 1978 v podobě **Zákona o opatřeních v soustavě základních a středních škol č. 63/1978 Sb**. měly vytvořit podmínky pro postupné zavádění středního a úplného středního vzdělávání veškeré mládeže. Do školské soustavy se zařazuje nově nazvaná a nově koncipovaná základní škola, která je osmiletá, přičemž její 1. stupeň se zkracuje z 5 na 4 roky (4 + 4).[6]

Poslední **Zákon č. 29/1984 Sb**. období socialistické školy byl přijat v roce 1984 pod názvem **O soustavě základních a středních škol**. Tento zákon potvrdil desetiletou povinnou školní docházku i existenci osmileté základní školy. Podle něho je školská soustava budována jako jednotný celek od předškolní výchovy až po zařízení plnící podpůrné role sociální. Všechny tři proudy středního vzdělávání byly zrovnoprávněny, protože odbornou přípravu začala poskytovat i gymnázia, která byla dosud školami všeobecně vzdělávacími, a naproti tomu v učňovském školství se objevily obory vedoucí k maturitní zkoušce a zůstala otevřena možnost doplnit si střední odborné vzdělání v nástavbovém studiu na úplné střední odborné vzdělání ukončené maturitní zkouškou. Zákon přináší některé změny ovlivněné problémy, které vznikly z neuvážených změn v předchozích obdobích a reaguje opožděně na trendy ve vyspělých zemích, které obdobné změny již provedly v předchozích dekádách. Podle tohoto zákona soustavu škol tvoří základní škola, střední odborné učiliště, gymnázium, střední odborná škola a školy pro mládež vyžadující zvláštní péči. Výchova a vzdělávání se uskutečňuje v jazyce českém nebo slovenském, pro občany jiné národnosti se zabezpečuje právo na vzdělávání v jejich jazyce. Poprvé se od roku 1945 uvádějí občané německé národnosti. Mohou se zřizovat školy nebo třídy s rozšířenou výukou některých předmětů nebo skupin předmětů.

Události **17. listopadu 1989**, které byly startovacím signálem pádu totalitní moci KSČ, vedly k zásadní proměně politického a ekonomického systému tehdejší československé společnosti. Začal se obnovovat a konstituovat pluralitní demokratický systém založený na principu dělby moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní moc a na uplatňování základních lidských práv a svobod. Transformace školy v období po roce 1989 se opírala o několik zásadních přístupů či linií a uskutečnila se v několika fázích vymezených zejména vyhlášením školských zákonů, resp. jejich novel a vydáním koncepčních a programových dokumentů na úrovni vládní či resortní. Ihned po politickém převratu v závěru roku 1989 se uplatnila linie rozhodného odmítnutí tehdy existujícího stavu ve školství, poznamenaného čtyřicetiletým uplatňováním politických, ideologických, organizačně centralistických a pedagogických principů domácí a sovětské Komunistické strany. Signifikantním znamením byla demonopolizace a deideologizace cílů a obsahů vzdělávání a svobodného uplatňování názorů, demonopolizace státního školství, umožňující zřizování soukromých a církevních škol a uplatnění práv rodičů a žáků na svobodnou volbu vzdělávací dráhy. Velmi brzy po převratu došlo k deetatizaci a

[6] WALTEROVÁ, E. *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti.* Brno : Paido, MU Brno, 2004. 1. díl, str. 49 - 77. ISBN : 80 – 7315 – 083 – 2.

maximální liberalizaci odpovídající analogickým snahám v nové hospodářské politice země. Za zásadní předěl v tvorbě nového právního řádu lze považovat přijetí **Ústavního zákona č. 135/1989 Sb.**, který zrušil ustanovení o vedoucí roli KSČ ve státě. Pokud jde o problematiku školství, bylo v čl. 16, odst. 1 stanoveno (*Ústavní zákon č. 135/1989 Sb.,* str. 1073 – 1074*,* <http://web.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1989/sb31-89.pdf>.) : „*Veškerá kulturní politika v Československu, rozvoj vzdělání, výchova a vyučování jsou vedeny v duchu vědeckého poznání a v souladu se zásadami vlastenectví, humanity a demokracie*“.[7]

Základním zákonem ČR je **Ústava České republiky** z 16. prosince 1992. Ústava se o školství a vzdělávání přímo nezmiňuje, ale obsahuje odkaz na další součást ústavního pořádku, kterou je **Listina základních práv a svobod** z téhož data. V Listině základních práv a svobod je o školství zmínka v Hlavě čtvrté - Hospodářská, sociální a kulturní práva - v článku 33. V něm je uvedeno (*Listina základních práv a svobod, str. 9,* <http://www.amnesty.cz/vychova/stazeni/lzps.pdf>.), že :

• *Každý má právo na vzdělání; školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon.*
• *Občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách.*
• *Zřizovat jiné školy než státní a vyučovat na nich lze jen za podmínek stanovených zákonem; na takových školách se může vzdělání poskytovat za úplatu.*
• *Zákon stanoví, za jakých podmínek mají občané při studiu právo na pomoc státu.*

Na nižší legislativní úrovni (podle stupně právní síly) jsou vydávány zákony a zákonná opatření, které schvaluje Parlament České republiky. Zákony jsou zveřejňovány ve Sbírce zákonů České republiky. V roce 1990 byl přijat zcela nový **Zákon č. 172/1990 Sb. o vysokých školách**, který navrátil vysokým školám autonomii a akademické svobody a vysoké školy získaly statut veřejných škol, což výrazně zvýšilo jejich autonomii. Po dlouhých diskusích a pokusech novelizovat předlistopadový Zákon o školství, byl 7. 2. 2001 schválen koncepční dokument s názvem **Bílá kniha - Národní program rozvoje vzdělávání v České republice**, ve kterém je formulována vize rozvoje českého školství s cílovými daty pro změnu v letech 2005 až 2010. Jejím přijetím byl Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy (*MŠMT*) udělen impuls k postupným změnám ve všech oblastech vzdělávání s ohledem na budoucí rozvoj společnosti (více viz Bílá kniha).[8]

Jedním ze zásadních dokumentů, vytvořených na základě požadavků definovaných v Bílé knize, je tzv. **Nový školský zákon**, jehož plný název je „**Zákon ze dne 24. září 2004 o předškolním, školním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání**“, ve Sbírce zákonů je pod **č. 561/2004**. Tento zákon upravuje všechny typy vzdělávání s výjimkou vysokoškolského,

[7] WALTEROVÁ, E. *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti.* Brno : Paido, MU Brno, 2004. 1. díl, str. 49 - 77. ISBN : 80 – 7315 – 083 – 2.
[8] *Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky v roce 2007. „Na startu školské reformy“*. Díl I. Vzdělávaní v roce 2007 v datech. Česká republika : Praha, ÚIV, MŠMT, str. 18 - 21. ISBN : 978 – 80 – 211 – 0560 - 7 [online]. 2008 [cit. 21. dubna 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/vyrocni_zpravy/VZ_MSMT_2007_I_dil.pdf>.

které je definováno v **Zákoně o vysokých školách**, plným názvem „**Zákon ze dne 22. dubna 1998 o vysokých školách a o doplnění dalších zákonů**“, ve Sbírce zákonů pod **č. 111/1998**. Tento zákon umožňuje ve školství zřizování soukromých vysokých škol. Definuje postavení veřejných, státních a soukromých vysokých škol. Dále upravuje uznávání zahraničního vysokoškolského vzdělání a kvalifikace. Kromě těchto dvou zákonů je dalším důležitým dokumentem **Zákon o pedagogických pracovnících**, plným názvem „**Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů**“, ve Sbírce zákonů pod **č. 563/2004**. Na základě § 9 - 11 a § 185 odst. 4 **Zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání** byl zpracován **Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky 2007**. Představuje významný nástroj rozvoje a formování české školské soustavy. Jsou zde formulovány cíle a kritéria vzdělávací politiky doprovázené koncepční, metodickou i finanční podporou v rozvojových programech na státní úrovni. Kraje tyto trendy a cíle rozpracovávají podle svých specifických podmínek a potřeb, navrhují a zdůvodňují svá konkrétní řešení. Za základní jsou považovány následující směry – rovnost příležitostí ke vzdělávání, kurikulární reforma jako nástroj k modernizaci vzdělávání s důrazem na rozvoj klíčových kompetencí, podpora výuky cizích jazyků, informačních a komunikačních technologií, tvorba a zavádění systémů kvality, metod hodnocení a vlastního hodnocení škol a školských zařízení, zvyšování profesionality a zlepšování pracovních podmínek pedagogických pracovníků a podpora dalšího vzdělávání. Otázka legislativního rámce českého vzdělávání není nijak jednoduchá, protože v ní dochází k neustálým změnám. Vzhledem k odpovědnosti, kterou přebírají školy a školská zařízení za svěřené žáky a studenty, je považováno za užitečné neustále zpřesňovat výklady jednotlivých částí Zákona a vyhlášek tak, aby bylo jasné, jaká práva a jaké povinnosti účastníci výchovně vzdělávacího procesu mají. Povinností školy a školského zařízení je tyto změny neustále sledovat, aby se v žádné z oblastí svého působení nedostala do rozporu se Zákonem.[9]

Struktura českého vzdělávacího systému vychází z platných právních norem, především ze **Zákona č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol**, ve znění pozdějších předpisů, ze **Zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách**, ve znění pozdějších předpisů a ze **Zákona č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních**, ve znění pozdějších předpisů.

Dne 1. 1. 2005 nabyly účinnosti tři zákony, které ve svém souhrnu znamenají legislativní zakotvení nejvýznamnější reformy v oblasti regionálního školství za poslední období. Jedná se tedy o **Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání** (Školský zákon), **Zákon č. 562/2004 Sb.**, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím Školského zákona a **Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů**. **Nový Školský zákon** vychází z Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice z roku 2001 (tzv. *Bílé knihy*), Dlouhodobého

[9] *Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky v roce 2007. „Na startu školské reformy“*. Díl I. Vzdělávaní v roce 2007 v datech. Česká republika : Praha, ÚIV, MŠMT, str. 18 - 21. ISBN : 978 – 80 – 211 – 0560 - 7 [online]. 2008 [cit. 21. dubna 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/vyrocni_zpravy/VZ_MSMT_2007_I_dil.pdf>.

záměru vzdělávání a rozvoje výchovně vzdělávací soustavy České republiky z roku 2002, z Programového prohlášení vlády České republiky z června 2002, z mezinárodních úmluv, z předpisů EU a dalších předpisů. Zákon z roku 2004 nahradil tři předešlé zákony upravující příslušné oblasti školství, a to **Zákon č. 29/1984 Sb.**, **o soustavě základních škol**, **středních škol a vyšších odborných škol**, ve znění pozdějších předpisů, **Zákon č. 564/1990 Sb.**, **o státní správě a samosprávě ve školství**, ve znění pozdějších předpisů a **Zákon č. 76/1978 Sb.**, **o školských zařízeních**, ve znění pozdějších předpisů. V platnosti zůstal **Zákon č. 306/1999 Sb.**, **o poskytování dotací soukromým školám**, **předškolním a školským zařízením**.

Nový Školský zákon je komplexní právní normou, která postihuje oblast regionálního školství od předškolního vzdělávání přes základní a střední vzdělávání až po vyšší odborné vzdělávání včetně vzdělávání zájmového, základního uměleckého a jazykového. Výrazně otevírá prostor pro vzájemnou prostupnost vzdělávání „*počátečního*" se vzděláváním „*dalším*" a umožňuje přijímat výsledky vzdělání dosaženého mimo formální vzdělávací systém. Vyjadřuje se k cílům vzdělávání, vzdělávacím programům, vzdělávací soustavě, dlouhodobým záměrům ve školství, vyučovacímu jazyku, vzdělávání žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, vzdělávání cizinců, organizaci vzdělávání ve školách, povinné školní docházce, uznávání zahraničního vzdělání a dalšímu vzdělávání. Vývoj právní úpravy vzdělávací soustavy v roce 2008 se opíral především o základy položené v předchozích letech vydáním školských právních předpisů pro jednotlivé oblasti vzdělávací soustavy. Z množiny „*školských zákonů*" v širším slova smyslu doznal v roce 2007 a 2008 dílčích změn **Zákon č. 561/2004 Sb.**, **o předškolním**, **základním**, **středním**, **vyšším odborném a jiném vzdělávání** - **Školský zákon**, který kromě oblastí vzdělávání vyjmenovaných přímo v názvu zákona upravuje také základní umělecké, jazykové a zájmové vzdělávání, další vzdělávání uskutečňované ve školách a poskytování školských služeb. **Zákon č. 563/2004 Sb**. **o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů** nakonec určitých změn doznal.

Účinnosti nabyly v roce 2007, popř. k 1. ledna 2008 určité změny (v roce 2007 probíhal tzv. „*legislativní proces*"). Lze je rozdělit na novely, které vzešly bezprostředně z potřeb MŠMT a novely technické, vyplývající z právních úprav, které nesouvisejí přímo se školstvím. Novelami spadajícími do první kategorie byl dotčen **Zákon č. 561/2004 Sb**. 1. srpna 2007 byla vložena do tohoto zákona nová ustanovení. Novelou se docílilo toho, že postupy uznávání předchozího vzdělávání nebo částečného vzdělání žáka pro účely vzdělávání ve středních školách jsou provázány se systémem dalšího vzdělávání a získávání dílčích kvalifikací mimo vzdělávací soustavu, který od 1. srpna 2008 upravuje **Zákon č. 179/2006 Sb**.

Novelou č. 217/2007 Sb., byla odložena účinnost nové úpravy maturitní zkoušky o 2 roky, tedy až na školní rok 2009/2010. Vznikl tak časový prostor pro revizi modelu nové maturitní zkoušky. Jako **Zákon č. 343/2007 Sb**. byla vyhlášena novela, která s účinností k 1. lednu 2008 zásadním způsobem změnila podmínky přístupu cizinců ke vzdělávání a školským službám.[10]

[10] *Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky v roce 2007. „Na startu školské reformy"*. Díl I. Vzdělávaní v roce 2007 v datech. Česká republika : Praha, ÚIV, MŠMT, str. 18 - 21. ISBN : 978

1.2 Charakteristika současného školského systému České republiky

1.2.1 Primární a nižší sekundární školství

Základní škola spojuje do jednoho organizačního celku primární a nižší sekundární úroveň vzdělávání (**ISCED 1** + **ISCED 2A**). Její délka činí 9 let a je totožná s délkou povinné školní docházky. Člení se na pětiletý 1. a čtyřletý 2. stupeň. Po absolvování 1. stupně (**ISCED 1**) mohou žáci, kteří se o to ucházejí a uspěli v přijímacím řízení, přestoupit do víceletého gymnázia - po 5. ročníku do osmiletého, po 7. ročníku do šestiletého, popř. po 5. ročníku do taneční konzervatoře a pokračovat tam v plnění povinné školní docházky. Absolvováním základního vzdělávání žák dosáhne základního vzdělání (**ISCED 2A**). Variantou plnění povinné školní docházky jsou víceletá gymnázia, případně osmiletý obor tanec na konzervatořích. Základní vzdělávání tedy zahrnuje primární a nižší sekundární vzdělávání, tj. 1. a 2. stupeň na úrovni **ISCED 1** a **ISCED 2A**. Převážná většina populace nabývá základního vzdělání na základní škole s jednotnou strukturou : 1. stupeň (*primární úroveň*) zahrnuje ročníky 1. až 5., 2. stupeň (*nižší sekundární úroveň*) ročníky 6. až 9. Některé školy však nemají všechny ročníky nebo jsou tvořeny jen 1. či 2. stupněm. Základního vzdělání získávají žáci následujícím způsobem :[11]

- *Úspěšným ukončením vzdělávacího programu základního vzdělávání v základní škole, na nižším stupni šestiletého nebo osmiletého gymnázia nebo v odpovídající části osmiletého vzdělávacího programu konzervatoře.*
- *Po splnění povinné školní docházky rovněž úspěšným ukončením kurzu pro získání základního vzdělání uskutečňovaného v základní nebo střední škole denní či dálkovou formou vzdělávání.*

Základní školy vyučují podle nového Školského zákona podle dvoustupňové tvorby kurikula. Od září 2007 se stala zcela závaznou výuka podle **Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání** (*RVP ZV*) v 1. a 6. ročnících základních škol a v 1. ročnících osmiletých gymnázií. V současné době je tedy v platnosti již pouze jeden závazný dokument pro základní vzdělávání, a to **Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání**. **RVP ZV** vymezuje cíle základního vzdělávání, úroveň klíčových kompetencí, které by měli žáci dosáhnout, vzdělávací oblasti a obory, rámcově obsah vzdělávání a očekávané výstupy v jednotlivých etapách, rámcový učební plán. Na základě **RVP ZV** školy tvoří svůj **Školní vzdělávací program** (*ŠVP*), kde mj. přesně stanoví učební plán i obsah výuky - učební osnovy, příp. podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

V Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání, vydaném v roce 2005, jsou cíle stanoveny následujícím způsobem (*Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, str. 12, <http://www.vuppraha.cz/soubory/RVPZV_2007-07.pdf>.) : „*Základní vzdělávání má žákům pomoci utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ*

– 80 – 211 – 0560 - 7 [online]. 2008 [cit. 21. dubna 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/vyrocni_zpravy/VZ_MSMT_2007_I_dil.pdf>.

[11] *Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky v roce 2007. „Na startu školské reformy“*. Díl I. Vzdělávaní v roce 2007 v datech. Česká republika : Praha, ÚIV, MŠMT, str. 26 - 32. ISBN : 978 – 80 – 211 – 0560 - 7 [online]. 2008 [cit. 21. dubna 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/vyrocni_zpravy/VZ_MSMT_2007_I_dil.pdf>.

všeobecného vzdělání orientovaného zejména na situace blízké životu a na praktické jednání". V základním vzdělávání se proto usiluje o naplňování těchto cílů :[12]

- *Umožnit žákům osvojit si strategie učení a motivovat je pro celoživotní učení.*
- *Podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů.*
- *Vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci.*
- *Rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastních i druhých.*
- *Připravovat žáky jako svébytné, svobodné a zodpovědné osobnosti, s právy a povinnostmi.*
- *Vytvářet u žáků potřebu projevovat pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací; rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i k přírodě.*
- *Učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný.*
- *Vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi.*
- *Pomáhat žákům poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci.*

Součástí **RVP ZV** je i **Rámcový učební plán**. Pro jednotlivé vzdělávací oblasti (obory) je stanovena minimální celková týdenní dotace (udaná v 45 minutových vyučovacích hodinách), která je součtem počtů hodin týdně věnovaných určité vzdělávací oblasti za všechny ročníky daného stupně. **RVP ZV** stanoví rovněž časovou dotaci na tzv. disponibilní hodiny. Celková povinná časová dotace v týdnu, tzn. součet celkových týdenních dotací všech vzdělávacích oblastí a disponibilních hodin, musí být minimálně 118 hodin pro 1. stupeň a 122 hodin pro 2. stupeň základní školy. **Školní vzdělávací program** (*ŠVP*) pak určuje rozložení učiva do jednotlivých ročníků, jeho rozčlenění do vyučovacích předmětů (nebo jiných ucelených částí, např. modulů) a osnovy předmětů (podrobný popis vzdělávacího obsahu), přičemž z jednoho vzdělávacího oboru lze vytvořit jeden nebo více vyučovacích předmětů nebo lze naopak integrovat vzdělávací obsahy několika oborů do tzv. integrovaného vyučovacího předmětu.

Kromě těchto Rámcových vzdělávací programů zavedlo několik škol alternativní vzdělávací programy realizované na základě povolení MŠMT - **Waldorfská škola**, **pedagogika Montessori** a **Daltonské učební plány**. Na konci 1. stupně mají žáci srovnatelné vědomosti, což umožňuje žákům bez větších problémů pokračovat na 2. stupni základní školy.

Smyslem a cílem vzdělávání je vybavit všechny žáky souborem klíčových kompetencí na úrovni, která je pro ně dosažitelná a připravit je tak na další vzdělávání a uplatnění ve společnosti. Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. Jejich výběr a pojetí vychází z hodnot obecně přijímaných ve společnosti a z obecně sdílených představ o tom, které kompetence jedince přispívají k jeho vzdělávání, spokojenému a úspěšnému životu a k

[12] *Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2007/2008*. Eurybase : The information database on education systems in Europe, Eurydice, str. 64 – 91 [online]. 2008 [cit. 21. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/CZ_CS.pdf>.

posilování funkcí občanské společnosti. V etapě základního vzdělávání jsou dále důležité následující klíčové kompetence :[13]

- *Kompetence k učení a k řešení problémů.*
- *Kompetence komunikativní, sociální a personální.*
- *Kompetence občanské a pracovní.*

Stav národnostního školství je determinován rozptýlením národnostních menšin po celém území České republiky. Školy jsou zřizovány v oblastech s vyšší koncentrací národnostních menšin. Školy s německým vyučovacím jazykem jsou otevírány výhradně jako školy **bilingvní** (*v kombinaci s češtinou*) a jsou otevřené českým žákům.

Existuje možnost absolvovat základní školní docházku pro české žáky v příhraničních oblastech v sousedních zemích. České Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (*MŠMT*) neklade tomuto způsobu plnění povinné školní docházky větší překážky. Vzdělání získané v Rakousku či jiných zemích je v České republice uznáváno a žáci tudíž nemají problémy přecházet ke studiu na české školy a naopak.

Základní škola spojuje do jednoho organizačního celku primární a nižší sekundární úroveň vzdělávání (**ISCED 1** + **ISCED 2A**). Před rokem 1990/1991 byla povinná školní docházka desetiletá - 8 let jednotné základní školy a nejméně 2 roky na některém druhu střední školy (ty byly dvou až čtyřleté). Rozhodnutím z roku 1990 byla základní škola prodloužena na 9 let a současně povinná školní docházka zkrácena na 9 let. V současnosti její délka činí 9 let a je totožná s délkou povinné školní docházky. Základní škola se člení na pětiletý 1. stupeň, tedy na primární stupeň zahrnující 1. až 5. ročník základní školy (**ISCED 1**) a čtyřletý 2. stupeň 6. až 9. ročník (**ISCED 2A**), který je vlastně nižším sekundárním vzděláváním. Po absolvování 1. stupně mohou žáci, kteří se o to ucházejí a uspěli v přijímacím řízení, přestoupit na víceletá gymnázia, a to po 5. ročníku do osmiletého, po 7. ročníku do šestiletého gymnázia a mohou tam pokračovat v plnění povinné školní docházky. Nadaní žáci mohou navštěvovat školy s rozšířenou výukou některých předmětů nebo mohou po 5. ročníku (příp. 7. ročníku) základní školy pokračovat v plnění povinné školní docházky v osmiletém (příp. šestiletém) studijním programu tanec na konzervatořích.

■ **1**. **stupeň základního vzdělávání**. 1. stupeň základního vzdělávání je z hlediska vývoje žáků velmi významným a didakticky specifickým stupněm vzdělávání. Zprostředkovává žákům přechod z režimově volnějšího a příznivějšího rodinného života a předškolního vzdělávání do systematického povinného vzdělávání. 1. stupeň z hlediska mezinárodní srovnávací úrovně představuje úroveň **ISCED 1**. Cílem 1. stupně základního vzdělávání je vytváření předpokladů pro schopnost osvojit si potřebné hodnoty a návyky potřebné v dalších vývojových fázích a etapách jedince, osvojování základní gramotnosti, postupné utváření uceleného náhledu na svět,

[13] *Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2007/2008*. Eurybase : The information database on education systems in Europe, Eurydice, str. 64 – 91 [online]. 2008 [cit. 21. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/CZ_CS.pdf>.

kultivace žákovy osobnosti a podpora zdraví. 1. stupeň má zásadní význam pro včasnou korekci případných znevýhodnění, ale i rozpoznání a podchycení specifických zájmů, schopností či nadání žáků.

■ **2**. **stupeň základního vzdělávání**. V současnosti se realizuje na 2. stupni základních škol nebo v nižších ročnících víceletých středních škol (*víceletých gymnázií a konzervatoří*). Cílem 2. stupně základního vzdělávání je především poskytnout žákům co nejkvalitnější základ všeobecného vzdělání. 2. stupeň je na mezinárodní úrovni o trochu výše, a to na **ISCED 2A**, představuje tedy nižší sekundární úroveň. Základem na tomto stupni základního vzdělávání je další poznávání, podchycování a rozvíjení potencialit jednotlivých žáků. Proto je pro tento stupeň vzdělávání velmi významná vnitřní diferenciace povinné i nepovinné (*zájmové*) části vzdělávání. S tím souvisí i snaha co nejvíce oddálit rozhodování o budoucí specializaci, ale současně dát žákům dostatečnou představu o další studijní, profesní a životní cestě.

Žáci jsou hodnoceni v jednotlivých předmětech průběžně a v závěru každého pololetí. Hodnocení na konci pololetí se uvádí na vysvědčení - za první pololetí lze místo vysvědčení žákovi vydat výpis z vysvědčení. Průběžné hodnocení i hodnocení na vysvědčení provádějí učitelé. Hodnocení na vysvědčení může být vyjádřeno klasifikačním stupněm (tj. „*klasifikace*“) slovně nebo kombinací obou způsobů. O způsobu hodnocení rozhoduje ředitel se souhlasem Školské rady. Při přestupu žáka na školu s odlišným způsobem hodnocení převede škola na žádost klasifikaci na slovní hodnocení či obráceně. Na vysvědčení jsou v případě klasifikace použity následující klasifikační stupně (na prvním stupni číslice, na druhém slovní označení). Pro prospěch žáka v jednotlivých předmětech : **1** - **výborný**, **2** - **chvalitebný**, **3** - **dobrý**, **4** - **dostatečný**, **5** - **nedostatečný**. Pro chování žáka : **1** - **velmi dobré**, **2** - **uspokojivé**, **3** – **neuspokojivé**.

Slovní hodnocení zahrnuje posouzení výsledků vzdělávání žáka v jeho vývoji, ohodnocení píle žáka a jeho přístupu ke vzdělávání i v souvislostech, které ovlivňují jeho výkon a naznačení dalšího rozvoje. Obsahuje také zdůvodnění hodnocení a doporučení, jak předcházet případným neúspěchům žáka a jak je překonávat. Tato vysvědčení jsou opatřena doložkou o získání stupně základního vzdělání. V posledním roce plnění povinné školní docházky vydá škola žákovi výstupní hodnocení. Hlavním obsahem výstupního hodnocení je vyjádření o dosažené výstupní úrovni vzdělání - představuje celkové zhodnocení základního vzdělávání žáka. Dále výstupní hodnocení žáka obsahuje vyjádření o :[14]

- *Možnostech žáka a jeho nadání.*
- *Předpokladech pro další vzdělávání nebo pro uplatnění žáka.*
- *Chování žáka v průběhu povinné školní docházky.*
- *Dalších významných skutečnostech ve vzdělávání žáka.*

[14] *Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2007/2008*. Eurybase : The information database on education systems in Europe, Eurydice, str. 64 – 91 [online]. 2008 [cit. 21. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/CZ_CS.pdf>.

1.2.2 Vyšší sekundární školství

Vyšší sekundární vzdělávání. Střední školy poskytují vyšší sekundární vzdělání, a to buď všeobecné nebo odborné. Střední vzdělávání s maturitní zkouškou (**ISCED 3A**) má všeobecný nebo odborný charakter. Střední školství je bohatě diferencovaný systém, který zajišťuje vzdělávání a praktickou odbornou přípravu pro téměř celou populaci mladých lidí po ukončení jejich povinné školní docházky a před nástupem do zaměstnání nebo před vstupem na vysokou školu. Od školního roku 2007/2008 funguje výuka ve vyšším sekundárním školství podle **Rámcových vzdělávacích programů**. **Rámcový vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání** (*RVP GV*) a **Rámcové vzdělávací programy pro jednotlivé obory odborného vzdělávání** (*RVP SOV*). Podle nového **Školského zákona č. 561/2004 Sb**. definuje současná situace vyšší sekundární školy pouze jako *„střední školy*" (všechny druhy středních odborných škol a gymnázia), přičemž konzervatoře zůstávají jako zvláštní samostatný druh vyššího sekundárního školství. Dosavadní členění středních škol na gymnázia, střední odborné školy a střední odborná učiliště bylo kvůli kontinuitě zachováno. V závislosti na druhu a délce absolvovaného vzdělávacího programu lze v různých druzích a typech středních škol dosáhnout střední vzdělání - 1 až 2 roky (**ISCED 2C**), střední vzdělání s výučním listem - 2 až 3 roky (**ISCED 3C**), popř. zkrácené studium pro ty, kdo mají střední vzdělání s maturitní zkouškou - 1 až 1,5 roku (**ISCED 4C**) a konečně střední vzdělání s maturitní zkouškou. K maturitní zkoušce lze dospět po 4 letech studia po ukončení základního vzdělávání (zahrnující primární a nižší sekundární) nebo pro ty, kdo získali střední vzdělání s výučním listem, po 2 letech nástavbového studia (**ISCED 4A**), popř. zkráceným studiem pro ty, kteří získali střední vzdělání s maturitní zkouškou v jiném oboru vzdělávání 1 až 2 roky (**ISCED 4A**). Výuka na středních školách je bezplatná, školné se hradí pouze v soukromých školách. Úspěšným ukončením příslušného vzdělávacího programu středního vzdělávání dosahují žáci těchto stupňů vzdělání :[15]

- *Středního vzdělání.*
- *Středního vzdělání s maturitní zkouškou.*
- *Středního vzdělání s výučním listem.*

■ **Gymnázia**. Obory gymnázií poskytují všeobecné vzdělávání a jejich hlavním úkolem je připravit absolventy k dalšímu studiu na vyšší odborné či vysoké škole. Vzdělávání na školách, kde se vyučují gymnaziální obory, poskytuje střední vzdělání s maturitní zkouškou. Délka vzdělávání v gymnaziálních oborech je stanovena **Zákonem č. 561/2004 Sb**. na 4, 6 a 8 let. Pro žáky zdravotně postižené jsou určeny školy vyučující gymnaziální obory pro žáky se zdravotním postižením, případně se mohou postižení žáci vzdělávat ve speciálních třídách těchto škol (týká se především žáků v nižším stupni škol s víceletým vzděláváním, kde plní povinnou školní docházku) nebo být integrováni do běžných tříd mezi zdravé děti. V rámci všeobecného vzdělávání existuje 12 gymnaziálních oborů vzdělávání. Tyto obory se realizují prostřednictvím

[15] *Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky v roce 2007. „Na startu školské reformy"*. Díl I. Vzdělávaní v roce 2007 v datech. Česká republika : Praha, ÚIV, MŠMT, str. 32 - 51. ISBN : 978 – 80 – 211 – 0560 - 7 [online]. 2008 [cit. 21. dubna 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/vyrocni_zpravy/VZ_MSMT_2007_I_dil.pdf>

profilujících předmětů v učebním plánu. Poskytované vzdělávání v gymnáziích má úroveň **ISCED 3A**. Gymnázium má 4 (pouze vyšší sekundární vzdělávání), 6 nebo 8 ročníků (zahrnující nižší i vyšší sekundární vzdělávání). V nižších ročnících víceletých gymnázií plní žáci i povinnou školní docházku (poskytované vzdělávání má úroveň **ISCED 2A**). Trend víceletých gymnázií se stal předmětem kritiky řady odborníků (včetně zahraničních), kteří tomuto stupni školy vytýkali výrazně selektivní charakter přechodu žáků na víceletá gymnázia. To ovlivňuje jak úroveň tříd 2. stupně základní školy, tak jejich sociální a intelektuální klima. Sociální skupina, vytvořená v nižších ročnících víceletých gymnázií, je danému věku neodpovídající. Po novele Školského zákona v roce 1995 byla zrušena pětiletá a sedmiletá gymnázia, zůstala pouze čtyř, šesti a osmiletá. Do šestiletých gymnázií vstupují žáci po ukončení 7. ročníku základní školy, do osmiletých žáci po 5. ročníku. Šestiletá gymnázia vznikají především jako bilingvní, tedy jako školy, které vyučují některé předměty v cizím jazyce. Všeobecné vzdělávání v gymnáziích je realizováno v následujících 12 zaměřeních :[16]

- *Všeobecné.*
- *Matematika.*
- *Matematika a fyzika.*
- *Přírodovědné předměty.*
- *Programování.*
- *Esteticko - výchovné předměty.*
- *Živé jazyky.*
- *Klasické jazyky.*
- *Humanitní předměty.*
- *Tělesná výchova.*
- *Sportovní příprava.*
- *Vybrané předměty v cizím jazyce.*

■ **Střední odborné školy** (**SOŠ**). Střední odborné školy svým žákům ve čtyřletých studijních oborech poskytují souběžně všeobecné vzdělávání a široce koncipované odborné vzdělávání odpovídající studijnímu oboru. SOŠ stojí na úrovni **ISCED 3A**. Žáci, kteří ukončili na SOŠ vzdělávání s maturitní zkouškou, mohou pokračovat v dalším studiu na vyšší odborné nebo vysoké škole. Střední odborné školy organizují i dvouleté nástavbové studium pro absolventy středních odborných učilišť, kteří získali výuční list v příslušném oboru. Na základě převažujícího oborového zaměření se střední odborné školy dělí na střední průmyslové školy (např. strojní, stavební, chemické, elektrotechnické apod.), obchodní akademie, střední zemědělské školy, střední lesnické školy, střední zdravotnické školy, střední pedagogické školy a konzervatoře. Maturitní zkouška se skládá z českého jazyka a literatury, z volitelného předmětu a z odborných předmětů. Zkouška z odborných předmětů má část teoretickou a praktickou. Výhodou programů odborného vzdělávání na úrovni **ISCED 3A** je, že jsou uznávány jako rovnocenné s trasou všeobecně vzdělávací v gymnaziálním studiu. Podíly všeobecně vzdělávacích a odborných vyučovacích předmětů nejsou ve všech studijních oborech ani ve

[16] *Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky v roce 2007. „Na startu školské reformy“*. Díl I. Vzdělávaní v roce 2007 v datech. Česká republika : Praha, ÚIV, MŠMT, str. 32 - 51. ISBN : 978 – 80 – 211 – 0560 - 7 [online]. 2008 [cit. 21. dubna 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/vyrocni_zpravy/VZ_MSMT_2007_I_dil.pdf>

všech dostupných ročnících stejné. Pohybují se kolem poměru 45 : 55 ve prospěch odborných vyučovacích předmětů.

■ **Střední odborná učiliště** (**SOU**). Hlavní úlohou škol vyučujících obory středních odborných učilišť je připravit žáky pro výkon dělnických profesí a odborných činností odpovídajících příslušnému oboru vzdělávání (**ISCED 3C**). Školy vyučující obory středních odborných učilišť nabízejí i vzdělávání v oborech nástavbového studia, které jsou určeny pro absolventy tříletých učebních oborů a končí vykonáním maturitní zkoušky. Maturitní zkouška, konaná na středních odborných učilištích (ať už v oborech určených absolventům základních škol nebo v oborech nástavbového studia), má stejnou váhu jako maturitní zkouška složená na středních odborných školách nebo na gymnáziích a umožňuje pokračování ve studiu na vyšší odborné nebo vysoké škole. Na veřejných školách je vzdělávání bezplatné, školné mohou vybírat školy soukromé a církevní. Střední odborná učiliště, podobně jako učiliště, jsou většinou soukromá a financována firmami, kde žáci vykonávají během svého studia praktickou přípravu (v podstatě duální systém učňovské přípravy jako v Rakousku). V oborech středního vzdělávání s výučním listem se skládá závěrečná zkouška z písemné zkoušky, z ústní zkoušky a z praktické zkoušky z odborného výcviku. Po úspěšném složení závěrečné zkoušky žáci získávají vysvědčení o závěrečné zkoušce a výuční list. Maturitní zkouška ve čtyřletých oborech středních odborných učilišť je obdobná maturitní zkoušce ve středních odborných školách. Ve studijních oborech je poměr všeobecně vzdělávacích, teoretických odborných předmětů a odborného výcviku 40 : 30 : 30. Převažují obory tříleté, dvouletých je výrazná menšina.

■ **Učiliště** (**U**). Učiliště nejsou formálně považována za střední školy. Poskytují možnost jedno až dvouleté přípravy (**ISCED 3C**) pro žáky, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku nebo 9. ročník nedokončili a nevyužili možnosti dané novelou Školského zákona z roku 2000 ucházet se o studium na střední škole. Pro tyto žáky jsou určeny obory, které jsou dvouleté a vzdělávání v nich končí složením závěrečné zkoušky a získáním výučního listu. Učiliště jsou v naprosté většině součástí školy, jejíž „*nosnou*“ součástí je střední odborné učiliště.[17]

■ **Konzervatoře** (**K**). Od školního roku 2005/2006 na základě **Zákona č. 561/2004 Sb**. jsou konzervatoře samostatným druhem školy a i ve školských statistikách se nevykazují spolu se středoškolským vzděláváním, ale zcela samostatně. Vzdělávání v konzervatoři poskytuje všeobecné vzdělávání a připravuje žáky pro výkon náročných uměleckých nebo uměleckých a umělecko - pedagogických činností v oboru hudba, tanec, zpěv a hudebně dramatické umění. Na konzervatoři je možno dosáhnout buď vyššího odborného vzdělání v konzervatoři (složením absolutoria po úspěšném ukončení šestiletého nebo osmiletého vzdělávacího programu) nebo středního vzdělání s maturitní zkouškou (nejdříve po 4 letech v denní formě šestiletého vzdělávacího programu nebo po 8 letech v denní formě vzdělávání v osmiletém vzdělávacím programu). Do osmiletého oboru tanec jsou žáci přijímáni ke studiu po 5. ročníku základní školy.

[17] *Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky v roce 2007. „Na startu školské reformy“*. Díl I. Vzdělávaní v roce 2007 v datech. Česká republika : Praha, ÚIV, MŠMT, str. 32 - 51. ISBN : 978 – 80 – 211 – 0560 - 7 [online]. 2008 [cit. 21. dubna 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/vyrocni_zpravy/VZ_MSMT_2007_I_dil.pdf>

Ke vzdělávání do 1. ročníku šestiletého vzdělávacího programu konzervatoře se přijímají uchazeči, kteří splnili povinnou školní docházku nebo úspěšně ukončili základní vzdělávání před splněním povinné školní docházky. Obor tanec na konzervatoři je osmiletý (zahrnuje tedy úrovně **ISCED 2A**, **ISCED 3B** a **ISCED 5B**). Ostatní obory jsou šestileté, žáci do nich vstupují po ukončení povinné školní docházky, resp. po dosažení základního vzdělání. Studium je zpravidla ukončeno absolutoriem, žáci získávají vyšší odborné vzdělání v konzervatoři (**ISCED 5B**). Absolutorium se skládá z teoretické zkoušky z odborných předmětů stanovených učebními dokumenty, zkoušky z cizího jazyka, absolventské práce a její obhajoby, absolventského výkonu z jednoho nebo dvou hlavních oborů, popř. zkoušky z umělecko - pedagogické přípravy, pokud tak stanoví učební dokumenty. Žáci mohou vzdělávání ukončit i maturitní zkouškou. Absolventi tedy dosahují buď střední vzdělání s maturitní zkouškou (**ISCED 3A**) nebo vyšší odborné vzdělání (**ISCED 5B**) nebo obojí. Toto vzdělání umožňuje přístup pouze na umělecké obory vysokých škol. Pro přijetí do ostatních oborů vysokých škol nebo na vyšší odbornou školu musí žák složit ještě maturitní zkoušku. Vyučování v konzervatořích se uskutečňuje individuálně nebo ve skupinách.

Postsekundární vzdělávání. Postsekundární vzdělávání se organizuje ve třech typech studia : nástavbové studium, zkrácené studium pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou a zkrácené studium pro získání středního vzdělání s výučním listem. Držitel výučního listu po tříletém studiu může absolvovat nástavbové studium (**ISCED 4A**) a složit maturitní zkoušku potřebnou ke vstupu do terciárního vzdělávání. Držitel maturitního vysvědčení může ve zkráceném studiu získat výuční list (**ISCED 4C**) nebo složit další maturitní zkoušku v jiném oboru (**ISCED 4A**). V současné době je jedinou formou odborného studia na postsekundární úrovni tzv. **nástavbové studium** (**ISCED 4A**). Studium je určeno absolventům tříletých vzdělávacích programů, kteří získali výuční list a dává jim možnost dosáhnout středního vzdělání s maturitní zkouškou. Tím se otevírá cesta jak pro následné terciární vzdělávání (na vyšších odborných školách nebo na vysokých školách) tak i pro širší uplatnění na trhu práce (na pozicích vyžadujících střední vzdělání s maturitní zkouškou). Vzdělávání v nástavbovém studiu trvá 2 roky v denní formě. Základní podmínkou přijetí do nástavbového studia je absolvování tříletého učebního oboru a získání středního vzdělání s výučním listem. Zájemci jsou přijímáni ke studiu určitého oboru podle příbuznosti oborů vzdělávání, tzn. že podmínkou ke vstupu do nástavbového studia určitého oboru je předchozí absolvování stejného nebo příbuzného oboru. Nástavbové studium mohou nabízet střední školy, které poskytují vzdělávací programy daného oboru zakončené maturitní zkouškou. Kurikulum zahrnuje jak odborné tak všeobecné vzdělávání (v poměru přibližně 55 : 45). **Zkrácené studium** pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou (**ISCED 4A**) je určeno pro uchazeče, kteří již získali střední vzdělání s maturitní zkouškou a chtějí si doplnit vzdělání v jiném oboru. Toto studium trvá při denní formě vzdělávání 1 až 2 roky. Mohou je poskytovat střední školy, které poskytují střední vzdělávání s maturitní zkouškou v daném oboru vzdělávání.[18]

[18] *Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2007/2008*. Eurybase : The information database on education systems in Europe, Eurydice, str. 92 – 139 [online]. 2008 [cit. 21. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/CZ_CS.pdf>.

1.2.3 Terciární školství

Terciární vzdělávání poskytují tradičně vysoké školy, a to na úrovni **ISCED 5A** a **ISCED 6**. Mohou být univerzitní i neuniverzitní. Relativně novou součástí terciárního vzdělávání jsou od roku 1992/1993, resp. 1996/1997 **vyšší odborné školy** (*VOŠ*), poskytující spíše prakticky zaměřené vyšší odborné vzdělávání, které má úroveň **ISCED 5B**. Vyšší odborné a vysoké školy a systém pomaturitního vzdělávání společně tvoří základní součást systému terciárního vzdělávání. Terciární vzdělávání se obvykle dělí na vzdělávání na vysokých školách a nevysokoškolské vzdělávání (vzdělávání na vyšších odborných školách, ve vyšších ročnících konzervatoří a v minulosti v některých typech pomaturitního studia). **Klasifikace vzdělávání ISCED 1997** řadí do terciárního vzdělávání (kategorie **ISCED 5A** a **ISCED 5B**) většinu vzdělávacích programů, jež (aplikováno na český školský systém) následují po „*maturitě*“.[19]

Prostupnost vysokoškolského studia je zjednodušena používáním kreditového systému **European Credit Transfer System** (*ECTS*), který je využíván v zemích EU. Kreditový systém především slouží při zahraničních studijních pobytech k uznání předmětů vyučovaných v ČR a v zahraničí a k jejich vzájemnému srovnání. Na vysokých školách je studentům umožněna prostupnost celého systému, a to jak ve směru vertikálním (po ukončení bakalářského programu mohou studenti pokračovat ve studiu magisterském) tak ve směru horizontálním (přechody mezi jednotlivými studijními programy), což je jedním z bodů realizace **Boloňské deklarace**. Mobilita studentů je podporována v rámci vzdělávacích programů EU, zejména programu **Socrates** - **Erasmus** i dalších programů mezinárodní spolupráce (*např. Ceepus, Aktion apod.*) a naplněním programových dokumentů a záměrů **Boloňského** a **Lisabonského procesu**. Systém ECTS může být prostupný i do jiných systémů než vysokoškolského, např. do oblasti celoživotního vzdělávání. Jeden standardní akademický rok má hodnotu 60 ECTS kreditů. Na základě **Evropského rámce kvalifikací** přijatého na konferenci ministrů v Bergenu (2005) 1. studijní cyklus (*bakalářský*) trvá obvykle 3 až 4 roky (tj. student získává 180 - 240 ECTS kreditů) a vede k vysokoškolskému diplomu, 2. studijní cyklus (*magisterský*) obvykle trvá 1,5 až 2 roky, ve výjimečných případech 1 rok (tj. student získává 90 - 120 ECTS kreditů), 3. studijní cyklus (*doktorský*) má standardní dobu studia 3 až 4 roky (minimálně 240 ECTS kreditů). Dříve charakteristické čtyř až šestileté studium se transformovalo do magisterských studijních programů, nově vzniklé bakalářské studijní programy jsou kratší, obvykle tříleté. Magisterské studium je zaměřeno na získání teoretických i praktických poznatků založených na vědecké, výzkumné a další tvůrčí činnosti. V souladu s rozvojem bakalářských studijních programů je koncipováno jako studium na tyto programy navazující. Doktorské studium je jako nejvyšší stupeň terciárního vzdělávání zaměřeno především na výzkum a vývoj a samostatnou tvůrčí činnost. Studium všech tří stupňů je poskytováno formou prezenčního, distančního nebo kombinovaného studia. Zatímco vyšší odborné školy jsou součástí tzv. „*regionálního školství*“ a

[19] *Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2007/2008*. Eurybase : The information database on education systems in Europe, Eurydice, str. 140 – 173 [online]. 2008 [cit. 21. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/CZ_CS.pdf>.

jsou financovány obdobně jako střední školy, vysoké školy mají poměrně velkou autonomii a jsou financovány prostřednictvím dotací ze státního rozpočtu.[20]

■ **Vyšší odborné školy** (**VOŠ**). V ČR působí od roku 1996 **vyšší odborné školy** (*VOŠ*), které připravují pro kvalifikovaný výkon náročných odborných činností. Poskytují absolventům středních škol, kteří své vzdělání ukončili maturitní zkouškou, vyšší odborné vzdělání (**ISCED 5B**) ukončené absolutoriem. Řadí se na terciární úroveň vzdělávání. Studium je ve srovnání se studiem na vysokých školách zaměřeno mnohem více prakticky. Převážná většina vyšších odborných škol je soukromých, ale existují i státem zřízené vyšší odborné školy. Na vyšších odborných školách, tj. státních i soukromých, se studium poskytuje za úplatu. Všeobecně vzdělávací předměty, základní odborné předměty a specifické odborné předměty jsou ve vzdělávacím programu zastoupeny v poměru zhruba 20 : 40 : 20. Podstatnou složkou tohoto typu studia je praktická odborná příprava v určitém oboru, která může trvat až 1 rok. Vyšší odborné školy mohou poskytovat též bakalářské studijní programy, avšak pouze ve spolupráci s vysokou školou. Vyšší odborné školy byly uzákoněny **Zákonem č. 138/1995 Sb**. Vyšší odborné školy byly experimentálně zavedeny ve školním roce 1992/1993, od školního roku 1996/1997 jsou běžnou součástí vzdělávacího systému. Měly pokrýt segment kvalifikačních potřeb mezi středním a vysokoškolským vzděláváním, které bylo v době jejich vzniku pouze dlouhé. Vznikaly zpravidla při středních odborných školách a většinou s nimi dosud tvoří jeden právní subjekt (samostatně působí jen pětina z jejich celkového počtu). Podrobnosti upravuje **Vyhláška o vyšším odborném vzdělávání č. 10/2005 Sb**. Mezinárodní normou pro klasifikaci vzdělávání je zařazena vyšší odborná škola na úroveň **ISCED 5B**. Vyšší odborná škola je ukončena absolutoriem. Absolvent má právo užívat označení **DiS**. (*diplomovaný specialista v oboru*) - uváděné za jménem. Denní studium trvá nejméně 2 a nejvíce 3 roky, dálkové studium trvá nejméně 3 a nejvíce 4,5 roku. Pokud je součástí denního studia praktická příprava konaná formou odborné praxe v délce větší než 3 měsíce, může denní studium trvat maximálně 3,5 roku. Ve srovnání s vysokoškolskými bakalářskými studijními programy srovnatelnými délkou studia a mnohdy i úrovní jsou patrné rozdíly formálního charakteru.

■ **Vysoké školy**. Vysoké školy se řídí **Zákonem o vysokých školách č. 111/1998 Sb**. ve znění pozdějších předpisů (k 10. 11. 2005 s 9 novelami). Vysoké školy poskytují vzdělávání ve třech druzích vzdělávacích programů : bakalářském - 3 až 4 roky studia (**ISCED 5A**), magisterském - 1 až 3 roky studia (**ISCED 5A**) a doktorském - v návaznosti na magisterské 3 roky studia (**ISCED 6**) a programy celoživotního vzdělávání. Vysoké školy se člení na veřejné (dříve státní), soukromé a státní. Přijetí do terciárního vzdělávání je podmíněno získáním středního vzdělání s maturitní zkouškou (**ISCED 3A**) a splněním požadavků přijímacího řízení stanovených příslušnou institucí. Ke studiu v oblasti umění mohou být přijati též uchazeči s absolutoriem získaným v konzervatořích, výjimečně též studenti bez maturitní zkoušky.

[20] *Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2007/2008*. Eurybase : The information database on education systems in Europe, Eurydice, str. 140 – 173 [online]. 2008 [cit. 21. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/CZ_CS.pdf>.

Vysokoškolský studijní program zpracovává a předkládá k akreditaci vysoká škola, popř. instituce, která ho chce ve spolupráci s vysokou školou uskutečňovat. Studijní program podléhá akreditaci, kterou uděluje MŠMT na základě stanoviska **Akreditační komise** zřízené vládou. Výuka v bakalářských a magisterských studijních programech se opírá o dvě hlavní metody - přednášky a semináře. Studium v doktorském studijním programu probíhá podle individuálního studijního plánu pod vedením školitele. Absolventům bakalářského studia se uděluje akademický titul *bakalář* (**Bc**.), resp. *bakalář umění* (**BcA**.). Magisterský studijní program je zaměřen na získání teoretických poznatků založených na soudobém stavu vědeckého poznání, výzkumu a vývoje, na zvládnutí jejich aplikace a na rozvinutí schopností k tvůrčí činnosti; v oblasti umění je zaměřen na náročnou uměleckou přípravu a rozvíjení talentu. Magisterský studijní program navazuje na bakalářský. Doba studia je nejméně 4 a nejvýše 6 roků (zpravidla jde o 5 let, v oblasti lékařství, veterinárního lékařství a obvykle i architektury 6 let). Studium v magisterských studijních programech je ukončeno státní závěrečnou zkouškou, jejíž součástí je obhajoba diplomové práce. Absolventi získávají titul *magistr* (**Mgr**.), v oborech uměleckých (**MgA**.), v oborech ekonomických, technických a zemědělských věd titul *inženýr* (**Ing**.), v oboru architektura **Ing**. **arch**. Studium v oborech lékařství a veterinářství se ukončuje rigorózní zkouškou a absolventi získávají titul *doktor všeobecné medicíny* (**MUDr**.) a *doktor veterinární medicíny* (**MVDr**.). Státní rigorózní zkoušku mohou složit i absolventi magisterských studijních programů v oborech přírodních věd (získávají titul *doktor přírodních věd* **RNDr**.), humanitních, pedagogických a společenských věd (*doktor filozofie* **PhDr**.), právnických věd (*doktor práv* **JUDr**.), farmaceutických věd (*doktor farmacie* **PharmDr**.), teologických věd (*doktor teologie* **ThDr**. nebo *licetát teologie* **ThLic**.). Absolventi magisterských studijních programů mohou pokračovat v doktorských studijních programech a připravovat se k vědecké práci. Doktorský studijní program trvá 3 roky a je ukončen obhajobou disertační práce a státní doktorskou zkouškou. Absolventi získávají akademický titul „*philosophiae doctor*" (**Ph**.**D**.), resp. „*theologiae doctor*" (**Th**.**D**.), uváděným za jménem. Doktorský studijní program je zaměřen na vědecké bádání a samostatnou tvůrčí činnost v oblasti výzkumu nebo vývoje nebo na samostatnou teoretickou a tvůrčí činnost v oblasti umění. Vysoké školy mohou být z hlediska zřizovatele :[21]

■ **Soukromé vysoké školy**. Zákon o vysokých školách z roku 1998 umožňuje vznik soukromých vysokých škol a přispívá tak k diverzifikaci nabídky vysokoškolského vzdělávání v České republice. První soukromé vysokoškolské instituce začaly vznikat v roce 1999. Soukromé vysoké školy začaly vznikat záhy po účinnosti **Zákona č. 111/1998 Sb**. Jako soukromá vysoká škola je podle zákona o vysokých školách oprávněna působit pouze právnická osoba se sídlem nebo hlavním místem své podnikatelské aktivity na území některého členského státu EU nebo která byla založena podle práva některého členského státu EU nebo která byla založena na základě souhlasného stanoviska Akreditační komise. Soukromé vysoké školy mívají statut akciové společnosti (a.s.), společnosti s ručením omezeným (s.r.o.) a obecně prospěšné společnosti (o.p.s.). Každoročně je soukromá vysoká škola povinna předložit MŠMT Výroční zprávu o své

[21] *Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2007/2008*. Eurybase : The information database on education systems in Europe, Eurydice, str. 140 – 173 [online]. 2008 [cit. 21. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/CZ_CS.pdf>.

činnosti a pokud obdržela státní dotaci (o.p.s.), také Výroční zprávu o hospodaření. Pokud soukromá vysoká škola závažným způsobem neplní zákonné povinnosti, nemá žádný akreditovaný studijní program nebo jí v průběhu jednoho roku byla odňata akreditace více než dvěma studijním programům, může být státní souhlas odejmut. Soukromé vysoké školy si stanovují poplatky za studium svým vnitřním předpisem. Výše školného požadovaného soukromou vysokou školou není zákonem limitováno.

■ **Státní vysoké školy**. Univerzita obrany (vzniklá 1. 9. 2004 z původních třech vojenských škol) a Policejní akademie ČR mají i nadále statut státních vysokých škol. Jejich zřizovateli jsou příslušná Ministerstva (Ministerstva obrany a Ministerstva vnitra). Vzdělávací programy státních vysokých škol podléhají schválení MŠMT, přesto je v kompetenci zřizujících Ministerstev kurikulum určovat a vytvářet. Státní vojenské školy a Policejní akademie ČR se obsahově i organizačně transformovaly v souvislosti s přijetím České republiky do NATO v roce 1999 a s dodržováním nadnárodních závazků vůči Interpolu a Europolu.

Soukromé školství. Soukromé školství se v České republice realizuje na všech typech a stupních škol, tj. od preprimárního vzdělávání až po terciární úroveň. Vznik soukromých a církevních škol umožnila novela Školského zákona v roce 1990. Cílem bylo především rychle odstranit nerovnováhu mezi nabídkou a poptávkou po středním vzdělávání jak co do počtu vzdělávacích příležitostí tak co do jejich struktury. Byl umožněn vznik všech škol (s výjimkou škol vysokých) a vznik školských zařízení. Vznik soukromých vysokých škol umožnil teprve nový Vysokoškolský zákon schválený v roce 1998. Církevní školy mohou zřizovat státem uznané církve nebo náboženská společenství registrovaná orgánem státní správy. Zakladatelem soukromé školy může být fyzická či právnická osoba, právní forma není předepsána. Existence soukromých a církevních škol, jejich vznik, registrace, popř. zánik, jsou zakotveny ve Školském zákoně. Podmínky pro zřizování a činnost církevních škol jsou dále upraveny Zákonem o církvích a náboženských společnostech. Školy všech zřizovatelů jsou si rovny. Pokud je soukromá nebo církevní škola zařazena do Školského rejstříku, je vzdělání v ní získané rovnocenné vzdělání získanému v analogických školách veřejných. Zařazení instituce do Školského rejstříku je rovněž předpokladem pro jakýkoliv nárok na přidělení finančních prostředků ze státního rozpočtu. Obsah vzdělávání je závazně stanoven **Standardem základního vzdělávání** a schválenými učebními dokumenty příslušného vzdělávacího programu, obsahujícími pravidla pro tvorbu učebního plánu základní školy. Pokud žák nemůže dokončit v soukromé či církevní škole základní vzdělávání, dokončí docházku v základní škole zřizované obcí nebo svazkem obcí. Soukromé a církevní školy jsou oprávněné vybírat školné. Soukromé vyšší odborné školy fungují podle pravidel upravujících regionální školství. Zřizovatelem vyšší odborné školy jsou např. fyzické osoby, a.s., s.r.o., občanská sdružení, nadace apod. Soukromé vysoké školy mívají statut a.s., s.r.o. a o.p.s. Na rozdíl od primárního a sekundárního soukromého školství nedostávají žádné dotace od státu, a proto si musejí na svůj provoz vydělat samy převážně ze školného a z grantové a jiné činnosti.[22]

[22] *Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2007/2008*. Eurybase : The information database on education systems in Europe, Eurydice, str. 140 – 173 [online]. 2008 [cit. 21. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/CZ_CS.pdf>.

Tab. 1 : Vývoj počtu žáků a studentů ZŠ, gymnázií, SOŠ, SOU, VOŠ a VŠ 1989/90 až 2008/09

Školní rok	ZŠ	Gymnázia	SOŠ	SOU	VOŠ	Veřejné VŠ	Soukromé VŠ	Státní VŠ
1989/90	1235,7	100,7	155,1	310,2	-	110021	-	-
1990/91	1193,1	109,4	160,1	301,8	-	115072	-	-
1991/92	1166,5	111,3	168,2	277,4	-	110883	-	-
1992/93	1115,0	116,8	171,5	266,1	-	115132	-	-
1993/94	1061,4	121,2	184,7	264,6	-	123523	-	-
1994/95	1027,7	126,5	205,8	256,2	-	133342	-	-
1995/96	1004,6	131,6	216,4	234,4	-	145148	-	-
1996/97	1100,1	125,4	173,5	155,7	14931	162402	-	-
1997/98	1092,5	125,9	176,4	135,2	23526	173826	-	-
1998/99	1082,4	125,4	168,9	122,5	29566	182745	-	-
1999/00	1071,3	126,8	160,1	160,1	31073	193493	-	-
2000/01	1056,9	137,1	192,0	167,7	26605	201818	1988	5909
2001/02	1027,8	136,7	210,4	197,3	26680	213596	3383	5622
2002/03	994,1	141,3	213,4	196,0	27584	231705	7268	4991
2003/04	998,7	142,2	219,8	195,9	30681	256408	13286	4498
2004/05	958,9	142,4	225,3	193,4	29674	274962	19120	4114
2005/06	916,6	144,6	210,2	188,0	23881	271940	24858	-
2006/07	876,5	146,4	219,9	167,1	27650	292520	31755	-
2007/08	844,9	146,4	219,3	160,2	28774	303731	40939	-
2008/09	816,0	146,0	254,6	116,3	28027	319615	50659	-

Tab. 2 : Vývoj počtu škol ZŠ, gymnázií, SOŠ, SOU, VOŠ a VŠ 1989/90 až 2008/09

Školní rok	ZŠ	Gymnázia	SOŠ	SOU	VOŠ	Veřejné VŠ	Soukromé VŠ	Státní VŠ
1989/90	3904	225	375	646	-	23	-	4
1990/91	3958	229	394	671	-	24	-	4
1991/92	4064	258	621	690	-	23	-	4
1992/93	4142	285	708	703	-	23	-	4
1993/94	4199	324	820	727	-	23	-	4
1994/95	4216	348	978	731	-	23	-	4
1995/96	4212	361	1025	730	-	23	-	4
1996/97	4166	367	1001	732	158	23	-	4
1997/98	4132	366	938	691	156	23	-	4
1998/99	4099	356	886	617	168	23	-	4
1999/00	4068	345	836	585	166	23	8	4
2000/01	4032	347	822	571	165	23	8	4
2001/02	3999	346	813	570	166	24	13	4
2002/03	3961	343	813	562	168	24	27	4
2003/04	3870	344	815	544	168	24	28	4
2004/05	3785	345	804	514	173	25	36	2
2005/06	3741	350	798	548	176	25	39	2
2006/07	4199	361	905	572	174	25	38	2
2007/08	4155	373	916	556	177	26	42	2
2008/09	4133	377	916	540	184	26	45	2

Zdroj : *Statistické ročenky školství 1989/90 - 2008/09 - výkonové ukazatele*. Praha : MŠMT, ÚIV.

Graf 1 : Počet cizinců na jednotlivých stupních škol v ČR ve školním roce 2007/2008 (v tis.)

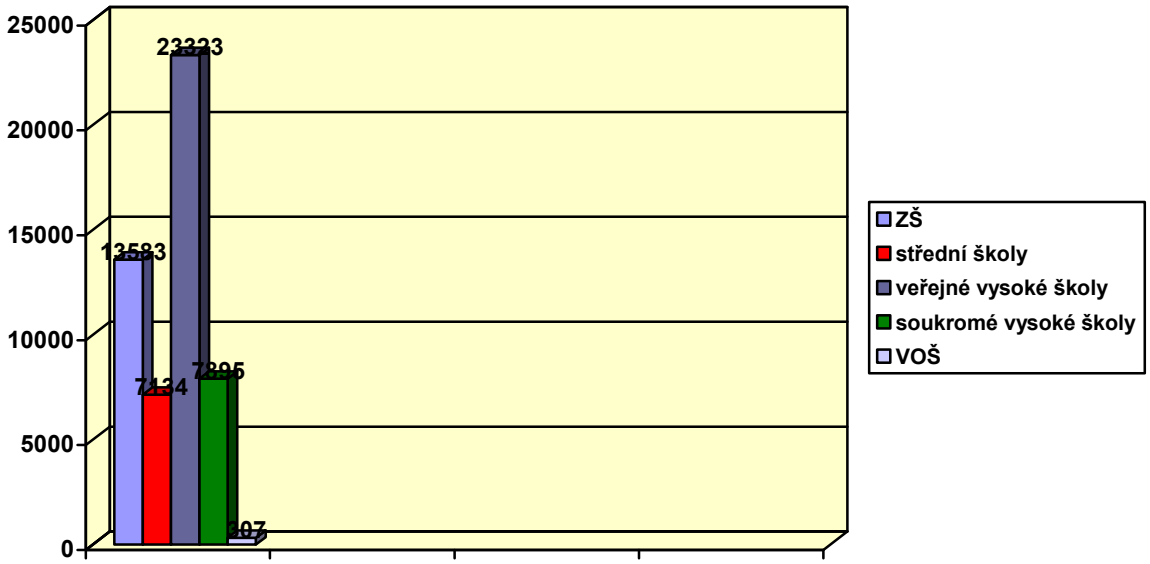

[23]

Zdroj : *Statistická ročenka školství 2008/2009 - výkonové ukazatele*. Praha : ÚIV, 2009. ISBN : 978 – 80 – 211 – 0574 – 4.

Tab. 3 : Základní charakteristiky sítě ZŠ podle krajů ve školním roce 2007/2008

Kraj	ZŠ celkem		Soukromé a církevní ZŠ		Průměrná velikost ZŠ
	školy	žáci	školy	žáci	celkem
Praha	253	77 116	7,1%	2,3%	305
Středočeský	524	96 442	1,1%	0,2%	184
Jihočeský	255	53 059	2,0%	1,5%	208
Plzeňský	224	44 548	1,8%	0,8%	199
Karlovarský	115	25 600	2,6%	1,1%	223
Ústecký	285	73 202	2,5%	1,4%	257
Liberecký	206	37 630	2,4%	1,3%	183
Královéhradecký	272	46 937	4,0%	1,7%	173
Pardubický	254	44 046	0,8%	0,3%	173
Vysočina	268	45 314	0,4%	0,4%	169
Jihomoravský	474	91 546	0,8%	0,9%	193
Olomoucký	309	52 722	3,2%	1,3%	171
Zlínský	256	49 683	2,7%	1,9%	194
Moravskoslezský	460	107 018	3,3%	1,3%	233
ČR celkem	4 155	844 863	2,4%	1,2%	203

Zdroj : *Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky v roce 2007. „Na startu školské reformy"*. Díl I. Vzdělávaní v roce 2007 v datech. Česká republika : Praha, ÚIV, MŠMT, str. 31. ISBN : 978 – 80 – 211 – 0560 - 7 [online]. 2008 [cit. 21. dubna 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/vyrocni_zpravy/VZ_MSMT_2007_I_dil.pdf>.

[23] Největší počet cizinců v českém školství tvoří Slováci, z ostatních národností jsou to Rusové, Ukrajinci a Vietnamci.

Tab. 4 : Základní charakteristiky sítě gymnázií podle regionů ve školním roce 2006/2007

Kraj	Obory gymnázií celkem		Soukromé a církevní školy		Průměrná velikost škol
	školy	žáci	školy	žáci	celkem
Hlavní město Praha	66	24 307	42,4 %	22,8 %	368,3
Středočeský	34	12 966	14,7 %	5,7 %	381,4
Jihočeský	24	9 056	20,8 %	17,9 %	377,3
Plzeňský	14	6 565	14,3 %	12,7 %	468,9
Karlovarský	11	3 574	27,3 %	3,0 %	324,9
Ústecký	24	9 034	20,8 %	9,1 %	376,4
Liberecký	13	4 866	15,4 %	6,7 %	374,3
Královéhradecký	18	7 475	11,1 %	11,8 %	415,3
Pardubický	21	7 160	14,3 %	6,1 %	341,0
Vysočina	18	6 949	16,7 %	12,7 %	386,1
Jihomoravský	41	18 307	26,8 %	20,8 %	446,5
Olomoucký	20	10 027	15,0 %	4,9 %	501,4
Zlínský	15	8 090	13,3 %	8,3 %	539,3
Moravskoslezský	42	17 074	21,4 %	8,4 %	406,5
ČR celkem	361	145 450	23,0 %	12,8 %	402,9

Zdroj : *Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky v roce 2006. „S evropským sociálním fondem k inovacím vzdělávání“*. Díl I. Vzdělávaní v roce 2006 v datech. Česká republika : Praha, ÚIV, MŠMT, str. 35. ISBN : 978 – 80 – 211 – 0538 - 6 [online]. 2007 [cit. 9. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/vyrocni_zpravy/VZ_MSMT_2006_Idil.pdf>.

Tab. 5 : Základní charakteristiky sítě SOŠ podle regionů ve školním roce 2006/2007

Kraj	Školy vyučující obory SOŠ celkem		Soukromé a církevní školy		Velikost školy
	školy	žáci	školy	žáci	celkem
Hlavní město Praha	111	29 017	39,6 %	24,9 %	261,4
Středočeský	88	17 784	20,5 %	12,9 %	202,1
Jihočeský	63	13 748	12,7 %	7,7 %	218,2
Plzeňský	37	10 720	21,6 %	12,2 %	289,7
Karlovarský	27	5 856	18,5 %	8,0 %	216,9
Ústecký	86	16 985	22,1 %	15,0 %	197,5
Liberecký	45	8 368	22,2 %	17,2 %	186,0
Královéhradecký	61	11 961	19,7 %	17,0 %	196,1
Pardubický	46	10 784	17,4 %	15,4 %	234,4
Vysočina	45	10 656	20,0 %	16,9 %	236,8
Jihomoravský	92	22 857	26,1 %	16,8 %	248,4
Olomoucký	49	12 275	20,4 %	12,9 %	250,5
Zlínský	54	12 709	16,7 %	14,9 %	235,4
Moravskoslezský	101	26 639	27,7 %	18,8 %	263,8
ČR celkem	905	210 359	23,4 %	16,2 %	232,4

Zdroj : *Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky v roce 2006. „S evropským sociálním fondem k inovacím vzdělávání“*. Díl I. Vzdělávaní v roce 2006 v datech. Česká republika : Praha, ÚIV, MŠMT, str. 38. ISBN : 978 – 80 – 211 – 0538 - 6 [online]. 2007 [cit. 9. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/vyrocni_zpravy/VZ_MSMT_2006_Idil.pdf>.

Tab. 6 : Základní charakteristiky sítě SOU a U podle regionů ve školním roce 2006/2007

Kraj	Školy vyučující obory SOU celkem		Soukromé a církevní školy		Velikost školy
	školy	žáci	školy	žáci	celkem
Hlavní město Praha	51	14 777	37,3 %	29,2 %	289,7
Středočeský	58	14 365	12,1 %	10,3 %	247,7
Jihočeský	41	10 774	9,8 %	2,5 %	262,8
Plzeňský	31	8 848	3,2 %	0,9 %	285,4
Karlovarský	20	4 978	15,0 %	8,5 %	248,9
Ústecký	48	14 466	20,8 %	10,4 %	301,4
Liberecký	23	7 343	8,7 %	6,0 %	319,3
Královéhradecký	40	9 335	7,5 %	2,4 %	233,4
Pardubický	33	8 032	12,1 %	6,2 %	243,4
Vysočina	33	8 678	15,2 %	11,2 %	263,0
Jihomoravský	56	19 176	16,1 %	10,8 %	342,4
Olomoucký	44	11 092	11,4 %	7,0 %	252,1
Zlínský	37	10 931	18,9 %	7,8 %	295,4
Moravskoslezský	57	22 444	12,3 %	7,2 %	393,8
ČR celkem	572	165 239	15,0 %	9,4 %	288,9

Zdroj : *Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky v roce 2006. „S evropským sociálním fondem k inovacím vzdělávání“*. Díl I. Vzdělávaní v roce 2006 v datech. Česká republika : Praha, ÚIV, MŠMT, str. 41. ISBN : 978 – 80 – 211 – 0538 - 6 [online]. 2007 [cit. 9. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/vyrocni_zpravy/VZ_MSMT_2006_Idil.pdf>.

Tab. 7 : Procentuální zastoupení osob v české populaci dle dosaženého vzdělání (2007, v %)

Věková kohorta	Alespoň vyšší sekundární vzdělání*	Terciární vzdělání**
25–64	90	13
25–34	94	14
35–44	93	14
45–54	88	13
55–64	83	11

Tab. 8 : Struktura diplomovaných podle pohlaví a skupin oborů v roce 2006/2007

Skupina studijních programů	Počet	Procento z celku	Počet žen	Podíl žen ve studijním programu (%)
Celkem za všechny obory*	63 473	100,00 %	35 466	55,88 %
Přírodní vědy a nauky	4 885	7,70 %	2 325	47,59 %
Technické vědy a nauky	15 608	24,59 %	4 029	25,81 %
Zemědělsko-lesnické, veterinární vědy a nauky	2 650	4,17 %	1 512	57,06 %
Zdravotnické, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	3 826	6,03 %	2 985	78,02 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	8 916	14,04 %	6 065	68,02 %
Ekonomické vědy a nauky	15 169	23,90 %	9 855	64,97 %
Právní vědy a nauky	2 210	3,48 %	1 188	53,76 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	8 933	14,07 %	6 762	75,70 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	1 481	2,33 %	884	59,69 %

Zdroj : *Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2007/2008*. Eurybase : The information database on education systems in Europe, Eurydice, tab. 7 a tab. 8 - str. 8 a str. 172 [online]. 2008 [cit. 21. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/CZ_CS.pdf>.

1.3 Evropské tendence ve školství a jejich dopad na Českou republiku

1.3.1 Probíhající diskuse v českém školství

Probíhající diskuse jsou spjaty především s implementací nového **Školského zákona**. Podstatná část diskusí o organizaci a správě školství je determinována mimořádně rychlým demografickým poklesem a s ním spjatou nutností redukovat počet škol. Je to náročný úkol po stránce věcné. Povinné vzdělávání totiž zajišťují obce, jichž je velký počet a jsou malé. Demografický pokles tak brzy dospívá ke stavům, kdy je zachování školy pro obec finančně příliš nákladné. Mírný obrat v demografickém vývoji se projevil ve školním roce 2002/2003, a to na úrovni mateřských škol. Úkol je náročný i politicky : zachování husté sítě a tedy snadné dostupnosti škol významně ovlivňující volitelnost politiků na lokální i regionální úrovni samospráv, které jsou zřizovateli škol. Zatím se současné problémy řeší především slučováním škol, v menší míře jejich rušením. Diskusi dosud vyvolává již ukončená reforma veřejné správy, a to především její finanční důsledky. Decentralizace proběhla v mimořádně krátké době 2 let (2001 až 2003). Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) si podrželo především koncepční kompetence, zatímco zřizovatelské a běžné správní kompetence jsou v pravomoci krajů a obcí. Ministerstvo si zachovalo i rozhodující kompetence finanční : přímé vzdělávací výdaje, tj. především výdaje mzdové, přiděluje krajům prostřednictvím republikových normativů. Kraje si nárokují větší kompetence ve finanční oblasti (nejen ve školství, ale především v něm) a usilují o změnu **Zákona o rozpočtovém určení daní**, jímž by získaly větší podíl na vybraných daních tak, jak odpovídá jejich kompetencím v nejrůznějších oblastech veřejné správy a s tímto podílem by disponovaly podle vlastního uvážení.

Nový **Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy** předpokládá, že v nejbližších 2 letech se česká vzdělávací soustava zaměří na tyto cíle :[24]

- *Rovnost příležitostí ke vzdělávání.*
- *Kurikulární reforma.*
- *Podpora cizích jazyků, informačních a komunikačních technologií.*
- *Tvorba a zavádění systémů kvality, metod hodnocení a vlastního hodnocení škol.*

Současné diskuse se vztahují především k realizaci **Školského zákona**, který byl schválen v září 2004 s platností od ledna 2005. Jedna ze zásadních změn spočívá v zavedení dvoustupňové tvorby kurikula. V roce 2004 byl Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy schválen základní dokument - **Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání** (*RVP ZV*), platný od 1. 9. 2005. Školy měly za úkol na základě RVP ZV vypracovat každá svůj **Školní vzdělávací program** (*ŠVP*), podle něhož měly od školního roku 2007/2008 povinnost začít vyučovat (počínaje 1. a 6. ročníky). V červenci 2007 byl **RVP ZV** aktualizován. Je určen všem základním školám (včetně těch, které vzdělávají žáky s lehkým mentálním postižením) a nižším

[24] *Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2007/2008*. Eurybase : The information database on education systems in Europe, Eurydice, str. 14, 66 – 67 [online]. 2008 [cit. 21. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/CZ_CS.pdf>.

ročníkům víceletých gymnázií. V rámci projektu **PILOT Z** ověřovalo 14 základních škol v praxi své školní vzdělávací programy na 2. stupni. Mimo finanční podporu **ESF** probíhalo na těchto a ještě 2 dalších školách současně ověřování ŠVP také na 1. stupni. Prakticky se tak ověřovaly Školní vzdělávací programy pro celé základní vzdělávání. Projekt probíhal od září 2004 do června 2006 a v listopadu 2006 byl zakončen konferencí. Ze zkušenosti pilotních škol mohou prostřednictvím **Metodického portálu** (www.rvp.cz) čerpat školy ostatní. V rámci projektu **PILOT Z** se podařilo vytipovat a následně popsat 64 příkladů dobré praxe, které byly v roce 2007 publikovány v **Příručce příkladů dobré praxe** a jsou dostupné na Metodickém portálu.

Jako metodickou pomoc pro školy při tvorbě ŠVP zpracoval **Výzkumný ústav pedagogický v Praze** (*VÚP*) tři materiály, které vznikly na základě spolupráce s pilotními základními školami a odrážejí zkušenosti z analýz jejich školních vzdělávacích programů v základním vzdělávání :[25]

- *Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů v základním vzdělávání* (*2005*).
- *Struktura školního vzdělávacího programu.*
- *Komentář ke struktuře školního vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.*

Další diskuse se týkají hodnocení na úrovni žáka, které je jednou ze tří oblastí vymezených **Rámcovým projektem monitorování a hodnocení vzdělávání** (schválen v únoru 2004). Vlastní projekt za podpory ESF probíhá od roku 2005 pod názvem **KVALITA 1**. Jde o hodnocení v uzlových bodech vzdělávací dráhy žáka s cílem pomoci žákům při volbě vzdělávací cesty, zjistit a ověřit podmínky ovlivňující zavedení nového modelu maturitní zkoušky a nového modelu závěrečných zkoušek v učebních oborech, získávat informace o možnostech uplatnění absolventů atd. V neposlední řadě by pak v rámci projektu mělo být podporováno vzdělávání pedagogických pracovníků ve využívání systému evaluace a autoevaluace. Na základě všech získaných informací by pak mělo docházet ke zkvalitnění výuky.

Reforma obsahu vzdělávání zasahuje do oblasti vzdělávacích programů i v sekundárním školství. Školy budou vytvářet vlastní **Školní vzdělávací programy** (*ŠVP*) na základě závazných **Rámcových vzdělávacích programů** (*RVP*), které představují národní úroveň. Rámcové vzdělávací programy definují cíle a výsledky vzdělávání a klíčové kompetence pro jednotlivé stupně a obory vzdělání a také vzdělávací obsahy nezbytné pro jejich dosažení. Vymezují pravidla pro tvorbu ŠVP. Ty jsou v případě odborného středního vzdělávání vytvářeny ve spolupráci s představiteli světa práce. Odpovědnost za realizaci ŠVP je nadále věcí školy a jednotlivých vyučujících. Znamená to posílení autonomie každé školy a zdůraznění profesní kompetence učitelů.

Na nižším stupni víceletých gymnázií vytvářejí školy **ŠVP** na základě **RVP pro základní vzdělávání** (*RVP ZV*) z roku 2004, povinně podle něj postupují od školního roku 2007/2008 v 1.

[25] *Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2007/2008*. Eurybase : The information database on education systems in Europe, Eurydice, str. 66 – 67, 96 – 97 [online]. 2008 [cit. 21. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/CZ_CS.pdf>.

ročníku osmiletých gymnázií. V červenci 2007 schválilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy **Rámcový vzdělávací program pro gymnázia** (*RVP G*) a **Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou** (*RVP GSP*), určené čtyřletým gymnáziím a vyšším stupňům víceletých gymnázií. Školy na jeho základě vytvářejí ŠVP, podle kterých budou muset postupovat v 1. ročníku čtyřletých gymnázií (resp. v 1. ročníku vyššího stupně víceletých gymnázií) nejpozději od školního roku 2009/2010. Pilotní ověřování tvorby ŠVP probíhá v rámci projektu **PILOT G** - Tvorba a ověřování pilotních školních vzdělávacích programů ve vybraných gymnáziích za finanční podpory ESF. Projekt, realizovaný **Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze** (*VÚP*), byl zahájen v roce 2004 a jeho ukončení se plánuje v září 2008. Je do něj zapojeno 16 škol ze všech krajů České republiky. Ve školním roce 2007/2008 pilotní školy již druhým rokem ověřovaly výuku podle svého ŠVP. V roce 2007 vyšla publikace **Manuál pro tvorbu ŠVP na gymnáziích**.

Pro podporu přípravy ŠVP byly také vytvořeny internetové stránky www.pilotg-gp.cz, kde lze najít mimo jiné zkušenosti pilotních škol. Především pro podporu samotné výuky je určen Metodický internetový portál www.rvp.cz, který nabízí pedagogům inspiraci a umožňuje jim podělit se o své zkušenosti i výsledky s kolegy z ostatních škol. Od roku 2007 se připravuje RVP pro gymnázia s bilingvní výukou, který by měl být schválen v roce 2015.

V červnu 2007 MŠMT schválilo **RVP pro střední odborné vzdělávání**, a to pro 29 oborů s výučním listem a 32 oborů s maturitní zkouškou. Školy, které tyto obory vyučují, mají za povinnost připravit své ŠVP nejpozději do září 2009, kdy podle nich začnou vyučovat od 1. ročníku. Další skupina RVP pro 81 oborů středního odborného vzdělávání by měla začít platit nejpozději koncem srpna 2008 a o 2 roky později by školy měly mít podle nich připravené ŠVP. V této souvislosti realizuje **Národní ústav odborného vzdělávání** (*NÚOV*) za finanční podpory ESF projekt **PILOT S** - Tvorba a ověřování pilotních školních vzdělávacích programů ve vybraných **středních odborných školách** (*SOŠ*) a **středních odborných učilištích** (*SOU*), který má trvat od května 2005 do listopadu 2008. Cílem projektu je připravit vybrané školy na tvorbu ŠVP, vytvořit metodické materiály, které školám v přípravě ŠVP pomohou a získat zpětnou vazbu, která bude využita jak k dopracování a zkvalitnění RVP tak ke koncipování vzdělávacích aktivit na podporu tvorby ŠVP.[26]

Tvorba Rámcových vzdělávacích programů je spjata i s reformou soustavy oborů odborného vzdělávání. Plánuje se významné snížení počtu oborů vzdělávání; pro každý z nich bude připraven jeden RVP. Školy se budou moci profilovat ve svých ŠVP. Při této redukci se zohledňuje vazba oborů na trh práce a také připravovaná **Národní soustava kvalifikací**. Příslušné nařízení vlády je postupně novelizováno tak, jak jsou vytvářeny RVP pro jednotlivé obory vzdělávání. Nově schválených 29 oborů s výučním listem nahrazuje 87 dobíhajících oborů a 32 oborů s maturitní zkouškou nahrazuje původních 193 oborů.

[26] *Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2007/2008*. Eurybase : The information database on education systems in Europe, Eurydice, str. 96 – 97 [online]. 2008 [cit. 21. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/CZ_CS.pdf>.

Další oblastí současných diskusí jsou závěrečné zkoušky a maturitní zkoušky na středních školách. V rámci systémového projektu s podporou ESF **KVALITA I**, jehož cílem je rozšířit systém monitorování a pedagogické evaluace na úrovni žáka, školy i celého systému a tak podporovat kvalitu vzdělávání a reformu obsahu vzdělávání. V **Centru pro zjišťování výsledků vzdělávání** (*CERMAT*) se připravuje nová podoba maturitní zkoušky, která se bude skládat z nově zavedené společné části (připravované a organizované státem) a z pozměněné části profilové. Příprava probíhá od roku 1999, nová podoba byla uzákoněna v roce 2004 Školským zákonem. V rámci společné části žáci všeobecných i odborných oborů vykonají zkoušku z českého jazyka, z vybraného cizího jazyka a z volitelné zkoušky (matematiky, občanského a společenskovědního základu nebo informatiky). U každé zkoušky bude žák moci zvolit ze 2 úrovní obtížnosti. Profilová část bude v kompetenci školy a bude se skládat ze 2 až 3 povinných zkoušek. Ředitel školy určí konkrétní zkoušky nebo výběr z nabídky možných zkoušek, případně může tyto varianty kombinovat. K úspěšnému vykonání maturitní zkoušky a tím i k dosažení středního vzdělání s maturitní zkouškou musí žák úspěšně absolvovat obě části.

Maturitní zkoušku v nové podobě by měli žáci poprvé skládat ve školním roce 2010/2011, v tomto a následujícím roce se společná část bude skládat z českého jazyka a volitelné zkoušky, při níž si žák bude vybírat z pěti cizích jazyků a matematiky. Ve školním roce 2012/2013 by již společná část měla zahrnovat všechny tři zkoušky.

Koncem roku 2003 se **Výbor OECD pro vzdělávání** rozhodl provést rozsáhlý tematický průzkum terciárního vzdělávání. Hlavním cílem tohoto výzkumu je pomoci jednotlivým zemím pochopit, jak jim organizace a zajišťování terciárního vzdělávání může pomoci dosáhnout jejich hospodářských a sociálních cílů. Na základě průzkumu byla též vypracována **Zpráva o stavu terciárního vzdělávání v České republice** (*Country Note*). V roce 2007 byly vytvořeny teze pro přípravu **Bílé knihy terciárního vzdělávání**. Řada tezí vychází přímo z doporučení uvedených v **Country Note**. Závěry expertů OECD v **Country Note** podnítily diskuse, které se v případě VOŠ dotýkají samotné existence tohoto typu vzdělávání, jeho zahrnutí do vysokého školství a vztahu mezi vyššími odbornými a vysokými školami. Hodnotící tým doporučuje vytvořit na většině univerzit tzv. „*University College of Professional Studies*“, které by se měly zaměřovat na „*odborné*“ bakalářské programy, programy krátkého cyklu včetně celoživotního vzdělávání. VOŠ by se měly rozdělit na ty, které by měly i nadále působit při středních školách (a ve spolupráci s vysokými školami nabízet omezené dílčí terciární programy) a na školy s významným podílem terciárního/vysokoškolského vzdělávání. První skupina by měla zůstat součástí regionálního vzdělávání a druhá by se měla geograficky integrovat do **University College of Professional Studies** na univerzitách s možnou výjimkou pro těch několik, které jsou dost velké a schopné existovat jako samostatné vysoké školy neuniverzitního typu. Další existence VOŠ je, v souladu se závěry expertů OECD, v tezích pro **Bílou knihu terciárního vzdělávání** pojata následujícím způsobem :[27]

[27] *Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2007/2008*. Eurybase : The information database on education systems in Europe, Eurydice, str. 96 – 97, 142 - 144 [online]. 2008 [cit. 21. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/CZ_CS.pdf>.

• *Některé vyšší odborné školy se mají transformovat a následně akreditovat na neuniverzitní vysoké školy.*
• *Některé vyšší odborné školy se mají spojit s již existujícími vysokými školami.*
• *Ostatní vyšší odborné školy by se měly stát „centry postsekundárního vzdělávání".*

Všechna doporučení vyplývající z průzkumu OECD, ať již se týkají struktury systému, řízení institucí, zdrojů rovnosti, výzkumu a inovací, pracovního trhu, zajišťování kvality nebo internacionalizace, kladou silný důraz na potřebu zaměřit se směrem ven - na silnější vazby na zaměstnavatele, regiony a trh práce, na vývoj výzkumných a inovačních partnerství s podniky, průmyslem a jinými vysokými školami, na větší roli externích aktérů v řízení systému a institucí a v akreditaci, na větší soukromé příspěvky na náklady na vysoké školství a rovněž na otevřenost směrem k Evropě i světu. Teze pro **Bílou knihu terciárního vzdělávání** se zabývají finanční stránkou reformy :[28]

• *Vysoké školy by měly být financované podle své kvality.*
• *Soukromé školy by měly mít nárok na příspěvek z veřejných zdrojů odvozený z příspěvku na vzdělanostní činnost veřejných vysokých škol.*
• *Počítá se s finanční spoluúčastí studentů na studiu (se školným).*

Požadavkem tezí je i rozšíření různých druhů vysokých škol. Na jedné straně by měla vzniknout výzkumná centra světové úrovně, na druhé straně by měly vzniknout vysoké školy zaměřené především na vzdělávání. Velký prostor je v tezích věnován řízení a samosprávě VŠ :

• *Otázkám neoddělitelnosti rozhodnutí od zodpovědnosti.*
• *Rozlišení akademické agendy a strategicko - ekonomicko - manažerské agendy.*
• *Vymezení odpovědnosti mezi univerzitou (rektorátem) a jejími fakultami.*
• *Úlohou studenta v samosprávě.*

Základními prvky reformy v oblasti vědy a výzkumu je snížení vysokého počtu poskytovatelů finančních prostředků na vědu a výzkum z veřejných zdrojů. Poskytovatel by měl být jeden spolu se 2 agenturami mimo strukturu Ministerstva. V tezích se též uvažuje o samostatném **Ministerstvu pro terciární vzdělávání**. Hlavními tématy diskusí, které vyplývají ze stávajících strategických dokumentů pro vysoké školy, nadále zůstávají :

• *Strukturované studium a v souvislosti s tím náplň bakalářského studia a profil jeho absolventů.*
• *Posílení vědecké práce na vysokých školách.*
• *Zajištění kvality vysokoškolského vzdělávání při jeho masovém charakteru.*
• *Zajištění excelence zejména ve smyslu vynikajících výsledků ve výzkumu a vývoji.*
• *Zvyšování kvality pedagogického sboru.*
• *Internacionalizace studia.*
• *Zvyšování kvality akademického života - zejména zlepšení sociální situace studentů.*

[28] *Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2007/2008*. Eurybase : The information database on education systems in Europe, Eurydice, str. 142 - 144 [online]. 2008 [cit. 21. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/CZ_CS.pdf>.

1.3.2 Priority a cíle českého školství

● Sektorové priority České republiky v oblasti vzdělávání jsou navázány na národní priority, které vyjadřuje **heslo** „*Evropa bez bariér*“ a **klíčová oblast zájmu** „*Evropa konkurenceschopná a otevřená*“, tedy cílů definovaných v **Lisabonské strategii**. Prioritou českého vzdělávacího systému jsou tedy otevřenost vzdělávacího systému, mobility studentů a rozvoj vysokoškolského vzdělávání.

● Pro úspěšnou konkurenceschopnost v globálním měřítku musí české školství úspěšně realizovat **znalostní trojúhelník** (*vzdělávání – výzkum - inovace*) v rámci partnerství mezi vzdělávacími institucemi a podniky.

● Je nutné otevřít vzdělávací instituce pro všechny jednotlivce. Prioritou je **zavedení systému kreditů** pro odbornou přípravu a **systému hodnocení kvality** v odborné přípravě. Snahou MŠMT je plynulý přechod a prostupnost mezi různými na sebe navazujícími institucemi formálního a neformálního vzdělávání.

● **Rámcový vzdělávací program** (*RVP*) pro daný stupeň vzdělávání by měl být vždy pouze jeden. **Rámcové vzdělávací programy** (*RVP*) by měly být zjednodušeny a měly by být obecnější, aby bylo smysluplné tvořit **Školní vzdělávací programy** (*ŠVP*) na jednotlivých školách.

● Aktuální a dlouhodobou prioritou českého vyššího sekundárního školství (střední školství) je **reforma ukončování středoškolského studia**, péče o kvalitu, monitorování a hodnocení výsledků vzdělávání. Ve středním odborném školství se jedná především o **systém evaluace** a **hodnocení výstupů** a jejich srovnatelnosti v rámci všech **středních odborných škol** (*SOŠ*). Cílem je tedy vývoj koncepce **nové závěrečné zkoušky** ve středních odborných školách, která je součástí systémového projektu **Kvalita I**. Obecně je cílem zavedení státní maturitní zkoušky v horizontu 5 let, která by umožnila větší srovnatelnost a transparentnost celého středního školství (včetně gymnázií). Maturitní zkouška by měla být dostupná pro všechny absolventy středních škol (tedy i pro absolventy dnešních středních odborných učilišť).

● Prioritou ve školství je zavedení **hodnocení v uzlových bodech vzdělávací dráhy** žáků v oblasti základního vzdělávání. Cílem je vytvořit **systém evaluace vzdělávacích výsledků** žáků v uzlových bodech jejich vzdělávací dráhy (na konci 1. a 2. stupně vzdělávání). Evaluace bude zahrnovat dva hlavní zdroje informací o žákovi, a to **Národní hodnotící zkoušku** a **Osobní portfolio žáka**. Osobní portfolio a výsledky Národní hodnotící zkoušky budou využívány při přijímacích zkouškách na střední školy, čímž se sníží náročnost tohoto přechodu pro žáky a současně se zvýší vypovídací hodnota přijímacích zkoušek.

● **Vyšší odborné školy** (*VOŠ*) by se měly stát součástí pregraduálního terciárního vzdělávání. Výsledkem transformace VOŠ je vznik veřejných vysokých škol neuniverzitního typu a rozvoj dalších forem terciárního vzdělávání včetně rozšíření nabídky bakalářského studia - bakalářské studium by mělo nahradit většinu vyšších odborných škol.

● Prioritou i cílem je navýšení finančních částek, které směřují především do terciárního stupně vzdělávání. Účelem je zabezpečit finanční nezávislost vysokých škol a univerzit tak, aby nedošlo v dlouhodobém horizontu k propadu jejich úrovně, především pak výzkumu a v inovacích a rozvoji postgraduálního vzdělávání. Nikoliv veřejně proklamovaným, ale přesto z dlouhodobého hlediska jasným cílem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (*MŠMT*) je **konsolidace počtu soukromých vysokých škol**, zvýšení jejich úrovně a na výstupech lepší znalostní úroveň jejich absolventů a díky tomu jejich lepší uplatnitelnost na trhu práce.

● Cílem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (*MŠMT*) je nalézt shodu zástupců veřejných a soukromých vysokých škol nad podobou připravované **Novely vysokoškolského zákona**. Prioritou Ministerstva školství je omezení tzv. „*létajících učitelů*“ mezi jednotlivými vysokými školami a nalezení shody ve způsobu kontroly a řízení vysokých škol (Akademický senát). Cílem připravované novely je pak najít řešení jak zapojit, resp. vyloučit vliv soukromých firem na financování výzkumu a inovací ve vysokém školství. Cílem je také nalezení způsobu, resp. eliminace personálního zastoupení soukromých firem v Akademických senátech vysokých škol.

● Cílem ve střednědobém horizontu je zavedení **profesní** (*Pedagogické komory*) nebo jiné reprezentativní instituce pro učitele a pedagogické pracovníky (ředitele škol). Členství v této profesní komoře by zabezpečovalo větší soudržnost pedagogického stavu a principy kolegiality, hájilo by jejich zájmy jako kvalifikované vzdělané profesní skupiny společenské střední třídy. Je nutné zavést transparentní a motivující **kariérní řád** pro pedagogy. Postup do vyššího kariérního stupně by byl závislý na dalším vzdělávání, publikační činnosti a zavádění pozitivních změn do vlastní výuky. Příkladem by mohl být systém atestací, který funguje ve zdravotnictví.

● Dlouhodobým požadavkem nejen MŠMT je odstranění učitelů ze školství, kteří nemají vysokoškolské vzdělání, především pak ze základního a středního odborného školství (konkrétní implementace Boloňského procesu). Situace se týká také učitelů cizích jazyků, kteří jsou přijímáni do pracovního poměru jen díky znalosti cizího jazyka, nikoliv díky jejich formálnímu vzdělání. Zvrácení negativního trendu **feminizace školství** přilákáním do oboru většího počtu učitelů - mužů a především mladších učitelů a učitelek díky **spravedlivějšímu finančnímu ohodnocení**.

● Cílem MŠMT je, aby na větších základních a středních školách fungovali **asistenti pedagogů** a **školní psychologové**. Výše jejich úvazku by odpovídala počtu žáků ve škole. Požadavkem je zavedení sítě **oblastních metodiků** pro jednotlivé předměty (*vzdělávací oblasti a obory RVP*) - rozvoj integrovaného diagnostického, informačního a poradenského systému ve vzdělávání.

● Cílem MŠMT je **reforma a modernizace cílů a obsahu vzdělávání** (*kurikulární reforma*). To by umožnilo pružnější profilaci absolventů podle podmínek školy, potřeb regionálního trhu práce, vývoje oboru, schopností a zájmů žáků a zároveň by zajistilo, že se všem žákům dostane srovnatelného vzdělání odpovídajícího potřebám moderního trhu práce i občanského života. **Kurikulární reforma** by tak dala možnost školám vytvářet vlastní vzdělávací programy a být nejen realizátorem vzdělávání, ale podílet se i na jeho projektování.

1.3.3 Výzvy a překážky současné české školské politiky

● Existuje příliš velký počet studentů terciárního studia a tím dochází k **rozmělnění úrovně vysokoškolského vzdělání**. Dochází tím k **devalvaci vysokoškolského studia**. Stále však na některých vysokých školách a univerzitách přetrvává elitářský princip díky netransparentnímu přijímacímu řízení. Některé vysoké školy jsou otevřené jen někomu, a tak proklamované heslo otevřenosti vysokých škol je často jen planou frází.

● Existuje **příliš mnoho soukromých vysokých škol**. Důsledkem toho je enormní nárůst absolventů s vysokoškolským diplomem, kteří nemají uplatnění na trhu práce a vykonávají pracovní pozice určené středoškolákům.

● Stále přetrvává **nedostatek peněz**, které proudí do školství. Peníze, které do školství přijdou, jsou mnohdy neefektivně přidělovány. Nedostatek peněz vede k tomu, že školy se pokoušejí získat alespoň nějaké finance pomocí všemožných často neproduktivních grantů. Některé školy navíc spotřebují část peněz z těchto projektů tak, že si nechají projekt zpracovat a administrovat externími firmami. Je nutné zvýšit **podíl výdajů na školství k HDP na 6 až 7 %**, jako je tomu ve starých zemích EU. Poměr financování školství k HDP je pod průměrem financování školství v zemích EU a OECD.

● V základním a středním školství přetrvává **nízká úroveň učitelů cizích živých jazyků** - jejich neschopnost předat žákům skutečný cizí živý jazyk včetně správné výslovnosti a přízvuku. Ve výuce jazyků zaostáváme za vyspělým světem - často učí na školách lidé se základními nebo středně pokročilými znalostmi bez aktivní znalosti cizího jazyka.

● Volitelné předměty především ve vyšším sekundárním školství (střední školy) jsou často nabízeny s ohledem na pedagogy a ne podle zájmu žáků.

● Přetrvává stále rostoucí počet nekvalifikovaných učitelů, což vede k **poklesu autority školy jako instituce**. Nedaří se zastavit nárůst nekvalifikovaných učitelů na základních školách, který v některých krajích dosahuje až 25 %. Rovněž ve školství působí negativně **přestárlost učitelské populace** a chybějící generace mladších učitelů pod 40 let. Průměrný věk učitele se pohybuje kolem 50 let. Ve školách je zaměstnáváno přes 10 % učitelů v důchodovém věku.

● Negativním trendem na základních školách je **rostoucí závažnost sociálně patologických jevů** jako je záškoláctví, drogy, kouření a požívání alkoholu, šikana a její důsledky na psychiku žáků. Místo podpory soudržnosti dochází k přeřazování žáků do jiných tříd; místo prevence jsou jen dočasně odstraňovány příznaky. Různě závažné sociálně patologické jevy se u žáků vyskytují na 85 % škol. Na polovině základních škol jde o případy záškoláctví, kouření a šikany, ve čtvrtině se objevuje alkohol a v šestině jsou zjišťovány drogy, agresivita a krádeže.

● Čtenářská gramotnost žáků středních škol je nízká. Aktivity v hodinách českého jazyka se sice zaměřují na formulování hlavní myšlenky literárních děl a na rozhovor o záměrech autorů, avšak

aktivní práce s textem tak, jak ji vyžaduje studie OECD PISA 2006, se na našich školách příliš nevyskytuje. Náročnější čtenářské aktivity jako posuzování, syntéza nebo hodnocení nejsou většinou považovány za úkol výuky jazyka a z důvodu kvantity probíraného učiva na ně není čas.

● Stále dochází k **memorování** učební látky a k hodnocení praktických dovedností žáků učiteli dochází málokdy. Tento způsob výuky a hodnocení je bohužel posilován stávajícím charakterem přijímacích zkoušek jak na střední tak i později na vysoké školy, založených často na **testech encyklopedických znalostí**. V učení převládá **transmisivní způsob předávání učiva**, ztráta pochopení smyslu vzdělávání - učení bez pochopení hlubších souvislostí.

● Školy musí bojovat o svou existenci, což způsobuje **deformaci výukového procesu**. „*Škol je hodně a dětí málo*“. Výukový proces se deformuje jak v požadavcích na chování a znalosti žáků (což by mělo být přes všechnu modernizaci stále hlavním cílem vzdělávacího procesu) tak i v chování školy směrem k rodičům a veřejnosti. Často až zoufalá snaha získat si nové žáky může vést ke zcela deformovanému chování školy a jejich zaměstnanců.

● Přechod od osnov k **Rámcovým vzdělávacím programům** (*RVP*) nebyl dostatečně připraven a připomínky učitelské veřejnosti nebyly dostatečně respektovány, čímž je ohroženo zavedení pozitivních změn do vzdělávání.

● V terciárním sektoru často dochází ke špatnému využití prostředků v **operačních programech EU**. Nutnost posílení kvality výzkumu a vývoje na vysokých školách a rozvoj celého systému terciárního vzdělávání je tak ve vleku politických rozhodnutí a závislosti na finančních dotacích z MŠMT.

● Převládá **nedostatečná koordinace reforem** v oblasti terciárního vzdělávání s reformami v oblasti základního a středního vzdělávání a v oblasti výzkumu, vývoje a inovací.

● V reformě terciárního sektoru, resp. v implementaci zásad Boloňského procesu existuje nebezpečí, že partikulární zájmy hlavních aktérů převládnou nad snahou uskutečnit hlubokou reformu systému terciárního vzdělávání a vyššího odborného vzdělávání. Někdy tak dochází pouze k **formální restrukturalizaci studia** v souladu s Boloňským procesem.

● Stále převládá **nízký podíl dospělé populace s vysokoškolským vzděláním** a tím vznikají velké vzdělanostní rozdíly mezi věkovými skupinami. Skupina obyvatel mezi 24 až 35 lety dosahuje absolutně nejvýše dosaženého formálního vzdělání. Doplnění vzdělání u starších ročníků naráží na jejich nízkou motivaci a nesprávné studijní návyky a stereotypy, které tyto osoby získali během jejich formálního vzdělávání.

● Přetrvává nesoulad mezi volbou uchazečů o studium na vysoké škole a poptávkou po absolventech na trhu práce. Jde zejména o nedostatek absolventů technických, přírodovědných a lékařských oborů. Existuje zvýšená poptávka po studiu humanitních oborů, ale jejich absolventi ve svém vystudovaném oboru často nemohou získat odpovídající zaměstnání.

1.3.4 Dopady školské politiky EU na české školství

● V mezinárodní studii **Education at a Glance 2007/2008** skončila Česká republika na posledním místě ze všech zemí OECD sledovaných a srovnávaných v klíčových srovnávacích kritériích. Ve výzkumech **OECD PISA 2006** a **TIMSS 2007** se ukázalo, že se čeští žáci zhoršili a zaostávají ve znalostech za zeměmi, které byly tradičně horší než Česká republika.

● Veřejnost nevnímá vzdělání jako jednu z nejvyšších hodnot pro jednotlivce i celou společnost. Vysokoškolské vzdělávání nabylo **utilitárního významu pro čistě kariérní postup** v zaměstnání. Chybí hlubší psychologická dimenze v percepci vzdělanosti jakožto kultivace osobnosti a společnosti.

● Dochází k **poklesu reálných výdajů na vysoké školství** a tím k napětí a volání po zavedení školného na vysokých školách jako iluze, která má vyřešit současný stav vysokého školství. V celoevropské a celosvětové soutěži dochází k zaostávání českých vysokých škol díky nízkým finančním dotacím.

● Absolventi středních odborných škol, středních odborných učilišť a učilišť a dále absolventi gymnázií vykazují setrvale **stoupající míru úspěšnosti**. Absolutní míra neúspěšnosti všech absolventů středních škol na trhu práce ve srovnání s rokem 2006 a 2007 činí kolem 10 %. Neúspěšnost, resp. úspěšnost absolventů středních škol je úzce spojena s celkovou ekonomickou situací regionu, v němž se střední školy nacházejí.

● Dochází k **rozrůstání sítě středních škol** a zvláště k **zakládání nových škol soukromých a církevních**. U soukromých středních škol existuje stimulace soutěživosti mezi školami, neboť kromě přirozeného tlaku trhu - rodičů platících školné, existuje i jasná korelace mezi hodnocením soukromé školy **Českou školní inspekcí** a procentuální výší dotací pobíraných na žáka.

● Trvale roste počet žáků gymnaziálních oborů, přestože celkový počet gymnázií ve středoškolském systému je stále malý a tvoří zhruba 15 % všech středních škol. Trvale roste počet žáků středních škol s maturitní zkouškou - každým rokem je počet žáků o zhruba 2 % vyšší než v předchozím kalendářním roce. Dochází tím následně ke zvýšené poptávce po terciárním vzdělávání.

● V kurikulární politice škol dochází k posunu od přístupu **direktivního** k **liberálnímu** a „*participačnímu*“ a projevuje se mj. zaváděním alternativních koncepcí vyučování (což souvisí s pedagogickou autonomií škol). Převládá uvolněná striktní normativní závislost kurikula a s tím související rozmanité získávání finančních prostředků, zvláště z **Evropského sociálního fondu** (*ESF*) – školy mohou snáze dosáhnout na dotace EU přes netradiční projekty, inovace a experimenty ve výukovém procesu.

● Žáci víceletých gymnázií mají větší šanci na přijetí na vysokou školu než ostatní žáci středních škol. Víceletá gymnázia vytvářejí **elitářství** a příliš časnou **selekci žáků**.

● Přetrvává málo prostoru pro učitele ve výuce, jejich nápady a iniciativy ve vlastní cestě výuky. Dochází naopak k rozmělnění vzdělávacích programů přes RVP a ŠVP, což vede k tomu, že **úroveň školství jako celku kolísá a není homogenní** (a tudíž srovnatelná - problém zavedení státních maturit).

● Všeobecně **roste počet studentů v terciárním vzdělávání**. Roste počet studentů, kterým je nad 25 let a prodlužuje se délka strávená studiem na vysoké škole. Dochází také k masivnímu nárůstu studentů v soukromých vysokých školách. V současnosti tvoří studenti soukromých vysokých škol kolem 15 % všech vysokoškoláků a jejich počet roste. Na soukromých vysokých školách dochází k **velké koncentraci studentů ze zahraničí** a již dnes je zřejmé, které soukromé vysoké školy jsou tzv. „*elitní*" a mají „*nejlepší jméno a kredit*".

● Dochází k **internacionalizaci českého terciárního školství**. Počet studentů - cizinců již dnes tvoří kolem 15 % všech vysokoškoláků. Vysoké školy reagují na aktuální společenské změny (růst počtu imigrantů, problém multikulturality a mnohojazyčnosti).

● Dochází k **silné koncentraci studentů do několika veřejných univerzit**, které jsou schopné uspokojit a saturovat potřebu kvalitního vysokoškolského života včetně vědeckého zázemí a zajistit dobré uplatnitelnosti na trhu práce po ukončení studia. V současnosti se jedná o *Univerzitu Karlovu v Praze*, *Masarykovu univerzitu v Brně* a *Palackého univerzitu v Olomouci*.

● Existuje **příliš mnoho malých vyšších odborných škol** (*VOŠ*), ve většině případů společně se střední školou. Je tak ovlivněna možnost kvalitního zázemí studia, jeho pojetí a profilace, jakož i možnost jeho variability. Není dořešena **problematika prostupnosti studia** - možnost pokračování v bakalářském studiu. Případní zájemci z řad absolventů vyššího odborného studia musí absolvovat přijímací řízení pro přijetí do prvního ročníku vysokoškolského studia. Vyšší odborné školy ztrácejí své uchazeče o studium a přestávají plnit funkci praktického profesně orientovaného studia, přičemž místo vyšší odborné školy studenti raději studují bakalářský program na vysokých školách. Vyšší odborné studium je považováno za součást terciárního vzdělávání, není však nijak provázáno na jeho další část. Je upraveno ve **Školském zákoně**, z čehož vyplývají různá omezení a problémy s pojené s odlišností od regionálního školství. Není dostatečně řešena problematika přechodu státních vyšších odborných škol na neuniverzitní vysoké školy.

● Na veřejných vysokých školách **je nedostatečné propojování teoretických poznatků a praktických zkušeností** (teoretická reflexe praktických zkušeností). Chybí podpora obousměrného pohybu v procesu komunikace mezi světem teorie a praxe. Převládají nedostatečné způsoby motivování a hodnocení studentů. Chybí rozvoj vnitřní motivace k učení a zájmům studenta. Převládá formativní, kvalitativní hodnocení studentů na základě individuální vztahové normy.

1.3.5 Výsledky a závěry školských výzkumů pro Českou republiku

Projekt OECD PISA 2006 je vzdělávací výzkum OECD, který zjišťuje, jak jsou patnáctiletí žáci v různých zemích připraveni do dalšího života – ať již na další etapu vzdělávání či na vstup na pracovní trh. Výzkum je koncipován tak, aby poskytoval tvůrcům školské politiky v jednotlivých zemích všechny důležité informace o fungování jejich školských systémů. Jeho hlavním cílem je změřit úrovně kompetencí, které žáci rozvíjejí v průběhu svého vzdělávání.[29]

V roce 2006 byly v České republice hlavní testovanou oblastí přírodní vědy. Výzkum v přírodních vědách byl vybrán proto, že je důležité v dnešním světě, aby žáci rozuměli základním přírodovědným pojmům a teoriím a byli schopni analyzovat a řešit problémy s využitím vědeckých postupů - znalosti přírodovědných oborů jsou tedy důležitější než dříve.

V České republice tak dochází k tomu, že se žáci o přírodovědných oborech učí místo aby je sami objevovali. Bez dobrého osvojení kompetencí rozpoznávání přírodovědných otázek a používání vědeckých důkazů nebudou žáci plně přírodovědně gramotní a v dospělosti budou využívat přírodní vědy jen omezeným způsobem. Čeští žáci patří se skórem 513 mezi žáky dvaceti zemí s nadprůměrným výsledkem v přírodovědném testu. Výsledky českých žáků v přírodovědných testech mezinárodních výzkumů jsou dlouhodobě nadprůměrné, což prokazují nejen výsledky všech tří cyklů výzkumu PISA 2006, ale i výsledky dvou cyklů mezinárodního výzkumu TIMSS 2007. Výzkum v oblasti přírodních věd ukázal, že čeští žáci mají osvojeno velké množství přírodovědných poznatků a teorií, problémy jim ale dělá vytvářet hypotézy, využívat různé výzkumné metody, experimentovat, získávat a interpretovat data. Výsledky českých žáků v matematické části testu jsou nadprůměrné, stejně jako v roce 2003, kdy byl výzkum PISA 2006 zaměřen převážně na matematiku. Jejich průměrný výsledek v matematickém testu je 510 bodů. Oproti výsledkům v přírodních vědách a v matematice jsou výsledky českých žáků v oblasti čtení podprůměrné - čeští žáci dosáhli skóru 483 bodů. Toto zjištění se nijak neliší od výsledků předchozích dvou šetření v letech 2000 a 2003. Co se týče postojů žáků k přírodním vědám ve smyslu jejich dalšího studia a orientace na budoucí profesní život, tak v zemích OECD chce v průměru 31 % žáků po skončení střední školy studovat některý z přírodovědných či matematických oborů, v České republice je to pouze 17 % žáků.[30]

Mezinárodní výzkum TIMSS 2007 je jedním z projektů Mezinárodní asociace pro hodnocení výsledků vzdělávání IEA. Jeho hlavním cílem je poskytovat tvůrcům vzdělávací politiky, učitelům a dalším odborníkům ve školství informace, které jim mohou pomoci ve snaze zvýšit úroveň vědomostí a dovedností žáků v matematice a v přírodovědných předmětech. Na rozdíl od výzkumu PISA 2006 je výzkum TIMSS 2007 více zaměřen na školní vědomosti a

[29] PALEČKOVÁ, Jana et al. *Hlavní zjištění výzkumu PISA 2006. Poradí si žáci s přírodními vědami?* Česká republika : Praha, ÚIV, 2007, str. 1. ISBN : 978 – 80 – 211 – 0541 – 6 [online]. 2007 [cit. 17. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.uiv.cz/clanek/264/1157>.

[30] PALEČKOVÁ, Jana et al. *Hlavní zjištění výzkumu PISA 2006. Poradí si žáci s přírodními vědami?* Česká republika : Praha, ÚIV, 2007, str. 2 – 19. ISBN : 978 – 80 – 211 – 0541 – 6 [online]. 2007 [cit. 17. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.uiv.cz/clanek/264/1157>.

dovednosti rozvíjené ve výuce a vychází z učebních osnov matematiky a přírodovědných předmětů zúčastněných zemí. Orientuje se na věkové kategorie devítiletých a třináctiletých žáků a žáků v posledních ročnících středních škol.[31]

Protože byl **první výzkum TIMSS v České republice** prováděn v roce 1995 ve 4. a 8. ročníku (jiná délka povinné školní docházky), byl i v roce 2007 zahrnut do výzkumu 4. a 8. ročník. Výsledek českých žáků 4. ročníku v matematice je pouze podprůměrný a jeho hodnota je 486 bodů. Čeští žáci přitom zaostali za žáky sousedních zemí i za žáky ostatních členských zemí EU, které se do výzkumu zapojily. V 8. ročníku dosáhli průměrného výsledku (504 bodů). Výsledek českých žáků 4. ročníku v přírodních vědách je na rozdíl od matematiky nadprůměrný (515 bodů). Žáci většiny zúčastněných evropských zemí (včetně sousedních) přesto dosáhli lepších výsledků. I v oblasti přírodních věd došlo od roku 1995 v České republice ke zhoršení. Od roku 1999 do roku 2007 již na rozdíl od matematiky k dalšímu zhoršení nedošlo. Vztah českých žáků k matematice a přírodním vědám zůstává stejný jako v roce 1999, podle indexu oblíbenosti těchto předmětů se čeští žáci umístili zhruba v polovině škály. To znamená, že mají poměrně indiferentní vztah k těmto předmětům a neplánují, že by v těchto předmětech pokračovali ve studiu nebo se nedokáží ještě rozhodnout. Po mírném nárůstu obliby těchto dvou předmětů v roce 1999 došlo v roce 2007 k menšímu poklesu. Největší pokles byl zaznamenán u matematiky. Česká republika patří k zemím s nejnižším zastoupením žáků, kteří chtějí studovat na vysoké škole. Ve všech kategoriích je však v České republice největší počet žáků, kteří se zatím nerozhodli. Oproti roku 1999, kdy byl zkoumán postoj českých žáků k volbě budoucího povolání a volbě studovaných předmětů, k výraznější změně nedošlo.[32]

[31] TOMÁŠEK, Vladislav et al. *Výzkum Timss 2007. Obstojí čeští žáci v mezinárodní konkurenci?* Česká republika : Praha, ÚIV, str. 3. ISBN : 978-80-211-0565-2 [online]. 2008 [cit. 31. března 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.uiv.cz/clanek/714/1610>.

[32] TOMÁŠEK, Vladislav et al. *Výzkum Timss 2007. Obstojí čeští žáci v mezinárodní konkurenci?* Česká republika : Praha, ÚIV, str. 5 - 27. ISBN : 978-80-211-0565-2 [online]. 2008 [cit. 31. března 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.uiv.cz/clanek/714/1610>.

2. Rakouský školský systém

2.1 Legislativní rámec vzdělávací soustavy Rakouska

Konec Habsburské monarchie přišel rychleji než se v tehdejším Rakousku očekávalo. Smrtí Císaře Franze Josefa I. v roce 1916 se situace urychlila a stvrdila. Rakušané museli vzít na vědomí, že po rozpadu téměř padesátimiliónové Říše jim zbude jen malá část původního území. 12. listopadu 1918 pak byla vyhlášena samostatná nová republika Rakousko.

Základní školství a školská soustava vycházela ještě z **Říšského zákona o základních školách z roku 1869** (*Reichsvolksschulgesetz*), tzn. jako škola jednotná pro všechny žáky povinné školní docházky. Zde došlo pouze k úpravě metodiky a výběru látky, změně obsahu vzdělávání (nahrazení říšského akcentu ve vzdělávání občanským).[33]

Nestabilní hospodářská a politická situace v Rakousku, v mnohém ovlivněná z Německa, měla za následek rostoucí vliv extrémních politických seskupení a stran a masivní vzestup německého nacionalismu. Období tzv. „**Ständestaat**" v podstatě začíná paralelně s uchopením moci Adolfem Hitlerem v lednu 1933 v Berlíně. Rakouské nacionální studentstvo, stejně jako část univerzitních pedagogů, našli velice záhy cestu k ideologii nového Německa - vypjatý nacionalismus, antisemitismus, popř. rasismus nebyly jevy, které by se v akademických kruzích objevily až po vystoupení Hitlera na Heldenplatzu, ale mnohem dříve, v podstatě již v období První Rakouské republiky. Ideologie „**Ständestaat**" (*stavovského státu*) byla založena převážně na neokonzervatismu vládnoucích vrstev a politických představitelů. Hlavními hesly se stala slova **Religion** (*víra*) a **Vaterland** (*domovina*). I ve školách byla tato hesla postupně zaváděna a víceméně neviditelně se začal prosazovat a usazovat v Rakousku začínající fašismus.

Berchtesgadenská dohoda z 12. února 1938 znamenala faktickou kapitulaci samostatného Rakouska a znamenala připojení k nacistické Třetí říši. Německé jednotky, které vpochodovaly 12. března 1938 do Rakouska, byly radostně vítány rakouským obyvatelstvem. **Zákonem o znovusjednocení z 13. března 1938** (*Wiedervereinigungsgesetz*) se Rakousko fakticky stalo částí Velkoněmecké říše (*Grossdeutsches Reich*). Následný teror, který začal od školního roku 1938/1939, znamenal drastickou „**unifikaci**" (*Gleichschaltung*) rakouského učitelského stavu a studentů v duchu národně socialistické ideologie NSDAP.

Národní socialismus (*Nationalsozialismus*) prohlásil výchovu a vzdělávání mládeže za zásadní věc státu.[34]

[33] ENGELBRECHT, H. *Geschichte des österreichischen Bildungswesens. Erziehung und Unterricht auf dem Boden Österreichs*. Band 5 - Von 1918 bis zur Gegenwart. Österreich : Österreichischer Bundesverlag, Wien, 1988, str. 9 - 63. ISBN : 3 – 215 – 06054 – X.

[34] ENGELBRECHT, H. *Geschichte des österreichischen Bildungswesens. Erziehung und Unterricht auf dem Boden Österreichs*. Band 5 - Von 1918 bis zur Gegenwart. Österreich : Österreichischer Bundesverlag, Wien, 1988, str. 262 – 350. ISBN : 3 – 215 – 06054 – X.

Po roce 1945 byla situace v rakouském školství značně chaotická. Vzdělávání po válce bylo v Rakousku silně spjato i s vývojem a stavem hospodářství. Jestliže před válkou patřilo Rakousko k rozvinutým agrárním zemím, po válce došlo k velkému rozvoji průmyslu a Rakousko se zařadilo mezi industriálně vyspělé země. Expanzivní hospodářská politika ovlivnila i vzdělávací oblast. Snahou politiků a školských odborníků bylo modernizovat školství a zohlednit poválečný vývoj. Teprve až v roce 1962 se podařilo dosáhnout kompromisního řešení v zohlednění poválečného vývoje - byl schválen **Školský organizační zákon** (*Schulorganisationsgesetz*), který se stal **základem** současné výchovně vzdělávací soustavy v Rakousku. **Školský organizační zákon** (*Schulorganisationsgesetz*) stanovil mj. osvobození od poplatků za studium na všech veřejných školách a potvrdil tím předchozí zákony, které platily ještě z dob Monarchie po více než 50 let. Poprvé bylo dosaženo jednoty, která se týkala celého školství s výjimkou školství vysokého. Mezi lety 1959 až 1966 došlo k tak masivnímu hospodářskému rozvoji, že se muselo uvažovat o zcela nové podobě a úloze rakouského školství. Do pracovního procesu byly tím pádem vtaženy ve velké míře i ženy, které dosud zůstávaly v domácnosti. Plná zaměstnanost byla v té době hlavním znakem, což mělo za následek přijetí **progresivních školských zákonů v roce 1962**, prodloužení školní docházky, rozmach všeobecného středního školství (*Allgemeinbildende höhere Schulen - AHS*) a odborného středního školství (*Berufsbildende mittlere/höhere Schulen - BMS/BHS*) a zvýšení počtu všech studujících. Rozmach hospodářství spolu s rychlým rozvojem školství však přinesly i potíže v nedostatku kvalifikovaných učitelů, kterých byl v té době velký nedostatek. Nedostatek učitelů po válce Rakousko řešilo bezprostředně obnovením **učitelských ústavů** (*Lehrerbildungsanstalten*) do stavu před válkou. **5. novela Školského organizačního zákona v roce 1975** (*5. Novelle des Schulorganisationsgesetzes*) zavedla povinnost zakončit studium na těchto institutech **zkouškou učitelského povolání** (*Lehramtsprüfung*). Učitelské vzdělávání bylo pak dále upraveno v několika dalších **Novelách Zákona z roku 1962**.[35]

Zákonné úpravy znamenaly revoluci v rakouském školství. Nejvýznamnějším zákonem tak zůstává **Zákon z roku 1962** s jeho dalšími **11 novelami**. V téměř nezměněné podobě zůstal stav školství i v dalších desetiletích. Zákonným podkladem současné výchovně vzdělávací soustavy Rakouska je tedy **Spolkový ústavní zákon** a zejména **Školský organizační zákon**, oba z roku 1962. Kromě těchto dvou základních dokumentů byly v roce 1962 vydány ještě další zákony upravující dílčí otázky výchovně vzdělávací soustavy. **Spolkový ústavní zákon z 18. 7. 1962** (*Bundesverfassungsgesetz*) upravil kompetenci spolkových a provinčních orgánů ve sféře školské výchovy a vzdělávání. **Spolkový ústavní zákon** (*Bundesverfassungsgesetz*) definoval termín „*zákonem stanovené úřady provozující školy*“. Tyto úřady mohou spadat do působnosti spolku nebo jednotlivých zemí. Školy, založené a provozované úřady stanovenými zákonem, jsou veřejné a všeobecně přístupné. Neveřejné školy jsou označovány jako soukromé a musí být schváleny podle příslušných předpisů. Ústavní zákon tvoří zároveň základ reorganizace Spolkových Školních úřadů v zemích a okresech - tzv. Zemské školní rady a Okresní školní rady.

[35] ENGELBRECHT, H. *Geschichte des österreichischen Bildungswesens. Erziehung und Unterricht auf dem Boden Österreichs*. Band 5 - Von 1918 bis zur Gegenwart. Österreich : Österreichischer Bundesverlag, Wien, 1988, str. 351 – 393. ISBN : 3 – 215 – 06054 – X.

Školský organizační zákon z 25. 7. 1962 (*Schulorganisationsgesetz*) je nejvýznamnějším dokumentem upravujícím výchovně vzdělávací soustavu Rakouska. **Školský organizační zákon** byl v letech 1965 až 1988 doplněn **11 Novelami**, které upravují zpravidla dílčí otázky zákona. Poprvé v dějinách Rakouska tento zákon formuluje vzdělávací požadavky pro všechny školy, dále zavádí devítiletou povinnou školní docházku s polytechnickým ročníkem, zavádí pedagogické akademie pro učitele ve všeobecně vzdělávacím povinném školství, zavádí lepší prostupnost celého školství, a to jak horizontální tak i vertikální a konečně sjednocuje na celorakouské úrovni odborné školství.[36]

K zákonům, které řeší jednotlivé problémy výchovně vzdělávací soustavy, patří **Spolkový zákon o povinné školní docházce z roku 1962**, který zavedl všeobecnou povinnou školní docházku od 6 do 15 let (tj. devítiletou - do té doby byla pouze osmiletá), přičemž její plnění končilo v 9. ročníku. Pro žáky, kteří nechtěli pokračovat ve studiu (*ani na Allgemeinbildende nebo Berufsbildende mittlere/höhere Schulen*), byl určen polytechnický ročník (*Polytechnischer Lehrgang*) a povinné technické vzdělávání ukončující výcvik učňů v obchodě a průmyslu vedlejší výukou na povinných technických školách. **Spolkový zákon o soukromých školách z 25. 7. 1962** reguluje zřizování a působnost soukromých škol a soukromých internátů, otázky potvrzování soukromých škol, jejich subvencování, dozor nad nimi a jejich administrativní kompetence.

Odborné střední a vyšší školy (*Berufsbildende mittlere und höhere Schulen*) se dělily podle **nového Zákona z roku 1962** na Fachschulen, Handelsschulen a Lehre - učňovství a odborné kurzy. Odborné školství bylo a stále je součástí tzv. **duálního systému** (*duales System*), kdy vzdělávání probíhalo současně v podniku a v profesní škole (*Berufsschule*), později doznalo několika změn. **16. novelou Školského organizačního zákona** jsou pak odborné školy přiřazeny sekundárnímu povinnému školství a zahrnují střední a vyšší odborné školy (*Mittlere und höhere berufsbildende Pflichtschulen*). V roce 1975 následovala **další novela**, která přinesla změny v odborném školství. Nově formulovala vzdělávací priority profesní školy (*Berufsschule*). Umožnila teoretické a praktické vzdělávání a rozšíření všeobecného vzdělávání a nově zřídila **odborné pedagogické akademie** (*Berufspädagogische Akademien*). Přestup na vysokoškolské vzdělávání, resp. do škol terciárního stupně, umožnily zákonné změny z roku 1985. Další možností, jak vstoupit na univerzitu nebo vysokou školu, bylo zavedení **odborných maturit** (*Berufsreifeprüfung*) v roce 1997.[37]

Vysoké školy prošly od konce 60. let několika úpravami. Mezi nimi také úpravou placení poplatků spojených s vysokoškolským studiem. Do roku 1972 existovaly poplatky spojené s administrativními úkony, tzv. vysokoškolské taxy (imatrikulační taxy, poplatky za zkoušky apod.). Teprve **Zákonem o vysokoškolských poplatcích z roku 1972** (*Hoschschul - Taxengesetz*) byly veškeré dosavadní poplatky spojené s vysokoškolským studiem pro Rakušany

[36] SCHERMAIER, J. *Geschichte und Gegenwart des allgemeinbildenden Schulwesens in Österreich*. Österreich : VWGÖ, Wien, 1990, str. 1 – 8. ISBN : 3 – 85369 – 775 – 5.
[37] SEEL, H. - SCHEIPL, J., et al. *Das österreichische Bildungswesen am Übergang ins 21. Jahrhundert*. Österreich : Graz, Leykam, 2004, str. 149 – 158. ISBN : 3 – 7011 – 7388 – 5.

zrušeny (pro cizince nikoliv). Vysoké školství upravuje především **Všeobecný zákon o vysokoškolských studiích z 15. 7. 1966**, který upravuje zásady a cíle studia, práva a povinnosti vyučujících a studentů, ustanovení o imatrikulaci a zápisu, členění řádného studia, délku studia, zkušební řád, vědeckou činnost, akademické hodnosti apod. a **Univerzitní organizační zákon z 11. 4. 1975** (*Universitätsorganisationsgesetz*), který upravil organizaci univerzit, jejich úkoly, vymezil sféru jejich působnosti, rozpočet, výčet univerzit a fakult, správu univerzit apod. Podle tohoto Zákona nesou všechny vysoké školy s výjimkou vysokých uměleckých škol název „*univerzita*". A nakonec **Spolkový zákon o vysokoškolských poplatcích z 15. 2. 1972** (*Hochschultaxen - Bundesstudiengesetz*), který zrušil na univerzitách a ostatních institucích terciárního vzdělávání většinu poplatků pro rakouské studenty (jako např. zkušební taxy, taxy za propůjčení akademických hodností, imatrikulační taxy apod.). Mezi nejvýznamnější vysokoškolské zákony patří také **Zákon o uměleckých vysokých školách z roku 1983** (*Kunsthochschul - Studiengesetz - KHStG*). Zákonem o uměleckých vysokých školách z roku 1983 začaly být na uměleckých vysokých školách nově udělovány akademické tituly, a to **Magister der Künste** (*Magister Artium*). Do roku 1970 se veškeré umělecké vysoké školy v Rakousku nazývaly akademie, teprve po úpravách **Zákona o organizaci uměleckých vysokých škol z roku 1970** (*Kunsthochschulorganisationsgesetz*) byly přejmenovány na umělecké vysoké školy a univerzity.[38]

Primární školství se v období po roce 1988 změnilo především díky **16. novele Školského organizačního zákona**, který byl přijat v roce 1962. 16. novelou se rozšířilo především jazykové vyučování na základních školách. Byla zavedena výuka druhého živého cizího jazyka. Výjimku tvořili žáci národnostních menšin, kteří jako druhý živý cizí jazyk mohli mít výuku v jejich mateřském jazyce. Podle nového **Školského zákona**, **který byl přijat v roce 1998**, zahrnuje základní škola (*Volksschule*) tzv. elementární školu (*Grundschule*) a vyšší stupeň základní školy (5. až 8. ročník základní školy). Základní škola se tak dělí na 2 stupně. První 2 ročníky tvoří 1. stupeň a 3. a 4. ročník 2. stupeň. Nově zavádí **Zákon z roku 1998** tzv. přípravný stupeň základní školy, který je součástí elementárního školství (*Vorschulstufe*).[39]

V roce 1982 zamítla **7. novela Školského organizačního zákona** zavedení všeobecných středních škol (*Allgemeine Mittelschulen*). V roce 1985 byly zavedeny nové učební plány pro nižší formu všeobecně vzdělávací vyšší školy (*AHS - Unterstufe*) a hlavní školy (*Hauptschule*). Učební plán nižšího stupně AHS (*AHS - Unterstufe*) byl obohacen o výuku latiny. Zatímco nižší stupeň AHS (*AHS - Unterstufe*) byl reformován **7. novelou Školského organizačního zákona** především změnou učebních plánů, vyšší stupeň AHS (*AHS - Oberstufe*) byl pak reformován **11. novelou** v roce 1988. Poslední reforma z roku 1988 přinesla podstatné tři změny. Vyšší stupeň všeobecně vzdělávací vyšší školy (*AHS - Oberstufe*) se zúžil na tři základní typy škol z původních šesti, a to na **gymnázium** (*Gymnasium*), **reálné gymnázium** (*Realgymnasium*) a **hospodářské reálné gymnázium** (*Wirtschaftskundliches Realgymnasium*). **13. novelou Školského**

[38] ENGELBRECHT, H. *Geschichte des österreichischen Bildungswesens. Erziehung und Unterricht auf dem Boden Österreichs*. Band 5 - Von 1918 bis zur Gegenwart. Österreich : Österreichischer Bundesverlag, Wien, 1988, str. 479 – 535. ISBN : 3 – 215 – 06054 – X.

[39] SEEL, H. - SCHEIPL, J., et al. *Das österreichische Bildungswesen am Übergang ins 21. Jahrhundert*. Österreich : Graz, Leykam, 2004, str. 86 - 90. ISBN : 3 – 7011 – 7388 – 5.

organizačního zákona z roku 1991 byla zavedena možnost školních pokusů na hlavních školách (*Hauptschulen*).

V souvislosti s právními základy rakouského vzdělávacího systému je nutno dodat, že spolkovými zákony jsou upravena také práva, povinnosti a odměny učitelů veřejných škol. Práva, povinnosti a platy učitelů soukromých škol (s výjimkou těch, které stanoví stát k podpoře těchto škol), upravuje **Spolkový zákon o soukromých školách**. Veřejné školství v Rakousku je financováno státem (federací, zemí, případně obcí). Soukromé školy jsou financovány svými zřizovateli, a to i školy s právem veřejnosti.[40]

Vysoké školství na konci 80. let a v 90. letech 20. století doznalo několik podstatných změn, které byly zakotveny přijetím několika zákonů a pozdějších novel. V roce 1993 byly zřízeny tzv. odborné vysoké školy (*Fachhochschulen*) na základě **Zákona o odborných vysokých školách** (*Fachhochschul - Studiengesetz - FHStG*). Tento zákon byl výsledkem mezinárodní spolupráce se zeměmi EU, především s Německem a který umožnil vznik odborných, neuniverzitních vysokých škol od akademického školního roku 1994/1995. V novele k **Vysokoškolskému zákonu FHStG z roku 2002** byl uzákoněn na odborných vysokých školách (*Fachhochschulen*) dvoustupňový studijní cyklus - bakalářský studijní cyklus (*Bakkalaureus/Bakkalaurea - FH*) a magisterský studijní cyklus (*Magister/Magistra - FH*). V roce 1994 byla založena státní vysoká škola, tzv. Univerzita pro další vzdělávání v Kremži (*Universität für Weiterbildung in Krems*). Od roku 2004 je podle Vysokoškolského zákona z roku 2002 22. státní univerzitou v Rakousku se specifickým přínosem k postgraduálnímu a dalšímu vzdělávání. S **Akreditačním zákonem o vysokých školách z roku 1999** (*Akkreditierungshochschulgesetz*) byly vytvořeny právní podmínky k tomu, aby v Rakousku mohly vznikat soukromé univerzity. **Novela Zákona z roku 1999** zavádí třístupňový studijní cyklus bakalář (6 až 8 semestrů) - magistr (2 až 4 semestry) - doktor (6 semestrů) na státních univerzitách.

Koncem 90. let 20. století a začátkem 21. století se začíná v Rakousku projevovat integrace do evropských struktur, které mají vliv a dopad i na rakouské školství. Především významný byl vstup Rakouska do EU v roce 1995, přijetí vzdělávací politiky EU, začlenění země do **Lisabonského** a **Boloňského procesu** a implementace „*acquis communitaire*“. **Maastrichtská smlouva z roku 1992** určuje i v Rakousku linii vzdělávací politiky. Článek 127 a článek 126 hovoří jasně, které aktivity na poli vzdělávání mají být podporovány (*Smlouva o Evropské unii - Maastrichtská smlouva ze dne 7. února 1992*, str. 29 – 30, <http://www.euroskop.cz/gallery/2/758-smlouva_o_eu_puvodni_verze.pdf>.):...“*Společnost má přispět ke kvalitativně vysoce postavenému vzdělávání tím, že podporuje spolupráci mezi členskými státy a činnosti a aktivity mezi členskými státy upevňuje díky přísnému dohledu nad zodpovědností za vzdělávací obsahy a podobu vzdělávacích systémů členských států. Podporuje rovněž kulturní a jazykovou různorodost.*“ V souvislosti s **Boloňským procesem** byl zaveden třístupňový systém na vysokých školách bakalář – magistr - doktor. Mezi hlavní oblasti, které vycházejí z Maastrichtské smlouvy, patří rozvoj evropské dimenze ve vzdělávání a podpora mobility

[40] SEEL, H. - SCHEIPL, J., et al. *Das österreichische Bildungswesen am Übergang ins 21. Jahrhundert*. Österreich : Graz, Leykam, 2004, str. 104 – 112. ISBN : 3 – 7011 – 7388 – 5.

studujících a vyučujících. V roce 1993 uveřejnila Evropská komise tzv. „*Zelenou knihu*“ týkající se výše zmiňované evropské dimenze ve vzdělávání. Mezi její hlavní body patří naplňování následujících kritérií :[41]

- *Spolupráce díky mobilitě a výměnným programům.*
- *Vzdělávání učitelů.*
- *Distanční vzdělávání* (*také pomocí multimediálních prostředků*).
- *Podpora pedagogické inovace.*
- *Výměna informací a zkušeností.*
- *Zkušenosti evropských škol ve smyslu multikulturního obohacení.*

Zákon z roku 1993, tzv. **Studijní organizační zákon** (*Universitäts - Organisationsgesetz*) znamenal pro vysoké školy větší pravomoc v rozhodování a poskytl jim větší autonomii. Nové změny přinesl **Univerzitní studijní zákon** (*Universitäts - Studiengesetz*) z roku 1997, který přinesl decentralizaci a další podstatné úpravy vysokoškolského studia. **Organizačním zákonem o uměleckých univerzitách** (*Kunstuniversitäten - Organisationsgesetz*) z roku 1998 byly vysoké umělecké školy přetransformovány na umělecké univerzity (*Universitäten der Künste*). Tímto zákonem se zesílilo spojení mezi vědeckým bádáním a uměním.

Univerzitním zákonem z roku 2002 (*Universitätsgesetz*), který vstoupil v platnost 1. ledna 2004, došlo k úplnému osamostatnění univerzit a definitivnímu odstranění rozdílu mezi univerzitami a uměleckými univerzitami. Univerzity byly tímto zákonem převedeny na právnické osoby s právem rozhodovat o vlastním rozpočtu a dalších podstatných organizačních záležitostech. Tento zákon završil decentralizační snahy, které začaly v Rakousku v 90. letech 20. století. Kromě toho byly tímto zákonem vytvořeny 3 nové lékařské univerzity, a to Universität Wien, Universität Innsbruck a Universität Graz přetransformováním z původních lékařských fakult na tamních univerzitách. Tímto zákonem bylo také zavedeno školné na univerzitách, tzv. „*Studienbeitrag*“.[42]

Od roku 2003 probíhají celospolečenské diskuse o podobě rakouského školství v obou komorách Parlamentu. Díky novému rozložení politických sil, tzn. vzestupu pravicově orientované nacionalistické **FPÖ** (*Freiheitliche Partei Österreichs*) dochází k otevření otázek, které dosud byly v rukou vládnoucí **ÖVP** (*Österreichische Volkspartei*) a **SPÖ** (*Sozialdemokratische Partei Österreichs*). Zatímco **SPÖ** se opírá o program z roku 1998 („*Vzdělání jako šance rozvoje všech schopností lidí a společnosti - budoucnost našeho vzdělávacího systému*“) a vidí vzdělávání jako záležitost a zodpovědnost státu, Rakouská strana svobodných - **FPÖ** akcentuje právo na vzdělávání jakožto nástroje k vytvoření stejných šancí, rozvoje svobody a podílu na demokratickém životě. **FPÖ** považuje vzdělávání za „*individuální investici*“ a tím i

[41] KASPAROVSKY, H. - WADSACK, I., et al. *Das österreichische Hochschulsystem*. BMWF - Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung. Österreich : Wien, str. 5 – 42. ISBN : 3 – 85456 – 453 – 8 [online]. 2007 [cit. 12. května 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.bmwf.gv.at/fileadmin/user_upload/hssystem_07.pdf>.

[42] KASPAROVSKY, H. - WADSACK, I., et al. *Das österreichische Hochschulsystem*. BMWF - Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung. Österreich : Wien, str. 5 – 42. ISBN : 3 – 85456 – 453 – 8 [online]. 2007 [cit. 12. května 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.bmwf.gv.at/fileadmin/user_upload/hssystem_07.pdf>.

osobní zodpovědnost. **FPÖ** zdůrazňuje větší podporu soukromému školství. Rakouská lidová strana - **ÖVP** tradičně prosazuje zachování stavu školství, ve kterém je a snaží se o udržení tradičních hodnot ve školství včetně silného vlivu církve ve školách (má spíše blíže k rakouským Svobodným - **FPÖ**).[43]

Změna **Spolkového ústavního zákona z roku 2005** (*Bundesverfassungsgesetz - BGBI. I Nr. 31/2005*), která se týká školství, představuje základnu pro další velké a radikální školské reformy, ale rovněž bude vyžadovat současnou dvoutřetinovou podporu v **Národní radě** (*Nationalrat*). Nový Ústavní zákon přináší zakotvení diferenciace rakouského školství.

První balík školských zákonů (*1. Schulrechtspaket 2005 - BGBI. I Nr. 91/2005*) se zaměřuje na lepší kompatibilitu školy a světa práce (pracovního trhu) a zahrnuje změnu celkem 12 školských zákonů (*Schulgesetzen*). **Druhý balík školských zákonů** (*2. Schulrechtspaket 2005 - BGBI. I Nr. 20/2006*) garantuje přijaté zákony heslem „**garance výuky**" („*Unterrichtsgarantie*") a zahrnuje celkem 9 školských zákonů (*Schulgesetzen*). Tento reformní balík zákonů přináší garanci časové dotace ve výuce, dále přináší posílení výuky němčiny pro děti, jejichž mateřským jazykem není němčina nebo pro děti se slabými znalostmi němčiny. Dále přináší reformu všeobecně vzdělávací vyšší školy - AHS (flexibilizaci vyučovacích předmětů při zachování jejich podoby), umožňuje spolupráci škol, prodlužuje předškolní přípravu, ale také umožňuje přeskočení ročníku pro nadané děti a zavádí **Spolkový institut pro výzkum vzdělání**, **inovaci a rozvoj školství** (*Bundesinstitut für Bildungsforschung, Innovation und Entwicklung des Bildungswesens*).

V roce 2005 byl přijat nový **Vysokoškolský zákon** (*Hochschulgesetz 2005 - BGBI. I Nr. 30/2006*). Tento zákon především přináší větší prostupnost a uznatelnost vysokoškolských kreditů, ale i ostatních kreditů v celém terciárním sektoru, které přímo nepocházejí z univerzitního studia. Tím umožňuje prostupnost do dalších vzdělávacích institucí terciárního sektoru. Dále předpokládá a umožňuje intenzivní spolupráci s univerzitami a dalšími terciárními vzdělávacími institucemi na národní a mezinárodní úrovni. Akademické hodnosti jsou plně ve shodě s **Boloňským procesem**. Zákon umožňuje vznik **pedagogických vysokých škol** (*Pädagogische Hochschulen*). Nové koncipované pedagogické vzdělávání na pedagogických vysokých školách zahrnuje 180 ECTS kreditů a studium na těchto školách je ukončováno získáním bakalářského stupně (*Bachelor of Education - BED*).[44]

Rakousko vstupem do 21. století řeší podobné problémy jako většina ostatních západo - a středoevropských školských systémů. Především se jedná o silný globalizační tlak a masová imigrace. Největší výzvou rakouského školství je schopnost pružně reagovat na tyto podněty a zároveň si udržet vysoký standard kvality výuky na všech stupních školského systému.

---

[43] SEEL, H. - SCHEIPL, J., et al. *Das österreichische Bildungswesen am Übergang ins 21. Jahrhundert*. Österreich : Graz, Leykam, 2004, str. 274 - 278. ISBN : 3 – 7011 – 7388 – 5.

[44] POLZER, Stefan - STROMBERGER, Christine, et al. *Bildungsentwicklung in Österreich 2004 – 2007*. BMUKK - Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. Österreich : Wien, str. 77 - 81 [online]. 2008 [cit. 17. března 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.bmukk.gv.at/medienpool/17146/bildungsentwicklung_07.pdf>.

2.2 Charakteristika současného školského systému Rakouska

2.2.1 Primární a nižší sekundární školství

Struktura rakouského školského systému je velmi členitá. **Povinnou školní docházku** plní děti ve věku **od 6 do 15 let**. Začíná čtyřletou primární školou (*Grundschule*), na niž navazují rovněž čtyřleté střední školy 1. cyklu. Poslední ročník povinné školní docházky absolvují žáci na středních školách 2. cyklu (*všeobecně vzdělávacích a odborných – AHS* a *BHS*) nebo v tzv. **polytechnickém ročníku**, vedoucímu k nástupu do učebního poměru.

Primární školství. Jediným představitelem základního školství je **primární škola** (*Grundschule*/*Volksschule*). Zahrnuje 4 ročníky, poskytující šesti až desetiletým dětem společné elementární vzdělání (**ISCED 1**). Celorakouský učební plán primární školy umožňuje změny v oboru výuky podle potřeb jednotlivých spolkových zemí. Velký důraz je kladen na individuální přístup k žákům. Proto jsou v učebním plánu primární školy zahrnuta vedle povinných a volitelných předmětů také nepovinná cvičení, která slouží k podchycení individuálních vloh a zájmů žáků a tzv. podpůrné vyučování, jehož cílem je upevnit získané vědomosti a připravit žáky na přestup na nižší střední školy. Na základě schopností a zájmů žáků dává škola ve 4. ročníku rodičům doporučení, jakou další cestu by si měly jejich děti zvolit. Potom se rozdělují do 3 typů škol :[45]

• *Čtyřleté* ***hlavní školy*** (*Hauptschule*).
• *Čtyřletého prvního stupně* (*Unterstufe*) ***všeobecně vzdělávací vyšší školy*** (*Allgemeinbildende höhere Schule - AHS, Unterstufe*), *která se dělí na 3 směry :*

• ***Gymnázium*** (*Gymnasium*).
• ***Reálné gymnázium*** (*Realgymnasium*).
• ***Hospodářské reálné gymnázium*** (*Wirtschaftskundliches Realgymnasium*).
• *Čtyřletého vyššího stupně* ***národní školy*** (*Volksschuloberstufe*).

■ **Primární škola** (**Grundschule**) představuje nižší stupeň osmileté *Volksschule.* Protože v důsledku probíhající reformy se **vyšší stupeň obecné školy** (*Oberstufe der Volksschule*) (**ISCED 2A**) dalekosáhle redukuje a je nahrazován jinými typy škol, používá se nyní pro primární stupeň obecné školy nové označení „*Grundschule*“. Název „*obecná škola*“, občas ještě užívaný, je už názvem historickým. Primární škola, která je čtyřletá, se dělí na 1. a 2. stupeň (*Grundstufe I* a *Grundstufe II*), přičemž v prvních dvou ročnících existuje jednotná výuka. 2. stupeň **primární školy** (*Grundstufe II*) zahrnuje 3. a 4. ročník. I v Rakousku rodiče posílají své děti do některé z tzv. alternativních škol. Rozumí se tím většinou učební skupiny vzniklé ze soukromé iniciativy, kde učitelé vyučují podle vyučovacích koncepcí vypracovaných většinou společně s rodiči. Pokud nejsou tato zařízení organizována podle **Zákona o soukromých školách** a nepodléhají tedy

[45] *Organisation des Bildungssystems in Österreich 2008/2009.* Eurybase : The information database on education systems in Europe. Directorate - General for education and culture, Eurydice, str. 57 – 74, 75 - 106 [online]. 2009 [cit. 23. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/AT_DE.pdf>.

školnímu dozoru, tvoří tzv. „*odhlášení k domácímu vyučování*“ právní podklad pro splnění povinné školní docházky návštěvou těchto zařízení. Totéž platí pro návštěvu soukromých škol, kterým nebylo uděleno právo veřejnosti. Od školního roku 1998/1999 je od 1. ročníku **primární školy** (*Grundschule*) zavedena v učebním plánu výuka jednoho cizího živého jazyka (angličtina, francouzština, italština, chorvatština, slovenština, slovinština, čeština nebo maďarština) a od školního roku 2003/2004 je ve všech **primárních školách** (*Grundschulen*) výuka jednoho z těchto jazyků povinná. V primární škole existuje možnost volby doplňkových předmětů dle zájmů a nadání žáků (sborový zpěv, hra, individuální podpora v zájmech a nadání). Dále je možné navštěvovat rozšířenou výuku matematiky a cizího jazyka v rozsahu jedné vyučovací hodiny týdně navíc. Po celou dobu čtyř let primární školy je výuka vedená jedním třídním učitelem s výjimkou **výuky náboženství** (*Religionsunterricht*), která je vedená jiným učitelem. Žáci jsou na konci každého pololetí hodnoceni a dostávají vysvědčení, přičemž hodnocení odpovídá stupnici **Sehr gut** (**1**), **Gut** (**2**), **Befriedigend** (**3**), **Genügend** (**4**) a v případě nedostatečné známky **Nicht genügend** (**5**).[46]

■ **Polytechnický kurz** (*Polytechnisches Kurs*) umožňuje čtrnáctiletým žákům, kteří nechtějí dále studovat a rozhodli se pro přípravu na povolání, dokončit povinnou devítiletou školní docházku v tomto kurzu. Tento kurz (**ISCED 3C**) je zaměřen na profesionální orientaci a doplnění všeobecného vzdělání s přihlédnutím k požadavkům praktického života. Kromě toho si zde žáci mohou zlepšit známky z němčiny, matematiky a cizího jazyka. Této možnosti využívá velký počet žáků, kteří pak pokračují ve studiu na středních nebo vyšších odborných školách (*BMS* a *BHS*) připravujících na povolání nebo na studium na všeobecně vzdělávací vyšší škole (*AHS*).

Nižší sekundární vzdělávání (**Sekundarstufe I**). Žáci na tomto stupni jsou ve věku 10 až 14 let. V deseti letech dochází k prvnímu dělení žáků do 2 druhů škol. Na nižším sekundárním stupni následuje dělení žáků do navzájem oddělených typů škol. Přibližně 70 % žáků jde do **hlavní školy** (*Hauptschule - HS*), (**ISCED 2A**) a zbývajících 30 % do **všeobecně vzdělávací vyšší školy** (*Allgemeinbildende höhere Schule - AHS*), (**ISCED 2A**) a malá část žáků pokračuje na **vyšším stupni národní školy** (*Volksschuloberstufe*), (**ISCED 2A**). Podmínkou postupu z primárního do nižšího sekundárního vzdělávání je kladné závěrečné vysvědčení ze 4. ročníku **primární školy** (*Grundschule*). Pro vstup do nižšího stupně všeobecně vzdělávací vyšší školy (*AHS Unterstufe*) je třeba z hlavních předmětů dosáhnout stanovených známek.

■ **Hlavní škola** (*Hauptschule*). Podmínkou vstupu a přijetí do **hlavní školy** (*Hauptschule*) je úspěšné ukončení 4. ročníku **primární školy** (*Grundschule*), (**ISCED 1**). **Hlavní škola** (*Hauptschule*), (**ISCED 2A**) zahrnuje 5. až 8. ročník pro žáky ve věku 10 až 14 let. Výuka je pro všechny žáky na všech školách koedukovaná a zprostředkovává jim další všeobecné vzdělávání. **Hlavní školy** (*Hauptschulen*) se mohou specializovat na určité předměty, např. na cizí jazyky, sport nebo výpočetní techniku. Hlavním cílem **hlavní školy** (*Hauptschule*), (**ISCED 2A**) je

[46] POLZER, Stefan - STROMBERGER, Christine, et al. *Bildungsentwicklung in Österreich 2004 – 2007*. BMUKK - Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. Österreich : Wien, str. 23 - 37 [online]. 2008 [cit. 17. března 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.bmukk.gv.at/medienpool/17146/bildungsentwicklung_07.pdf>.

připravit žáky na profesní život a umožnit jim studium na středních a vyšších školách (*BMS*/*BHS* a *AHS*), přičemž se klade velký důraz na tzv. „*learning by doing*“, tj. spojení učiva s praxí. Vedle povinných předmětů umožňuje **hlavní škola** (*Hauptschule*) možnost absolvování volitelných předmětů, což jí umožňují školní autonomní učební plány, které se na jednotlivých školách liší (např. výuka cizích jazyků, hudebně - kreativní obory, sport, přírodovědně - technické obory, ekologie, informatika atd.). Autonomie učebních plánů se projevuje především masivním zaváděním výuky angličtiny jako tzv. projektu „*Englisch als Arbeitssprache*“. Úspěšné ukončení **hlavní školy** (*Hauptschule*) umožňuje návštěvu **polytechnické školy** (*Polytechnische Schule*), **odborné střední školy** (*Berufsbildende mittlere Schule - BMS*) nebo **odborné vyšší školy** (*Berufsbildende höhere Schule - BHS*). Přestup do **všeobecné vzdělávací vyšší školy** (*Allgemeinbildende höhere Schule - AHS*) nebo **odborné vyšší školy** (*Berufsbildende höhere Schule - BHS*) je při vynikajících studijních výsledcích možný bez přijímacích zkoušek. Ti žáci, kteří splnili povinnou školní docházku ve 4. ročníku **hlavní školy** (*Hauptschule*), mohou bezprostředně vstoupit na pracovní trh nebo vstoupit do **učebního oboru** (*Lehre*), (**ISCED 3B**). Návštěva **hlavní školy** (*Hauptschule*), (**ISCED 2A**) je v současné době nejrozšířenější formou pokračování povinné školní docházky po absolvování **primární školy** (*Grundschule*). Právě hlavní škola prochází v současné době velmi výraznou reformou. Do školního roku 1985/1986 byla výchovně vzdělávací práce v hlavní škole organizována v tzv. třídních větvích podle prospěchu žáka. Pokud rodiče žáka nepřihlásili do vyšší všeobecně vzdělávací školy (*AHS*), navštěvoval žák spádovou hlavní školu (*Hauptschule*) a podle prospěchu ve 4. postupném ročníku byl zařazen do 1. nebo 2. větve. Pro zařazení do 1. větve bylo zapotřebí, aby z němčiny, čtení a matematiky nebyla horší známka než dvojka, z ostatních předmětů nesměla být nedostatečná. V horším případě byl žák zařazen do 2. větve. Tato diferenciace žáků byla podrobována silné kritice z řad pokrokovějších vrstev rakouské společnosti. Zařazení do 2. větve mělo totiž negativní důsledky pro další vzdělávání. Ve „*slabší*“ větvi se vyučovalo podle částečně odlišných osnov (s menšími nároky), což mělo velký vliv při přechodu žáků na další školy po ukončení hlavní školy (*Hauptschule*). Navíc možnost přestupu z druhé větve do první byla jen teoretická, a tak byla části žáků na základě výsledků ve 4. ročníku mnohdy uzavřena možnost dalšího vzdělávání podle zájmů i - třeba později rozvinutých - schopností. Nový model hlavní školy (*Neue Hauptschule*) byl v různých modifikacích ověřován v podobě tzv. školního pokusu. Novela Školského organizačního zákona z roku 1985 odstranila kritizované třídní větve. **Nová hlavní škola** (*Neue Hauptschule*), (**ISCED 2A**) jak zní pojem užívaný pro nový model hlavní školy, vychází ze zkušeností předcházejících pokusů (souhrnná škola nebo integrovaná souhrnná škola). Na počátku prvního školního roku v hlavní škole se učí všichni žáci společně ve třídě a po osmi až deseti týdnech pozorování a po testech jsou ve třech hlavních vyučovacích předmětech - němčině, matematice a živém jazyku - rozděleni do tří výkonnostních skupin. Co se týče úrovně ve výkonnostních skupinách, 1. výkonnostní skupina odpovídá náročností **vyšší všeobecně vzdělávací škole** (*Allgemeinbildende höhere Schule – AHS Unterstufe*), 2. skupina odpovídá bývalé první větvi, 3. skupina pak bývalé druhé větvi. Podle toho, jak se mění jejich prospěch, mají žáci možnost přecházet z jedné výkonnostní skupiny do druhé - během roku maximálně třikrát. O zařazení žáka do výkonnostní skupiny i o jeho přeřazení rozhoduje **Pedagogická rada**, která o svém rozhodnutí informuje rodiče žáků. Jestliže rodiče nesouhlasí, může se žák do 5 dnů po obdržení oznámení přihlásit ke zkoušce do vyššího stupně. Pokud

zkoušku nesloží, je povinen navštěvovat tu výkonnostní skupinu, do níž byl **Pedagogickou radou** zařazen. Ve 3. a 4. ročníku se zesiluje příprava na odborné a pracovní uplatnění : na jedné straně se to projevuje v jednotlivých povinných předmětech, na druhé straně také spojením „*profesní orientace*“, tzn. začleněním do výuky odborných praktických dní, studijních vycházek a exkurzí.[47]

■ **Vyšší všeobecně vzdělávací škola - nižší stupeň** (*Allgemeinbildende höhere Schule – AHS Unterstufe*), (**ISCED 2A**) zahrnuje čtyřleté studium pro žáky ve věku 10 až 14 let, přičemž může pokračovat ve **vyšším stupni** (*Oberstufe*) pro žáky ve věku 14 až 18 let. Nižší stupeň vyšší všeobecně vzdělávací školy (*AHS – Unterstufe*) v Rakousku neexistuje samostatně, pouze v rámci tzv. dlouhé formy gymnázia nebo reálného gymnázia. Nižší stupeň AHS, tzv. dlouhé formy zprostředkovává žákům v koedukovaných třídách obsáhlejší a hlubší všeobecné vzdělání a plní dvě funkce : na jedné straně je přípravou na vyšší stupeň všeobecně vzdělávací vyšší školy (*AHS Oberstufe*), čili pokračování v dlouhé formě AHS, na druhé straně existuje pro absolventy možnost přestupu do **odborných středních a vyšších škol** (*Berufsbildende mittlere und höhere Schulen – BMS* a *BHS*). První dva ročníky nižšího stupně všeobecně vzdělávací vyšší školy (*AHS Unterstufe*) představují orientační a pozorovací cyklus. Učební plán odpovídá učebnímu plánu **hlavní školy** (*Hauptschule*). V nižším stupni AHS, tzv. Unterstufe, se vyučují v prvních dvou ročnících (5. a 6. ročník) stejné předměty jako na **hlavní škole** (*Hauptschule*). Od 1. ročníku zde existuje výuka jednoho živého cizího jazyka. Během čtyřletého studia je možné pouze jednou přeskočit jeden ročník, přičemž 1. ročník přeskočit nelze. Od 3. ročníku se AHS rozděluje na tři typy škol, a sice na : **gymnázium** (*Gymnasium*) s výukou latiny, **reálné gymnázium** (*Realgymnasium*) s výukou latiny nebo jednoho druhého cizího živého jazyka, geometrického kreslení, matematikou a přírodními vědami a **hospodářské reálné gymnázium** (*Wirtschaftskundliches Realgymnasium*) s latinou nebo druhým cizím živým jazykem, s rozšířenou výukou chemie a hospodářských nauk, psychologie a filozofie. Pro přijetí do 1. třídy vyšší všeobecně vzdělávací školy (*AHS*) není zpravidla třeba skládat přijímací zkoušku. Přijímací zkoušku skládají pouze ti žáci, kteří mají ve 4. třídě **primární školy** (*Grundschule*) z němčiny, čtení a matematiky horší známku než dvojku.

■ **Odborné střední školy** (*Berufsbildende mittlere Schulen – BMS*), (**ISCED 3B**) poskytují všeobecné vzdělávání a odbornou přípravu. Navazují na 4. ročník povinné školní docházky a žáci zde mohou dokončit 9. ročník povinné školní docházky a pokračovat dále ve studiu, přičemž žáci dále mohou pokračovat i ve studiu na **odborných vyšších školách** (*BHS*), (**ISCED 3A/4A**). Předpokladem pro přijetí je složení přijímací zkoušky. Podkladem pro přijetí je standardizovaný test schopností upravený pro každý typ školy. Střední odborné školy neposkytují úplné střední odborné vzdělání v našem slova smyslu, nejsou ukončeny maturitou a neopravňují ke vstupu na vysokou školu. Absolvováním nástavbového studia v délce 4 až 6 semestrů, končícího maturitou, je umožněn přístup na vysokou školu.

[47] *Organisation des Bildungssystems in Österreich 2008/2009*. Eurybase : The information database on education systems in Europe. Directorate - General for education and culture, Eurydice, str. 57 – 74, 75 - 106 [online]. 2009 [cit. 23. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/AT_DE.pdf>.

2.2.2 Vyšší sekundární školství

Vyšší sekundární vzdělávání (**Sekundarstufe II**). Na středních školách 2. cyklu se realizuje vzdělávání na úrovni vyššího sekundárního vzdělávání. Vedle vyššího stupně všeobecně vzdělávací vyšší školy (*AHS Oberstufe*), dále diferencovaného, patří do tohoto stupně velmi široká a mnohotvárná oblast odborného školství. V 9. až 13. ročníku vstupují žáci vedle vyššího stupně všeobecně vzdělávacích vyšších škol (*Allgemeinbildende höhere Schulen – AHS Oberstufe*), (**ISCED 3A**) také na odborné střední a vyšší školy (*Berufsbildende mittlere und höhere Schulen – BMS* a *BHS*), (**ISCED 3B** a **ISCED 3A/4A**). Žáci nižšího stupně všeobecně vzdělávacích vyšších škol (*AHS Unterstufe*) přecházejí na vyšší stupeň všeobecně vzdělávacích vyšších škol (*AHS Oberstufe*) automaticky, žáci hlavní školy (*Hauptschule*) při splnění určitých podmínek (vysvědčení 1. výkonnostní skupiny nebo prospěli „*velmi dobře*“ nebo „*dobře*“ v hlavních předmětech ve 2. výkonnostní skupině a v ostatních povinných předmětech mají nejhorší známku „*uspokojivě*“ nebo pak musejí skládat přijímací zkoušku). Vyšší stupeň všeobecně vzdělávací vyšší školy (*AHS Oberstufe*), (**ISCED 3A**) se člení na 3 typy : **gymnázium** (*Gymnasium*) - k latině přibývá v 5. ročníku řečtina nebo druhý živý cizí jazyk, **reálné gymnázium** (*Realgymnasium*) - s latinou nebo druhým moderním cizím jazykem od 5. ročníku se zvýšeným počtem hodin výuky matematiky, v 7. a 8. třídě s deskriptivní geometrií nebo posílenou výukou biologie, ekologické výchovy, chemie, fyziky a **hospodářské reálné gymnázium** (*Wirtschaftskundliches Realgymnasium*) - s latinou nebo druhým cizím jazykem od 5. ročníku, v 7. a 8. třídě předměty domácí hospodářství a výživa, větším počtem hodin zeměpisu a nauky o hospodářství nebo biologie a ekologické výchovy, v 6. až 8. třídě psychologie, pedagogika a filozofie. Stejně jako na hlavní škole (*Hauptschule*) existuje i na gymnáziích vedle povinných a povinně volitelných předmětů široká nabídka předmětů volitelných a nepovinných cvičení. Na gymnáziu v celkovém rozsahu 8 hodin, na reálném gymnáziu 10 hodin a na hospodářském reálném gymnáziu až 12 hodin týdně. Studium na středních školách 2. cyklu a všech druzích gymnázií končí **maturitní zkouškou** (*Reifeprüfung, Matura*), jejíž úspěšné absolvování umožňuje studium v terciárním školství - univerzity, odborné vysoké školy (*Fachhochschulen*), akademie, koleje (*Kollegs*). Vyšší sekundární vzdělávání zahrnuje následující typy škol : [48]

- ***Polytechnická škola*** (*Polytechnische Schule*).
- ***Vyšší stupeň všeobecně vzdělávací vyšší školy*** (*Oberstufe der allgemeinbildenden höheren Schule - 9. až 12. ročník AHS Oberstufe*).
- ***Odborné střední školy*** (*Berufsbildende mittlere Schulen - BMS, 9. až 12. ročník*).
- ***Odborné vyšší školy*** (*Berufsbildende höhere Schulen - BHS, 9. až 13. ročník*).
- ***Zdravotnické školy*** (*Schulen für allgemeine Gesundheits - und Krankenpflege*), *od 11. ročníku.*
- ***Vzdělávací zařízení pro mateřské školy a vzdělávací zařízení sociální pedagogiky*** (*Bildungsanstalten für Kindergartenpädagogik a Bildungsanstalten für Sozialpädagogik*), *9. až 13. ročník.*
- ***Učňovství*** (*Lehre*) - *učení v podniku a vzdělávání v profesní škole* (*Berufsschule - BS*) *začínající po ukončení povinné školní docházky, 10. až 13. ročník současně s odborným vzděláváním, tzv. duální systém.*

[48] *Organisation des Bildungssystems in Österreich 2008/2009*. Eurybase : The information database on education systems in Europe. Directorate - General for education and culture, Eurydice, str. 107 - 240 [online]. 2009 [cit. 23. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/AT_DE.pdf>.

■ **Polytechnická škola** (*Polytechnische Schule - PS*). Zhruba 20 % všech žáků v Rakousku se rozhoduje v posledním ročníku povinné školní docházky pro polytechnickou školu (**ISCED 3C**). Do polytechnické školy vstupují žáci z 8. ročníku **hlavní školy** (*Hauptschule*), (**ISCED 2A**) nebo **všeobecně vzdělávací vyšší školy** (*Allgemeinbildende höhere Schule - AHS*), (**ISCED 3A**). Tato škola je určena čtrnáctiletým až patnáctiletým žákům v 9. ročníku. Začíná po ukončení povinné školní docházky a trvá 1 rok, přičemž žáci mají možnost pokračovat v **duálním odborném vzdělávání** (*duale Berufsausbildung*) neboli tzv. **Lehrlingsausbildung** (**ISCED 3B**). Ukončuje se **vysvědčením** (*Zeugnis*). Poskytuje všeobecný úvod k profesní přípravě. Žáci si mohou vybrat z těchto předmětů : *kovoobory, elektrotechnika, informační technologie, stavebnictví, dřevařství, obchodní a kancelářské práce, služby a turismus.* Polytechnická škola spolupracuje s místními podniky, s profesními školami (*Berufsschulen*) a mimoškolskými institucemi tak, aby žáci měli možnost seznámit se světem práce. Důraz je kladen na otevřené formy učení a projektové vyučování. Exkurze, dny pracovní praxe, tzv. „**učení na přičichnutí**“ („*Schnupperlehre*“), přednášky odborníků a používání moderních technologií, vytvářejí spojení se světem práce a přispívají k profesní orientaci. Kromě povinných předmětů němčiny a matematiky, v nichž se vyučuje ve třech výkonnostních skupinách, je kladen důraz na profesní orientaci podle zájmové diferenciace žáků, a tak k celkovému počtu 24 týdenních hodin povinných předmětů přistupuje ještě 8 týdenních výběrových volitelných předmětů. Důraz je kladen na předávání tzv. **klíčových kvalifikací** (*Schlüsselqualifikationen*). **Polytechnická škola** (*Polytechnische Schule*), (**ISCED 3C**) je organizována a dle místních podmínek provozována společně s **všeobecně vzdělávací povinnou školou** (*Allgemeinbildende Pflichtschule*) - tzv. **učebním oborem** (*Lehre*), (**ISCED 3B**).

Odborné školství. **Odborné střední a vyšší školy** (*Berufsbildende mittlere und höhere Schulen – BMS/BHS*), (**ISCED 3B** a **ISCED 3A/4A**). Poskytují odborné dovednosti a kvalifikace a zároveň všeobecné vzdělávání. Žáci si mohou podle svých schopností a zájmů vybrat z velkého počtu **vzdělávacích cest a zaměření** (*Ausbildungsschwerpunkt/Ausbildungszweig*). Školy mohou v rámci své autonomie v určitém rozmezí měnit počet hodin věnovaných jednotlivým vyučovacím předmětům, nabízet nové předměty nebo se specializovat na některá zaměření. V prvních dvou letech (9. a 10. ročník) jsou kurikula tvořena základními předměty a teprve od třetího roku (11. ročník) začíná specializace. Ve školách je připisována větší váha praktickým aspektům vzdělávání. Základním principem je vyučování zaměřené na jednání : práce v dílnách, laboratořích, kuchyních, fiktivních firmách (*Übungsfirmen - ÜFA*) atd. Jeden živý cizí jazyk je povinný vždy, mohou však být povinné až tři živé cizí jazyky podle druhu školy. Práce na projektech, popř. diplomové práce, založené na zadáních z hospodářské nebo technické oblasti, jsou také součástí závěrečných zkoušek. Žáci si procvičují své **klíčové kvalifikace** (*Schlüsselqualifikationen*) a vytvářejí si první kontakty pro pozdější vstup do zaměstnání.

■ **Odborná střední škola** (*Berufsbildende mittlere Schule - BMS*), (**ISCED 3B**) je určena pro čtrnácti až osmnáctileté žáky. Jako předpoklad pro přijetí do BMS je úspěšné ukončení 8. ročníku. Absolventi 9. ročníku **polytechnické školy** (*Polytechnische Schule*), (**ISCED 3C**) mohou při úspěšném ukončení této školy vstoupit do BMS bez přijímací zkoušky. Studium na BMS (**ISCED 3B**) obvykle trvá tři nebo čtyři roky a kombinuje přípravu pro určitá povolání se všeobecným vzděláváním. BMS se, s výjimkou obchodních škol, mohou též nazývat **odborné**

školy (*Fachschulen*). Studium se ukončuje **závěrečnou zkouškou** (*Abschlussprüfung*). Po složení dalších zkoušek, např. **zkoušky profesní zralosti** (*Berufsreifeprüfung*) z matematiky, němčiny, živého cizího jazyka a zvolené specializace nebo po absolvování **nástavbových kurzů** (*Aufbaulehrgänge*), mohou žáci pokračovat v postsekundárním nebo terciárním vzdělávání.

■ **Odborná vyšší škola** (*Berufsbildende höhere Schulen – BHS*), (**ISCED 3A/4A**) poskytuje svým žákům vedle hlubšího všeobecného vzdělávání především vyšší odborné vzdělávání. Pětileté BHS jsou určeny pro čtrnácti až devatenáctileté žáky. Podmínkou přijetí na **vyšší odborné školy** (*Berufsbildende höhere Schulen – BHS*), (**ISCED 3A/4A**) je úspěšné ukončení 8. ročníku a absolvování testu schopností, lišícího se podle typů škol. Součástí výuky je vedle teorie a průběžné praxe ve škole letní praxe v podniku. V některých oborech, např. technických a zemědělských, mají absolventi po tříleté praxi právo používat stavovský titul „*inženýr*“. Pětileté studium končí maturitou. Přechod ze střední odborné školy (*BMS*) na vyšší odbornou školu (*BHS*) je relativně snadný, pokud se tak děje ve stejné oblasti přípravy. Pokud se o studium uchází žák z **hlavní školy** (*Hauptschule*) a je ve 2. výkonnostní skupině hodnocen známkou horší než „*dobře*“ z předmětů němčina, matematika a živý cizí jazyk nebo přichází z 3. výkonnostní skupiny, musí složit přijímací zkoušku. Odborné vyšší školy (*BHS*) jsou ukončovány **zkouškou zralosti** a **diplomovou zkouškou** (*Reife - und Diplomprüfung*), tzn. **dvojí kvalifikací** (*Doppelqualifikation*), která úspěšným absolventům umožňuje přístup do terciárního vzdělávání a do regulovaných povolání. Žáci, kteří pokračují ve studiu na **odborné vysoké škole** (*Fachhochschule*), (**ISCED 5A**) mohou mít zkrácenou dobu studia. Učební plány na odborné vyšší škole (*BHS*) se skládají ze tří částí : z všeobecně vzdělávacích, odborně teoretických a odborně praktických předmětů. K různým druhům odborných vyšších škol (*BHS*), (**ISCED 3B**, **ISCED 3C** a **ISCED 4B**)patří :[49]

- ***Technické, řemeslné a umělecko - řemeslné školy*** (*pětileté Höhere technische, gewerbliche und kunstgewerbliche Lehranstalten - HTL a čtyřleté Fachschulen - FS*).
- ***Obchodní školy*** (*pětileté Handelsakademien - HAK, tříleté Handelsschulen - HAS*).
- ***Školy pro ekonomická povolání*** (*pětileté Höhere Lehranstalten für wirtschaftliche Berufe - HLW, tříleté Fachschulen für wirtschaftliche Berufe - FS*).
- ***Školy pro turismus*** (*pětileté Höhere Lehranstalten für Tourismus - HLT, tříleté Tourismusfachschulen*).
- ***Školy pro módní návrhářství a oděvnictví*** (*pětileté Höhere Lehranstalten für Mode und Bekleidungstechnik - HLM, Höhere Lehranstalten für künstlerische Gestaltung, tříleté Fachschulen für Mode und Bekleidungstechnik*).
- ***Zemědělské a lesnické školy*** (*pětileté Höhere Land - und forstwirtschaftliche Lehranstalten až čtyřleté Land - und forstwirtschaftliche Fachschulen*).
- ***Vzdělávací zařízení pro učitele mateřských škol*** (*pětileté Bildungsanstalten für Kindergartenpädagogik*).
- ***Vzdělávací zařízení pro sociální pedagogiku*** (*pětileté Bildungsanstalten für Sozialpädagogik*).
- ***Školy pro sociální povolání a sociální služby*** (*odborné střední školy*), (*tříleté Fachschulen für Sozialberufe, dvouleté Fachschulen für Sozialdienste*).

[49] *Organisation des Bildungssystems in Österreich 2008/2009*. Eurybase : The information database on education systems in Europe. Directorate - General for education and culture, Eurydice, str. 107 - 240 [online]. 2009 [cit. 23. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/AT_DE.pdf>.

• ***Zdravotnické a ošetřovatelské školy*** (*tříleté Gesundheits - und Krankenpflegeschulen*). *Absolventi mají titul Diplomierte Gesundheits - und Krankenschwester* (*všeobecná sestra*), *resp. Diplomierter Gesundheits - und Krankenpfleger* (*všeobecný ošetřovatel*).

■ **Učňovské školství** (**Lehre**). Učňovskou přípravu (**ISCED 3B**) absolvuje asi 40 % patnácti až osmnáctileté mládeže. V 10. ročníku, který je prvním ročníkem po ukončení povinné školní docházky, zahajují žáci učení v jednom z 260 zákonem uznaných **učebních oborů** (*Lehrberufe*). **Učňovství** (*Lehre*), (**ISCED 3B**) trvá dva až čtyři roky, nejobvyklejší jsou tříleté obory. Navazuje na ukončenou devítiletou školní docházku (*polytechnický ročník*). Má podobu **duálního systému** (*duales System*), tj. kombinované přípravy v **odborných povinných školách** (*Berufsbildende Pflichtschulen*) a v podnicích. Profesní příprava probíhá na dvou místech : v podniku a v necelodenní **profesní škole pro učně** (*Berufsschule - BS*). Vzhledem ke klesajícímu zájmu o učňovskou přípravu, která se stále více stává hlavní oblastí vzdělávání imigrantů, byla v posledních letech učiněna opatření umožňující absolventům této přípravy po získání doplňkové kvalifikace přístup na vysokou školu. Na konci učení skládají učni **učňovskou závěrečnou zkoušku** (*Lehrabschlussprüfung*) nebo v případě zemědělských a lesnických povolání **zkoušku kvalifikovaného dělníka** (*Facharbeiter/innenprüfung*). Zkoušky jsou rozděleny na praktickou a teoretickou část. Žáci, kteří složí závěrečnou zkoušku nebo zkoušku kvalifikovaného dělníka, mají různé možnosti jak si rozšířit kvalifikaci, např. složením **mistrovské zkoušky** (*Meisterprüfung*), **zkoušky profesní zralosti** (*Berufsreifeprüfung*), popř. **zkoušky pro vstup na vysokou školu** (*Studienberechtigungsprüfung*).

Postsekundární stupeň vzdělávání (**Postsekundarstufe**). Žáci, kteří složili **zkoušku zralosti** (*Reifeprüfung*), **zkoušku zralosti** a **diplomovou zkoušku** (*Reife - und Diplomprüfung*) nebo **zkoušku profesní zralosti** (*Berufsreifeprüfung*), mají vedle možnosti studia v terciárním vzdělávání početné možnosti dalšího studia v pedagogických, sociálních a zdravotnických oborech (**ISCED 5B**). Od roku 1997 se termín „*postsekundární*“ vztahuje na vzdělávací zařízení, která poskytují kurzy nabízející alespoň 180 ECTS kreditů. K vzdělávacím zařízením na postsekundární úrovni (**ISCED 5B**) řadíme následující typy škol a vzdělávacích zařízení :[50]

• ***Akademie sociální práce*** (*Sozialakademie*).
• ***Pedagogické vysoké školy*** (*Pädagogische Hochschule*).
• ***Akademie pro zdravotnické obory*** (*Akademie für Gesundheitsdienste*).
• ***Koleje*** (*Kollegs*).
• ***Medicínsko - technické akademie*** (*Medizinisch - technische Akademie*).
• ***Akademie pro porodní asistentky*** (*Hebammenakademie*).
• ***Vojenská akademie*** (*Militärische Akademie*).
• ***Konzervatoře*** (*Konservatorien*).
• ***Obchodní školy*** (*Wirtschaftsschulen*).
• ***Psychoterapeutická vzdělávací zařízení*** (*Psychoterapeutische Ausbildungseinrichtungen*).

[50] *Organisation des Bildungssystems in Österreich 2008/2009*. Eurybase : The information database on education systems in Europe. Directorate - General for education and culture, Eurydice, str. 107 - 240 [online]. 2009 [cit. 23. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/AT_DE.pdf>.

2.2.3 Terciární školství

Terciární vzdělávání. Terciární sféra zahrnuje všechny formy postsekundárního vzdělávání, tj. univerzity, umělecké univerzity, odborné vysoké školy a různé druhy neakademického vzdělávání.

■ **Univerzity** (**ISCED 5A**). Univerzitní studium se člení na bakalářský, magisterský a doktorský stupeň, přičemž délka bakalářského stupně činí 6 semestrů, magisterského 2 až 4 semestry a délka doktorského studia 6 semestrů. Rakouské univerzity poskytují tradičně vzdělávání v těchto oborech : *právní vědy, společenské a ekonomické vědy, humanitní vědy, vzdělávání dospělých, teologie (katolická a evangelická*), *přírodní vědy, lékařství, veterinářství a farmacie, technické vědecké obory, zemědělství, lesnictví, půdoznalství a potravinářství*. Základním předpokladem pro přijetí je zpravidla maturita (*event. talentová zkouška*) - neexistuje zde **numerus clausus**. Na univerzitách v Rakousku existuje **Evropský kreditový transferový systém** (*European Credit Transfer System – ECTS*). K dosažení bakalářského stupně je zapotřebí 180 kreditů, magisterského stupně minimálně 120 kreditů, pro doktorská studia minimálně 240 kreditů. Diplomová studia vyžadují 240 až 360 kreditů. V současné době studuje na v terciárním vzdělávání kolem 60 % maturantů - z nichž tvoří absolventi AHS téměř ¾, absolventi BHS více než 1/3. Rakouské univerzity nabízejí 2 typy studia :[51]

A. **Řádné studium** zahrnuje bakalářské a magisterské studium a dále zahrnuje diplomové studium (**ISCED 5A**), které není děleno na studijní ročníky. Skládá se ze dvou úseků studia, uzavíraných diplomovou prací a každý z nich je ukončen diplomovou zkouškou. Diplomové studium trvá zpravidla 8 až 10 semestrů. Řádné studium může pokračovat šestisemestrálním doktorským studiem (**ISCED 6**). Doktorské studium lze absolvovat buď v témže nebo v příbuzném oboru. **Dvojité studium** spočívá v možnosti absolvovat současně dvojí řádné studium na jedné nebo několika vysokých školách. Studijní směry dvojitého studia mohou být na sobě nezávislé a nemusí být v žádné věcné souvislosti. **Iregulární studium** nabízí možnost stanovit si podle vlastních úvah a na základě daných studijních plánů individuální **studijní zaměření** (*Studiengang*). Předpokladem schválení je, že se zamýšlené studium skládá z oborů, jejichž spojení je odborně zdůvodnitelné anebo lze prokázat potřebu takového studia pro určité povolání. **Studijní pokusy** existují za předpokladu, že se k iregulárnímu studiu téhož zaměření hlásí nejméně 10 posluchačů jedné univerzity. Pak vydá Ministerstvo školství (*BMUKK*) Studijní řád a zvláštní Studijní komise vydá prozatímní Studijní plán na přiměřeně dlouhou dobu. Po uplynutí stanovené doby je pokus zastaven. Potom mohou studenti pokračovat formou iregulárního studia anebo přejít na řádné studium příbuzného zaměření. **Krátké studium** je kratší než diplomové studium (4 až 6 semestrů) a jeho ukončení není spojeno s udělením akademického titulu. Absolvování tohoto studia opravňuje k přestupu na diplomové studium příbuzného oboru, přičemž se absolvované krátké studium započítává.

[51] *Organisation des Bildungssystems in Österreich 2008/2009*. Eurybase : The information database on education systems in Europe. Directorate - General for education and culture, Eurydice, str. 241 - 310 [online]. 2009 [cit. 23. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/AT_DE.pdf>.

B. **Mimořádné studium** je univerzitní studium, které je zásadně přístupné všem uchazečům, i když nemají maturitu. Podmínkou pro přijetí je dovršení sedmnácti let a prokázání předběžných znalostí. Podle cíle studia může být u některých oborů tohoto studia věková hranice snížena až na patnáct let. Nabídka mimořádného studia je v současné době omezena na výuku jazyků a na ekonomickou problematiku. Vedle mimořádných posluchačů mohou toto studium absolvovat i řádní posluchači a absolventi univerzit jako **hostující posluchači** (*Gasthörer*), avšak toto studium se jim nepočítá za řádné studium.

V Rakousku existují následující typy akademických titulů :

Bakk. art. (*Bakkalaureus/Bakkalaurea der Künste*).
Bakk. (*Bakkalaureus/Bakkalaurea - für individuelle Studien*).
DI *nebo* ***Dipl***. - ***Ing***. (*Diplom - Ingenieur/Diplom - Ingenieurin*).
Dr. ***med***. ***univ***. (*Doktor/Doktorin der gesamten Heilkunde*).
Dr. ***med***. ***dent***. (*Doktor/Doktorin der Zahnheilkunde*).
Mag. ***art***. (*Magister/Magistra der Künste*).
Mag. (*Magister/Magistra - für individuelle Studien*).
Dr. (*Doktor/Doktorin*).
Ph.D. (*Doctor of Philosophy*).

Dalšími hodnostmi, které odpovídají mezinárodnímu srovnání a jsou v Rakousku udělovány, jsou :[52]

M.A. (*Master of Arts*).
M.Sc. (*Master of Science*).

■ **Umělecké univerzity** (*Universitäten der Künste*). Umělecké univerzity (**ISCED 5A**) poskytují vzdělávání v oborech : *výtvarné umění, užité umění, architektura, průmyslové tvarování, hudba, hra na hudební nástroje a tanec, dramatické umění a film a učitelství výtvarné výchovy*. Předpokladem pro přijetí na umělecké univerzity je úspěšné složení přijímací zkoušky jakožto důkazu uměleckého nadání. Na některé umělecké obory je podmínkou pro přijetí **maturitní zkouška** (*Reifeprüfung, Matura*). U hudebních oborů se vyžadují podrobné znalosti hudby, tzn. že uchazeč musí skládat talentovou zkoušku. Minimální věk pro uchazeče pro přijetí je sedmnáct let, u instrumentálních oborů se věk snižuje na patnáct let. Doktorské studium je umožněno pouze těm, co absolvovali tzv. **umělecko** - **vědecké studium** (*kunstwissenschaftliches Studium*) nebo učitelství uměleckých předmětů. Absolventi řádných studií na uměleckých univerzitách získávají akademické hodnosti, absolventi studia architektury získávají titul **Mag**. **arch**. (*Magister/Magistra der Architektur*), absolventi učitelství a absolventi ostatního řádného studia získávají titul **Mag**. **art**. (*Magister/Magistra der Künste*).

■ **Odborné vysoké školy** (*Fachhochschulen*). Podle německého vzoru začínají od roku 1994 vznikat **odborné vysoké školy** (*Fachhochschulen - FH*), (**ISCED 5A**) jako školy kratšího cyklu

[52] KASPAROVSKY, H. - WADSACK, I., et al. *Das österreichische Hochschulsystem*. BMWF - Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung. Österreich : Wien, str. 5 – 42. ISBN : 3 – 85456 – 453 – 8 [online]. 2007 [cit. 12. května 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.bmwf.gv.at/fileadmin/user_upload/hssystem_07.pdf>.

polytechnického typu, které trvají zpravidla osm semestrů včetně praxe v délce jednoho semestru. Na rozdíl od univerzit existují na **odborných vysokých školách** (*Fachhochschulen*) povinná odborná praktika neboli praxe během studia, což ještě zvyšuje provázanost studia s praktickým a profesním životem. V současnosti jsou na **odborných vysokých školách** (*Fachhochschulen*) studijní programy v následujících oborech : *informační technologie a informatika, inženýrská studia, média a design, sociální práce a zdravotnictví, cestovní ruch a hospodářské vědy*. Studium na nich končí závěrečnou zkouškou a udělením titulu **Bakk**. (**FH**), **Mag**. (**FH**) nebo **Dipl**. - **Ing**. (**FH**). Rovněž je absolventům vystaven **Dodatek k diplomu** („*Diploma Supplement*“) stejně jako absolventům státních univerzit. FH jsou zakládány z finančních důvodů v již existujících budovách, zejména v regionálních centrech jednotlivých spolkových zemí, s cílem přispět k odstranění územní nevyváženosti vysokoškolských institucí. Předpokladem pro přijetí ke studiu je **všeobecná zralost pro vstup na vysokou školu** (*allgemeine Hochschulreife*) nebo relevantní odborná kvalifikace. Uchazeči dále skládají přijímací zkoušky. Počet míst na **odborných vysokých školách** (*Fachhochschulen*) je omezený (z důvodu malých studijních skupin). Místo tradičního osmi až desetisemestrálního studia mohou FH od roku 2002 nabízet také bakalářsko - magisterský systém (6 semestrů plus 2 až 4 další semestry). Absolventi magisterského nebo diplomového studia mohou pokračovat ve svém oboru v doktorském studiu na univerzitě, nikoli na FH. Doktorské studium absolventů FH je o jeden rok delší než u absolventů univerzity. FH nejsou zakládány **Ministerstvem školství** (*BMUKK*), ale většinou soukromým podporovatelem, který je po schválení **Radou pro odborné vysoké školy** (*Fachhochschulrat - FHR*) také řídí. FH podléhají předepsaným akreditačním a evaluačním postupům, na které dohlíží **Fachhochschulrat** (*Rada pro odborné vysoké školy*).[53]

■ **Soukromé univerzity** (*Privatuniversitäten*). Vedle státních univerzit existují v Rakousku od akademického roku 2000/2001 soukromé univerzity (**ISCED 5A**). Právním podkladem jejich existence je **Univerzitní zákon o akreditaci** (*Universitäts - Akkreditierungsgesetz - UniAkkG*) z roku 1999. Studijní nabídka se podstatně liší jak obsahově tak systémově od státních univerzit a odborných vysokých škol (*Fachhochschulen*). Jako ústřední akreditační orgán soukromých univerzit je zřízená **Akreditační rada** (*Akkreditierungsrat*). Této Radě přísluší zodpovědnost a pravomoc v udělování akreditací soukromým univerzitám a studijním programům již existujících útvarů. Akreditační rada podléhá dohledu Spolkového ministerstva vyučování, umění a kultury (*BMUKK*).

■ **Akademie a jiné vzdělávací instituce** (*Akademien und sonstige Lehranastalten*), (**ISCED 5B**). V posledních letech se začal rozvíjet sektor neuniverzitní z důvodu posílení praktické přípravy, vstup Rakouska do EU, doporučení OECD a naplnění Boloňského procesu. Nejrozšířenější formou tohoto vzdělávání jsou **pedagogické vysoké školy** (*Pädagogische Hochschulen*), koleje, akademie a speciální kurzy. K dalším institucím v této oblasti patří **Evropská akademie pro sekretářky** (*Europäische Sekretärinnenakademie*). Studium je čtyřsemestrální a končí odbornou

[53] *Organisation des Bildungssystems in Österreich 2008/2009*. Eurybase : The information database on education systems in Europe. Directorate - General for education and culture, Eurydice, str. 241 - 310 [online]. 2009 [cit. 23. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/AT_DE.pdf>.

zkouškou před mezinárodní komisí a udělením diplomu „*Evropská sekretářka*“. V oblasti neuniverzitního postsekundárního studia, které se řadí do terciárního stupně (**ISCED 5B**), tedy náleží následující vzdělávací možnosti :[54]

- ***Akademie für Sozialarbeit*** (akademie pro sociální práci).
- ***Akademie für Gesundheitsdienste*** (vzdělávací zařízení pro lékařsko - technická povolání).
- ***Pädagogische Hochschule*** (*pedagogická vysoká škola*).
- ***Religionspädagogische Akademie*** (*náboženská pedagogická akademie*).
- ***Berufspädagogische Akademie*** (*odborná pedagogická akademie*).
- ***Akademie für Sozialarbeit*** (*akademie sociální práce*).
- ***Akademie für medizinisch - technische Dienste und Hebammenakademie*** (*akademie pro medicínsko - technická povolání a porodnictví*).
- ***Kolleg für technische, gewerbliche und kaufmännische Berufe*** (*kolej pro technická, živnostenská a obchodnická povolání*).
- ***Kolleg für Kindergartenpädagogik*** (*kolej pro vychovatele mateřských škol*).
- ***Agrarpädagogische Akademie*** (*zemědělská pedagogická akademie*).
- ***Land - und forstwirtschaftliche berufspädagogische Akademie*** (zemědělské a lesnické odborné pedagogické akademie).

Studium na těchto školách je ukončeno úspěšným složením diplomové zkoušky a obhájením písemné práce, tzv. **Klausurarbeit**. Absolventi získávají diplom, ale není jim udělován akademický titul.

Soukromé školství. Soukromé školy jsou zřízeny a vydržovány jiným než zákonným zřizovatelem (spolek - federace, Řád, země, případně obec). Žák, který hodlá ze soukromé školy přestoupit na školu veřejnou, musí absolvovat několik zkoušek (jejich počet a rozsah se různí podle typu veřejné školy, na kterou se žák hlásí). Učební osnovy školy, která nese statutární označení specifického typu školy, musí „*v zásadě odpovídat*“ učebním osnovám veřejné školy stejného typu - pokud jde o učební osnovy pro soukromé školy, které nenesou označení **specifického typu školy** (*Statusschulen und Alternativschulen*) - např. **Waldorfské školy** a **školy Montessori**. Učitelé na soukromých školách jsou zaměstnáváni buď na základě pracovní smlouvy podle soukromého práva nebo je na školu umístí příslušný úřad jako **dotované učitele** („*živé dotace*“). Soukromé školy jsou tedy dvojího druhu :[55]

A. **Soukromé školy s právem veřejnosti** - mají právo vystavovat vysvědčení, jež jsou uznávána státem a které vyučují podle veřejného učebního plánu.
B. **Soukromé školy bez práva veřejnosti** - smějí po splnění ohlašovací povinnosti u Školského úřadu provádět vyučovací činnost, avšak jejich vysvědčení nejsou státem uznávána a které vyučují podle vlastních učebních plánů.

---

[54] KASPAROVSKY, H. - WADSACK, I., et al. *Das österreichische Hochschulsystem*. BMWF - Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung. Österreich : Wien, str. 5 – 42. ISBN : 3 – 85456 – 453 – 8 [online]. 2007 [cit. 12. května 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.bmwf.gv.at/fileadmin/user_upload/hssystem_07.pdf>.

[55] *Organisation des Bildungssystems in Österreich 2008/2009*. Eurybase : The information database on education systems in Europe. Directorate - General for education and culture, Eurydice, str. 241 - 310 [online]. 2009 [cit. 23. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/AT_DE.pdf>.

Graf 2 : Vzdělanostní struktura Rakušanů podle dosaženého vzdělání (2007, v %)

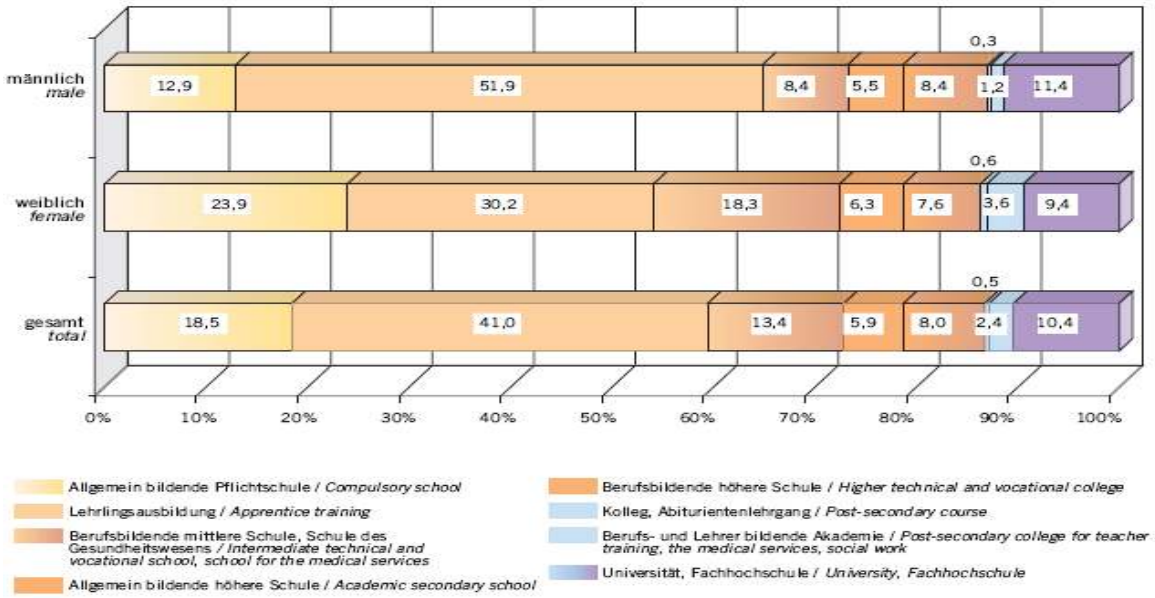

Zdroj : HORAK, Anna – KEPLINGER, Maria - REITSCHMIDT, Anna, et al. *Wissenschaft in Österreich 2008*. BMWF - Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung. Österreich : Wien, str. 7 [online]. 2008 [cit. 14. prosince 2008]. Dostupné z WWW : <http://eportal.bmbwk.gv.at/pls/portal/docs/PAGE/UNIDATA_PORTAL/ARCHIV/BK_THEMAUSWAHL/BK_THEMAUSWAHL_BMWF/BK_THEMAUSWAHL_BMWF_BILDUNG/BM_WF_WISSENSCHAFT_2008_WEB.PDF>.

Tab. 9 : Přehled počtu studentů na Privatuniversitäten v akademickém roce 2008/2009

Universität	Insgesamt			inländische Studierende			ausländische Studierende		
	Zusammen	Männer	Frauen	Zusammen	Männer	Frauen	Zusammen	Männer	Frauen
Insgesamt	**5.014**	**2.269**	**2.745**	**3.168**	**1.429**	**1.739**	**1.846**	**840**	**1.006**
Anton Bruckner Privatuniversität Linz	1.015	485	530	688	354	334	327	131	196
Katholisch Theologische Privatuniversität Linz	470	179	291	383	151	232	87	28	59
Medizinische Privatuniversität Salzburg	242	113	129	159	74	85	83	39	44
Modul University Vienna	145	61	84	65	20	45	80	41	39
PEF, Privatuniversität für Management Wien	102	63	39	95	59	36	7	4	3
Privatuniversität der Kreativwirtschaft St. Pölten	175	58	117	166	54	112	9	4	5
Privatuniversität Konservatorium Wien	843	358	485	443	216	227	400	142	258
Privatuniversität Schloss Seeburg	54	37	17	31	22	9	23	15	8
Sigmund Freud Privatuniversität Wien	539	154	385	412	116	296	127	38	89
UMIT, Private Universität für Gesundheitswissenschaften, Medizinische Informatik und Technik Hall/Tirol	895	501	394	608	307	301	287	194	93
Webster University Wien	534	260	274	118	56	62	416	204	212

Q: STATISTIK AUSTRIA, Hochschulstatistik. Erstellt am: 30.04.2009.

Zdroj : *Statistik Austria – Statistiken – Bildung, Kultur – Formales Bildungswesen – Universitäten, Studium.* Österreich : Wien [online]. 2009 [cit. 5. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.statistik.at/web_de/statistiken/bildung_und_kultur/formales_bildungswesen/universitaeten_studium/024434.html>.

Graf 3 : Vývoj počtu studentů na Fachhochschulen v Rakousku v letech 1994 až 2008

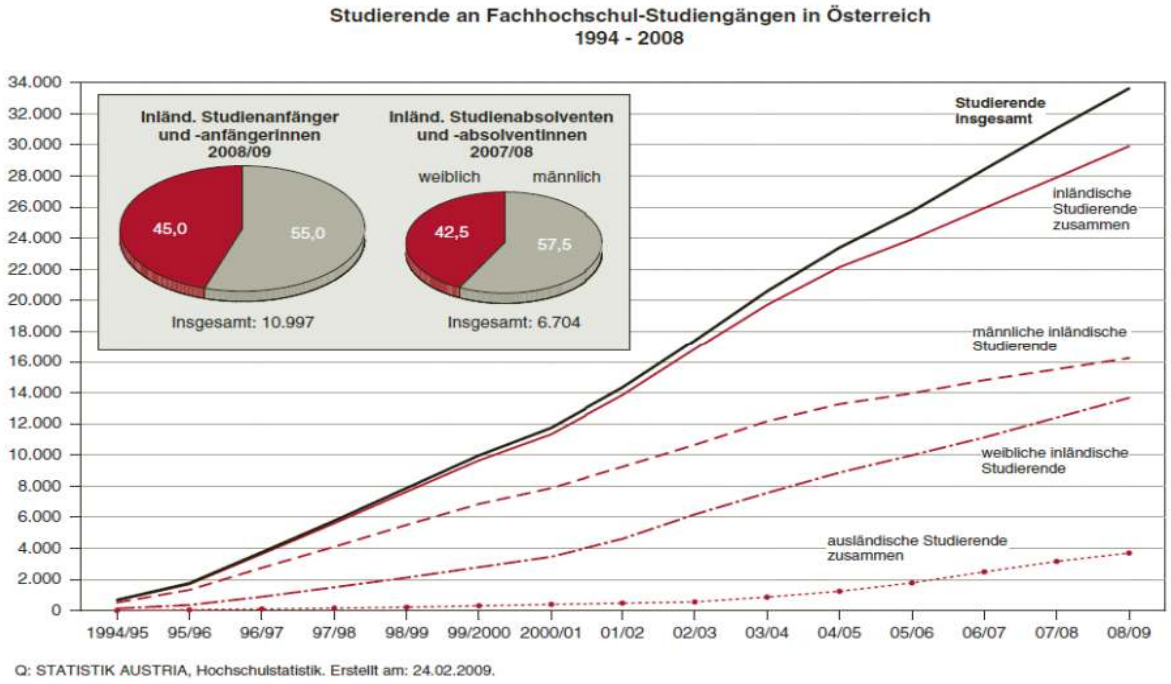

Zdroj : *Statistik Austria – Statistiken – Bildung, Kultur – Formales Bildungswesen – Universitäten, Studium.* Österreich : Wien [online]. 2009 [cit. 5. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.statistik.at/web_de/statistiken/bildung_und_kultur/formales_bildungswesen/universitaeten_studium/023969.html>.

Graf 4 : Vývoj počtu studentů na veřejných univerzitách v letech 1955 až 2007

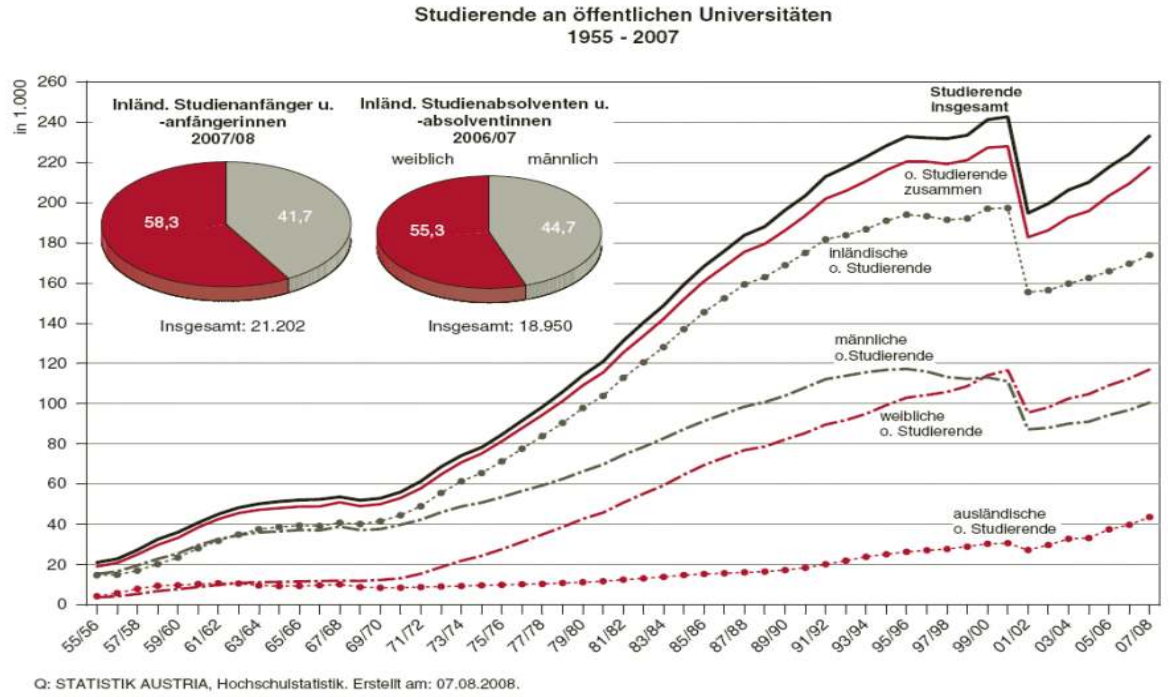

Zdroj : *Statistik Austria – Statistiken – Bildung, Kultur – Formales Bildungswesen – Universitäten, Studium.* Österreich : Wien [online]. 2008 [cit. 19. srpna 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.statistik.at/web_de/statistiken/bildung_und_kultur/formales_bildungswesen/universitaeten_studium/023968.html>.

Graf 5 : Struktura ukončených studií dle oborů na univerzitách a Fachhochschulen (2007)

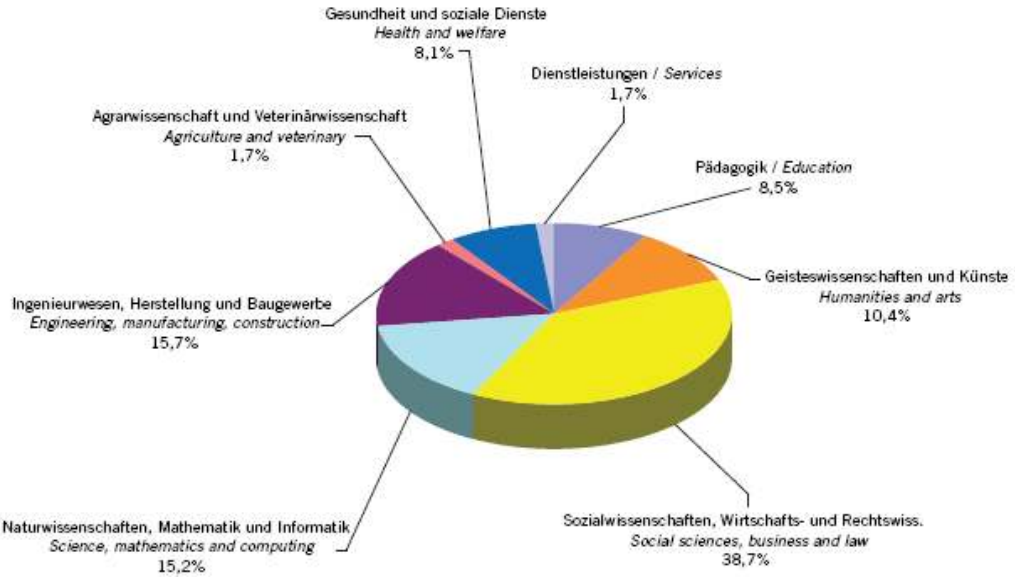

Zdroj : HORAK, Anna – KEPLINGER, Maria - REITSCHMIDT, Anna, et al. *Wissenschaft in Österreich 2008*. BMWF - Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung. Österreich : Wien, str. 15 [online]. 2008 [cit. 14. prosince 2008]. Dostupné z WWW : <http://eportal.bmbwk.gv.at/pls/portal/docs/PAGE/UNIDATA_PORTAL/ARCHIV/BK_THEMAUSWAHL/BK_THEMAUSWAHL_BMWF/BK_THEMAUSWAHL_BMWF_BILDUNG/BM_WF_WISSENSCHAFT_2008_WEB.PDF>.

Tab. 10 : Počty studentů a škol ve školském systému Rakouska v roce 2007/2008

Schultyp[2]	Österreich insgesamt			
	Schulen	Klassen	Schüler/innen	
			gesamt	davon weiblich
Alle Schulen im Regelschulwesen	**5.820**	**54.173**	**1.163.978**	**556.731**
Allgemein bildende Schulen insgesamt	**5.139**	**39.852**	**827.565**	**405.408**
Allgemein bildende Pflichtschulen gesamt	**4.804**	**31.539**	**622.123**	**294.453**
Volksschulen	3.225	17.516	337.934	163.074
Hauptschulen	1.163	11.249	249.703	118.690
Sonderschulen und Sonderschulklassen	331	1.770	13.148	4.756
Polytechnische Schulen	268	1.004	21.338	7.933
Allgemein bildende höhere Schulen gesamt	**335**	**8.313**	**205.442**	**110.955**
Allgemein bildende höhere Schulen Langform	270	7.109	177.364	93.968
AHS – 1. bis 4. Klasse (Unterstufe)	270	4.400	117.656	60.958
AHS – 5. bis 9. Klasse (Oberstufe)	260	2.709	59.708	33.010
Oberstufenrealgymnasien	98	1.033	23.930	14.694
Allgemein bildende höhere Schulen für Berufstätige	8	138	3.459	1.928
Aufbaugymnasien und Aufbaurealgymnasien	4	33	689	365
Berufsbildende Schulen und Akademien insgesamt	**644**	**13.841**	**323.876**	**141.588**
Berufsbildende Pflichtschulen gesamt	**160**	**6.120**	**136.191**	**47.011**
Berufsschulen	151	6.075	135.356	46.506
Land- und forstwirtschaftliche Berufsschulen	9	45	835	505
Berufsbildende mittlere Schulen gesamt	**430**	**2.229**	**52.003**	**25.771**
Gewerbliche, technische und kunstgewerbliche Schulen	134	750	16.567	3.279
Kaufmännische Schulen	110	510	11.864	6.884
Schulen für wirtschaftliche Berufe	88	396	9.137	7.824
Sozialberufliche Schulen	14	56	1.455	1.337
Land- und forstwirtschaftliche Schulen	99	517	12.980	6.447
Berufsbildende höhere Schulen gesamt	**303**	**5.491**	**135.658**	**68.789**
Gewerbliche, technische und kunstgewerbliche Schulen	110	2.462	59.942	15.072
Kaufmännische Schulen	109	1.795	43.863	26.515
Schulen für wirtschaftliche Berufe	87	1.109	28.211	25.661
Land- und forstwirtschaftliche Schulen	12	125	3.642	1.541
Berufsbildende Akademien	**1**	**1**	**24**	**17**
Anstalten der Lehrer- und Erzieherbildung insgesamt	**38**	**480**	**12.537**	**9.735**
Mittlere Anstalten der Lehrer- und Erzieherbildung	**4**	**128**	**3.208**	**861**
Höhere Anstalten der Lehrer- und Erzieherbildung	**34**	**352**	**9.329**	**8.874**

Zdroj : ARCHAM, Susanne - BRAUCHART, Maria - DORNER, Thomas, et al. *Zahlenspiegel 2008, Statistiken im Bereich Schule und Erwachsenenbildung in Österreich*. BMUKK - Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. Österreich : Wien, str. 10 [online]. 2009 [cit. 31. března 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.bmukk.gv.at/medienpool/17604/zahlenspiegel_2008.pdf>.

Graf 6 : Vývoj nabídky Bc., Mgr. a diplomových studií na VŠ v Rakousku v letech 2000 až 2007

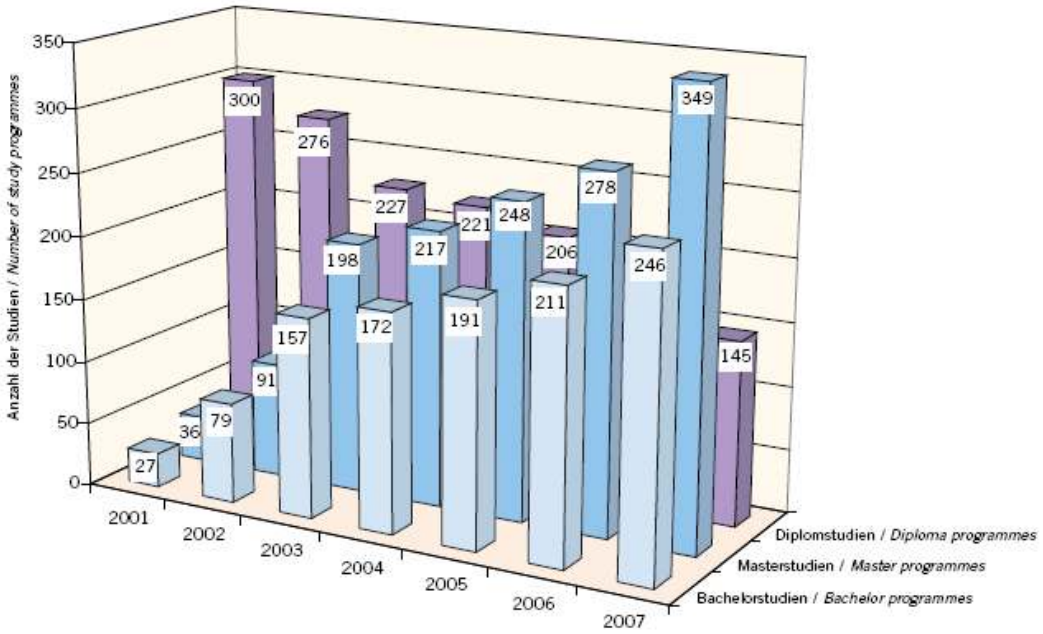

Zdroj : HORAK, Anna – KEPLINGER, Maria - REITSCHMIDT, Anna, et al. *Wissenschaft in Österreich 2008*. BMWF - Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung. Österreich : Wien, str. 9 [online]. 2008 [cit. 14. prosince 2008]. Dostupné z WWW : <http://eportal.bmbwk.gv.at/pls/portal/docs/PAGE/UNIDATA_PORTAL/ARCHIV/BK_THEMAUSWAHL/BK_THEMAUSWAHL_BMWF/BK_THEMAUSWAHL_BMWF_BILDUNG/BM_WF_WISSENSCHAFT_2008_WEB.PDF>.

Tab. 11 : Vývoj počtu studentů na univerzitách a Fachhochschulen v letech 2000 až 2006

Entwicklung der ordentlichen Studierenden an Universitäten und Fachhochschulen, Wintersemester 2001 bis 2007

Wintersemester	Insgesamt		Frauen		Männer		Inländer/innen		Ausländer/innen	
	Gesamt	Veränderung[1]	Gesamt	Veränderung[1]	Gesamt	Veränderung[1]	Gesamt	Veränderung[1]	Gesamt	Veränderung[1]
Insgesamt[2]										
2007	**248.651**	**4,5%**	**130.841**	**4,9%**	**117.810**	**4,2%**	**201.817**	**3,2%**	**46.834**	**10,8%**
2006	237.842	3,8%	124.742	4,1%	113.100	3,4%	195.557	3,0%	42.285	7,5%
2005	229.180	4,6%	119.841	5,0%	109.339	4,1%	189.838	2,8%	39.342	14,1%
2004	219.157	2,8%	114.096	3,4%	105.061	2,2%	184.673	2,9%	34.484	2,3%
2003	213.151	4,7%	110.389	5,5%	102.762	3,7%	179.444	3,6%	33.707	11,0%
2002	203.635	3,3%	104.587	4,2%	99.048	2,3%	173.281	2,3%	30.354	9,3%
2001	197.143	-17,8%	100.340	-16,6%	96.803	-18,9%	169.373	-18,8%	27.770	-10,7%
Universitäten										
2007	**217.587**	**3,9%**	**117.019**	**4,0%**	**100.568**	**3,8%**	**173.916**	**2,5%**	**43.671**	**9,8%**
2006	209.416	2,9%	112.518	3,1%	96.898	2,7%	169.625	2,2%	39.791	6,0%
2005	203.453	3,9%	109.111	4,2%	94.342	3,6%	165.899	2,1%	37.554	13,0%
2004	195.763	1,7%	104.709	2,2%	91.054	1,1%	162.528	1,8%	33.235	1,2%
2003	192.560	3,4%	102.490	4,4%	90.070	2,3%	159.723	2,1%	32.837	10,2%
2002	186.226	1,9%	98.195	2,8%	88.031	0,9%	156.441	0,6%	29.785	9,2%
2001	182.805	-19,8%	95.537	-18,2%	87.268	-21,5%	155.524	-21,2%	27.281	-11,1%
Fachhochschulen										
2007	**31.064**	**9,3%**	**13.822**	**13,1%**	**17.242**	**6,4%**	**27.901**	**7,6%**	**3.163**	**26,8%**
2006	28.426	10,5%	12.224	13,9%	16.202	8,0%	25.932	8,3%	2.494	39,5%
2005	25.727	10,0%	10.730	14,3%	14.997	7,1%	23.939	8,1%	1.788	43,2%
2004	23.394	13,6%	9.387	18,8%	14.007	10,4%	22.145	12,3%	1.249	43,6%
2003	20.591	18,3%	7.899	23,6%	12.692	15,2%	19.721	17,1%	870	52,9%
2002	17.409	21,4%	6.392	33,1%	11.017	15,5%	16.840	21,6%	569	16,4%
2001	14.338	22,1%	4.803	33,0%	9.535	17,3%	13.849	22,2%	489	19,3%

Zdroj : ILLICH, Anita - REITSCHMIDT, Anna - WÖCKINGER, Josef, et al. *Statistiches Taschenbuch 2008*. BMWF - Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung. Österreich : Wien, str. 30 [online]. 2008 [cit. 18. prosince 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.bmwf.gv.at/uploads/tx_bmwfcontent/Statistisches_Taschenbuch_2008.pdf>.

2.3 Evropské tendence ve školství a jejich dopad na Rakousko

2.3.1 Probíhající diskuse v rakouském školství

V návaznosti na novou vzdělávací politiku rakouské vlády ze začátku roku 2007 byly pozměněny plány a přístupy ke vzdělávací politice v Rakousku. Od 1. 3. 2007 se **Spolkové ministerstvo školství**, **vědy a kultury** rozštěpilo na dvě nová Ministerstva, a to na **Ministerstvo vyučování**, **umění a kultury** (*BMUKK*), zodpovědným za resort obecného školství a pedagogických vysokých škol, a dále na **Spolkové ministerstvo vědy a výzkumu** (*BMWF*), které je zodpovědné za oblast univerzit, vysokých odborných škol a oblast vědeckého výzkumu. Rozštěpení bývalého ministerstva je důsledkem snah o posílení další autonomie a decentralizace školského systému. Důležitým hlediskem je také skutečnost, že má být koncipována nová struktura Zemských školských rad a Okresních školských rad.

Díky iniciativám zemských vlád a rovněž díky podpoře spolkové vlády mohl být vytvořen v posledních letech velký počet nových míst v primárních školách, které jsou podporou rodinám i díky nově zavedenému vyučování v odpoledních hodinách a v době státních svátků. Vyzdvižena by měla být především účast Rakouska na projektu organizace OECD zvaná „*Starting strong*“. Jedná se o shromažďování a srovnávání dat u předškolních dětí. Tento akční plán se v Rakousku nazývá „*Early Childhood Education and Care*“. Také díky účasti Rakouska na akčním plánu OECD „*Lesefit*“ by měly být děti předškolního věku schopny před nástupem do povinné školní docházky číst a zvládat jednoduché početní úkony. Zvláštní pozornost se věnuje dětem z rodin imigrantů. Jako opatření několika resortních Ministerstev bylo přijato nařízení, které má podporovat děti s jiným mateřským než německým (v případě předškolní výchovy je mu věnováno 120 hodin výuky). Na webové stránce www.sprachbaum.at je k dispozici obsáhlá síť informací pro podporu jazykové výuky dětí, jejichž mateřským jazykem není právě němčina. Cílem podpory základních škol je především :[56]

- *Podpora a doplnění rodinné výchovy* (*spolupráce škol s rodinami*).
- *Individuální rozvoj dětí pomocí sjednocených kritérií ve věku vrstevníků.*
- *Zprostředkování základní náboženské a tradiční výchovy.*
- *Podpora zralosti dětí pro vstup do škol primárního stupně* (*spolupráce rodičů a školy*).

Jako důsledek **Mezinárodní srovnávací studie PISA** a **PIRLS** v Rakousku také probíhá rozsáhlá přidružená akce (www.lesefit.at). Tento projekt má především snížit počet žáků s problémy se čtením a zvýšit tak čtenářskou gramotnost. Primární škola (*Volksschule*) má za úkol připravit děti v předškolním věku na první školní rok věku dítěte. V prvních 4 ročnících primární školy se má pak zohlednit společné elementární vzdělávání s ohledem na sociální integraci postižených a jinak znevýhodněných žáků. Přitom jim má být umožněno základní

[56] *Organisation des Bildungssystems in Österreich 2008/2009.* Eurybase : The information database on education systems in Europe. Directorate - General for education and culture, Eurydice, str. 18 – 19, 60 - 62 [online]. 2009 [cit. 23. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/AT_DE.pdf>.

vzdělávání v oblasti sociální, emoční, intelektuální a tělesné a jejich následný všestranný rozvoj. V souvislosti s tím probíhají v Rakousku diskuse o podobě a předpokladech primárního školství, které si jako cíl klade následující oblasti :[57]

- *Podpora radosti k učení, schopností a zájmů jednotlivců.*
- *Posílení a rozvoj sebedůvěry u žáků ve vlastní schopnosti.*
- *Rozšíření, resp. zřízení sociálních dovedností* (*ústní projev, kooperace, včlenění, přijetí a uznání pravidel a norem, schopnost sebekritiky*).
- *Rozvoj a zprostředkování základních znalostí, schopností, dovedností, postojů a názorů v oblasti kulturních, komunikačních a informačních technologií, rovněž jako rozvoj hudebních a tělesně - sportovních schopností žáků.*
- *Postupný rozvoj odpovídající učební a pracovní zátěži a výdrži žáků.*

Výše zmíněná koncepce individuálního rozvoje žáků primárních škol a dětí v předškolním věku si klade za cíl na jedné straně prosazení individuálních výukových prostředků ve výchově a vzdělávání žáků a na druhé straně kontinuální pokračující výukový rozvoj. To vše má posloužit pro úspěšný předpoklad pro další studium a samostatný rozvoj žáků. Aktuální diskuse, které se vedou v oblasti primárního a nižšího sekundárního školství a v oblasti vyššího sekundárního školství, jsou diskuse nad výsledky mezinárodních výkonnostních studií, které ukázaly, že na straně primárního školství jsou **vstupy** co se týče kvality větší než jejich **výstupy**.

Nejdůležitější diskuse a změna, která v současnosti probíhá v Rakousku, je reforma nižšího stupně AHS a BHS škol (*Unterstufe/Unterstufenlehrplan*). Dlouhodobým cílem a tématem diskusí v Rakousku je zavedení nového učebního plánu v nižším sekundárním školství, pro nižší stupeň **hlavní školy** (*Hauptschule*) a pro nižší stupeň **všeobecně vzdělávací vyšší školy** (*AHS Unterstufe*). V koncepci tzv. „**Učebního plánu '99**" („*Lehrplan ´99*") byl v oblasti kompetencí ve školství zaveden regulační systém. Vedou se diskuse nad termíny jako je **věcná kompetence** (v návaznosti na předávání znalostí a samostatného aktivního vstřebávání znalostí), dále pojem **samostatná kompetence** (rozvoj vlastních nadání a možností, znalostí a vlastních silných a slabých stránek osobnosti, sebereflexe) a **sociální kompetence** (převzetí zodpovědnosti, kooperace, iniciativa, celistvost - „*Gestaltung*"), přičemž všechny tři mají být ve vzájemné jednotě. Pro osobní kompetence a sociální kompetence se používá termín „*dynamické schopnosti*", které pomáhají řešit problémové situace. „**Učební plán ´99**" („*Lehrplan ´99*") byl vyvíjen několik let a je výsledkem procesu spolupráce vědců a odborníků z praxe, kteří společně s odborníky zodpovědnými za rozhodování prosadili tento plán na podzim roku 2000. Explicitní cíl této reformy spočíval v tom, že se měly ve školství odrážet společenské změny a v návaznosti na výzvy k rozvoji kompetencí v oblasti školství pro deseti až čtrnáctileté žáky. Vědecká orientace tohoto procesu představuje odborné znalosti, orientaci ve světě a představuje

[57] *Organisation des Bildungssystems in Österreich 2008/2009*. Eurybase : The information database on education systems in Europe. Directorate - General for education and culture, Eurydice, str. 78 – 80, 118 – 122, 130 - 138 [online]. 2009 [cit. 23. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/AT_DE.pdf>.

konkretizaci **všeobecných vzdělávacích cílů** (*allgemeine Bildungsziele*) ve vzdělávacím procesu. Dalším významným přínosem tohoto procesu je zavedení tzv. **klíčových vzdělávacích oblastí** „*Kernbereich*“ (2/3) a **rozšiřujících vzdělávacích oblastí** „*Erweiterungsbereich*“ (1/3), tj. oblastí, na které by se měla AHS Unterstufe zaměřit. Rozšiřující vzdělávací oblast „*Erweiterungsbereich*“ má přitom posílit větší autonomii škol na základě jejich regionální, příslušnosti, tedy geografické poloze.

V gymnaziálních typech AHS Unterstufe byl změněn „**Učební plán ´99**“ („*Lehrplan ´99*“) tímto způsobem : ve 3. ročníku (7. školní rok žáka) byla zavedena možnost místo studia latiny si zvolit druhý cizí živý jazyk. Nicméně výuka latiny je povinná a musí být absolvována od 5. ročníku (9. školní rok žáka). Další novinkou ve změněném učebním plánu je, že v oblasti výuky cizích jazyků byl plně implementován do kurikul a vzdělávacích vstupů Evropský referenční rámec pro cizí jazyky (GER), přičemž žáci si jako první cizí živý jazyk volí angličtinu. Po čtyřletém studijním cyklu by měly jejich znalosti prvního cizího živého jazyka být na stupnici A2 až B1 Evropského referenčního rámce pro cizí jazyky. V případě druhého zvoleného cizího živého jazyka by měla být dosáhnuta jazyková úroveň A2 v těchto jazykových kompetencích : poslech (Hören), porozumění čtenému textu (Lesen), písemné vyjadřování (Schreiben) a schopnost ústního projevu (Sprechen) – v případě mluvené interakce pak postačuje úroveň A1.

Vedle již zmíněných nových formulací obsahů vzdělávání by reforma měla přinést v tom samém smyslu také další rozvoj školství ve smyslu jejího lepšího organizačního rozvoje. „**Učební plán ´99**“ („*Lehrplan ´99*“) je částí rozsáhlého konceptu rozvoje rakouského školství, který je především určen následujícími charakteristikami :[58]

- *Zesílená celistvá autonomie* (*Gestaltungsautonomie*) *jednotlivých škol.*
- *Otevření školy novým obsahovým, pracovním a kooperačním formám.*
- *Zřízení podobných autonomních možností (Mitgestaltungsmöglichkeiten) dalších školských partnerů.*

„**Učební plán ´99**“ („*Lehrplan ´99*“) znamená ve srovnání s reformou učebních plánů 80. let 20. století změnu trendu ve školství tím, že usiluje o koncentraci a zjednodušení školských opatření a nařízení. Doprovodný projekt „**Učebního plánu ´99**“ na www.gemeinsamlernen.at je společnou iniciativou Ministerstev pro posílení kultury výuky a vyučování. Spolkové Ministerstvo vyučování, umění a kultury zpracovalo pro vytvoření nového učebního plánu pro **hlavní školu** (*Hauptschule*) a **nižšího stupně AHS** (*Unterstufe AHS*) webovou stránku, která má vyučující podporovat v jejich snaze prosadit nové učební plány. Texty nových učebních plánů jsou v elektronické podobě na webové adrese Spolkového ministerstva vyučování, umění a kultury na www.bmukk.gv.at. V současné době je ve zkušební fázi zhruba **100 pilotních škol**, které v roce 2008 zavedly do řádného školského systému nové učební plány. Rozvoj se

[58] *Organisation des Bildungssystems in Österreich 2008/2009*. Eurybase : The information database on education systems in Europe. Directorate - General for education and culture, Eurydice, str. 118 – 122, 130 - 138 [online]. 2009 [cit. 23. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/AT_DE.pdf>.

koncentruje především na standardy pro 4. (němčina a matematika) a 8. ročník (němčina, matematika a angličtina) **nižšího stupně hlavní školy**, resp. **AHS**. Tyto vzdělávací standardy jsou koncipovány jako obecně závazné standardy, jejichž kompetence mají být plněny na daných stupních škol. Koncentrují se přitom na tzv. **klíčové oblasti** („*Kernbereiche"*) vyučovacích předmětů a popisují očekávané výukové výstupy, přičemž odborné základní kvalifikace, jež jsou pro další školské vzdělávání nebo odborné vzdělávání nějakého významu, jsou předem definovány. Vzdělávací standardy zdůrazňují tímto normativní očekávání, na kterém má škola spolupracovat a nabízejí pomoc při orientaci ve výběru učitelů, studentů a rodičů. Dalším bodem probíhajících diskusí v rakouském školství je reforma dlouhé formy **vyššího stupně AHS** (*Oberstufe der allgemeinbildenden höheren Schule - Langform*). Reforma se týká žáků v 9. až 12. ročníku AHS Oberstufe. Reforma vyššího stupně obsahuje dva na sebe navazující pilíře :

• *Nové učební plány, které jsou založeny na pedagogických inovacích ve výuce, v každodenní práci učitelů ve výuce. Tyto učební plány byly zahájeny od školního roku 2004/2005 v 9. ročníku AHS Oberstufe.*
• *Autonomní možnosti vzdělávání na vyšším stupni* (*9. až 12. ročník*). *Doposud končila reforma v 8. ročníku AHS Oberstufe. Následkem toho je těsnější organizační koncept a nárůst školských pokusů do vyššího stupně AHS.*

Dosavadní učební plány obsahovaly maximální obsah učiva, z nichž učitelé měli vybrat své **vlastní vyučovací ztvárnění** („*exemplarisches Prinzip*"). Z tohoto důvodu došlo na jedné straně ke zvýraznění spojovacího stupně učebních plánů AHS, aby na straně druhé mohly být vytvořeny rámcové prostory pro redukované předlohy učiva („*autonome Schule*"). Učební plány na **AHS Unterstufe** (5. až 8. ročník) se koncentrují na následující časovou dotaci : 2/3 na tzv. **klíčovou vzdělávací oblast** („*Kernbereich"*) a zbytek, tj. 1/3 připadá na **rozšiřující vzdělávací oblast** („*Erweiterungsbereich"*) podle zájmů studentů a možností škol. Učební plány se především koncentrují na podstatné rysy **AHS Oberstufe** (9. až 12. ročník), cíle jsou formulovány podle výkonu žáků, časová dotace je následující : 108 až 112 vyučovacích hodin (ze 130 vyučovacích hodin, rozdělených na 4 ročníky vyššího stupně). Zbytek (18 až 22 vyučovacích hodin do 4 ročníků) je rozdělen do školsky autonomně volitelných bloků.[59]

V roce 1999 byl v rakouském školství zaveden třístupňový model na sebe navazujícího bakalářského, magisterského a doktorského studia jakožto výsledek implementace Boloňského procesu. V roce 2008 byl novelizován Univerzitní zákon z roku 2002 (*Universitätsgesetz*). V zimním semestru 2007 existovalo v Rakousku 246 bakalářských studijních oborů, 349 magisterských studijních oborů a 65 doktorských studijních oborů (z nichž 9 bylo Ph.D. studií) a 145 diplomových studijních oborů. **Univerzitním zákonem z roku 2002** byly na univerzity přeneseny téměř veškeré kompetence a zodpovědnost za tvorbu studijních oborů, přičemž se hledí na linii evropské kooperace a **Evropského kreditového transferového systému** (*European Credit Transfer System - ECTS*) pro usnadnění národní a mezinárodní mobility

[59] *Organisation des Bildungssystems in Österreich 2008/2009.* Eurybase : The information database on education systems in Europe. Directorate - General for education and culture, Eurydice, str. str. 118 – 122, 130 - 138 [online]. 2009 [cit. 23. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/AT_DE.pdf>.

vysokoškolských studentů. Od roku 2002 je studium na **odborných vysokých školách** (*Fachhochschulen*) také dvoustupňové (podle pravidel ECTS). Zřízení **odborných vysokých škol** (*Fachhochschulen*) na principu modelu samostatného financování a rozvoje těchto vysokých škol až do roku 2010 umožnilo jak kvantitativní tak kvalitativní zlepšení studia a především umožnilo větší internacionalizaci studijních programů a zavedení nových studijních programů, které odpovídají a reflektují potřebu reálného odborného praktického života na trhu práce. Rozvoj systémů kvality řízení na univerzitách a zavedení „*European Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area*" má za následek zvýšení tlaku na výsledky vzdělávání v terciárním sektoru rakouského školství. Problém evaluace a autoevaluace se netýká jen terciárního školství, ale tyto diskuse probíhají na celonárodní úrovni. Především pak díky projektu **Kvalita ve školách** (*Qualität in Schulen - Q. I. S.*), který je podporován Ministerstvem školství (*BMUKK*).

Důležité diskuse, které se vedou v souvislosti s internacionalizací vysokoškolského studia v Rakousku, se týkají **Boloňského procesu** a jeho zavedení a uvedení do praxe na vysokých školách. V roce 2005 pak byly přepracovány dokumenty, které se zabývají doktorským studiem. Doktorský studijní program je třetí cyklus vysokoškolského vzdělávání, který je v Rakousku včleněn do systému **Evropského vysokoškolského prostoru** a **Evropského výzkumného prostoru**. Od roku 2007 je pak doktorské studium v Rakousku včleněno do ECTS a získalo 120 kreditů, které budou v platnosti až do 30. září 2017. Od školního roku 2009/2010 pak již nebude možné, aby doktorské studium trvalo méně než 3 akademické roky (jakožto podmínka minimální doby studia, v Rakousku předtím nedodržovaná). Rakousko také přijalo tzv. **Chartu pro studenty doktorského studia** a zavázalo se dodržovat **Kodex chování studujících v doktorském studiu**. Evropská Charta pro studenty doktorského studia je souborem všeobecných morálních zásad a nařízení, která jsou od studentů doktorského studia přísně vyžadována.

V důsledku rozsudku **Evropského soudního dvora** ze 7. července 2005 poklesl podíl rakouských studentů v prvních ročnících studia na lékařských univerzitách na 45 %. Od školního roku 2006/2007 jsou tak rezervována studijní místa pro rakouské státní občany s maturitní zkouškou, jejíž míra činí 75 %. Přijaté opatření kvótování na konci roku 2007 vypršelo, je časově vymezeno a musí být obnoveno nejpozději do konce roku 2009. Kvótní rozdělení vysokoškolských studií vypadá následovně :[60]

- *95 % všech studijních míst na univerzitách je vyhrazeno pro občany EU.*
- *75 % všech studijních míst je vyhrazeno pro rakouské státní občany s maturitním vysvědčením.*
- *20 % všech studijních míst je vyhrazeno pro studující, jejichž maturitní vysvědčení nebylo vydáno v Rakousku.*
- *5 % všech studijních míst je vyhrazeno pro občany jiných států než států EU.*

[60] *Organisation des Bildungssystems in Österreich 2008/2009*. Eurybase : The information database on education systems in Europe. Directorate - General for education and culture, Eurydice, str. 254 - 261 [online]. 2009 [cit. 23. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/AT_DE.pdf>.

2.3.2 Priority a cíle rakouského školství

● Pro děti cizinců (přistěhovalců) a pro děti Rakušanů, které neovládají dobře německý jazyk je nutné zavést časnou výuku němčiny (od 5. roku). Prioritou je zapojení rodiny do předškolní výchovy a posílení zodpovědnosti rodičů.

● Požadavkem Ministerstva školství (*BMUKK*) je propojení výuky na základních školách se sociálním prostředím a s prostředím rodiny. Je nutné rozvíjet a podporovat efektivní spolupráci mezi **mateřskou školou** (*Kindergarten*) a **primární školou** (*Grundschule*) jakožto projekt **učících se organizací** (*lernende Organisationen*). Důležitá je podpora nadaných dětí přiměřeně k jejich věku a tomu odpovídající návaznost školní výchovy na rodinnou výchovu (princip uvědomělosti, zodpovědnosti, znalosti a orientace v problematice). V souvislosti s rozvojem škol do podoby **učících se organizací** (*lernende Organisationen*) nabízí Nový učební plán možnosti uplatnění tzv. „t*eambildung*" a "*teamteaching*".

● Cílem ve střednědobém horizontu se má stát rozšiřování sítě inovujících se škol - rozvíjení hnutí **škol v pohybu** (*Schulen in Bewegung*). Cílem rakouského školství je tak udržet vysokou kvalitu vzdělávání. „*Kvalita se vždy pociťuje jako dobro, a čím vyšší je kvalita, tím déle trvají pocity dobra*". V souvislosti s touto koncepcí je důležité zdokonalování kultury vyučování a učení. Neméně důležité je celkové zvyšování image školy na veřejnosti, spoluúčast na mezinárodním a zvláště evropském vývoji.

● Prioritou v nejbližších letech se má stát zavedení Nového učebního plánu pro nižší sekundární stupeň (*Hauptschule a Unterstufe AHS*). Učební plán má spočívat na dvou pilířích, na tzv. **klíčové vzdělávací oblasti** („*Kernbereich"* zahrnující 2/3 osnov) a **rozšiřující vzdělávací oblasti** („*Erweiterungsbereich"* zahrnující 1/3 osnov), přičemž *„Erweiterungsbereich"* má být postaven na bázi regionální a má zajistit školní autonomii.

● Požadavkem Ministerstva školství (*BMUKK*) je uplatnění **klíčových kompetencí** („*Schlüsselqualifikationen*") v primárním, nižším a vyšším sekundárním stupni (společně s rozvojem vlastního kritického myšlení žáků, sebereflexe, sociální kompetence - převzetí zodpovědnosti, kooperace, iniciativy, celistvého rozvoje osobnosti - Gestaltung).

● Prioritou v nejbližších letech je vytvoření a důsledné zavedení Nového učebního plánu pro vyšší formu všeobecně vzdělávací vyšší školy (*Oberstufe AHS*), zavedení tzv. **Rámcových vzdělávacích plánů** (*Rahmenlehrpläne*), otevření škol novým obsahům, pracovním a kooperačním formám, ale také vytvoření vhodného prostředí pro spolupráci škol se školskými partnery.

● Požadavkem jak Ministerstva školství tak OECD, resp. školské politiky EU je umožnění snadnějšího přístupu všem žákům do systémů všeobecného a odborného vzdělávání jakožto plnění cílů **Lucemburského** a **Cardiffského procesu** z roku 2001 a navázání na **Lisabonskou** a

Boloňskou strategii. Cílem se má stát otevření systémů AHS a BMS/BHS širšímu okolí a světu, komunikace s ostatními státy EU, větší a snadnější mobilita žáků (incomingová i outcomingová).

● Základním požadavkem pro splnění těchto podmínek je snadný přístup k informačním a komunikačním technologiím na všech typech škol, vybavení škol tzv. **učebními centry** (*centra s multimediálními materiály a prostředky*), posílení výuky živých cizích jazyků – cílem této politiky je aktivní znalost třech cizích živých jazyků EU, včetně možnosti výuky v cizím jazyce.

● Prioritou ve střednědobém horizontu je zvýšení počtu vysokoškolských studentů při současném udržení kvality vysokoškolského studia. Posílení evropské spolupráce s novými členskými zeměmi a větší mobilita studentů (incomingová i outcomingová).

● Snahou BMUKK i BMWF je podpora přírodovědných a technických vysokoškolských oborů, rychlý **rozvoj nových informačních technologií** („*vývoz znalostí*“), napojení univerzit a **odborných vysokých škol** (*Fachhochschulen*) na hospodářskou sféru a podnikatelské prostředí, zvýšení kvality výuky na vysokých školách a podpora především doktorského studia. Cílem je větší propojení univerzit s výzkumnými a inovačními centry jak v Rakousku tak v zahraničí.

● Na celorakouské úrovni se podporuje výuka **informačních technologií** (*IKT*) a jejich využívání. Tato metoda výuky se nazývá „**Učení se tím**, **jak se člověk učí**“ („*Lernen wie man lernt*“), tedy důraz na sociální kompetence.

● Prioritou rakouského školství nejen na regionální úrovni se má stát ovlivňování školství „*zdola*“ využíváním iniciativy **škol - vzorů** (*Leitbilder*) v kombinaci s aktivitou školských politiků a úředníků (přesvědčování, dobrovolnost a současně jistá míra tlaku).

● Prioritou Ministerstva školství na celorakouské úrovni je zavedení evropské kompatibility a srozumitelnosti vysokoškolských studií včetně zavedení **Evropského kreditového transferového systém ECTS** (*European Credit Transfer and Accumulation System*). Výsledkem implementace Boloňského procesu je definitivní zavedení třístupňové studijní struktury, tzn. bakalářského, magisterského a doktorského studia a omezení diplomových studií.

● Cílem školské politiky v terciárním sektoru je zefektivnění výuky na univerzitách, podpora skupinové dynamiky, připravenost k diskusi a především usnadnění práce vysokoškolských učitelů. Na univerzitách se již začínají využívat a rozvíjet **nové výukové formy** a **nové didaktiky**. Dochází k vytváření menších studijních skupin, nikoliv velkých přednáškových sálů o kapacitě několik stovek studentů.

● Prioritou a cílem je následně **dosažení kongruence mezi přednášenou látkou a obsahem látky u zkoušek**, což je důležité pro objektivitu, transparentnost zkouškových metod a hodnocení. Toto vše vyžaduje obsahové a metodické změny procesu učení na pozadí změn samotného pojmu vzdělávání a výuky. Dochází k novému funkcionálnímu a organizačnímu uspořádání systémů řízení a odpovědnosti za zabezpečení kvality pedagogické práce ve školách.

2.3.3 Výzvy a překážky současné rakouské školské politiky

● Dlouholetým problémem je **přílišná délka studia** rakouských vysokoškoláků (plných 27 % vysokoškoláků potřebuje k dokončení svého studia dvakrát více let než činí předpokládaná průměrná studijní doba. Tato skutečnost spolu s liberálním studentským právem umožňuje velkému množství studentů „*ztratit se v davu*" a **neúměrně prodlužovat studijní dobu** (a přitom využívat výhod studentského postavení). Z toho vyplývá stoupající finanční náročnost provozu vysokých škol. „*Věčné*" studenty nazývají Rakušané „*Bummelstudenten*" - pocházejí většinou z majetnějších rodin, takže jim nevadí ztráta státních rodinných přídavků a také tzv. „*studijní výpomoci*", která se už později neproplácí. Jen 4 % rakouských vysokoškoláků přechází z VŠ do zaměstnání v předpokládané době. Průměrná studijní doba tak činí 7,5 roku a mladí akademici opouštějí školy v příliš pokročilém věku 27 let a více.

● Finanční náročnost studia přináší **vysoké zadlužování studentů**, a to nejen na soukromých univerzitách (časté finanční bankroty mladých lidí ve věku 24 až 35 let).

● Existuje stále malá možnost profesního uplatnění pro mladé osoby bez patřičného vzdělání (osoby, které nemají ukončené všeobecně vzdělávací vyšší školu – AHS nebo odborně vzdělávací střední a vyšší školu – BMS, BHS). Nedostatek kvalifikovaných a vyučených osob, které přicházejí na trh práce zapříčiňuje zvýšenou imigraci pracovních sil ze zahraničí. Vedlejším jevem je vysoký podíl osob do věku dvaceti let v odborném vzdělávání.

● V rakouském primárním a nižším sekundárním školství chybí až 8.000 kvalifikovaných učitelů/pedagogů. Chybí také mladí učitelé a existuje převaha starších pedagogů a učitelek - žen. Je **nutné zvýšit atraktivnost učitelského povolání** především u mládeže, která se rozhoduje o budoucí volbě profese.

● Potíže v primárním a sekundárním vzdělávání způsobuje skutečnost, že vzdělávací obsahy nebyly dosud modernizovány a výsledky studií **PISA** a **PIRLS** nebyly zohledněny a implementovány v řízení školství na celorakouské úrovni.

● Nižší sekundární školství podporuje **příliš časnou selekci žáků**, a to nejen díky školním výkonům a úspěchům, ale stále častěji přes socioekonomické pozadí rodičů žáků (příjem rodiny a vzdělání rodičů) a rozhoduje o další vzdělávací dráze žáků.

● Dlouhodobým problémem Rakouska, který ovlivňuje prosazení reforem ve školství, je chybějící dlouhodobá dvoutřetinová podpora **Národní rady** (*Nationalrat*) Parlamentu ke schválení příslušných školských a organizačních zákonů.

● V sekundárním školství existuje problém dělání kompromisů. V Rakousku se tento stav nazývá „*Sowohl als auch*". Tento stav vede k polovičatosti a k **nedotažení reforem**. Stav „*Sowohl als auch*" brzdí jednotný záměr Ministerstva vyučování, umění a kultury (*BMUKK*) v naplňování

jednotné školské politiky. To v sobě přináší vyhasnutí jak již tradičních koncepcí tak nových pokusů, novinek a změn.

● I přes zavedení odborných vysokých škol (*Fachhochschulen*), soukromých univerzit (*Privatuniversitäten*) a rozšíření počtu studentů na státních univerzitách a uměleckých univerzitách stále převládá vysoký podíl absolventů středního odborného vzdělávání a naopak nízký počet osob s maturitou a vysokoškolským diplomem. Nízký podíl vysokoškolsky vzdělané populace (Rakousko 12 %, OECD 15 %) přináší problémy ve struktuře pracovního trhu a neschopnosti pružně reagovat na měnící se podmínky v globálním světě. Nízký podíl vysokoškolsky vzdělaných občanů má za následek **větší imigraci do Rakouska** a zároveň **větší migraci z Rakouska** (*„odliv mozků*“).

● Změny ve školství jsou převážně iniciovány *„shora*“, stále chybí možnosti ovlivňovat školství *„zdola*“ na podnět jednotlivých škol a učitelů. **Problém autoevaluace** a **kritické reflexe učitelů vlastní činnosti** klade na učitele nemalé časové nároky. Z důvodu velké časové a byrokratické náročnosti přetrvává neochota učitelů převzít vedoucí funkce na školách.

● Ve vysokém školství **stále převažuje příliš teorie a málo praxe** i přes postupné zavádění pozitivních změn v obsahu a formách výuky. Studenti si stěžují na přetěžování během svých studií, především v oborech technických a medicínských, ale také v oborech humanitních. Rakouské vysoké školy se snaží vychovat především teoretiky bez znalosti a schopnosti uplatnit nabytou teorii v praxi. Mnoho oborů - především medicína a pedagogika pořádá jen jakési *„kurzy plavání na sucho*“, takže se lékaři setkávají s prvními pacienty a učitelé s prvními žáky až po skončení studia.

● Aktuálně s postupující globalizací a internacionalizací pracovního trhu roste problém *„Employability*“, tzn. **schopnost být zaměstnán se současným dosaženým vzděláním** (spolu s velkou migrací obyvatel způsobují zastarávání dosaženého vzdělání a vystavení většímu tlaku okolí). Absolventi škol tak ztrácejí v konkurenci s ostatními svou schopnost *„prodat své schopnosti*“.

● Dlouhodobě roste problém se zavedením nové maturity, která by měla odrážet nový trend učebních plánů, tzv. „**klíčové vzdělávací oblasti**“ a „**rozšiřující vzdělávací oblasti**“ (*„Kernlehrplan*“ a *„Erweiterungslehrplan*“).

● Díky regionální nejednotnosti v zavádění „**Učebního plánu ´99**“ (*„Lehrplan ´99*“) a chybějící flexibilitě dochází tak k regionálním a místním *„řešením*“, což znemožňuje dohled a správu nad prováděním tohoto plánu na celostátní úrovni. **Nový učební plán** (*„Lehrplan ´99*“) není ještě všude úspěšně implementován a naráží na přílišný tradicionalismus, strnulost, klišé a *„rakušáctví*“ ve školském, a to jak na základních tak na nižších a vyšších sekundárních školách, především pak na vyšším stupni všeobecně vzdělávací vyšší školy (*AHS Oberstufe*).

2.3.4 Dopady školské politiky EU na rakouské školství

● Rakouské základní školství výrazně reaguje na vážné problémy současné „*tradiční školy*“, má však jasně stanovené dlouhodobé cíle i strategie jejich implementace. Projevují se snahy o odstranění či alespoň zmírnění působení některých brzdících prvků, pramenících z celkového administrativně správního systému řízení školství a naproti tomu o prosazování nových poznatků a zkušeností z praxe moderního managementu. Školy v primárním a nižším sekundárním školství se více orientují na **nástroje a metody evaluace a autoevaluace**.

● Při zavádění „**inovujících se škol**“ („*Schulen in Bewegung*“) se všestranně využívají články podpůrného systému, zejména pedagogických center a potenciálu institucí vzdělávající učitele a vědeckých ústavů, organizuje se další vzdělávání řídících pracovníků a učitelů, podněcují se styky mezi školami a široká výměna zkušeností v rámci regionů. Rakouské školy při úpravách obsahu a organizace výuky, stanovení hodinových dotací a vyučovacích předmětů, při rozvržení a organizačním uspořádání výuky, přizpůsobují učivo místním podmínkám a potřebám. Může se to týkat až 8 vyučovacích hodin týdně, případně začlenění i nových vyučovacích předmětů v souladu s koncepcí a programem školy. To se týká volitelných i povinných předmětů, nepovinných cvičení a podpůrného vyučování.

● Přetrvává **problém obsahové a metodické změny procesu učení ve škole** na pozadí změn v samotném pojmu vzdělávání v primárních školách a změn v modelu výuky a výchovy. Problém spočívá v novém funkcionálním a organizačním uspořádání systémů řízení a odpovědnosti za zabezpečení kvality pedagogické práce v primárních školách.

● V oblasti pedagogicko - organizační, didaktické a administrativní přesunuje stát četné kompetence z vyšších stupňů řízení a správy přímo na školy. Smyslem těchto opatření je jednak více orientovat jednotlivé školy na potřeby jejich „*zákazníků*“, jednak výrazněji motivovat pracovníky školy k větší samostatnosti. Toto vše souvisí se zaváděním větší autonomie škol v rámci jejich regionálního umístění.

● V roce 1995 bylo Ministerstvem školství nařízeno zavést **školní pokusy** na vyšším stupni všeobecně vzdělávacích vyšších škol (*AHS Oberstufe*), které by vedly k větší **školské autonomii** (zavedení třetího cizího živého jazyka, deskriptivní geometrie, informatiky atd. a snížení počtu volitelných předmětů). Tyto snahy byly rozmělněny, školní pokusy se tak provedly např. jen v některých třídách. Díky zaostávajícímu procesu školních pokusů **se rozšiřuje strukturální rozdíl** mezi stejnými stupni AHS a BHS.

● Dochází k trendu snižování vyučovacích hodin na vyšším stupni všeobecně vzdělávacích vyšších škol (*AHS Oberstufe*) od podzimu 2003. Nové školní pokusy a učební plány, které jsou zahrnuty v „**Učebním plánu´99**“ („*Lehrplan ´99*“), jsou však dvacet let staré a trvalo od 70. let 20. století, než byly Ministerstvem školství implementovány, což s sebou přináší otázku, zda jsou ještě vůbec aktuální na počátku 21. století.

● Nové učební plány, které zavádějí nové pedagogické metody a formy, jsou zaváděny od 9. ročníku všeobecně vzdělávacích vyšších škol (*AHS*). Jedná se o nové učební plány pro nižší stupeň (*Unterstufe*) a vyšší stupeň (*Oberstufe*). Pro nižší stupeň (*Unterstufe*) v 5. až 8. ročníku, ve vyšším stupni (*Oberstufe*) v 9. až 12. ročníku. Nové učební plány mají ve výuce cizích jazyků respektovat strukturu výuky podle **Evropského referenčního rámce pro jazyky** (stupně Evropského referenčního rámce pro jazyky se dělí na škálu v rozmezí A1 až C2, přičemž stupeň C2 odpovídá zvládnutí cizího jazyka blížící se znalosti rodilých mluvčí). Ve vyšším stupni všeobecně vzdělávací vyšší školy (*Oberstufe AHS*) chybí dostatečná flexibilita a schopnost učitelů, ale i studentů přijímat nové **školní pokusy** (*Schulversuche*). Existence stále stejných typů škol (již od roku 1909!) snižuje flexibilitu vyššího stupně všeobecně vzdělávací vyšší školy (*AHS Oberstufe*), kde dosud chybí školská autonomie.

● Při výběru typu školy se uchazeči řídí **heslem** „*maturita v každém případě*“ bez ohledu na to, že pouze maturita z všeobecně vzdělávací vyšší školy (*AHS*) platí jako příprava na univerzitní studium, avšak nikoli pro vstup do profesní oblasti trhu práce. Z tohoto důvodu jsou všichni maturanti, kteří neusilují o univerzitní studium, ve slepé uličce. Uplatnitelnost těchto absolventů na trhu práce je vzhledem k náročnosti současného pracovního trhu malá.

● Prosazuje se trend **zavádění nových výukových** a **didaktických metod** na vyšším stupni všeobecně vzdělávacích vyšších školách (*AHS Oberstufe*) a vyšším stupni odborně vzdělávacích vyšších školách (*BHS Oberstufe*). Výuku mnohdy vedou odborníci z praxe (zejména na BHS).

● Prosazují se trendy k **rozpočtové autonomii škol vyššího sekundárního stupně**, které jsou financovány jak státem tak místními samosprávami. Školy mají větší možnost rozhodovat o nakládání s finančními prostředky. Určitou pravomoc v rozložení vyučovacích hodin a předmětů mají také jednotliví učitelé.

● Prosazuje se trend napojení univerzit na hospodářskou sféru, soukromé firmy a firmy v zahraničí, modernizace a větší flexibilita studijních oborů jako odpověď na globalizační tendence. V terciárním sektoru dochází k větší **diverzifikaci** vysokoškolského studia, větší **orientaci na kvalitu** (*benchmarking* apod.).

● Dochází k rozšíření vysokoškolského studia mezi širší vrstvy obyvatelstva. Dochází k orientaci na **nové cílové** a **netradiční skupiny obyvatelstva**. Roste počet studentů ve věku nad 25 let, přičemž starší studenti nad 30 let využívají druhou vzdělávací šanci a reagují na změny na trhu práce, které vyžadují lepší odbornou kvalifikaci, nové sociální a kognitivní kompetence. Roste počet studentů v programech celoživotního učení a **kombinovaného studia** (*Teilzeitstudium*).

● Posiluje se trend **internacionalizace vysokoškolského studia** jakožto odpovědi na výzvy Boloňského procesu - zapojení do výzkumných projektů EU, soutěživost s ostatními evropskými univerzitami. Přesto přijetí **Boloňského procesu** působí Rakousku větší potíže a setkává se s nedůvěrou především mezi vysokoškolsky vzdělanou populací a samotnými studenty vysokých škol.

2.3.5 Výsledky a závěry školských výzkumů pro Rakousko

Projekt OECD PISA 2006 je vzdělávací výzkum OECD, který zjišťuje, jak jsou patnáctiletí žáci v různých zemích připraveni do dalšího života – ať již na další etapu vzdělávání či na vstup na pracovní trh. Výzkum je koncipován tak, aby poskytoval tvůrcům školské politiky v jednotlivých zemích všechny důležité informace o fungování jejich školských systémů. Jeho hlavním cílem je změřit úrovně kompetencí, které žáci rozvíjejí v průběhu svého vzdělávání.[61]

V roce 2006 byly v Rakousku hlavní testovanou oblastí přírodní vědy. Výzkum PISA 2006 se v roce 2006 zaměřil nejen na zjišťování vědomostí a dovedností žáků, ale i na zjišťování jejich vztahu k přírodním vědám, jejich postojů k možnostem uplatnění v přírodovědných oborech a k tomu, co jim škola v této oblasti studia nabízí.

V oblasti přírodních věd získali rakouští žáci skóre 511 bodů, které leží těsně nad hranicí průměrných 500 bodů v celkovém srovnání všech hodnocených zemí OECD. V okolních státech Rakouska jsou výsledky zhruba stejné a srovnatelné s Rakouskem. Rakouští žáci se však se skórem 516 bodů umístili na velmi podprůměrné úrovni ve srovnání s ostatními i sousedními zeměmi ve schopnostech analyzovat, hodnotit, utvářet definice a správně aplikovat přírodovědné předměty v praxi. Co se týče výsledků v matematice, rakouští žáci dosáhli skóre 505 bodů, což je řadí těsně nad průměrných 498 bodů v rámci všech sledovaných zemí OECD. Oproti minulému výzkumu se výsledky v matematice nepatrně zhoršily, ale přesto zůstávají ve srovnání se sousedními zeměmi zhruba na stejné úrovni. Ve čtenářské gramotnosti získali rakouští žáci skóre 490 bodů, což je řadí do průměru všech zkoumaných zemí OECD ve výzkumu PISA 2006. Oproti minulým výzkumům PISA zůstává čtenářská gramotnost rakouských žáků na stejné úrovni. Co se týče postoje rakouských žáků k přírodovědným předmětům a matematice a jejich rozhodování o budoucí studijní a profesní volbě, dosahuje negativní hodnocení a nazírání na uplatnění přírodovědných znalostí a matematiky značně vysokých hodnot. Žáci sousedních, ale i ostatních států EU vykazují mnohem pozitivnější přístup k volbě přírodovědných a matematických předmětů.[62]

Mezinárodní výzkum TIMSS 2007 je jedním z projektů Mezinárodní asociace pro hodnocení výsledků vzdělávání IEA. Jeho hlavním cílem je poskytovat tvůrcům vzdělávací politiky, učitelům a dalším odborníkům ve školství informace, které jim mohou pomoci ve snaze zvýšit úroveň vědomostí a dovedností žáků v matematice a v přírodovědných předmětech. Na rozdíl od výzkumu PISA 2006 je výzkum TIMSS 2007 více zaměřen na školní vědomosti a dovednosti rozvíjené ve výuce a vychází z učebních osnov matematiky a přírodovědných

[61] SCHREINER, Claudia et al. *PISA 2006 – Internationaler Vergleich von Schülerleistungen. Erste Ergebnisse.* BMUKK – Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. Österreich : Graz, Leykam, str. 5 – 7. ISBN : 978 – 3 – 7011 – 7608 - 3 [online]. 2007 [cit. 12. června 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.bifie.at/sites/default/files/publikationen/2007-12-04_pisa-2006-ersteergebnisse.pdf>.

[62] SCHREINER, Claudia et al. *PISA 2006 – Internationaler Vergleich von Schülerleistungen. Erste Ergebnisse.* BMUKK – Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. Österreich : Graz, Leykam, str. 12 – 55. ISBN : 978 – 3 – 7011 – 7608 - 3 [online]. 2007 [cit. 12. června 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.bifie.at/sites/default/files/publikationen/2007-12-04_pisa-2006-ersteergebnisse.pdf>.

předmětů zúčastněných zemí. Orientuje se na věkové kategorie devítiletých a třináctiletých žáků a žáků v posledních ročnících středních škol.[63]

Protože byl **první výzkum TIMSS v Rakousku** prováděn v roce 1995 ve 4. a 8. ročníku, byl i v roce 2007 zahrnut do výzkumu 4. a 8. ročník. Ve výzkumu TIMSS 2007 v roce 2007 rakouští žáci získali v matematických znalostech průměrného skóre 505 bodů. Tím se Rakousko řadí do průměru všech zúčastněných zemí ve výzkumu. Jako jediná sousední země dosáhla lepšího výsledku Spolková republika Německo a jako jediná sousední země mnohem horšího výsledku Česká republika. Ostatní sousední země Rakouska dosáhli podobných výsledků. Oproti výzkumu TIMSS, který byl prováděn v roce 1995, se znalosti matematiky rakouských žáků ve výzkumu z roku 2007 poměrně znatelně propadly. Rakouští žáci získali v přírodovědných předmětech skóre 526 bodů, což je řadí v rámci sledovaných zemí OECD mírně nad průměr. Z okolních šesti sousedních států Rakouska dosáhli lepších výsledků pouze žáci ve Spolkové republice Německo a na Slovensku a dvě země mnohem horších výsledků, a to Slovinsko a Česká republika. Společně s Českou republikou tak Rakousko zaujímá poslední místa na škále hodnocených zemí jak v EU tak i ve světě. Postoj rakouských žáků k přírodovědným předmětům a matematice a rozhodování o jejich možném výběru v budoucí studijní a profesní dráze je celkem pozitivní a vstřícný a dosahuje nepatrně lepších hodnot než u ostatních hodnocených zemí EU. Existuje však rozdíl ve vnímání těchto sledovaných předmětů u chlapců a dívek, přičemž chlapci hodnotí tyto předměty kladněji než dívky.[64]

[63] SUCHAN, Birgitte - WALLNER – PASCHON, Christina - BERGMÜLLER, Silvia & SCHREINER, Claudia, et al. *Timss 2007 – Erste Ergebnisse*. Österreich : Wien, str. 6 – 11. ISBN : 978 – 3 – 7011 – 7623 - 6 [online]. 2008 [cit. 17. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.bifie.at/sites/default/files/publikationen/2008-12-09_TIMSS_ergebnisse.pdf>.

[64] SUCHAN, Birgitte - WALLNER – PASCHON, Christina - BERGMÜLLER, Silvia & SCHREINER, Claudia, et al. *Timss 2007 – Erste Ergebnisse*. Österreich : Wien, str. 12 – 59. ISBN : 978 – 3 – 7011 – 7623 - 6 [online]. 2008 [cit. 17. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.bifie.at/sites/default/files/publikationen/2008-12-09_TIMSS_ergebnisse.pdf>.

3. Komparace systémů školství České republiky a Rakouska

3.1 Srovnání současné vzdělávací soustavy České republiky a Rakouska

3.1.1 Srovnání legislativního rámce školství Rakouska a České republiky

Rakousko a Česká republika prošly po roce 1945 nejen zcela odlišným legislativním, ale i společenským vývojem. Rakousko se vydalo po válce demokratickou cestou a v České republice byl nastolen komunistický totalitní režim. Zásadní změna školské politiky po únoru 1948 byla kodifikována v nové Ústavě Československé lidově demokratické republiky v oddíle Právo na vzdělání. V systému řízení školství nabývaly stále většího významu orgány KSČ. Naproti tomu v Rakousku platily i po válce dosud platné zákony z doby před rokem 1918, tj. do vyhlášení Rakouské republiky v listopadu 1918, které byly novelizovány až v 60. letech 20. století řadou Ústavních a Školských organizačních zákonů, u nichž novelizace proběhla postupně až do roku 1988. V České republice byla nastolena jednotná škola, v Rakousku přetrvával stav školství vycházející v zásadě ze školského zákona z roku 1862, tj. školství založeném na klasickém duálním modelu (zavedení povinné školní docházky, zavedení měšťanských škol, gymnázií atd.).

Dalším mezníkem ve vývoji legislativy obou států je rozpad „*Východního bloku*“ a nastolení demokratického zřízení v České republice. Česká republika se i po velmi nezdařených pokusech navrátit stav školství do doby předválečné pokusila alespoň demonopolizovat školskou soustavu přijetím několika klíčových zákonů, především pak také novelizací zákonů z doby komunismu. V České republice je nejvyšším zákonným podkladem pro úpravu českého školství Ústava České republiky. I když se Ústava o školství přímo nezmiňuje, důležitým je v ní článek odkazující na Listinu základních práv a svobod. Terciární školství je citováno v tom smyslu, že pokud je v moci a finančních silách České republiky zajistit bezplatné vzdělávání i na terciární úrovni, je pak toto vzdělávání bezplatné. Rakousko se řídí Nejvyšším ústavním zákonem v podobném duchu. Ústava České republiky a Rakouska týkající se vzdělávání jsou tedy ve shodě. I Rakousko přijalo Listinu základních práv a svobod a z tohoto důvodu vyplývá, že postavení studentů vůči státu a jejich nárok na bezplatné vzdělávání je stejný jako v České republice. V Rakousku však existoval po válce liberálnější režim, který umožňoval i přetrvání a další vznik soukromých škol, které doplňovaly stávající systém rakouského veřejného školství. Jednalo se buď o soukromé školy a církevní školy s právem nebo bez práva veřejnosti.

Na nižší legislativní úrovni jsou pak v obou státech vydávány zákony, normy a opatření, které jsou schvalovány parlamenty obou zemí. V Rakousku byly a jsou vydávány Spolkové ústavní zákony, tj. zákony mající nejvyšší právní sílu jakožto zákony určující principiální fungování rakouského školství na celorepublikové úrovni - od (spolkové) zemské až po celostátní. V 60. letech 20. století, tedy v období poválečné obnovy a hospodářského rozkvětu, došlo v Rakousku k rozkvětu školství obecně. Nejvýznamnějším školským zákonem v Rakousku se stal Školský organizační zákon z roku 1962 obecně upravující fungování a členění školské soustavy. Dále pak byl Školský organizační zákon měněn a doplňován 11 novelami, a to v letech 1965 až 1988. Školský organizační zákon zavádí již v té době devítiletou povinnou školní

docházku. V České republice došlo k zavedení devítileté povinné školní docházky několikrát, poprvé díky Zákonu č. 95/1948 Sb. o základní úpravě jednotného školství, kterým byla zároveň zaručena jednotnost školské soustavy, dále pak Zákonem z dubna 1953 o školské soustavě a vzdělávání učitelů vznikla nová školská soustava a povinná školní docházka byla opět zkrácena na 8 let, ale již po přijetí Nového školského zákona č. 186/1960 Sb. o soustavě výchovy a vzdělávání byla povinná školní docházka opět prodloužena na 9 let. A Zákonem č. 63/1978 Sb. o opatřeních v soustavě základních a středních škol byla povinná školní docházka v České republice dokonce prodloužena až na 10 let. Bylo potvrzeno Zákonem č. 29/1984 Sb. o soustavě základních a středních škol, že byla povinná školní docházka potvrzena v délce trvání 10 let a jeho novela Zákona č. 171/1990 Sb. však opět povinnou školní docházku zkracuje na 9 let. Po roce 1989 došlo v Rakousku a v České republice ve školství a školské správě k podstatným kvalitativním změnám. V České republice došlo k výrazné deetatizaci a liberalizaci školského systému a ke vzniku soukromých a církevních základních a středních škol.

Naproti tomu v Rakousku soukromé školy existovaly již od vyhlášení 1. Rakouské republiky, resp. přetrvávaly stále v platnosti z doby před rokem 1918, a proto v tomto ohledu (v soukromém školství) nedošlo v Rakousku k významnějším legislativním úpravám. Některé legislativní úpravy byly přijaty společně se Školským organizačním zákonem v 60. letech 20. století a později v jeho 11 novelách. Jednalo se především o vyřešení postavení učitelů na soukromých a církevních školách, o podobě jejich pracovních smluv, ale také o přidělování hmotných a nehmotných tzv. „*živých dotací*“ soukromým školám ze spolkového rozpočtu. České školství se v 90. letech 20. století vydalo cestou deetatizace a úplné liberalizace, zatímco Rakousko v té době volilo střídmější cestu a otevřelo vzdělávací trh novému typu škol - především pak na doporučení odborníků z OECD a po vzoru Německa - odborné vysoké školy (*Fachhochschulen*), které doplňovaly dost tradiční nepružný systém státních univerzit a také nově vznikající soukromé univerzity. Legislativní vývoj školství Rakouska a České republiky není možné dost dobře porovnávat jako celek již s ohledem na skutečnost existence 40 let zcela odlišného politického zřízení. Je však možné srovnávat dílčí zákony a srovnávat legislativní rámce obou zemí po pádu „*Železné opony*“ v roce 1989. Rakousko neprodělalo tak závažnou deformaci školské soustavy jako Česká republika. V České republice byl přijat v roce 1990 Zákon č. 172/1990 Sb. o vysokých školách, který navrátil autonomii a akademické svobody vysokým školám a vysoké školy získaly statut veřejných škol. Podobně k českému Školskému zákonu z roku 1990 navracejícímu českým vysokým školám autonomii, došlo zpětně k podobnému kroku přijetím Univerzitního zákona z 11. 4. 1975, který upravil organizaci univerzit a stanovil, že všechny vysoké školy s výjimkou uměleckých vysokých škol ponesou název „*univerzita*“, což v českém kontextu vypadá podobně jako zřízení veřejných vysokých škol. V Rakousku byly univerzity státní až do přijetí Univerzitního zákona z roku 2002, ale ještě dříve do přijetí Univerzitního zákona z roku 1997, resp. jeho novele z roku 1999, kdy začaly vznikat i soukromé univerzity (*Privatuniversitäten*).

V České republice byly veškeré snahy o novelizaci školských zákonů vedeny myšlenkou přijetí tzv. Bílé knihy, což však zcela neplatí pro Rakousko. Rakousko si i přes členství v Evropské unii udržuje jistý odstup a nezávislost. K zavedení třístupňového modelu vysokoškolského

studia na bakalářský, magisterský a doktorský došlo v České republice po přijetí Zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách. Tento zákon umožňuje také vznik soukromých vysokých škol, do té doby nemyslitelný pojem pro celou českou vzdělávací soustavu. V podobném duchu byl přijat i v Rakousku Univerzitní studijní zákon z roku 1997, který byl později v roce 1999 novelizován a jenž také zavedl třístupňový model vzdělávání. Obě země tedy vyslyšely doporučení OECD ke zvýšení počtu vysokoškoláků a liberalizaci vysokoškolského studia a implementovaly Boloňský proces. V České republice se žádný zákon nezabývá zvlášť postavením uměleckých vysokých škol. Všechna opatření a nařízení jsou prováděna přes Zákon č. 111/1998 Sb., resp. Zákonem z roku 1990 o vysokých školách. V České republice jsou umělecké vysoké školy považovány za jednotnou součást vysokoškolského studia. V Rakousku se naproti tomu klade velká pozornost zvlášť uměleckým vysokým školám, především pak v Organizačním zákonu o uměleckých univerzitách z roku 1998, jímž byly všechny umělecké vysoké školy přetransformovány na umělecké univerzity. Tento zákon tak navazoval na Univerzitní organizační zákon z roku 1975, kde byly všechny vysoké školy přetransformovány na univerzity právě s výjimkou uměleckých vysokých škol.

Rakousko je tradičně katolickou zemí a s velkým počtem věřících. Tomu odpovídá i skladba a zaměření výukových programů na veřejných a soukromých školách v primárním a nižším sekundárním a vyšším sekundárním školství. Spolkovým zákonem o výuce náboženství z roku 1949, který byl pak v roce 1962 novelizován a dále Spolkovým zákonem o soukromých školách, došlo na školách v Rakousku k upevnění pozice výuky náboženství a druhým výše zmiňovaným zákonem ke zřízení soukromých škol (primárních a nižších sekundárních a vyšších sekundárních). Naproti tomu v České republice neexistuje v současnosti povinná výuka náboženství a pakliže existuje, tak může být zahrnuta do kurikul jednotlivých soukromých církevních škol a nepovinně do kurikul veřejných škol (společně se všeobecným společenskovědním základem). Zřízení soukromých a církevních základních a středních škol upravil v České republice až Zákon z roku 1995. V České republice Zákon o základní úpravě jednotného školství č. 95/1948 Sb. z dubna 1948 školy bez výjimky zestátnil a eliminoval vliv církve na dalších 40 let. Nejnovější právní normou, která byla přijata v České republice a která se týká organizace školství, je nový Školský zákon, Zákon č. 563/2004 Sb. Tento zákon vychází již z Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice z roku 2001 (*Bílá kniha*). Zákon z roku 2004 nahradil 3 předešlé zákony upravující příslušné oblasti školství, a to Zákon č. 29/1984 Sb. o soustavě základních, středních a vyšších odborných škol, Zákon č. 564/1990 Sb. o státní správě a samosprávě ve školství a Zákon č. 76/1978 Sb. o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. Nový Školský zákon je komplexní právní normou a výrazně otevírá prostor pro vzájemnou prostupnost vzdělávání „*počátečního*“ se vzděláváním „*dalším*“.

I v Rakousku byl přijat v roce 2008 nový Školský organizační zákon, který nahrazuje a doplňuje zákony předchozí a významným způsobem definuje postavení žáků a studentů na všech stupních vzdělávací soustavy a zavádí do školství nový školský pokus, tzv. Novou střední školu (*Neue Mittelschule*). Zákon vychází z doporučení EU a OECD. Vedle tzv. Nové střední školy je v Rakousku zavedena, a to již od roku 1985, tzv. Nová hlavní škola (*Neue Hauptschule*).

3.1.2 Srovnání probíhajících diskusí ve školství v Rakousku a České republice

A. Shody České republiky a Rakouska

● V obou zemích dochází k mimořádně rychlému demografickému poklesu, který zapříčiňuje pokles žáků a studentů na všech typech škol. Částečně je tento pokles kompenzován dětmi z rodin imigrantů a hostujících pracovníků (*Gastarbeiter*). V posledních letech však dochází v obou zemích k vyšší porodnosti silných populačních ročníků sedmdesátých let.

● Regionální dostupnost škol a jejich rozložení v okresech a v horských oblastech ovlivňují vliv politiků na rozhodování ve školství a částečně i jejich úspěšnost ve volbách. Diskuse se tak vedou o efektivnosti regionálního, resp. zemského školství.

● Finanční důsledky reformy veřejných financí jak v České republice tak v Rakousku ovlivňují diskuse o slučování škol či jejich případné rušení. V posledních dvou letech se však trend obrátil díky vysokému přírůstku obyvatel a tím k očekávání silnějších populačních ročníků.

● Zavedení dvoustupňové tvorby kurikula na základních a středních školách je shodné jak v Rakousku pod názvem „*Lehrplan ´99*" tak v České republice pod zkratkou RVP, resp. ŠVP. „*Lehrplan ´99*" však probíhá v Rakousku od druhé poloviny 90. let 20. století, zatímco RVP, resp. ŠVP probíhají v České republice až po roce 2000.

● V obou zemích je na podporu k zavedení nového učebního plánu, resp. RVP a ŠVP k dispozici metodický portál pro pedagogy. V Rakousku je to stránka www.gemeinsamlernen.at nebo na adrese Ministerstva školství www.bmukk.gv.at a v České republice na adrese www.rvp.cz.

● Jak v České republice tak v Rakousku probíhá testování nového učebního plánu na vybraných pilotních školách. V České republice tak probíhá tzv. PILOT G a PILOT S. Oba programy se zaměřují na tvorbu a ověřování Školních vzdělávacích programů na gymnáziích resp. na středních odborných školách.

● Reforma obsahu vzdělávání zasahuje i do oblasti vzdělávacích programů v sekundárním školství. Zatímco v Rakousku se reforma týká především AHS škol, tj. vyššího stupně těchto škol spolu s vyšším stupněm BHS škol, v ČR se jedná o reformu všech středních škol.

● Reforma obsahu vzdělávání v ČR i v Rakousku zohledňuje vazbu studijních oborů na trh práce a uplatnitelnost absolventů středních škol po vstupu do pracovního procesu. Tvorba příslušných studijních oborů se realizuje především v České republice. V Rakousku se úprava studijních oborů a její následná vazba na trh práce uplatňuje především v odborných středních školách (*BMS* a *BHS*), kde se předpokládá po ukončení studia nástup do praxe anebo další studium na odborných vysokých školách (*Fachhochschulen - FH*).

● V obou zemích se klade důraz na silnější vazby na zaměstnavatele, regiony a trh práce, na vývoj výzkumných a inovačních partnerství s podniky, průmyslem a jinými vysokými školami, na

větší roli externích aktérů v řízení systému institucí a v akreditaci, na větší soukromé příspěvky na náklady na vysoké školství a rovněž na otevřenost směrem k Evropě i světu.

● V terciárním školství se klade důraz na to, aby jeho bakalářský stupeň připravoval absolventy na výkon povolání a byl praktičtěji zaměřen, kdežto magisterský stupeň aby připravoval teoretické odborníky a aby dále podněcoval ke studiu v doktorském studiu.

● V obou zemích se usiluje o zajištění co nejlepších výsledků ve výzkumu a vývoji, přičemž jako podpora tohoto úsilí má být větší internacionalizace studia a zapojení univerzit do evropského vzdělávacího prostoru. Výzkum by pak měl být chápán jako internacionální. Předpokládá se větší a těsnější zapojení výzkumu na další evropské státy a podpora studentů postgraduálního studia, především pak technických a přírodovědných oborů, u nichž se předpokládá větší využitelnost pro národní hospodářství.

● V České republice existují návrhy na zřízení Ministerstva pro terciární vzdělávání. V Rakousku byl tento problém vyřešen v roce 2007, kdy došlo k rozštěpení Ministerstva školství na dva subjekty, resp. na Ministerstvo vědy a výzkumu (*BMWF*) a Ministerstvo vyučování, umění a kultury (*BMUKK*). Prvně zmiňované Ministerstvo zajišťuje právě oblast terciárního školství a výzkumu.

● Pro podporu žáků s nadáním se v obou zemích pořádají odborné semináře pro učitele, kongresy a kurzy na vysokých školách s cílem podpořit didaktickou stránku celého procesu vzdělávání nadaných žáků. V obou zemích se klade důraz na klíčové kompetence, tj. na sociální, věcnou a samostatnou kompetenci.

● Vstupy do školství jsou větší než jejich výstupy. Podle srovnání studie OECD je efektivita finančních prostředků vložených do školství v obou zemích velmi nízká. Především je tato nízká efektivita přičítána špatnému hospodaření s finančními prostředky ve školách a nepřehledností finančních toků do škol. Chybí orientace na výstupy vzdělávání, na transparentnější vzdělávací efekty, které školství má zajišťovat.

● V Rakousku i v České republice se vedou diskuse, zda reforma veřejné správy a její následná decentralizace je přínosem a zda finanční důsledky těchto reforem nejsou příliš vysoké. Jak v České republice tak v Rakousku proběhla decentralizace v reformě veřejné správy příliš rychle, a to v horizontu několika let. V České republice dokonce v průběhu 2 let.

● Společně s reformou státní správy došlo k tomu, že v Rakousku i v České republice na úrovni zemské (v ČR na úrovni krajské) se zvýšily nároky na kompetence v oblasti financí. Tyto nároky vyvolávají napětí na celorepublikové úrovni. Snahou obou vlád je za co nejmenších finančních pobídek vytvořit fungující a efektivní samosprávu ve školství. Tyto krajské, resp. zemské tlaky se odrážejí v plánování finančního rozpočtu na další roky, což v důsledku přináší naopak snížení finančních toků a tím ohrožení reformy veřejné správy.

B. Odlišnosti České republiky a Rakouska

● Výsledek decentralizace školství a zavedení samosprávy ve školství v Rakousku přineslo novou koncepci struktury Zemských a Okresních školských rad. V České republice existují Okresní a Krajské školské rady, přičemž Rady v Rakousku mají charakter zemské spolkové administrativy. České Ministerstvo školství si ponechalo především koncepční kompetence, zatímco zřizovatelské a běžné správní kompetence jsou v pravomoci krajů a obcí. V Rakousku jsou koncepční kompetence v rukou BMUKK a BMWF, zatímco ostatní kompetence jsou v rukou spolkových vlád.

● Na rozdíl od Rakouska neexistuje v ČR žádný akční plán pro děti předškolního věku. V Rakousku se tento program péče o děti předškolního věku nazývá „*Early Childhood Education and Care*". Jedná se o program shromažďující a srovnávající data u předškolních dětí. Cílem má být lepší komunikace rodin se státem a lepší zapojení dětí předškolního věku do povinné školní docházky. V České republice takovýto podobný plán neexistuje, navíc v ČR došlo postupně k dramatické redukci mateřských škol, takže v současnosti v období opětovného nárůstu počtu dětí předškolního věku jejich kapacita nedostačuje.

● Péče o děti školního věku po nástupu do povinné školní docházky je v Rakousku na rozdíl od České republiky velmi pečlivě podchycena již s ohledem na skutečnost, že rakouští žáci mají velké nedostatky ve čtení, psaní a počítání. V Rakousku se tento plán nazývá „*Lesefit*". Smyslem tohoto plánu je připravit děti předškolního věku k nástupu do povinné školní docházky. Akční plán „*Lesefit*" je důsledkem srovnávací studie PISA a PIRLS.

● V ČR se reálně nevěnuje příliš pozornost dětem z rodin imigrantů. Často to vede k tomu, že děti z těchto rodin jazykově zaostávají za českými žáky. Naopak v Rakousku se věnuje dětem z rodin s jiným než německým jazykem velká péče, a to nejen rodinám přistěhovalým, ale také národnostním menšinám. V Rakousku se tento podpůrný program týká až 120 hodin výuky v případě předškolní výchovy. Na webové stránce www.sprachbaum.at je k dispozici obsáhlá síť informačního managementu pro podporu jazykové výuky pro děti - žáky, jejichž mateřským jazykem není právě němčina.

● Zavedení klíčových oblastí „*Kernbereich*" a rozšiřujících oblastí „*Erweiterungsbereich*" na AHS Unterstufe v Rakousku nekoresponduje přesně se zaváděním RVP ani ŠVP v ČR. Možné srovnání nabízí volitelnost určitých předmětů na středních školách v ČR.

● Dosavadní učební plány v Rakousku obsahovaly maximální obsah učiva, z nichž učitelé měli vybrat své vlastní vyučovací ztvárnění („*exemplarisches Prinzip*"). Z tohoto důvodu došlo na jedné straně ke zvýraznění spojovacího stupně učebních plánů AHS, aby na straně druhé mohly být vytvořeny rámcové prostory pro redukované předlohy učiva („*autonome Schule*"). V České republice však byly zavedeny RVP s jejich následnou přeměnou na ŠVP. RVP ani ŠVP však nepočítají s propojením učebních plánů na úrovni RVP. Na rozdíl od Rakouska není cílem RVP ani ŠVP zavedení nějakých podobných „*Kernbereich*" či „*Erweiterungsbereich*", ale jde pouze o individuální modifikaci RVP v závislosti na typu školy a rozhodnutí učitele.

● V České republice chybí koncept benchmarkingu v terciárním školství (orientace na výsledky výstupů vzdělávání a jejich následné efektivní využití, především pak v oblasti výzkumu). Rozvoj systémů kvality řízení na univerzitách v Rakousku má za následek zvýšení tlaku na výsledky vzdělávání v terciárním sektoru rakouského školství. Podobný systém v ČR chybí.

● Problém evaluace a autoevaluace na rakouských školách primárního až vyššího sekundárního stupně probíhá díky projektu Kvalita ve školách (*Qualität in Schulen – Q. I. S.*), kde školská zařízení mohou kontrolovat sama svou kvalitu a dále ve spolupráci s dalšími školami ji mohou také rozvíjet.

● Na rozdíl od České republiky, kde chybí určitý etický kodex pro studenty doktorského studia, Rakousko zavedlo tzv. „*Evropskou chartu pro studenty doktorského studia*“, která vymezuje zásady etického chování u studentů doktorského studia a jejich studijní a pracovní povinnosti. Tento Kodex specifikuje morální požadavky a zásady, které jsou kladeny na studenty doktorandského studia a u nichž se předpokládá zvnitřnění těchto etických norem. V České republice podobný kodex neexistuje.

● Na rozdíl od ČR jsou v Rakousku vyhrazena studijní místa v terciárním sektoru výlučně pro Rakušany. Vždy je zaručeno, že alespoň 75 % všech míst na vysokých školách je pro Rakušany. V ČR podobné kvótování neexistuje, ale zatím ani není nutné. Vysoký počet cizinců v terciárním sektoru v ČR tvoří především Slováci.

● V Rakousku je již zavedena státní maturitní zkouška. I když se v současnosti vedou diskuse o nové podobě státních maturitních zkoušek, v České republice je přijetí státních maturit stále odsunováno a termín zavedení na školní rok 2010/2011 není jistý. Zavedení státní maturity v České republice se stalo politickým tématem a samotný význam zavedení státní maturity je účelově manipulován.

● Výzkumy OECD PISA 2006 a TIMSS 2007 vyhodnotily úroveň znalostí žáků základních a středních škol ve vybraných předmětech v ČR jako horší než u žáků v Rakousku, kde úroveň spíše stagnuje a zhoršení v základním školství je spíše dlouhodobé.

● Na rozdíl od Rakouska vede Česká republika diskuse o podobě a existenci vyšších odborných škol. Ty by se měly transformovat do tzv. „*University College of Professional Studies*“ a měly by být součástí vysokých škol. V Rakousku tento systém již existuje. Každá univerzita plní jak funkci výzkumnou tak funkci profesní odborné přípravy.

● Na rozdíl od Rakouska neexistují v České republice samostatné vysokoškolské instituce, které by připravovaly pedagogy. V Rakousku se na základě implementace Boloňského procesu přetransformovaly pedagogické akademie do vysokých pedagogických škol (*Pädagogische Hochschule*). Tím se Rakousko snaží zajistit profesionalizaci učitelského stavu, o jehož podstatě se v České republice vedou stále diskuse. V ČR připravují pedagogy především pedagogické fakulty, které však mnohdy nepřipravují skutečné učitele – odborníky, ale spíše jen teoretiky.

V současné době se vedou jak v České republice tak v Rakousku diskuse nad podobou středního školství. Česká republika soustřeďuje svůj zájem na implementaci nového Školského zákona, který vstoupil v platnost na začátku roku 2008 a který novelizuje Školský zákon přijatý v roce 2004. V Rakousku se vláda pokouší implementovat nový Školský organizační zákon (*Schulorganisationsgesetz*), který vstoupil v platnost v lednu 2008.

Na samosprávné úrovni proběhla v České republice v relativně krátké době decentralizace školské samosprávy. V letech 2001 až 2002 přešla působnost MŠMT do působnosti krajů a obcí a školství se tak stalo regionálním s výjimkou vysokých škol. V Rakousku problém regionálního rozložení škol je již převážně vyřešený a aktuálně se Rakousko potýká s implementací nových učebních plánů reflexí změn ve společnosti a snaží se uvést školy tzv. do pohybu („*Schulen in Bewegung*"). V České republice se vedou diskuse především o financování regionálního školství a usiluje se o změnu Zákona o rozpočtovém určení daní, který by umožnil poskytovat spravedlivější finanční dotace krajům a následně regionálnímu školství. Priority v základním školství se u obou zemí liší. Rakousko usiluje především o podporu a doplnění rodinné výchovy a zprostředkování náboženské a tradiční výchovy. Česká republika řeší v primárním školství Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy, především pak v kurikulární reformě základních škol a v podpoře výuky cizích jazyků. U obou zemí dochází pod tlakem OECD a EU ke zvýšeným nárokům na kvalitu řízení ve školství, především pak na vstupy a výstupy do/z školského systému. Zřetelnější je tento tlak v Rakousku (diskuse nad kurikulární reformou probíhaly v Rakousku již koncem 90. let 20. století). Na rozdíl od České republiky řeší Rakousko problém nedostatečnosti žáků základních škol ve čtenářské gramotnosti - tomuto problému se věnuje program zaštítěný Ministerstvem školství (*BMUKK*) s názvem „*Lesefit*". V předškolní výchově je věnováno dětem z rodin imigrantů až 120 hodin výuky němčiny, ale také jejich mateřského jazyka. Rovněž je v Rakousku připisována důležitost zralosti dětí předškolního věku ke vstupu do povinné školní docházky. V České republice se řeší připravenost dětí ke vstupu do povinné školní docházky především pasivním odkladem nástupu do 1. ročníku základní školy a tím se odsouvá aktivní úloha školy a rodiny do pozadí.

V Rakousku je celostátně zaveden systém podpory a podchycení nadaných žáků již v primárním školství díky rozrůzněnosti výuky pomocí větví, volitelných hodin výuky a zájmových tříd. Především pak až později v 9. ročníku AHS, kde se rozhoduje o další vzdělávací dráze žáků. I když se vzdělávání nadaných žáků v ČR neřeší systémově (alespoň ne viditelně), existují v ČR výběrové školy nebo třídy, které se nadaným dětem věnují. V České republice se vedou diskuse nad zavedením Rámcových vzdělávacích programů (*RVP*) a následně jejich implementací do Školních vzdělávacích programů (*ŠVP*). Rakousko pak řeší problematiku nového „Učebního plánu ´99" („*Lehrplan ´99*"). Shodně u obou zemí má pak dojít k zavedení nových kurikul. V České republice a v Rakousku se hovoří o dvoustupňovém kurikulu. Týká se především nižší formy AHS a hlavní školy (*Hauptschule*) a dále vyšší formy AHS (9. až 12. ročník). U obou zemí jsou k dispozici internetové portály, kde si mohou školy, ale také i pedagogičtí pracovníci vyměňovat své zkušenosti. V Rakousku se věnuje značná pozornost zavedení tzv. klíčových vzdělávacích oblastí „*Kernbereich*" a rozšiřujících vzdělávacích oblastí „*Erweiterungsbereich*", které se zaměřují na novou koncepci školy v pohybu („*Schulen in*

Bewegung“). Rozšiřující vzdělávací oblast („*Erweiterungsbereich“*) se zaměřuje především na posílení autonomie školy a jejího učebního plánu v souladu s regionálními (místními) požadavky jednotlivých spolkových zemí. Ve středním školství řeší Česká republika v současnosti problém certifikace a ukončování středního odborného studia a problém státních maturit. V České republice se věnuje pozornost zavedení RVP v rámci projektu PILOT Z pro základní školství a pro gymnaziální vzdělávání v rámci projektu PILOT G. Společně se zaváděním nových RVP se v České republice hovoří o Národní soustavě kvalifikací pro jednotlivé obory vzdělávání. RVP pro střední odborné školy mají v České republice nahradit doposud používaný jednotný systém výuky pro celé střední odborné školství. Tímto projektem se zabývá studie PILOT S, tj. tvorba a ověřování pilotních Školních vzdělávacích programů (*ŠVP*) ve středních odborných školách.

V terciárním vzdělávání ušla Česká republika od roku 1990 značný kus cesty. Přijetím Zákona č. 111/1998 Sb. byl umožněn vznik nových soukromých vysokých škol. V Rakousku došlo rovněž ke zřízení soukromých univerzit, a to díky přijetí Univerzitního zákona z roku 1997, resp. jeho novelizací v roce 1999. Obě země tak vyslyšely doporučení OECD, že je zde relativně malé procento vysokoškolsky vzdělaných obyvatel a neprostupnost terciárního sektoru (uznatelnost a prostupnost kvalifikací, vertikální i horizontální mobilita studentů). Soukromému vysokému školství v ČR dominují pouze asi 4 největší soukromé vysoké školy, na kterých studuje 80 % všech studentů soukromých vysokých škol (40.000 studentů). V Rakousku je pak počet studentů na soukromých univerzitách zanedbatelný. V současné době se vedou v České republice diskuse o podobě terciárního školství, a to především díky doporučení expertů OECD ve zprávě Country Note pro Českou republiku z roku 2006. Největším problémem zůstává v České republice postavení VOŠ a problém vícezdrojového financování veřejných vysokých škol. Dle expertů OECD a odborníků z ČR je třeba vyšší odborné školy včlenit do systému terciárního vzdělávání a přetransformovat je na tzv. „*University College of Professional Studies*“, které by se měly zaměřovat na odborné bakalářské obory, programy krátkého cyklu, včetně celoživotního vzdělávání. VOŠ by se měly rozdělit na ty, které by měly i nadále působit při středních školách (a ve spolupráci s vysokými školami nabízet omezené dílčí terciární programy) a na školy s významným podílem terciárního vzdělávání neuniverzitního typu vysokých škol. První skupina by měla zůstat součástí regionálního vzdělávání a druhá skupina by se měla geograficky integrovat právě do již zmíněných „*University College of Professional Studies*“.

V Rakousku se vedou úvahy nad úlohou odborných vysokých škol (*Fachhochschulen*), které by se měly více otevřít světu, stát se internacionalizačním prvkem ve vzdělávání a ještě více se zaměřit na spolupráci s komerčním prostředím a výzkumem. Na rozdíl od České republiky se v Rakousku zavádí Rozvoj systémů kvality řízení na univerzitách, tzv. „*European Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area*“. Podobně jako v ČR tak i v Rakousku jsou rámcové priority shodné díky členství obou zemí v EU a OECD. V ČR se momentálně řeší Bílá kniha terciárního vzdělávání, která byla představena v květnu 2008. Outcomingový počet studentů v ČR je vyšší než incomingový počet studentů na vysokých školách v ČR. V Rakousku je poměr zcela opačný. Rakouští studenti nevyjíždí studovat do zahraničí tak často jako jejich čeští kolegové, ale naopak do Rakouska směřuje velká část studentů ze zahraničí, a to jak z EU tak i z ostatních evropských a neevropských států.

3.1.3 Srovnání primárního a nižšího sekundárního školství ČR a Rakouska

A. Shody České republiky a Rakouska

● V rakouském primárním a nižším sekundárním školství chybí až 8.000 kvalifikovaných učitelů/pedagogů. V České republice je stav podobný, přičemž je zde velký počet učitelů - důchodců. Učitelé základních škol v České republice mívají často nadúvazek - tímto je řešen nedostatek učitelů. Průměrný věk učitelů základních škol se v obou zemích zvyšuje a dosahuje kolem 55 let. V Rakousku je situace o něco lepší, ve školství pracuje více mužů než v České republice.

● Jak české tak rakouské primární a nižší sekundární školství řeší v současnosti jako aktuální otázku velký příliv dětí - cizinců do školského systému a s tím problém s jejich kulturním, jazykovým a sociálním začleněním do majoritní společnosti.

● Primární a nižší sekundární školství se stále častěji dostává do politických tlaků. Chybí jednotná ucelená koncepce, která by byla závazná pro všechny vlády bez ohledu na jejich politickou orientaci. K reformě a ke schválení příslušných zákonů chybí v Rakousku dlouhodobě dvoutřetinová podpora Národní rady Parlamentu. Velmi podobná je situace v ČR. I zde je školství pod politickými tlaky a chybí dlouhodobější nezávislá koncepce. V obou státech po vstupu zemí do EU podléhají koncepce národní školské politiky částečně školské politice EU.

● Výdaje do primárního a nižšího sekundárního školství buď stagnují nebo se mírně snižují, a to i přes plány ministrů školství a doporučení EU. V České republice je snížený přísun finančních prostředků kompenzován čerpáním dotací z Evropského sociálního fondu (*ESF*) nebo jiných podpůrných programů EU. Finanční toky do základního školství jak v Rakousku tak v České republice jsou snížené v důsledku reformy veřejné správy, resp. správy školství, kdy se pole kompetencí přesouvá ze státu a Ministerstev na regionální, resp. zemskou úroveň.

● Čtenářská gramotnost žáků základních škol je v ČR i v Rakousku nízká. V Rakousku je tento problém řešen programem „*Lesefit*“ a spoluprací školy a rodiny. V ČR je způsobena nízká čtenářská gramotnost (a pravděpodobně i v Rakousku) masivním rozšířením počítačů a změnou životního stylu rodin. Aktivní práce s textem, jak vyžadují studie PISA 2006 a TIMSS 2007, se na našich školách příliš nevyskytuje. Náročnější čtenářské aktivity, jako posuzování, syntéza nebo hodnocení, nejsou většinou považovány za úkol výuky jazyka a z důvodu kvantity probíraného učiva na ně není čas.

● V kurikulární politice škol dochází k posunu od přístupu direktivního k liberálnímu a participačnímu a projevuje se mj. zaváděním alternativních koncepcí vyučování (souvisí s pedagogickou autonomií školy). Tyto koncepce odrážejí také regionální (místní) zvláštnosti v umístění škol. Klade se důraz na autonomii a poskytnutí větších pravomocí jednotlivým školám. Jako alternativní koncepce vyučování můžeme jmenovat důraz na větší individualitu žáků, podpora a rozvoj jejich emocionálního a sociálního vyzrávání a zapojení do vrstevnické skupiny. Rovněž se v obou zemích zdůrazňují tzv. klíčové dovednosti či kompetence.

● Liberálnější přístup k žákům často vede jak v ČR tak v Rakousku k tomu, že jejich vědomosti zaostávají a nejsou tak hluboké. Převládá snaha spoléhat na to, že veškeré informace vyřeší internet a komunikační prostředky (*ICT*). To se projevilo v mezinárodních výzkumech znalostí žáků, kde se ČR umístila na jednom z posledních míst z OECD. Slabě také dopadli žáci ve znalostech matematiky a cizích jazyků. Rakousko dopadlo ve srovnávací studii o něco lépe.

● Obě země mají stejnou koncepci týkající se autonomie základního školství. Základní školství by se tak mělo stát řízené regionálně - v Rakousku na úrovni zemských vlád a v ČR na úrovni krajů. S tím souvisí i snaha obou Ministerstev školství o finanční nezávislost základních škol a omezování přímých státních dotací. V České republice se hovoří o Zákonu o rozpočtovém určení daní, díky němuž by regionální školství mohlo získávat vyšší finanční příspěvky na úrovni krajů.

● V obou zemích existuje jasná snaha o zavedení takového kurikula do základního školství, které by posílilo sociální kompetence žáků. Především pak v rovině autoevaluačních a autoregulačních schopností je snahou zvýšení disciplíny a samostatnosti, tvůrčího myšlení a rozvoj emotivního, fyzického a sociálního potenciálu žáků. Cílem je tedy jejich příprava na vstup do vyššího sekundárního školství. V Rakousku je navíc tato snaha podporována výukou náboženství na školách, která je povinná.

● Povinná školní docházka je v obou zemích devítiletá. V České republice je povinná školní docházka devítiletá od roku 1995 (do roku 1990 byla desetiletá), v Rakousku od 60. let 20. století. Drtivá většina žáků po splnění povinné školní docházky pokračuje v dalším studiu ve vyšším sekundárním školství. V Rakousku pouze 4 % žáků studium ukončuje v tzv. polytechnickém ročníku. Míra neúspěšnosti je v obou zemích velmi malá, pohybuje se kolem 1 % všech žáků základní školy, resp. Grundschule (*Volksschule*) v Rakousku. Počet žáků, kteří navštěvují speciální základní školu se pohybuje kolem 7 % v Rakousku a 6 % v České republice.

● V obou zemích je poměrně shodný počet soukromých a církevních základních škol. V České republice se jedná o zhruba 10 % všech základních škol, v Rakousku je počet obdobný. Rovněž počet žáků ve třídě je shodný a dosahuje průměrných 25 žáků. Hranice 30 žáků nesmí pak být v obou zemích překročena. Regionálně se počet žáků ve třídách liší. Co se týče alternativních škol, v Rakousku je jejich počet vyšší, především pak Waldorfských škol, jejichž tradice nebyla přerušena totalitním politickým režimem jak tomu bylo v ČR.

● V České republice do primárního školství spadá 1. až 5. ročník základní školy, od 6. ročníku žáci pokračují v plnění povinné školní docházky v nižším sekundárním školství. Nižší sekundární školství v ČR může pokračovat dále v základní škole nebo ve víceletých gymnáziích (pěti, šesti a osmiletých), na které je možné přestoupit ze základních škol. V Rakousku tvoří primární školství pouze první čtyři ročníky základní školy (1. až 4. ročník Grundschule, přičemž 1. stupeň v Rakousku tvoří 1. a 2. ročník a 2. stupeň tvoří 3. a 4. ročník). 5. ročník v Rakousku spadá již do nižšího sekundárního školství. Od 5. ročníku v Rakousku mohou žáci pokračovat v některé ze škol nižšího sekundárního stupně buď všeobecně nebo odborně vzdělávacího (*AHS* nebo *BMS*/*BHS*).

B. Odlišnosti České republiky a Rakouska

● Podíl učitelů – mužů je na základních školách v ČR tradičně malý. V Rakousku je situace podstatně lepší. Učitelé mají ve společnosti lepší image a jsou náležitě finančně ohodnoceni. Tradice učitelů – mužů byla v Rakousku udržována nepřetržitě nehledě na různé společenské změny apod., a proto jsou učitelé - muži vnímáni s větší samozřejmostí a respektem. Tato tradice se odvíjí již z doby před druhou světovou válkou, kdy učitelé byli zaměstnáváni jako státní zaměstnanci. Tento stav přetrval a rakouští učitelé mají z hlediska pracovně – právního zakotvení postavení státního úředníka dodnes.

● V ČR je špatná úroveň učitelů cizích jazyků na základních školách. V Rakousku je situace jiná. Cílem rakouské školské politiky je výuka a znalost třech cizích živých jazyků. Vedle angličtiny a francouzštiny a dalších světových jazyků je dáván prostor i jazykům národnostních menšin (především slovinština, chorvatština a maďarština).

● Na rozdíl od Rakouska české základní školství řeší přestárlost učitelského sboru a chybějící generace mladších učitelů pod 40 let. Průměrný věk učitele na základních školách v ČR se pohybuje kolem 50 let a stále roste. V českých základních školách je zaměstnáváno přes 10 % učitelů v důchodovém věku a jejich počet rovněž stále roste. Rovněž platové podmínky jsou v ČR u učitelů základních škol ve srovnání s celorepublikovým průměrem nižší.

● Na základních školách v ČR je nedostatečné vybavení škol moderní technikou - počítače (notebooky), dataprojektory, přístroje na pokusy atd. Nedostatečná je rychlost připojení k internetu a souhrnný počet počítačů je na základních školách nízký.

● Na větších základních školách v ČR by měli fungovat, ale nefungují asistenti pedagoga a školní psychologové. Výše jejich úvazku by měla odpovídat množství žáků ve škole. V Rakousku na základních školách asistenti učitelů fungují a je tam i dobrá psychologická péče zajišťována školními psychology. Asistenti učitelů v Rakousku značně usnadňují náročnou práci učitelů (většinou administrativní a technicko - organizační agendu), a tím učitelé dosahují lepších výkonů, protože se mohou plně věnovat oboru své činnosti, resp. mají i více času na další vzdělávání a profesní rozvoj.

● Počet malotřídních škol se v obou zemích liší. Zatímco v Rakousku dosahuje počet malotřídních škol (*Kleinschulen*) až 25 %, v České republice je počet zhruba poloviční. Malotřídní školy jsou v Rakousku především v horských a těžce dostupných oblastech. V České republice jsou pak malotřídní školy zřizovány především na venkově a v odlehlých oblastech.

● Negativním trendem českých základních škol je rostoucí výskyt sociálně patologických jevů jako je záškoláctví, drogy, kouření a alkohol. V Rakousku projevy této sociální patologie nejsou tak závažné. Je to pravděpodobně důsledkem vlivu církve v základních školách a v rakouské společnosti, ale i fungováním tradiční rodinné výchovy.

● České základní školy na rozdíl od rakouských musí v důsledku úbytku žáků bojovat o svou existenci. Tím se vzdělávací proces deformuje, a to jak v požadavcích na chování a znalosti žáků tak i v chování školy vůči rodičům. Situace se však pomalu zlepšuje díky novým populačním ročníkům, avšak tato zvýšená populační exploze je pouze nárazová a nikoliv dlouhodobá. Z dlouhodobého hlediska však bude celkový počet žáků spíše ubývat, nebude-li doplňován dětmi přistěhovalců.

● V Rakousku dochází k větší participaci rodiny na vzdělávání jejich dětí než v ČR. Rodinná výchova je v Rakousku aktivně podporována státem a základní školy také umožňují docházku do tzv. tříd předškolní výchovy (*Vorschulklassen*), do nichž mohou chodit děti ještě před započetím povinné školní docházky a zlepšit si tak své sociální a rozumové dovednosti. Dochází také k efektivnější spolupráci mezi mateřskou školou a základní školou. Nemalý vliv na výchovu rakouských dětí má tradičně katolická církev, která organizuje různé kroužky pro děti předškolního věku.

● Vzhledem k tomu, že rakouská primární škola je čtyřletá, dochází k příliš časné selekci žáků, a to nejen z hlediska školních výkonů, ale také na základě socioekonomické situace rodičů. Tato časná selekce je kritizována především Sociálně demokratickou stranou (*SPÖ*), která se již v minulosti snažila zavést jednotnou střední školu (*Mittelschule*). Podobně v České republice je vyčítána časná selekce žáků vstupujících do víceletých gymnázií ze základních škol.

● Na rozdíl od České republiky je v Rakousku schválená povinná výuka jednoho cizího živého jazyka již od 1. ročníku základní školy, přičemž druhý cizí živý jazyk nastupuje od 4. ročníku. V České republice je povinná výuka cizího živého jazyka až od 3. ročníku základní školy. Druhý cizí živý jazyk si žáci v ČR mohou vybrat od 5. ročníku základní školy. V Rakousku se mezi cizí živé jazyky počítá též výuka jazyků národnostních menšin - především pak chorvatštiny, slovinštiny, maďarštiny, a to v regionech, kde žijí tyto národnostní menšiny.

● Rakouský systém základního školství zná pojem tzv. „*podpůrného vyučování*“, které má za cíl upevnit získané vědomosti žáků a jejich přípravu na přestup na střední školy. V učebním plánu rakouských základních škol jsou zahrnuta vedle povinných a nepovinných předmětů také nepovinná cvičení, která slouží k podchycení individuálních vloh a zájmů dětí. V České republice RVP, resp. ŠVP s podobnými jevy nepočítají. K diferenciaci podle nadání tak může v ČR docházet pouze v rámci přestupu žáků na víceletá gymnázia nebo konzervatoře.

● Zatímco v Rakousku mohou žáci po ukončení primární (čtyřleté) školy přestoupit do nižších sekundárních škol (především gymnaziální obory AHS – gymnázium, reálné gymnázium a hospodářské reálné gymnázium), čeští žáci mohou po ukončení primární školy, která je pětiletá, pokračovat do víceletých gymnázií nebo konzervatoří. Co se týče dalšího postupu do střední odborné školy po ukončení primární školy v ČR, v současné situaci to není možné. Žáci mohou pokračovat ve studiu do středních odborných škol až po ukončení devítileté základní školy, zatímco v Rakousku žáci mohou již vedle zmíněných AHS pokračovat od 5. ročníku též do BMS, resp. BHS.

V České republice stejně jako v Rakousku je počet soukromých a církevních základních škol zhruba stejný. V České republice dochází k značnému zvýšení počtu žáků v soukromém sektoru na úrovni vyšší sekundární školy, kde soukromých škol je zhruba jedna pětina. Nejvíce soukromých škol na vyšším sekundárním stupni jsou střední odborné školy, které nabízejí úplné středoškolské vzdělání a zároveň své žáky připravují na vstup na vysokou školu.

Největší počet soukromých škol, a to jak gymnaziálních oborů, tak středních odborných škol, vykazuje kraj Praha a větší krajská města v České republice. Nejrozšířenějšími obory, které se mohou studovat na soukromých středních odborných školách jsou ekonomicko – správní a obchodní obory.

V Rakousku je primární a nižší sekundární školství spíše státní, soukromou školu navštěvuje zhruba několik procent žáků. Podíl soukromých a církevních základních škol je v Rakousku zhruba stejný jako v ČR. Rozdíl nacházíme až v nižším sekundárním školství, kde se rozdělení žáků větví do 3 typů škol. Víceletých soukromých gymnázií je v České republice zhruba 15 %, což v Rakousku neplatí pro nižší sekundární stupeň, kde soukromých škol je jen 5 %. Opačná situace je u odborného školství. Vzhledem k tomu, že Rakousko je zemí tradičně s vysokým početním zastoupením odborného školství a toto školství je zde spjato úzce se zaměstnavateli, podíl soukromých odborných škol (*BHS*) činí zhruba 52 %. Tradice odborného školství sahá až do 19. století, kdy školství bylo rozhodnutím Marie Terezie považováno za „*Politikum*“ a mělo za cíl připravit zdatné správce Monarchie, řemeslníky a technické pracovníky pro výkon povolání v tehdy masově se rozvíjejícím průmyslu.

Třídy jsou v rakouských základních školách stejně jako v českých základních školách koedukované, přičemž v obou zemích nesmí počet žáků překročit hranici 30 žáků.

Na rozdíl od Rakouska, kde je po celou dobu studia 4 let základní školy (*primární stupeň*) povinná výuka náboženství, české školství výuku náboženství do kurikul nezahrnuje. Stejně jako v Rakousku tak i v České republice je zavedena ve Školském zákoně možnost domácího vyučování, tzv. individuální vzdělávání. V České republice se jedná o vzdělávání na 1. stupni základní školy, kdy žák musí skládat každých půl roku zkoušky ve škole, do níž je oficiálně přihlášen. V Rakousku využívá možnosti domácího vzdělávání větší počet žáků. Jedná se především o žáky, jejichž mateřským jazykem není němčina nebo děti cizinců. V Rakousku se domácí vyučování řídí Zákonem o soukromých školách a nepodléhá tedy školnímu dozoru. Domácí vyučování tvoří právní podklad pro splnění povinné školní docházky - totéž platí pro návštěvu soukromých škol, kterým nebylo uděleno právo veřejnosti.

Na rozdíl od České republiky je v Rakousku od školního roku 1998/1999 zavedena v učebním plánu povinnost vyučovat jeden cizí živý jazyk již od 1. ročníku základní školy. V České republice platí stejné nařízení, ale žáci studují povinně živý cizí jazyk až od 3. ročníku základní školy. Navíc v Rakousku se považuje jako živý cizí jazyk i jazyk, který není světový. Proto se můžeme setkat v 1. ročníku s výukou češtiny, maďarštiny, chorvatštiny slovenštiny nebo slovinštiny, tedy jazyků národnostních menšin žijících v Rakousku.

Největším problémem rakouských základních škol je nízká úroveň znalostí němčiny a matematiky. Mnoho žáků po ukončení základní docházky neumí správně číst, psát a počítat. Rakousko bojuje s tímto jevem celostátně a snaží se, aby i rodiny se zapojily do vzdělávání svých dětí. Na celonárodní úrovni existuje např. program „*Lesefit*" nebo na adrese www.sprachbaum.at mohou rodiče, učitelé a žáci najít řešení k pozvednutí jejich slabých znalostí ve čtení, psaní a počítání. Rovněž v mezinárodním výzkumu PISA 2006 a TIMSS 2007 si Rakousko ve znalostech žáků pohoršilo. Zhoršení znalostí rakouských žáků je však dlouhodobějšího charakteru. Příčinou je možná didaktická stránka výuky na rakouských školách či nevhodně nastavené sociální klima škol.

Čeští žáci na základních školách dosahují dlouhodobě lepších studijních výsledků než rakouští žáci, a to i přesto, že obecná úroveň výuky na základních školách v České republice dlouhodobě klesá. Především pak studie TIMSS 2007 odhalila pokles znalostí českých žáků v matematice a přírodovědných předmětech. Rovněž čtenářská gramotnost se zhoršila jak u českých tak u rakouských žáků.

Česká republika v posledních letech musí především zvládat obrovský nápor cizinců přicházejících do země za prací a jejich dětí, které integruje do základních škol. V České republice neexistují školy, které by se zaměřovaly na vzdělávání cizinců. Cizinci jsou tak včleňováni do běžných základních škol a výuka probíhá v českém jazyce. Větším problémem je situace Romů, kteří nejsou schopni plnit školní docházku z důvodu jejich slabé sociální přizpůsobivosti a mnohdy závadného rodinného prostředí. Specifikem Rakouska jsou Muslimové. Rakousko však velmi dobře integruje děti z rodin přistěhovalců, mimo jiné jim poskytuje až 120 hodin výuky němčiny. Specifikem přistěhovalců v Rakousku vůbec jsou jejich vysoké vzdělávací aspirace. Ve srovnání s běžnou rakouskou populací, děti přistěhovalců usilují více o vysokoškolské studium. Překážky na straně rakouské majoritní společnosti a někdy i příliš odlišná mentalita přistěhovalců způsobuje to, že jejich děti masově vstupují do učebních oborů a odborných středních a vyšších škol (*BMS*/*BHS*), čímž postupně vytlačují rakouské žáky. Rodilí Rakušané tak mnohem častěji volí školy typu AHS, jejichž obliba mezi Rakušany stále stoupá a po ukončení studia na těchto školách garantuje vysoké šance k přijetí na vysokou školu.

V České republice je tedy povinná školní docházka devítiletá a zahrnuje primární školu (zahrnující 1. až 5. ročník základní školy) a dále 6. až 9. ročník základní školy, který se ovšem řadí do nižšího sekundárního stupně. Čeští žáci mohou buď ukončit povinnou školní docházku v devítileté základní škole nebo mohou přestoupit po absolvování primární školy (v 5. nebo 7. ročníku základní školy) do víceletých (šesti a osmiletých) gymnázií nebo osmiletých konzervatoří, na nichž splní povinnou školní docházku a tyto školy zároveň představují nižší a vyšší sekundární stupeň vzdělávání. Víceletá gymnázia tak zároveň tvoří přípravu na vstup na vysokou školu. V Rakousku je situace podobná, ale ne zcela stejná. Žáci mohou po ukončení primární školy, která je čtyřletá, přestoupit buď do AHS oborů (gymnaziální obory zahrnující gymnázium - *Gymnasium*, reálné gymnázium - *Realgymnasium* a hospodářské reálné gymnázium- *Wirtschaftskundliches Realgymnasium*), které svou návazností plní funkci nižší sekundární a posléze vyšší sekundární školy. Rovněž mohou po ukončení primární školy

nastoupit do odborných vzdělávacích škol (*BMS*/*BHS*), které rovněž splňují nižší a vyšší sekundární stupeň (duální podoba rakouského školství). Ti žáci, kteří již nechtějí pokračovat ve vyšším sekundárním vzdělávání, mohou absolvovat tzv. polytechnický ročník, který je praktickou přípravou na dělnická povolání. Vedle zmíněných odborně vzdělávacích škol mohou též rakouští žáci po ukončení primární školy nastoupit do učebního oboru (*Lehre*), který má v Rakousku duální podobu („*duales System*"). To znamená, že žáci absolvují studium částečně ve školním prostředí a částečně ve firmách, které většinou po ukončení učebního oboru absolventy zaměstnávají. Problémem srovnatelnosti gymnaziálních oborů v Rakousku a České republice je jejich mírně odlišná obsahová kurikulární podoba, ale také jejich formální označení. Český školský systém tedy není systémem jednotné školy, ale ve srovnání se systémem rakouským je poněkud nedokonalý, zejména proto, že neumožňuje žákům pokračovat v nižším sekundárním stupni na odborných školách (v Rakousku představují odborné školství *BMS*/*BHS*).

Další výhodou rakouského školského systému je skutečnost, že žáci se po ukončení nižší sekundární školy mohou podle svého prospěchu a znalostí rozhodnout, zda chtějí dále pokračovat v některé škole vyššího sekundárního stupně či zvolí raději praktický obor či již výše citovaný polytechnický ročník.

Absolvováním polytechnického ročníku tak žáci zároveň ukončují povinnou školní docházku. Masovou vzdělávací institucí v Rakousku po ukončení primární školy je hlavní škola (*Hauptschule*). Do hlavní školy (*Hauptschule*) směřuje největší počet žáků, zatímco do oborů AHS směřuje zhruba 30 % žáků (ale počet uchazečů o AHS trvale roste). V hlavní škole stejně jako ve vyšším stupni základní školy (*Volksschuloberstufe*) lze dokončit povinnou školní docházku. Ojediněle se ještě v některých částech země nacházejí vyšší stupně základní školy (*Volksschuloberstufe*), a to především v oblastech řídce osídlených a nedostupných, kde žáci nemají kvůli velké vzdálenosti do větších měst možnost volit jiný typ škol než právě výše zmíněný vyšší stupeň základní školy (*Volksschuloberstufe*). Možnost ukončovat povinnou školní docházku ve vyšším stupni základní školy je v současnosti v Rakousku méně podporována a je spíše okrajovou možností. Školský systém se snaží žáky směrovat buď do hlavních škol (*Hauptschule*), AHS oborů (*Gymnasium, Realgymnasium, Wirtschaftskundliches Realgymnasium*) nebo BMS/BHS oborů (*Berufsbildende mittlere*/*höhere Schule*) či učňovských oborů (*Lehre*). Je nutné podotknout, že všechny typy AHS a BHS škol se dělí na nižší a vyšší stupeň (*Unterstufe* a *Oberstufe*), tj. zahrnující nižší a vyšší sekundární stupeň.

Učitelé v primárních a nižších a vyšších sekundárních školách v Rakousku mají vysokou prestiž a jsou mnohem lépe ohodnoceni než jejich čeští kolegové. Především výuka cizích jazyků je v ČR na základních školách slabá. Problém feminizace na základních školách je v obou zemích stejný. I v Rakousku převažují na školách učitelky, i když počet učitelů - mužů je v Rakousku přeci jen vyšší. Opačná situace než v ČR je na středních školách, kde je v Rakousku zastoupeno více učitelů - mužů. Atraktivnost učitelského povolání je v Rakousku vysoká a učitelé všech stupňů škol se těší relativně velké společenské úctě.

3.1.4 Srovnání vyššího sekundárního školství ČR a Rakouska

A. Shody České republiky a Rakouska

● V obou zemích je patrná snaha o zavedení a uplatnění klíčových kompetencí především ve vyšším sekundárním školství (v ČR střední školství). Jedná se o posílení rozvoje kritického myšlení žáků, rozvoj jejich nadání a možností a sebereflexe. V sociálních dovednostech jde především o převzetí odpovědnosti, kooperaci, iniciativu a celistvý rozvoj osobnosti. Společně s rozvojem sociálních kompetencí se ještě také usiluje o podporu aktivního občanství.

● V obou zemích dochází k zavádění nového učebního plánu, přičemž v Rakousku se jedná o zavedení tzv. Nového rámcového plánu pro vyšší formu AHS (*Oberstufe AHS*) a v ČR o zavedení RVP, resp. ŠVP na všech typech středních škol (gymnázia, střední odborné školy a učiliště).

● V obou zemích se prosazuje zajištění snadného přístupu k informačním a komunikačním technologiím, zejména na vyšším stupni AHS a BHS a středním školství v ČR - jedná se tedy především o snadný přístup k počítačům a počítačovým technologiím. Školy by tak měly být tzv. „*učebními centry*“ (centra s multimediálními materiály a prostředky).

● Jak v ČR tak v Rakousku je nedostatek kvalifikovaných a vyučených osob, což má za následek, že na pracovní trh přicházejí cizinci - migranti ze zahraničí. Do ČR především ze zemí bývalého Sovětského svazu a do Rakouska z nových zemí EU, především pak z Bulharska a Rumunska a států jihovýchodní Evropy. V Rakousku je problém zvýšen tím, že učňovské obory přestávají lákat mladé lidi, kteří následně studují raději na BMS/BHS a volí další studijní dráhu na vysokých odborných školách.

● Stále ještě nebyly modernizovány vzdělávací obsahy a zohledněny výsledky studií PISA 2006 a TIMSS 2007. V obou státech je tento proces zdlouhavější. V obou státech existují připomínky k výše zmiňovaným studiím a nedůvěra Ministerstev školství. Česká republika i Rakousko jsou si však vědomi objektivnosti studií OECD PISA 2006 a TIMSS 2007 a snaží se připomínky zohlednit při tvorbě vzdělávacích programů, resp. „*Lehrplan ´99*“ a RVP, resp. ŠVP.

● Výdaje na střední školství se v Rakousku i v ČR spíše snižují. To vede k tlaku na větší autonomii středních škol v rámci regionálního školství (v Rakousku na zemské úrovni). Částečně je tato finanční insuficience kompenzována čerpáním peněz z evropských fondů, především z Evropského sociálního fondu (*ESF*).

● Pro absolventy středního odborného školství (v ČR střední odborné školy) neexistuje dostatek míst, kde by mohli uplatnit v praxi své dovednosti a znalosti. To vede k tomu, že absolventi středního odborného školství pokračují ve studiu na vysokých školách. V ČR i na vyšších odborných školách a soukromých univerzitách a tím oddalují svůj faktický nástup do zaměstnání.

● V obou státech je zřejmá pravomoc škol při úpravách obsahu a organizace výuky, stanovení hodinových dotací vyučovaným předmětům, při rozvržení a organizačním uspořádání výuky. Střední školy mají možnost v rámci stanoveného kurikula přizpůsobit učivo místním podmínkám a potřebám - může se to týkat až 8 vyučovacích hodin týdně, případně začlenit i nové vyučovací předměty v souladu s koncepcí a programem školy. V Rakousku se vzdělávací koncepce liší na zemské úrovni, v České republice se koncepce liší na úrovni ŠVP.

● Změny ve školství jsou iniciovány „*shora*“, stále chybí větší možnosti ovlivňovat školství „*zdola*“ na podnět jednotlivých škol a učitelů. Problém autoevaluace a kritické reflexe vlastní činnosti učitelů a reakce na nedostatky formou zavádění určitých inovačních prvků do výuky klade na učitele nemalé časové nároky. Prosazuje se však větší participace učitelů středních škol na rozhodování v rámci samotných škol. Participace na celostátní úrovni existuje jen sporadicky.

● V posledních letech se v obou státech prosazují trendy v rozpočtové autonomii škol vyššího sekundárního stupně, které jsou financovány jak státem tak místními samosprávami. Školy mají větší možnost rozhodovat o nakládání s finančními prostředky. V Rakousku jsou vyšší sekundární školy financovány z rozpočtů zemských a obecních, v České republice z rozpočtu MŠMT, krajů a obcí.

● Problém se zavedením nové maturity, která by měla odrážet nový trend učebních plánů, resp. oblastí („*Kernbereich*“ a „*Erweiterungsbereich*“). V ČR bylo zavedení státní maturity posunuto a hovoří se o datu 2010/2011 jako o nejbližším možném termínu pro spuštění státních maturit.

● V obou státech je účast žáků věkové skupiny 15 až 19 let na vzdělávání kolem 90 %, přestože účast na vzdělávání není povinná. Většina věkové skupiny studuje v České republice v denní formě studia, zájem o studium v jiné formě než denní po roce 1989 značně opadl. V Rakousku je tento poměr velmi podobný. Více než 80 % všech škol vyššího sekundárního vzdělávání jsou školy státní, v Rakousku školy státní s právem veřejnosti.

● V oborech středních odborných učilišť studuje v posledních letech v obou zemích méně žáků. V Rakousku je střední odborné učiliště akreditováno v rámci tzv. duálního systému („*duales System*“), tzn. že žáci - učni se připravují v učilišti a zároveň v některém z podniků, kde vykonávají praktickou přípravu. V podstatě shodný systém, i když se nenazývá duální, je v České republice. Žáci SOU a učilišť vykonávají praxi v podnicích, které často financují chod učiliště. Většina učilišť v České republice je soukromých, v Rakousku je poměr zhruba poloviční.

● V obou zemích existuje vyšší sekundární speciální školství. Do vyšších sekundárních speciálních škol vstupují žáci po ukončení povinné školní docházky na speciálních základních školách, kde získávají praktické dovednosti a návyky. V některé z praktických vyšších odborných škol připravují posluchače na výkon různých povolání odpovídající stupni žákova postižení. Při těžších formách postižení si žáci osvojují základní sociální a hygienické návyky. Speciální základní škola se v ČR dělí na 3 stupně. V Rakousku se speciální školy nazývají zvláštní školy („*Sonderschulen*“).

B. Odlišnosti České republiky a Rakouska

● Na rozdíl od ČR se Rakousko snaží otevřít systémy AHS a BHS širšímu okolí a světu komunikací se státy EU a s ostatními státy Evropy. Rakousko na rozdíl od ČR fakticky prosazuje napojení svého středoškolského studia na evropský vzdělávací trh tím, že umožňuje masivní mobilitu středoškoláků. V ČR sice také existuje mobilita žáků středních škol, ale ve srovnání s Rakouskem je zanedbatelná. V ČR se jedná spíše o výměnu žáků v rámci kulturní výměny, nikoliv v rámci studijních pobytů. Čeští žáci středních škol představují incomingové žáky na zahraničních školách. V České republice studují cizinci především pak v terciárním stupni.

● Cílem rakouské koncepce, která má uvést střední školy do pohybu („*Schulen in Bewegung*"), je zvýšení jejich autonomie a posílení jejich postavení v rámci regionálního školství. ČR zatím neprosazuje podobnou koncepci „*škol v pohybu*", i když usiluje také o větší autonomii škol prostřednictvím RVP a ŠVP - to se však týká obsahu studia, nikoliv systémů řízení škol.

● Při zavádění inovujících se škol („*Schulen in Bewegung*") se všestranně využívají články podpůrného systému, zejména pedagogických center a potenciálu pedagogických fakult a vědeckých ústavů. Organizuje se další vzdělávání řídících pracovníků a učitelů, podněcují se styky mezi školami a široká výměna zkušeností v rámci regionů (spolkových zemí Rakouska). V ČR podobná ucelená koncepce zatím chybí, i když se v budoucnosti počítá s podobnými myšlenkami, které se prosazují v Rakousku.

● V Rakousku má střední škola (*AHS* a *BHS*) vcelku dobrý image a společenské uznání. V ČR však střední školství není považováno za prioritní a učitelé na středních školách nemají takovou prestiž u veřejnosti jako jejich kolegové v Rakousku. S tím souvisí i silná feminizace středního školství v ČR a přestárlost učitelského stavu.

● V Rakousku je vysoký podíl žáků do věku dvaceti let ve vyšším odborném vzdělávání (*BHS*). Tento podíl je až 70 % ve srovnání se sousedním Německem (64 %) a Českou republikou (37 %). To vše souvisí i s prodlužující se délkou vysokoškolského studia.

● V Rakousku je vysoký podíl žáků a absolventů středního odborného školství a naopak nízký počet osob s maturitou a vysokoškolským diplomem. V ČR je tomu v posledních letech spíše naopak - roste počet osob s maturitou a vysokoškolským diplomem a naopak osob ukončujících střední odborné vzdělávání a učební obory klesá. V České republice se každým rokem zvyšuje počet uchazečů o studium v gymnaziálních oborech a soukromých středních odborných školách. V Rakousku je ve velké oblibě všeobecná vyšší odborná škola (*AHS – Unterstufe* a *Oberstufe*), zajišťující absolventům vysoké šance k přijetí na vysokou školu.

● V Rakousku převládá od podzimu 2003 trend snižování vyučovacích hodin na Oberstufe AHS. Nové školní pokusy a učební plány, které jsou zahrnuty v koncepci „*Lehrplan ´99*", jsou však dvacet let staré a trvalo od 70. let 20. století než byly Ministerstvem nařízeny, což s sebou přináší otázku, zda jsou ještě vůbec aktuální na počátku 21. století. V ČR je problém spíše opačný. RVP a ŠVP se zavádějí zhruba v posledních 5 letech, ale koncepce měla mnoho změn a nejasností, a

proto se pochybuje o správnosti zavádění těchto programů do škol. Rovněž ŠVP znemožňují hladké zavedení státní maturity v ČR.

● V ČR je velmi rozšířené plagiátorství a podvody žáků. U žáků převládá lenost a neochota k vlastní činnosti. Tento jev souvisí s morálním úpadkem ve společnosti. Rovněž sociální patologie u žáků středních škol je v České republice znatelnější než v Rakousku. Spolu s plagiátorstvím je v ČR rozšířeno záškoláctví a zneužívání návykových látek.

● Ve středním školství v ČR je špatná úroveň učitelů cizích jazyků, často na školách učí nekvalifikovaní pedagogové (cizích jazyků). To vede k tomu, že když se školy brání, raději nenaplní studijní skupinu pro volitelný cizí jazyk než aby přijaly nekvalifikovaného učitele. Učitelé cizích jazyků nedisponují příliš aktivní znalostí jazyka a spíše studentům předkládají monolog - výklad v češtině.

● Příliš feminizované střední školství vede k poklesu autority učitelů a k poklesu autority školy jako instituce vůbec. Zájem mužů o učitelství je slabý z důvodu relativně nízkého finančního ohodnocení i malé společenské prestiži učitele. Podíl mužů ve středních školách v Rakousku je poměrně vyšší a i finanční ohodnocení je v Rakousku spravedlivější. V Rakousku má učitel větší společenský úspěch a získává celospolečenskou prestiž. Lepší podmínky pro rakouské učitele zajišťuje i skutečnost, že učitelé mají v Rakousku svou profesní organizaci a jsou považováni za státní zaměstnance se všemi výhodami i povinnostmi.

● Na rozdíl od Rakouska chybějí v českých středních školách asistenti pedagogů, školní psychologové a vedoucí informačních center. To souvisí s překážkami v zavedení sítě oblastních metodiků, ale i rozvoje integrovaného diagnostického, informačního a poradenského systému. Nemožnost zavedení školních metodiků, asistentů a většího počtu psychologů naráží v České republice na omezené finanční zdroje.

● V Rakousku pokračuje po skončení povinné školní docházky na nižších sekundárních školách 95 % žáků do některé z forem vyšších sekundárních škol. Kolem 70 % žáků navštěvuje v Rakousku odborné vzdělávání. V České republice je převaha posluchačů SOŠ a gymnaziálních oborů, přičemž zájem o gymnaziální obory stále roste. Přes 40 % rakouské mládeže studuje v učňovských oborech. V ČR je počet studentů v učňovských oborech kolem 15 % a má setrvale klesající tendenci.

● V Rakousku existují 3 typy gymnázií v rámci AHS škol. Členění na gymnázium, reálné gymnázium a reálné hospodářské gymnázium (*Gymnasium, Realgymnasium a Wirtschaftskundliches Realgymnasium*) se datuje od dob Rakouska - Uherska. V České republice bylo podobné členění po roce 1948 změněno. V současnosti existují gymnázia, která se rozlišují na různě zaměřené studijní větve (a jednotlivé školské pokusy). Specifikem českého gymnaziálního vzdělávání jsou šesti a osmiletá gymnázia, která však přinášejí problém odtržení žáků ze základní školy a tím vytvářejí elitářství a podkopávají záruku kvality základní školy jako celku. Na víceletá gymnázia v ČR lze vstoupit z 5. resp. 7. ročníku základní školy.

Jak v České republice tak v Rakousku existuje velký počet vzdělávacích institucí ve vyšším sekundárním školství. Vyšší sekundární školství navazuje na nižší sekundární školství a připravuje žáky buď na vstup do pracovního procesu nebo je připravuje dále ke studiu na vysoké škole. V České republice dělíme vyšší sekundární školství jako celek středního školství na gymnaziální obory, které mohou být čtyř, šesti a osmileté, přičemž u osmiletých gymnázií a šestiletých gymnázií žáci dokončují povinnou školní docházku a do vyššího sekundárního školství se započítávají poslední 4 ročníky studia. Dále střední odborné školství zahrnuje velké množství středních odborných škol, jako jsou zdravotnické, zemědělské, technické, ekonomické a ostatní obory, dále pak střední vzdělávání s výučním listem. Do vyššího sekundárního vzdělávání řadíme také konzervatoře, které se však v posledních letech nevykazují v českých statistikách pod středním školstvím a stojí samostatně. Do vyššího sekundárního školství v České republice řadíme také zkrácené studium s maturitní zkouškou a zkrácené studium s výučním listem a nástavbové studium. Střední školství, které svým obsahem a formou odpovídá vyššímu sekundárnímu školství zahrnuje v sobě střední odborné školy, střední odborná učiliště a učiliště a gymnaziální obory. Střední vzdělávání je ukončeno maturitní zkouškou jak u středních odborných škol tak u gymnázií.

V Rakousku zahrnuje vyšší sekundární školství vyšší všeobecně vzdělávací školu (*Allgemeinbildende höhere Schule – AHS Oberstufe*), učňovství (*Lehre*), vyšší odbornou vzdělávací školu (*Berufsbildende höhere Schule – BHS Oberstufe*) a další školy vyššího sekundárního školství. Vyšší sekundární školství v Rakousku je tak možné rozdělit do 2, resp. 4 typů škol, a to na všeobecně vzdělávací vyšší školy (*AHS – Allgemeinbildende höhere Schulen*), které zahrnují gymnázium, reálné gymnázium a hospodářské reálné gymnázium, dále na odborné nižší a vyšší školy (BMS - *Berufsbildende mittlere Schulen* a *BHS - Berufsbildende höhere Schulen*) a učňovství, které je pokračováním polytechnického ročníku (*Polytechnisches Kurs,* resp. *Polytechnische Schule*).

Srovnáme-li střední školství České republiky a Rakouska, resp. vyšší sekundární školství, opět narazíme na problém srovnatelnosti. V Rakousku je vyšší sekundární školství pokračováním rozrůzněného nižšího sekundárního školství (duální podoba všeobecně a odborně vzdělávacích škol). V ČR tedy neexistují odborné nižší či vyšší školy, ale střední odborné školy, které navazují až na ukončenou devítiletou základní školu, která v sobě zahrnuje primární a nižší sekundární stupeň. V ČR však existují nižší a vyšší všeobecně vzdělávací školy (víceletá gymnázia). Vyšší sekundární školství v Rakousku se dále značně diferencuje a podchycuje tak nadání a schopnosti jednotlivých žáků, což ale nepředstavuje problém vyčleňování a elitářství jako je vytýkáno víceletým gymnáziím v ČR. Gymnaziální obory jsou v ČR a Rakousku srovnatelné spíše svým kurikulárním obsahem (i když i zde nacházíme mírné odlišnosti), nikoliv vnější formou a názvem, neboť gymnaziální obory AHS v Rakousku jsou pokračováním nižšího sekundárního stupně AHS škol.

V Rakousku na gymnáziu (*Gymnasium*) přibývá k latině v 5. ročníku řečtina nebo druhý cizí živý jazyk, na reálném gymnáziu (*Realgymnasium*) přibývá k výuce latiny zvýšený počet hodin výuky matematiky, deskriptivní geometrie a přírodovědných předmětů a v hospodářském

reálném gymnáziu (*Wirtschaftskundliches Realgymnasium*) přibývají k výuce latiny také předměty o ekologii, hospodářství, biologie a výživy. V současné době tak proto můžeme pouze srovnat gymnaziální obory v nejobecnější rovině. Vedle třech typů gymnaziálních oborů existují v Rakousku tzv. nástavbová gymnázia (*Aufbaugymnasium*) a reálná gymnázia pro pracující (*Gymnasium und Realgymnasium für Berufstätige*). Zde mají možnost občané již v pracovním procesu doplnit si vzdělání a dále tak získat možnost v postupu na vysokou školu. V České republice existují také obory dálkového studia, kde ve večerní výuce mohou pracující vystudovat, ale rozšířenost těchto typů škol, resp. i středních odborných škol nabízející dálkové studium pro pracující, je značná. Střední odborné školy (*SOŠ*) v České republice odpovídají svým obsahem středním odborným školám (*BMS*), resp. vyšším odborným školám (*BHS*) v Rakousku. V Rakousku jsou však tyto školy ještě více spjaty s reálným pracovním životem, kde proto hovoříme o spjatosti středních a vyšších odborných škol (*BMS* a *BHS*) s podnikovou sférou, kde žáci vykonávají praxi. V České republice neexistuje výslovně duální systém vzdělávání u učňovských oborů, skrytě však je principiálně velmi podobný rakouskému. Existuje zde napojení školy na konkrétní podniky, ale to díky tomu, že tyto školy jsou většinou zřizovány a financovány určitými firmami, kde se jejich budoucí žáci vyučí pro obor, který uplatní v tom daném podniku. V Rakousku si mohou žáci středních a vyšších odborných škol podle svých schopností a zájmů vybrat z velkého počtu vzdělávacích zaměření (*Ausbildungsschwerpunkt/Ausbildungszweig*). Tím je zaručena autonomie žáka a možnost rozvíjení jeho nadání v co nejširší možné míře. V České republice na středních odborných školách sice existují volitelné předměty, ale představují spíše individualizovanou úlohu v rozhodnutí samotného žáka. V Rakousku studuje větší část populace v učňovských oborech, kdežto v České republice naopak počet žáků studujících učňovské obory má sestupnou tendenci. V Rakousku podobně jako v České republice probíhají diskuse nad obsahem kurikul ve vyšším sekundárním školství.

Zatímco v České republice se zavádí do škol Rámcové vzdělávací programy (*RVP*) a jejich návaznost ve Školních vzdělávacích programech (*ŠVP*), v Rakousku se zavádějí rovněž nové Rámcové učební plány (*Rahmenlehrpläne*). Obory gymnázií v České republice nabízejí vzdělávání ve 12 zaměřeních, od matematicko - fyzikálních oborů až po klasické a živé jazyky. Srovnáme-li typ školy v Rakousku, který nabízí stejné zaměření, pak jsou to právě gymnázia a reálná gymnázia. Hospodářská reálná gymnázia se svým studijním obsahem spíše podobají středním odborným školám v České republice. Zhruba 20 % všech žáků v Rakousku se rozhoduje v posledním ročníku povinné školní docházky pro polytechnickou školu, kdy po jejím ročním absolvování mohou pokračovat v duálním odborném vzdělávání (*Lehre*). Odborné vyšší sekundární vzdělávání v učilištích je vzdělávání poskytující možnost jedno až dvouletého studia a odborné přípravy pro žáky, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku. Učební obory končí závěrečnou zkouškou a udělením certifikátu nebo kvalifikačního oprávnění. Od roku 1997 mají absolventi učebních oborů (*Lehre*) v Rakousku možnost složit odbornou maturitu (*Berufsreifeprüfung*), která znamená přístup na vysokou školu.

I v České republice mají absolventi učňovských oborů možnost postoupit na vysokou školu, ale musejí předtím vystudovat zkrácené studium s maturitní zkouškou. Zkrácené studium s maturitní zkouškou organizují v České republice z větší části učňovské školy nebo střední

odborná učiliště, která jsou umístěna většinou ve stejných budovách jako jsou učiliště. Postsekundární vzdělávání v České republice nabízejí absolventům pomaturitní nebo nástavbové obory ukončené výstupním certifikátem či maturitní zkouškou. Postsekundární vzdělávání v Rakousku tak není čistě autonomní záležitostí několika škol či nástavbového studia, ale je zde patrný velmi hladký přechod do oblastí terciárního vzdělávání. Od roku 1997 se termín „*postsekundární*" v Rakousku vztahuje na vzdělávací zařízení, která poskytují kurzy nabízející alespoň 180 kreditů ECTS. Mezi vzdělávací zařízení na postsekundární úrovni v Rakousku řadíme vedle kolejí, zdravotnických akademií také medicínsko - technické akademie, akademie pro porodní asistentky, konzervatoře, různé obchodní školy a určitá psychoterapeutická vzdělávací zařízení, ale také i vojenskou akademii. Rakouský systém je velmi členitý a nabízí možnost sebeuplatnění ve vícero oborech a typech škol. Vyšší sekundární školství v České republice v podstatě představují střední školy, tj. střední odborné školy, gymnázia a konzervatoře. Do vyššího sekundárního školství v Rakousku spadají všeobecně vzdělávací školy a odborné střední a vyšší školy (*Allgemeinbildende höhere Schule* a *Berufsbildende mittlere* a *höhere Schule*), přičemž do vyššího sekundárního stupně řadíme vyšší stupeň oboru škol, tzv. Oberstufe.

V obou zemích se provádějí rozsáhlé reformy týkající se vyššího sekundárního školství. V České republice tak především otázka Rámcových vzdělávacích programů (*RVP*), popř. Školních vzdělávacích programů (*ŠVP*), jejich zavádění do škol a jejich aplikace učiteli. V Rakousku se jedná o téměř identický plán s názvem „Učební plán ´99" („*Lehrplan ´99*"). Rakousko však začalo s reformou dříve a „Učební plán ´99" začalo prosazovat již na konci 90. let 20. století. Zajímavá je úspěšnost v zavádění RVP, resp. „*Lehrplan ´99*". Diskuse nad zavedením jednotné maturitní zkoušky se v České republice vedou poměrně dlouho a zavedení nové maturity se neustále odkládá. Mělo by k ní dojít od školního roku 2010/2011.

Aktuálním tématem vyššího sekundárního školství v České republice je problém víceletých gymnázií. Víceletá gymnázia jsou kritizována kvůli tomu, že v příliš brzkém věku žáka vytvářejí elitní vzdělávání pro omezenou skupinu žáků a vytrhávají je z přirozeného prostředí svých vrstevníků na základních školách. Rovněž tradice českých řemeslníků a techniků ustoupila do pozadí. V učňovském školství nastal největší propad počtu žáků po roce 1989. Je to způsobeno porevolučními změnami, kdy mladí lidé toužili po vyšším vzdělávání a otevřeli se jim možnosti. Učňovství nebylo pro ně atraktivní a raději než do učebního oboru vstoupili na některou střední školu. V Rakousku se v současné době zájem o učňovské obory projevuje především u žáků z rodin imigrantů, Rakušané spíše směřují do vyšších odborných anebo všeobecně vzdělávacích škol (*BHS* a *AHS*). Podobně jako v Rakousku došlo v České republice k přesunu velké části žáků do středních odborných škol a gymnaziálních oborů (především soukromých) a dále pak do vyšších odborných škol. Situace učilišť v České republice po roce 1989 byla zapříčiněna i tlakem na pracovním trhu, kdy bylo potřeba více vzdělaných lidí. Nakonec je v ČR propad absolventů učilišť kompenzován přílivem imigrantů, kteří vytlačují z pracovního trhu české občany. Čeští žáci podobně jako žáci v Rakousku mají setrvalou tendenci postupovat ve vzdělanostním žebříčku výše a vzdělání se pro ně stává nejen praktickým užitkem, ale také osobním naplněním a satisfakcí.

3.1.5 Srovnání terciárního školství ČR a Rakouska

A. Shody České republiky a Rakouska

● Prioritou českého i rakouského terciárního školství je otevřenost vzdělávacího systému VŠ, mobility studentů a rozvoj vysokoškolského vzdělávání a koncepce další evropské spolupráce po roce 2010. Především pak spolupráce v evropském vzdělávacím prostoru přes mobilitní studijní programy obvykle v délce jednoho až dvou semestrů.

● Pro úspěšnou konkurenceschopnost univerzitního sektoru v globálním měřítku musí jak české tak rakouské vysoké školství realizovat znalostní trojúhelník „*vzdělávání – výzkum - inovace*" v rámci partnerství mezi vzdělávacími institucemi a podniky. Vysoké školy již v tomto duchu kooperují s některými soukromými firmami a snaží se své studijní programy přizpůsobit poptávce na trhu práce. Některé univerzity se tak stávají výzkumnými centry. Napojení univerzit na soukromou firemní sféru se spíše děje u soukromých univerzit a manažerských a ekonomických fakult.

● V obou zemích je cílem vysokoškolského studia koncepce zavedení fungujícího systému celoživotního vzdělávání, který by volně navazoval na terciární vzdělávání. Česká republika na základě kritiky odborníků OECD uvažuje o zavedení tzv. „*University College of Professional Studies*". Částečně pak agendu celoživotního vzdělávání řeší v Rakousku Ministerstvo vědy a výzkumu (*BMWF*). Kompetence v ČR přebírá MŠMT. Vysoké školy se v obou zemích snaží zapojit do dalšího vzdělávání své bývalé absolventy.

● Jak v ČR tak v Rakousku je cílem reforem terciárního sektoru navýšení finančních částek, které směřují do terciárního stupně vzdělávání. Cílem je zabezpečit finanční nezávislost vysokých škol a univerzit, aby nedošlo k propadu jejich úrovně. Vysoké školy čerpají z fondů Evropské unie a často provádějí své výzkumné projekty, z nichž finančně získávají nemalé procento financí nejen na provoz, ale také na investiční projekty.

● Jak v Rakousku tak v ČR roste počet studentů vysokých škol, kteří ukončují studium v pozdějším věku nad 25 let. Prodlužuje se tedy délka strávená studiem na vysoké škole. Průměrná doba strávená studiem na vysoké škole se tak prodlužuje na 6 až 7,5 roku. Především pak na veřejných vysokých školách, kde studenti nejsou nuceni platit vysoké poplatky za studium jako je tomu u soukromých vysokých škol a univerzit.

● Dochází k internacionalizaci českého i rakouského terciárního školství - počet cizinců tvoří dnes již 15 % všech studujících na vysokých školách v ČR a kolem 20 % v Rakousku. Kvůli vysokému počtu cizinců ve vysokém školství existuje v Rakousku kvótování, které zaručuje určitý minimální počet míst ve vysokoškolském studiu pro Rakušany.

● Studijní programy vysokých škol v obou zemích pružně reagují na poptávku na pracovním trhu, především u soukromých vysokých škol v ČR hraje flexibilita a atraktivnost studijních

oborů významnou roli. Vysoké školy se snaží reagovat na aktuální společenské změny (růst počtu imigrantů, problém multikulturality a mnohojazyčnosti) též zaváděním výuky v angličtině.

● Stále však v obou zemích chybí na některých vysokých školách propojení teoretických poznatků a praktických zkušeností. Reflexe praktických zkušeností se však již velmi dobře zavedla u bakalářského studia, které připravuje především odborníky s praktickými znalostmi. V tomto ohledu jsou obě země na stejné úrovni. Někde ještě stále však chybí podpora obousměrného pohybu v procesu komunikace mezi světem teorie a praxe.

● Rozvoj autonomního přístupu u studentů vysokých škol a jejich kritického a nezávislého myšlení podporuje myšlenku aktivního občanství. Individuální motivace je podporována bohatou a stále se rozšiřující nabídkou vzdělávacích možností, především pak novými a atraktivními obory bakalářského studia, které reflektuje současné dění a jsou více flexibilní k potřebám trhu práce a reagují pružněji na celospolečenské změny a požadavky. Oborová struktura (popř. obsah jednotlivých studijních oborů) je do značné míry ovlivněna i možností uplatnění absolventů na trhu práce. Řada vysokých škol konzultuje případné potřeby trhu práce se svými partnery z praxe a snaží se podle toho přizpůsobovat svou nabídku studijních programů. Spíše se opět jedná o ekonomické a manažerské fakulty a soukromé vysoké školy.

● Cílem i prioritou v obou zemích je zvýšení počtu vysokoškolských studentů i za cenu udržení nesnížené kvality vysokoškolského studia. V ČR jsou ale možná rizika s ohledem na existenci velkého počtu soukromých vysokých škol, které vznikly poměrně rychle a nemají ve většině případů dostatečné materiální vybavení a personální zázemí.

● V obou zemích se podporuje zapojení absolventů univerzit do demokratického rozhodování přes Akademický senát univerzit. Studenti tak mají částečně možnost ovlivnit rozhodnutí, která jsou učiněna vedením školy. Zvyšuje se tak pocit sounáležitosti mezi studenty a mezi akademickou obcí. V některých vysokých školách, především pak v soukromých, dochází k ovlivňování chodu a jejich koncepcí díky přítomnosti zástupců soukromých firem v Akademickém senátu.

● V obou zemích jsou podporovány přírodovědné a technické vysokoškolské obory a rychlý rozvoj nových informačních technologií („*vývoz znalostí*“). Jak v České republice tak v Rakousku jsou Ministerstvem podporovány výše zmíněné studijní programy a obory.

● V obou zemích dochází k utlumení tzv. „*dlouhých*“ magisterských studijních programů, které nenavazují na předcházející bakalářské studijní programy, ale u kterých charakter studia tuto návaznost umožňuje. Dochází tedy ke strukturaci studia na bakalářský, magisterský a doktorský studijní cyklus, a tím tedy tedy k realizaci Boloňského procesu. Uvedené dělení umožňuje větší flexibilitu a rychlejší reakci v čase.

● V obou zemích dochází během studia vysoké školy zhruba k 40 až 50 % odpadu studentů (*drop – out – rate*), především pak na technických, přírodovědných a lékařských oborech.

B. Odlišnosti České republiky a Rakouska

● Vznik veřejných vysokých škol neuniverzitního typu a rozvoj dalších forem terciárního vzdělávání včetně rozšíření nabídky bakalářského studia - bakalářské studium by mělo nahradit většinu vyšších odborných škol. Systémově tak existuje mezi Rakouskem a ČR rozdíl. V Rakousku je potřeba odborníků s praktickým vzděláním saturována absolventy odborných vysokých škol (*Fachhochschulen*).

● Na rozdíl od Rakouska bojuje ČR s konsolidací počtu soukromých vysokých škol a zvýšením jejich úrovně a na výstupech lepší znalostní úrovní jejich absolventů a díky tomu i lepší uplatnitelností na trhu práce. V ČR však rychle dochází k tomu, že absolventi soukromých vysokých škol nevykonávají pracovní pozice, které příslušejí vysokoškolsky vzdělaným lidem, ale často musejí vykonávat pozice, které jsou určeny středoškolákům. To je zapříčiněno tím, že pracovní trh není schopen pružně reagovat na velké množství absolventů vysokých škol a je již nasycený. Částečně je pak prostor uvolněný díky migraci českých vysokoškoláků do zahraničí.

● „*Import*" tzv. incomingových studentů převyšuje v Rakousku „*export*" outcomingových studentů především z nových členských zemí EU. Existuje trend studovat příliš dlouho a prodlužovat si studentský věk a nakonec studenti zanechávají studia (*vysoký drop – out – rate*). V ČR je tomu přesně naopak co se týče mobility vysokoškolských studentů - „*export*" outcomingových studentů převyšuje mnohonásobně „*import*" incomingových studentů. Největší počet studentů - cizinců na českých vysokých školách tvoří Slováci a obyvatelé států východní Evropy (především ze zemí bývalého Sovětského svazu).

● V ČR existuje příliš velký počet studentů vysokoškolského studia a tím dochází k rozmělnění validity vysokoškolského vzdělání obecně a původní funkci vysokých škol - jisté elitnosti a výběrovosti. Po roce 1989 se počet přijímaných studentů na vysokou školu ztrojnásobil a činí v současnosti kolem 300.000 studentů. V Rakousku je sice počet studentů VŠ také velký, ale přesto tam nedochází k poklesu výstupů ve znalostech absolventů VŠ tak jako v ČR. To je zapříčiněno velkým odpadem (*vysoký drop – out – rate*) studentů během studia, který dosahuje až 50 %.

● Na rozdíl od Rakouska existuje v ČR příliš mnoho soukromých vysokých škol, které mnohdy kopírují studijní programy veřejných vysokých škol – jako následek je enormní nárůst vysokoškoláků, kteří mnohokrát nenajdou předpokládané uplatnění na trhu práce. Obecně ale stále platí, že nabídka studijních programů soukromých vysokých škol pozitivně doplňuje nabídku státních, resp. veřejných vysokých škol.

● Poměr financování vysokého školství v ČR je na rozdíl od Rakouska pod průměrem financování školství v zemích EU a OECD. Finanční prostředky, které plynou do vysokých škol, však neustále stagnují až klesají, což má za následek napětí při přijímání nových uchazečů. Nejproblematičtější jsou finančně náročné obory jako je lékařství, technické a umělecké obory.

● Platové podmínky vysokoškolských pedagogů a asistentů v ČR jsou nízké. Platové ohodnocení učitelů vysokých škol v Rakousku je zhruba trojnásobné, přičemž cenová hladina v obou zemích je relativně vyrovnaná. Učitelé vysokých škol nejsou v ČR chápáni jako státní zaměstnanci, v Rakousku ano a navíc v Rakousku existuje Profesní učitelská komora.

● V ČR není studium na veřejných vysokých školách zpoplatněno, v Rakousku ano. Zavedení školného v Rakousku však nevyřešilo problém VŠ, tj. přeplněnost přednáškových sálů, prodlužování studia do vyššího věku a jev v Rakousku zvaný „*Bummelstudenten*" neboli věční studenti, kteří i přes ztrátu státních přídavků po 26. roce stále studují. Průměrná délka studia tak činí v Rakousku 7,5 roku a mladí akademici opouštějí školy v příliš pokročilém věku 27 let a více. V ČR tento problém existuje na veřejných vysokých školách, ale až tak výrazný není.

● Na rozdíl od Rakouska dochází v ČR k masivnímu nárůstu studentů v soukromých vysokých školách. V současnosti tvoří studenti soukromých vysokých škol kolem 15 % všech vysokoškolských studentů (zhruba 50.000 studentů). V Rakousku je počet studentů na soukromých univerzitách zanedbatelný (5.000 studentů - zhruba 1 % všech studentů), přičemž soukromé univerzity mají své studijní programy úzce specializované a nejsou tedy ani konkurencí k programům státních univerzit. V ČR tak dochází k silné koncentraci do několika soukromých univerzit, z nichž většina z nich mají své hlavní sídlo v Praze.

● Celkový rozvoj terciárního sektoru v ČR a výzkumu prováděného na vysokých školách není v souladu se strategickými potřebami regionů (krajů) a celé České republiky. V Rakousku tento problém byl vyřešen vznikem odborných vysokých škol (*Fachhochschulen*). Výzkum v ČR se tak děje především na komerční bázi v tržních mechanismech, kdy vysoké školy provádějí výzkumné úkoly zadávané soukromými firmami.

● Vyšší odborné školy přestávají plnit svou funkci prakticky zaměřeného studia. Místo studia na VOŠ přecházejí absolventi středních škol na bakalářské obory vysokých škol. V Rakousku absolventi odborných vysokých škol (*Fachhochschulen*) nacházejí i po ukončení studia uplatnění na trhu práce nejen v Rakousku, ale také v sousedním Německu (Bavorsko), Švýcarsku a severní Itálii.

● V současnosti studuje v ČR v terciárním školství zhruba 40 % devatenáctiletých. Z tohoto počtu studuje vysokou školu 81 % a vyšší odbornou školu 16 %. V Rakousku studuje vysokou školu pouze 26 % populačního ročníku. Z nich tvoří absolventi AHS tři čtvrtiny a zbytek uchazečů přichází z odborných vyšších škol (*BHS*) – pak postupují absolventi BHS do odborných vysokých škol (*Fachhochschulen*).

● V České republice stále existuje ve veřejných vysokých školách při přijímání nových studentů omezení. Zrušený „*numerus clausus*" v Rakousku podstatně ovlivnil vysoký počet studujících, méně již počet absolventů. V České republice je toto omezení kompenzováno kapacitou soukromých vysokých škol, kde omezení při přijímání studentů většinou neexistují.

Terciární sektor je třeba u obou zemí přesně vymezit. Do terciárního školství patří v Rakousku vedle státních univerzit a vysokých uměleckých škol také odborné vysoké školy (*Fachhochschulen*) a dále koleje a akademie pro sociální práci, zdravotnické akademie, odborné náboženské akademie a některé další školy. Mezi vysokoškolské instituce v Rakousku řadíme také zemědělské a lesnické akademie a pedagogické vysoké školy (*Pädagogische Hochschulen*), univerzity, vysoké umělecké školy a odborné vysoké školy (*Fachhochschulen*). V terciárním školství existují v Rakousku od roku 1997, resp. 1999 soukromé univerzity. Terciární sektor v České republice představují tradičně veřejné vysoké školy a univerzity, vysoké umělecké školy. Dále do terciárního sektoru patří vyšší odborné školy. Hlavní proud vysokého školství v obou zemích tak představují státní, resp. veřejné univerzity a vysoké školy. V České republice existuje mnoho soukromých vysokých škol, které jsou formálně a legislativně na stejné úrovni jako veřejné vysoké školy a univerzity. Pro přijetí na vysokou školu v Rakousku je třeba mít tzv. zkoušku zralosti (*Reifeprüfung*), což je vlastně maturita, která je požadována po uchazečích v České republice. V některých případech je možné maturitní zkoušku prominout - jedná se většinou o umělecké vysoké školy, resp. o velmi nadané jedince, kteří začínají studium dříve než po ukončení středního vzdělávání.

Srovnáme-li vyšší odborné školy v ČR a jim podobné školy v Rakousku, dojdeme k závěru, že vyšší odborné školy se nacházejí někde mezi kolejemi a odbornými akademiemi a zároveň mezi bakalářským stupněm odborných vysokých škol. Vyšší odborné školy začaly v ČR vznikat od roku 1995 a nahrazovaly tehdejší neexistenci nižších (bakalářských) typů vysokoškolského studia, především pak saturovaly poptávku po prakticky orientovaném studiu a rychlém tempu odborníků do praxe. Podobně jako v Rakousku absolventi odborných vysokých škol (*Fachhochschulen*), i absolventi českých vyšších odborných škol jsou na pracovním trhu relativně velmi úspěšní. Vyšší odborné školy však svoji povahou a skladbou studijních oborů nemohou zcela nahradit vysoké školy. Zhruba 25.000 studentů v České republice studuje na vyšších odborných školách. Jejich počet je v současnosti poloviční ve srovnání s počtem studentů soukromých vysokých škol. V Rakousku na tamních soukromých univerzitách studuje jen několik tisíc studentů a počet nepřesahuje ani 1 % všech studentů terciárního sektoru.

Co se týče zastoupení populace s vysokoškolským vzděláním, situace je velmi podobná v obou zemích. Jak v České republice tak v Rakousku je počet vysokoškoláků relativně i absolutně nižší ve srovnání s ostatními zeměmi OECD a EU. Procentuální zastoupení se pohybuje zhruba od 12 do 14 % věkové kategorie dvacetičtyř až šedesátičtyřletých. V Rakousku je situace trochu horší, kde počet vysokoškoláků činí kolem 11 až 12 %. Situace se zlepšuje až v posledních deseti letech po zřízení odborných vysokých škol a v České republice zřízením soukromých vysokých škol. Silné populační ročníky 70. let však postupně mizí ze scény a snižuje se trvale počet potenciálních studentů. Zde vyvstává otázka, kdo bude za deset let studovat na tak velkém množství vysokých škol (veřejných i soukromých). Proti tomuto faktu paradoxně hovoří další výrazný nárůst počtu vysokoškolských studentů, který v České republice přispívá ke snížení dlouhodobého převisu poptávky po vysokoškolském studiu. Ačkoliv je poptávka uspokojována i nabídkou studijních oborů na soukromých vysokých školách, do celkového zájmu o terciární vzdělávání se promítá a bude ještě dlouho promítat v minulosti neuspokojená poptávka z řad

středoškolsky vzdělané populace - zároveň i podíl absolventů maturitních oborů bude výrazně vyšší než dnes. Rovněž dochází k zájmu o studium u osob, které již vysokoškolské vzdělání mají, ale díky zvyšujícím se nárokům pracovního trhu znovu vstupují na vysokou školu k rozšíření jejich vzdělání, což samozřejmě souvisí s celospolečenským trendem prodlužování produktivního věku a důležitostí vysokoškolského vzdělání i jako společenského úspěchu a osobního poznání a uspokojení. Tento trend je tedy jak v Rakousku tak v České republice velmi podobný s tím rozdílem, že v Rakousku není zájem po vysokoškolském studiu u starších populačních ročníků tak markantní, i když celospolečenská důležitost vzdělávání roste v obou zemích. Rovněž nároky na kvalitu magisterských a doktorských studijních programů budou po implementaci Boloňského procesu zvýšené. Obě země budou muset zvýšit úroveň těchto studijních cyklů, aby v mezinárodní konkurenci obstály a dokázaly dlouhodobě udržet kvalitu vzdělávání a zajistily jejich společenskou úlohu mezigenerační soudržnosti a kontinuity. Počet vysokých škol je u obou zemí rozdílný. Co se týče státních, resp. veřejných univerzit, jejich počet je zhruba vyrovnaný. Situace je však jiná u soukromých vysokých škol. Zatímco v Rakousku je jich zhruba 12, v České republice jejich počet činí něco kolem 45. Jak v Rakousku tak v České republice dochází k velké závislosti vysokých škol na rozhodnutí Ministerstev školství týkající se přídělu finančních prostředků pro chod škol a jejich výzkumnou a vzdělávací činnost– tím je narušena autonomie a faktická nezávislost vysokých škol. V obou zemích byly postupně zavedeny třístupňové modely vysokoškolského vzdělávání v souvislosti s implementací Boloňského procesu. Bakalářský stupeň v délce 3 až 4 roky, navazující magisterský stupeň v délce 2 až 3 roky a doktorský studijní program v délce 3 let. Jako nejvyšší možné vzdělání podle ISCED 1997 je možné získat v obou zemích v doktorském studijním programu.

Vysokoškolské studium v Rakousku se dělí na řádné a mimořádné studium. Řádné studium zahrnuje bakalářské studium, magisterské studium, diplomové studium, doktorské studium, dvojité studium, iregulární studium, studijní pokusy a krátké studium. Na rozdíl od České republiky tak spadá do terciární oblasti hned několik typů vysokoškolského studia. V České republice spadá do vysokoškolského studia pouze studium řádné a kombinované mající podobu bakalářského studia, navazujícího magisterského studia a doktorského studia (doktorské studium je faktickým studiem pouze částečně, jedná se spíše o vědeckou a zčásti vzdělávací činnost). Diplomové studium v Rakousku není děleno na studijní ročníky - skládá se ze 2 úseků studia a každý z nich je ukončen diplomovou zkouškou. Celé studium trvá 8 až 10 semestrů. Co se týče odborných vysokých škol (*Fachhochschulen*), podmínkou vstupu na odbornou vysokou školu (*Fachhochschule*) je všeobecná zralost pro vstup na vysokou školu (*Allgemeine Hochschulreife*) nebo relevantní odborná kvalifikace. Podobně jako na státních univerzitách je zde studium členěno na bakalářské a navazující magisterské nebo diplomové studium. Doktorské studium není možné na těchto typech škol vykonat a uchazeči tak musejí přestoupit na veřejnou univerzitu. Absolventi odborných vysokých škol však mohou užívat akademického titulu, ke kterému se ještě připojuje „*FH*“ jako rozlišení studenta „*Fachhochschule*“. České vyšší odborné školy udělují studentům neakademický titul Dis. - není možné proto srovnávat zcela české vyšší odborné školy s odbornými vysokými školami (*Fachhochschulen*) v Rakousku. Vysoké umělecké školy v Rakousku se liší od českých vysokých uměleckých škol v délce studia. Většina studijních programů jsou tzv. diplomová studia a trvají

v délce 8 až 16 semestrů, krátká studia nevedoucí k udělení akademického titulu mohou trvat v rozpětí 6 až 8 semestrů. V České republice však délka studia na uměleckých vysokých školách trvá vždy 10 semestrů a studium na vysoké umělecké škole v ČR se tím pádem neliší od studia na běžné veřejné nebo soukromé vysoké škole. Na rozdíl od Rakouska mnohé české vysoké školy bojují s problémem, že je na nich zaveden magisterský a doktorský studijní cyklus, ale jen díky formální garanci pracovníků z jiných, personálně lépe vybavených vysokých škol. Stejná je v České republice i pozice mnoha soukromých vysokých škol, které jsou personálně závislé na akademických pracovnících z jiných (převážně veřejných) vysokých škol. Na rozdíl od České republiky musí Rakousko vyřešit problém přeplněných přednáškových sálů na státních univerzitách - problém „*ztracení se v davu*“ a umožnění menších studijních skupin v rámci všech oborů na vysokých školách.

Rakousko vyslyšelo doporučení OECD a přistoupilo k vyřešení nízkého počtu studentů terciárního školství zřízením odborných vysokých škol a umožnilo tak rozšířit vzdělávací trh, aniž by se muselo uchýlit k masivní akreditaci soukromých vysokých škol. Odborné vysoké školy nemusejí být jen státní. Mohou je sice zřizovat i soukromé instituce, ale jejich studijní programy a obory jsou poněkud odlišné od klasických univerzit. V Rakousku největší počet ekonomických, manažerských a částečně i technických oborů vyučují odborné vysoké školy (*Fachhochschulen*) a jiné instituce terciárního sektoru jako např. zemědělské a technické akademie apod. Rakousko schválilo akreditaci těm soukromých vysokým školám, u nichž lze předpokládat, že nebudou konkurovat veřejným vysokým školám, ale spíše doplní a rozšíří nabídku studijních oborů státních univerzit. U obou zemí je zřetelná snaha naplnit principy Boloňského procesu, tj. zvýšit konkurenceschopnost vysokoškolských studií a posílit autonomii a samosprávu i na regionální úrovni. Na rozdíl od Rakouska není Česká republika tolik provázaná v systému znalostního trojúhelníku „*vzdělávání – výzkum – inovace*“. Jak v České republice tak v Rakousku sílí snaha o napojení vysokoškolského vzdělávání na hospodářské a podnikatelské prostředí a těsnější spolupráci vysokých škol se světem práce. Je však nutno podotknout, že v Rakousku se tato snaha týká spíše odborného školství, a to nejen středního, ale především odborných vysokých škol (*Fachhochschulen*).

Co se týče zavedení klíčových kompetencí u studentů vysokých škol, stejně jako v Rakousku i v České republice existuje jasná snaha tyto klíčové kompetence uvést v život a naplnit tím záměry Lisabonského a Boloňského procesu. Cílem Boloňského procesu je zavést prostředí, ve kterém se spontánně vyprofilují tři základní typy institucí poskytující terciární vzdělávání : výzkumné – vzdělávací – profesně orientované. Realizace Boloňského procesu není v obou státech stejná. V reformě českého terciárního školství se řídí Česká republika připomínkami odborníků OECD a jejich hodnotící zprávou Country note z roku 2006 i existencí tzv. Bílé knihy terciárního vzdělávání z května 2008. Co se týče myšlenky vícezdrojového financování vysokých škol, v obou státech dochází k postupnému snižování státních dotací. V souvislosti s tím se v obou zemích hovoří o vícezdrojovém financování vysokých škol, což přináší tlaky na zavedení školného (v Rakousku jeho zvýšení) a na větší spolupráci vysokých škol se soukromým sektorem.

4. Závěr

Podstatným a určujícím aktem, který se dotýkal školství obou zemí, jsou zákony z října 1918, které dále uváděly, že všechny říšské a zemské zákony a nařízení Rakousko – Uherské monarchie se zatím ponechávají v platnosti. Mezníkem obou států v jejich moderní historii je přijetí Ústavy. Ústava Československé republiky byla přijata v únoru 1920, Ústava Rakouské republiky byla přijata v listopadu 1918. Nejvýznamnějším zákonem v meziválečném období v Československu byl Malý školský zákon přijatý v červnu 1922. Tento zákon vytvořil legislativní základ pro školy, vymezil cíle, organizační zásady a nově i strukturu školství. Nejvýznamnějším školským zákonem Rakouska v meziválečném období byl Říšský školský zákon (*Reichsschulgesetz*) z roku 1869, který přetrval až do roku 1962, kdy došlo k přijetí nového Školského organizačního zákona - zákona nejdůležitějšího v poválečné historii Rakouska a jedenáctkrát novelizovaného. V porevoluční historii České republiky se jeví jako klíčový Zákon č. 172/1990 Sb. o vysokých školách a dále nový Vysokoškolský zákon č. 111/1998 Sb. Obecného školství se týká nejdůležitější nový Školský zákon č. 561/2004, který nahradil Zákon č. 29/1984 Sb. o soustavě základních a středních škol. V Rakousku se jako nejdůležitější zákon jeví Školský organizační zákon (*Schulorganisationsgesetz*) z roku 1962, později jedenáctkrát novelizovaný. Vedle tohoto zákona je ještě nutné zmínit jako nejdůležitější právní normu Zákon o odborných vysokých školách z roku 1993 (*Fachhochschul - Studiengesetz - FHStG*) a Akreditační zákon o vysokých školách z roku 1999 (*Privatuniversitäts - Akkreditiernungsgesetz*) umožňující vznik soukromých univerzit.

Základní škola v České republice je rozdělená na 2 stupně, zahrnuje jak primární, tak i nižší sekundární stupeň, tedy nediferencuje žáky od druhého stupně tak jako Rakousko. Žák v Rakousku si po absolvování primární školy může vybrat ze dvou možností. Buď vstoupí do hlavní školy (*Hauptschule*), která má masový charakter a odpovídá tím našemu druhému stupni ZŠ, nebo vstoupí do nižšího stupně všeobecně vzdělávací školy (*AHS – Unterstufe*), který svým charakterem odpovídá nižšímu stupni našeho osmiletého gymnázia. U nás vznikla v roce 1990 víceletá gymnázia (osmi a šestiletá), ale zvláště kolem osmiletého gymnázia se neustále vedou diskuse. Především je jim vyčítán fakt, že do víceletých gymnázií přecházejí ti nejnadanější žáci základních škol – víceletá gymnázia se tak stávají elitními školami, jejichž žáci získávají kvalitnější přípravu pro pozdější studium na vysoké škole než jejich vrstevníci, kteří pokračují dále v devítileté základní škole. Žáci víceletých gymnázií tak mají před žáky z devítiletých základních škol výhodu.

V obou zemích se realizuje reforma modernizace cílů a obsahu vzdělávání (*kurikulární reforma*). Cílem této reformy je umožnit pružnější profilaci absolventů podle podmínek školy, potřeb regionálního (místního) trhu práce, vývoje oboru, schopností a zájmů žáků a zároveň zajistit, že se všem žákům dostane srovnatelného vzdělání odpovídajícího potřebám moderního trhu práce i občanského života. Kurikulární reforma tak dává možnost školám vytvářet vlastní vzdělávací programy a být nejen realizátorem vzdělávání, ale podílet se i na jeho projektování. Absolventi středních odborných škol, středních odborných učilišť a učilišť v České republice a dále absolventi gymnázií vykazují setrvale vyšší míru úspěšnosti.

Zavedení nového učebního plánu pro nižší sekundární stupeň v Rakousku (*Hauptschule* a *Unterstufe AHS*) má spočívat na dvou základních pilířích, tzv. klíčových oblastech („*Kernbereich"*), (2/3) a rozšiřujících oblastech („*Erweiterungsbereich"*), (1/3), přičemž „*Erweiterungsbereich*" má být postaven na bázi regionální a má zajistit větší školní autonomii právě podle regionálních potřeb (v Rakousku ve smyslu zemské, v ČR krajské úrovně). Nový učební plán, „*Lehrplan ´99*", není stále ještě úspěšně implementován a naráží na přílišný tradicionalismus, strnulost, klišé a „*rakušáctví*" ve školském systému. V České republice jde o podobný problém, kdy ŠVP vytvářené na jednotlivých školách tříští snahu Ministerstva školství o zavedení jednotné státní maturitní zkoušky. Problém se zavedením nové maturity je i v Rakousku, kde by měla odrážet nový trend Učebních plánů („*Kernlehrplan*" a „*Erweiterungslehrplan*"). Rakouskému Ministerstvu školství (*BMUKK*) jde především o to, aby byla pružnější náplň vyučování a aby díky tzv. klíčovým oblastem v „*Kernbereich*" a méně důležitým rozšiřujícím oblastem v „*Erweiterungsbereich*" byla vyvážena výuka na AHS a BHS. Nový učební plán v Rakousku, tzv. „*Lehrplan ´99"* a Rámcové vzdělávací programy pro základní a střední školy (*RVP*) se svou modifikací ve Školních vzdělávacích programech (*ŠVP*) v České republice jsou v podstatě rakouskému „*Lehrplan ´99*" velmi podobné. Právě RVP s následnou přeměnou do ŠVP a v Rakousku zavedení základních učebních oblastí, tzv. „*Kernbereich*" a zavedení rozšiřujících učebních oblastí, tzv. „*Erweiterungsbereich*", posiluje a podporuje onu školní autonomii.

Regionální politika se prosazuje v celé Evropské unii. Je to tedy konkrétní praktický výsledek dopadu školské politiky EU na jednotlivé členské státy. Regionalita tak sice zaručuje větší autonomii, ale zároveň umožňuje větší nejednotnost a nesoulad jednotlivých částí zemí a zemí v rámci celé Evropské unie a tím rozdrobení mocenské hierarchie národních států do nových regionálních správních nadstruktur EU, popř. do nových ekonomicko - geografických celků.

Podle posledního srovnání znalostí žáků zemí OECD ve výzkumném projektu OECD PISA 2006 a TIMSS 2007 v matematice a přírodních vědách, skončila Česká republika na jednom z posledních míst. Společně s Rakouskem tak Česká republika ve výzkumu propadla. Znatelnější propad nastal u České republiky ve výzkumu TIMSS 2007, který hodnotí znalosti žáků v závislosti na místní používané učební látce a učebních materiálech. Je tak proto možné z výzkumu usuzovat, že žáci na základních školách a středních školách nejsou nuceni kriticky myslet a hodnotit, mít vlastní úsudek. Toto vše má za následek zlenivění českých i rakouských žáků a jejich horší výsledky ve srovnávacích studiích. Podobně ve čtenářské gramotnosti došlo u obou zemí k propadu. Jednou z možných příčin je široce dostupný internet a tím narůstající pasivita a ztráta čtenářských dovedností. Žáci přestávají číst klasické papírové knihy a spoléhají se na to, že potřebné znalosti a informace naleznou na internetu. Žáci také nemají potřebu dosahovat výborných výsledků a vynikat, protože vše za ně jakoby „*vyřeší*" někdo jiný.

Zavedení státní maturity v České republice jako garance srovnatelnosti výstupů středoškolského vzdělávání z různých škol a zabezpečující všeobecný standard pro přechod na vysokou školu, stále není možné prosadit. Je to způsobeno především tím, že střední školy jsou

každá jiná ve svém vzdělávacím obsahu, úrovni výuky a výsledků vzdělávání, a tak je velmi obtížné státní maturitu zavést stejnou pro všechny střední školy. Tento problém nemají pouze gymnázia a víceletá gymnázia, kde je úroveň výuky na vyšší úrovni než na středních odborných školách a zvláště učebních oborech s maturitou. V Rakousku státní maturity bez problémů fungují. Rakousko ale v poslední době rovněž řeší určitou modifikaci maturit, především tak, aby reflektovaly změněné učební obsahy vyjádřené v „Učebním plánu ´99" („*Lehrplan ´99"*), zavedení tzv. klíčových a rozšiřujících oblastí („*Kernbereich*" a „*Erweiterungsbereich*"), ale i větší autonomii středních škol.

Co se týče univerzitního studia, ve srovnání s Rakouskem dosahují české vysoké školy mnohem lepší kvality. Zcela výstižný je fakt, že v celém Rakousku existuje pouze 9 Ph.D. oborů. Složitá situace je však u vyšších odborných škol a je na MŠMT, aby přijalo opatření k transformaci těchto škol podle doporučení expertů OECD ve smyslu přeměny těchto škol na bakalářské studijní obory nebo jako součást jiných vysokých škol uskutečňující bakalářské studium, eventuálně aby se tyto školy plně přetransformovaly na jakési školy pro celoživotní vzdělávání. Postsekundární vzdělávání v České republice zajišťují pouze pomaturitní studia a nástavby či zkrácená studia a kurzy doplňující středoškolské vzdělání. V Rakousku je nabídka postsekundárního studia mnohem bohatší a různorodější. Proto by některé české vyšší odborné školy mohly v budoucnosti po své transformaci přispět k rozšíření a doplnění nabídky vzdělávání na postsekundární úrovni.

Stejně jako Česká republika i Rakousko po přijetí nového Vysokoškolského zákona v roce 1999 umožnilo vznik soukromých vysokých škol. Obě země tak dostály závazkům plynoucích z jejich členství v EU a OECD. U obou zemí došlo ke stejným právním i faktickým krokům, ale s úplně odlišným výsledkem. Rakousko se tak může pochlubit vysoce kvalifikovanými odborníky z odborných vysokých škol (*Fachhochschulen*). Může se rovněž pochlubit odborníky ze soukromých vysokých škol (*Privatuniversitäten*). Většina soukromých vysokých škol v České republice plní jakousi funkci katalyzátoru ve zvyšování počtu populace s vyšším než sekundárním vzděláním. Celá Evropa čelí tlaku amerikanizace, ale Česká republika tomuto tlaku podlehla poněkud více - především v terciárním vzdělávání. Především pak v překotné akreditaci více než 45 soukromých vysokých škol a univerzit. Počet je příliš vysoký a tak vzdělání získané na těchto školách plní především praktickou (utilitární) funkci. Praktická funkčnost těchto škol však nemůže zabezpečit kvalitu výstupů (na soukromých vysokých školách a univerzitách neexistuje numerus clausus a tyto školy mnohdy přijímají uchazeče bez přijímacích zkoušek a ověření jejich způsobilosti ke studiu na vysoké škole), což vede k omezené funkčnosti získaného vysokoškolského diplomu. Vzdělání na těchto školách tak není zárukou kvality. Soukromé vysoké školy nabízejí především tzv. „*měkké znalosti*", tj. znalosti, které neopravňují absolventa například vykonávat pozici klinického psychologa či advokáta, ačkoliv mnoho těchto škol nabízí i právnické a psychologické vzdělávání. „*Tvrdé znalosti*", tedy znalosti klíčové pro výkon náročných povolání jako například matematici, technici či lékaři, nabízejí pouze veřejné vysoké školy.

Amerikanizace terciárního sektoru v České republice má i širší celospolečenské a ideologické dopady. Produkuje totiž populaci, která je psychologicky určitým způsobem nastavená k percepci studia za úplatu jako jediného spravedlivě možného a pohodlného způsobu vzdělávání. Tato percepce tak následně přetváří hodnotové a ideové postoje obyvatel České republiky, což se pak projevuje mnohdy zcela odborně nepodloženým voláním po zavedení školného i na veřejných vysokých školách. Následky tohoto procesu pak mají vliv i na samotné veřejné vysoké školy, které čelí tlaku různých komerčních skupin a firem po zavedení jakéhosi úzkého propojení vysokoškolského studia se světem podnikatelského prostředí a tím jeho komercionalizaci. Pokusy určitých lobbistických skupin o zavedení možnosti ovlivňování akademických svobod, personální složení akademických senátů a skladbě studijních programů na veřejných vysokých školách vedou k tomu, že narůstá napětí na celospolečenské úrovni a diskuse se stává nikoliv odborným, ale politickým tématem. Omezení akademických svobod je v České republice navrhováno Ministerstvem školství v zákoně, který by výrazně omezoval základní práva akademiků, a tím je svobodně přednášet na jakékoliv vysoké škole. Akademici by tak byli nuceni setrvávat v působení pouze na jedné kmenové vysoké škole a tím by se v důsledku značně zhoršila kvalita studia – přednášející by nemohli vyučovat jinde než na své vysoké škole. V Rakousku jsou akademické svobody akademiků garantovány funkcí tzv. soukromého docenta (*Privatdozent*), vysokoškolského odborníka - docenta, který je různými univerzitami využíván a zván k přednáškám na jejich akademické půdě.

V současnosti u nás dochází na řadě soukromých vysokých škol k tomu, že se snaží personálně zabezpečit chod svých studijních programů zaměstnáváním svých absolventů (po vzniku soukromých vysokých škol došlo k velkému nedostatku kvalifikovaných akademiků). Veřejné a soukromé školy se začínají od sebe viditelně odlišovat. V budoucnosti to může vést nejen k významné segregaci a možnému neproduktivnímu soupeření soukromých a veřejných vysokých škol v některých studijních oborech. Vzniká také riziko, že úroveň akademických pracovníků soukromých vysokých škol nemusí být na takové úrovni, aby zajistila vědecký rozvoj těchto škol a jejich rozvoj ve střednědobém až dlouhodobém horizontu. Pouhá praktická (utilitární) funkčnost vysokoškolských diplomů ze soukromých vysokých škol pak v konečném důsledku devalvuje toto studium v tom, že i nadaní studenti soukromých vysokých škol jsou po absolvování studia na stejné výstupní pozici jako studenti podprůměrní nebo studenti, kteří by neměli být vůbec studenty vysoké školy.

Stejně jako je tomu na univerzitách v Rakousku, i v České republice díky velké výukové zátěži vyučujících dochází k masovosti v přednáškových sálech a velkému počtu studentů v odborných seminářích. V důsledku nadměrného vytížení vysokoškolských učitelů dochází k úbytku prostoru pro jejich kvalifikační a odborný růst – může se také týkat nižšího zájmu o mezinárodní mobilitu a výměnu zkušeností se zahraničními odborníky.

Již zmíněná snaha o navázanost vysokých škol na komerční sféru může vést k deformaci studijních programů a přizpůsobení plánování a nastavení výzkumných programů požadavkům soukromých firem. Navázanost na soukromou sféru v sobě skrývá obrovské nebezpečí závislosti na soukromých financích. Vzdělání se tak nestane veřejným zájmem, ale ziskem jednotlivých

komerčních institucí či jednotlivců. Je tedy zřejmé, že ve vysokém školství nesmí převážit osobní zisk nad veřejným zájmem, a tím je široce vzdělaná společnost. Dalším rizikem transformace vyšších odborných škol na bakalářské studijní programy je, že přílišná akcentace praktických a profesně orientovaných dovedností povede k tomu, že se sice zvýší podíl absolventů s bakalářským vzděláním, ale zároveň se potlačí teoretická základna a propedeutika k navazujícím magisterským oborům. Tím dojde k dualismu podobnému ve vyšším sekundárním školství, a sice, že dojde k rozdělení vysokoškolského studia na čistě prakticky (utilitárně) zaměřené obory (jako střední odborné školy v ČR a BHS v Rakousku) a teoretická studia (jako gymnaziální obory v ČR a Rakousku). Svůj smysl ztratily vyšší odborné školy po přijetí nového Vysokoškolského zákona a po vzniku prvních soukromých vysokých škol. V současnosti tak vyšší odborné školy neplní svou funkci a jsou poněkud nadbytečným článkem ve školském systému ČR. V Rakousku je tato rozrůzněnost ale kompenzována existencí odborných vysokých škol (*Fachhochschulen*). Opačným jevem, který může v terciárním školství nastat, je, že velká vytíženost akademických pracovníků a jejich chybějící zkušenosti s aktuálním praktickým profesně orientovaným prostředím mohou vést k tomu, že bakalářské obory se nestanou více prakticky orientovanými obory určenými pro praktické uplatnění na trhu práce, ale že se stanou automaticky propedeutickou částí směřující do navazujících magisterských oborů (profesní orientaci vzhledem k nedostatku „*akademiků z praxe*“ nebude možné uskutečnit). Implementace Boloňského procesu je přitom pro český terciární sektor klíčová. Po úspěšné implementaci Boloňského procesu by české vysoké školy přestaly z velké části plnit funkci formálního mezigeneračního transferu vzdělanosti a sehrály by klíčovou roli v produkci znalostí a tvorbě inovačního potenciálu.

Rakouská společnost je k amerikanizaci školství velmi obezřetná a soukromé univerzity, jichž je v současnosti v Rakousku 12, tak pouze doplňují nabídku studijních programů o vysoce profilované studijní obory a programy - nedevalvují onu původní podstatu vysokoškolského studia. V obou zemích je na národní úrovni cílem vysokoškolského studia koncepce fungujícího systému celoživotního vzdělávání, který by volně navazoval na terciární vzdělávání. V současnosti tvoří studenti soukromých vysokých škol v České republice kolem 15 % všech vysokoškolských studentů. V Rakousku je počet studentů na soukromých univerzitách zanedbatelný. V České republice tak místo volby studia na vyšší odborné škole přecházejí absolventi středních škol na bakalářské obory vysokých škol. V Rakousku tento problém není tak markantní, neboť nabídka postsekundárního vzdělávání je velmi bohatá a slepá cesta v podobě vyšších odborných škol byla v Rakousku odstraněna zavedením odborných vysokých škol (*Fachhochschulen*). Absolventi rakouských odborných vysokých škol (*Fachhochschulen*) nacházejí i po ukončení studia dobré uplatnění na trhu práce nejen v Rakousku, ale také v sousedním Německu (Bavorsku), Švýcarsku a v severní Itálii. V obou zemích existuje zřetelná snaha navýšit finanční částky, které směřují do terciárního stupně vzdělávání. Cílem je zabezpečit finanční nezávislost vysokých škol a univerzit tak, aby nedošlo k propadu jejich úrovně.

Rakousko je velmi konzervativní země a i mobilita rakouských studentů je v porovnání s podobně velkými státy jako Rakousko, relativně malá. To je zapříčiněno především rakouskou

mentalitou, která je podobně jako česká poměrně konzervativní a pasivní. V České republice stále větší počet mladých lidí využívá mobility, pracovní anebo studijně - pracovní stáže v zemích EU. Tento trend byl ještě více posilněn vstupem České republiky do EU. Velkou roli sehrály instituce terciárního vzdělávání, vyšší odborné školy a mezinárodní kulturní spolupráce. V devadesátých letech 20. století byly mobility studentů spíše určeny jen pro ty nejlepší. Vstupem do EU se možnosti rozšířily v podstatě pro všechny zájemce o studijní pobyt v zahraničí.

Zcela ojedinělým jevem v celé Evropské unii je délka studia rakouských vysokoškoláků. Podle zjištění Ministerstva školství (*BMUKK*), je průměrná doba strávená studiem na vysoké škole v Rakousku zhruba 7,5 roku. Na uměleckých univerzitách je délka studia ještě o půl roku až o rok delší a činí tak zhruba 8 let studia, někdy i více. Rakouští vysokoškoláci nejsou nuceni k rychlému ukončování studia a faktickému nástupu do zaměstnání. Tento jev se v Rakousku nazývá výstižně „*Bummelstudenten*“. Naopak čeští vysokoškoláci ukončují studium co nejdříve, tedy v řádném termínu. Je to pravděpodobně způsobeno tím, že je nutí finanční tíseň nastoupit do zaměstnání a samostatně ekonomicky žít.

Problémy českých a rakouských škol zůstávají již dlouhá léta zhruba stejné. V České republice navíc vedle finančně špatně ohodnocených pedagogů chybí kariérní řád učitelů podobný systému atestací (či jednotné evropské lékařské atestace) u lékařů. Systém atestací by však musel být ošetřen tak, že ne každý by mohl do školství vstoupit. Kariérní postup, systém atestací a princip seniority by měl být významně podpořen masivním zvýšením platů a finančních odměn pedagogů. To, co chybí českému školství, jsou mladí, vzdělaní a talentovaní pedagogové. Vedle jejich vzdělání potřebuje česká škola skutečné pedagogy, tedy osoby, které se na pozici učitele hodí jak osobnostně, tak odborně. Lepší finanční ohodnocení by přitáhlo zpět odborníky, kteří sice možná původně vystudovali učitelství nebo příbuzný obor, ale kteří kvůli špatnému finančnímu ohodnocení z oboru odešli. Systém atestací by tak výrazně pomohl zlepšit prestiž českého učitele, pomohl by navrátit učitelstvo do stavu skutečné střední společenské třídy (podle jejich ekonomické síly) a pomohl by prosadit již častokrát tolik proklamovanou nutnost profesionalizace učitelů. V Rakousku jsou učitelé považováni za státní úředníky spolu s odpovídajícím finančním ohodnocením. Zatímco v Rakousku je silný vliv církve vidět a cítit i dnes v 21. století, je české školství výrazně laicizované. Možná právě církev by mohla být impulsem k pozvednutí pokleslé morálky v celé společnosti. Pokora, střídmost a umírněnost jsou vlastnosti, které by církev mohla do škol opět přinést.

Rakousko řeší poněkud odlišné problémy jako je velký počet dětí jiného než německého mateřského jazyka a s tím související otázky, zda Rakousko je zemí německy mluvící nebo zemí kde převažuje úřední jazyk němčina. Vedle strukturálních změn, které přicházely v 90. letech 20. století a na začátku 21. století, se jeví jako nový fenomén pro ČR i Rakousko přistěhovalci a jejich včlenění do většinové společnosti.

Problémem Rakouska i České republiky je strnulost a nepružnost celého vzdělávacího systému jako takového. V Rakousku střední školství zažívá odliv žáků ze středních odborných

škol (*Berufsbildende höhere Schulen - BHS*), přičemž stále více jich směřuje na všeobecně vzdělávací střední a vyšší školy (*Allgemeinbildende höhere Schulen - AHS*), a tím podobně jako v České republice dochází k masivní účasti populace na terciárním vzdělávání. Reforma střední školy v Rakousku naráží na odpor VPÖ - Lidové strany. Lidová strana prosazuje zachování školského modelu takového jaký v současnosti je, maximálně s drobnými úpravami. Na pozadí změn ve školství v Rakousku tak stojí SPÖ - Sociálně demokratická strana Rakouska, která chce prosadit Novou střední školu (*Neue Mittelschule*) a v podstatě tak navázat na koncepci předválečného reformátora Prof. Otto Glöckela. Této koncepci je vytýkána snaha po unifikaci a tzv. „*zglajchšaltování*" rakouského středního školství a potlačení individualit žáků. FPÖ - Svobodní, kteří mají podporu především v příhraničních oblastech země, naopak prosazují liberálnější pojetí školství, zasazují se o princip individuality a podporují soukromé školství. V podstatě všechny velké strany v Rakousku podporují zachování vlivu církve na základních a středních školách. Kříž nad dveřmi či nad tabulí zůstane ještě velmi dlouho charakteristickým symbolem rakouského školství spolu s typickým „*rakušáctvím*" (silný konzervativní tradicionalismus, odpor ke změnám, pocit nadřazenosti a výlučnosti až kýčovitosti). Rakousko však na rozdíl od České republiky disponuje politickou stabilitou a dlouholetou nepřerušovanou kontinuitou školské politiky vůbec. Naproti tomu v České republice dochází k rozkolísanosti v politické stabilitě země a nařízení Ministerstva školství s sebou přinášejí množství překotných a nedokonalých novel a vyhlášek, které tak ještě více komplikují správní agendu a omezují možnosti prosadit důležité reformy.

Nicméně Česká republika dosáhla za posledních dvacet let po pádu komunismu neuvěřitelného pokroku v celé školské soustavě, a to nejen díky vědeckým úspěchům univerzit a výzkumných pracovišť, ale také houževnatým úsilím a erudovaností jednotlivých pedagogů na všech stupních škol. I když základní školství jako celek v České republice upadá, existuje nemalý počet škol, které svou vynikající úrovní zabezpečují kvalitní vzdělávání pro žáky, kteří pak dále pokračují ve studiu na středních školách a mnohdy později na vysokých školách dosahují velmi slušných studijních a vědeckých výsledků. Česká věda se může pochlubit velkým množstvím patentů a vynálezů, a to i přesto, že finanční toky do výzkumných pracovišť a vysokých škol zaostávají za průměrem Evropské unie a států OECD.

Členství obou států v Evropské unii jim přináší výhody, a to na všech stupních vzdělávací soustavy. Obě země si mohou vyměňovat zkušenosti a navazovat hlubší kontakty. Obě země mohou těžit z příspěvků EU, především pak z Evropského sociálního fondu (*ESF*), ale i z jiných dotačních a rozvojových programů EU. To umožňuje realizovat mnoho přeshraničních projektů, kulturních výměn a nejen v terciárním sektoru podpořit myšlenku „*Evropa bez bariér*". Podpora výuky cizích živých jazyků, výměnné jazykové a studijní stáže jak středoškoláků tak studentů vysokých škol dotvářejí obraz sjednocující se Evropy. Incomingová a outcomingová mobilita žáků a vysokoškolských studentů přispívá k soudržnosti obou států a především upevňuje vztahy běžných obyvatel mezi těmito zeměmi. Členství v EU umožnilo odbourávat oboustranné stereotypy a vytvářet nové zkušenosti a nové pohledy občanů těchto zemí na sebe navzájem. Proces vzájemného sbližování obou zemí a jejich společné aktivity na poli kultury, školství a společenského života tak naplňuje současné motto roku 2009 : „Geteilt – Getrennt – Vereint".

5. Bibliografie

5.1 Seznam použité české literatury a pramenů

BARTOŠKOVÁ, Pavla - KAŇÁKOVÁ, Martina - RATHOUSKÝ, Miloš, et al. *Průvodce současným odborným vzděláváním*. Národní ústav odborného vzdělávání. Česká republika : Praha [online]. 2008 [cit. 29. srpna 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.nuov.cz/uploads/PaK/Pruvodce_soucasnym_vzdelavanim.pdf>.

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky. Česká republika : Praha, MŠMT [online]. 2005 [cit. 5. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://aplikace.msmt.cz/pdf/JTDlouhodobyzamer05_appx.pdf>.

FILE, Jon - HAUPTMAN, Arthur - WEKO, Thomas, et al. *Tématické hodnocení terciárního vzdělávání v České republice. Zpráva hodnotitelů - Country note Czech republic*. OECD, Direktorát pro vzdělávání, Divize pro politiku vzdělávání a školství, Centrum pro studium vysokého školství. Česká republika : Praha [online]. 2006 [cit. 5. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.msmt.cz/uploads/bila_kniha/OECD_Country_Note_CZ_celek.pdf>.

GREGER, D. - JEŽKOVÁ, E., et al. *Školní vzdělávání : Zahraniční trendy a inspirace*. Praha : UK Praha, 2007. ISBN : 80 – 246 – 1313 – 1.

Klasifikace vzdělávacích programů. In : *Uživatelská příručka pro zavádění ISCED 1997 v zemích OECD*. Praha : ÚIV, Tauris, 2003. ISBN : 80 – 211 – 0440 – 6.

MATĚJŮ, Petr - JEŽEK, František - MÜNICH, Daniel, et al. *Bílá kniha terciárního vzdělávání*. Česká republika : Praha, MŠMT [online]. 2008 [cit. 5. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/Tiskovy_odbor/Bila_kniha_terciarniho_vzdelavani_Prvni_verze.pdf>.

Listina základních práv a svobod. Česká republika : Praha [online]. 2002 [cit. 29. srpna 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.amnesty.cz/vychova/stazeni/lzps.pdf>.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice - Bílá kniha. Česká republika : Praha, MŠMT, ÚIV, 2001. ISBN : 80 – 211 – 0372 - 8 [online]. 2001 [cit. 5. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>.

Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2007/2008. Eurybase : The information database on education systems in Europe, Eurydice [online]. 2008 [cit. 21. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/CZ_CS.pdf>.

PALEČKOVÁ, Jana et al. *Hlavní zjištění výzkumu PISA 2006. Poradí si žáci s přírodními vědami?* Česká republika : Praha, ÚIV, 2007. ISBN : 978 – 80 – 211 – 0541 – 6 [online]. 2007 [cit. 17. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.uiv.cz/clanek/264/1157>.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, RVP G. Česká republika : Praha, VÚP - Výzkumný ústav pedagogický v Praze. ISBN : 978 – 80 – 87000 – 11 - 3 [online]. 2007 [cit. 17. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.rvp.cz/soubor/RVP_G.pdf>.

Rámcové vzdělávací programy pro odborné vzdělávání, RVP SOV. Česká republika : Praha, NÚOV – Národní ústav odborného vzdělávání [online]. 2007 [cit. 17. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.nuov.cz/ramcove-vzdelavaci-programy>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, RVP ZV. Česká republika : Praha, VÚP - Výzkumný ústav pedagogický v Praze [online]. 2007 [cit. 17. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.vuppraha.cz/soubory/RVPZV_2007-07.pdf>.

Smlouva o Evropské unii - Maastrichtská smlouva ze dne 7. února 1992. Evropská unie, Česká republika : Praha, Euroskop [online]. 2008 [cit. 29. srpna 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.euroskop.cz/gallery/2/758-smlouva_o_eu_puvodni_verze.pdf>.

Statistická ročenka školství 2008/2009 - výkonové ukazatele. Praha : ÚIV, 2009. ISBN : 978 – 80 – 211 – 0574 – 4.

Struktury systémů vzdělávání, odborné přípravy a vzdělávání dospělých v Evropě. Generální ředitelství pro vzdělávání a kulturu. Národní oddělení Eurydice. Česká republika : Praha, ÚIV [online]. 2008 [cit. 22. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/structures/041_CZ_CS.pdf>.

TOMÁŠEK, Vladislav et al. *Výzkum Timss 2007. Obstojí čeští žáci v mezinárodní konkurenci?* Česká republika : Praha, ÚIV. ISBN : 978-80-211-0565-2 [online]. 2008 [cit. 31. března 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.uiv.cz/clanek/714/1610>.

URBÁNEK, J. F. *Dějiny školství rakouského se zvláštním zřetelem na školství české - Po roce 1848*. 2. díl, Praha : 1909.

Ústavní zákon č. 135/1989 Sb. ze dne 29. listopadu 1989, kterým se mění ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky. Česká republika : Praha [online]. 2008 [cit. 29. srpna 2008]. Dostupné z WWW : <http://web.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1989/sb31-89.pdf>.

VÁŇOVÁ, M. *Srovnávací pedagogika*. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2009. ISBN : 978 – 80 - 86723 – 68 – 6.

VÁŇOVÁ, M. *Teoretické a metodologické otázky srovnávací pedagogiky*. Praha : PedF UK, 1998. ISBN : 80 – 86039 – 51 - X.

VESELÁ, Z. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno : Paido, MU Brno, 1992. ISBN : 80 – 210 – 0458 – 4.

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky v roce 2006. „S evropským sociálním fondem k inovacím vzdělávání". Díl I. Vzdělávaní v roce 2006 v datech. Česká republika : Praha, ÚIV, MŠMT. ISBN : 978 – 80 – 211 – 0538 - 6 [online]. 2007 [cit. 9. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/vyrocni_zpravy/VZ_MSMT_2006_Idil.pdf>.

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky v roce 2007. „Na startu školské reformy". Díl I. Vzdělávaní v roce 2007 v datech. Česká republika : Praha, ÚIV, MŠMT. ISBN : 978 – 80 – 211 – 0560 - 7 [online]. 2008 [cit. 21. dubna 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/vyrocni_zpravy/VZ_MSMT_2007_I_dil.pdf>.

WALTEROVÁ, E. *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti.* 1. + 2. díl. Brno : Paido, MU Brno, 2004. ISBN : 80 – 7315 – 083 – 2.

Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů. Česká republika : Praha [online]. 2008 [cit. 29. srpna 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakon-c-111-1998-sb-o-vysokych-skolach>.

5.2 Seznam použité zahraniční literatury a pramenů v originále

ARCHAM, Susanne - BRAUCHART, Maria - DORNER, Thomas, et al. *Zahlenspiegel 2008, Statistiken im Bereich Schule und Erwachsenenbildung in Österreich*. BMUKK - Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. Österreich : Wien [online]. 2009 [cit. 31. března 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.bmukk.gv.at/medienpool/17604/zahlenspiegel_2008.pdf>.

BARTÁK, František - BUBÍKOVÁ, Milena - CZESANÁ, Věra, et al. *Vocational education and training in the Czech republic*. Thematic overview, Fourth edition. Czech republic : Prague [online]. September 2008 [cit. 18. října 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.refernet.cz/dokumenty/to_2008_english.pdf>.

BEIDERNIKL, Gerd - PAIER, Dietmar, et al. *Initial vocational education and training in Austria, CEE - report on commission of CEDEFOP*. Refernet, BMUKK – Bundesministerium für Unterricht , Kunst und Kultur. Österreich : Graz, September 2003 [online]. 2004 [cit. 12. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.abf-austria.at/docs/abf%20InfoDoc%204-2003.pdf>.

DROZDOWICZ, Z. - GERLICH, P. - GLASS, K., et al. *Mitteleuropäische Universitäten um die Jahrtausendwende*. Österreich : Österreichische Gessellschaft für mitteleuropäische Studien. Wien, 1999. ISBN : 3 – 901449 – 66 – 3.

ENGELBRECHT, H. *Geschichte des österreichischen Bildungswesens. Erziehung und Unterricht auf dem Boden Österreichs*. Band 5 - Von 1918 bis zur Gegenwart. Österreich : Österreichischer Bundesverlag, Wien, 1988. ISBN : 3 – 215 – 06054 – X.

GEYER, M. - KASPAROWSKY, H., et al. *Postsekundäre Bildungseinrichtungen*. Enic/Naric Austria. Österreich : Wien [online]. März 2009 [cit. 12. června 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.bmwf.gv.at/fileadmin/user_upload/wissenschaft/hochschulwesen/postsek_bildungseinrichtungen.pdf>.

HORAK, Anna – KEPLINGER, Maria - REITSCHMIDT, Anna, et al. *Wissenschaft in Österreich 2008*. BMWF - Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung. Österreich : Wien [online]. 2008 [cit. 14. prosince 2008]. Dostupné z WWW : <http://eportal.bmbwk.gv.at/pls/portal/docs/PAGE/UNIDATA_PORTAL/ARCHIV/BK_THEMAUSWAHL/BK_THEMAUSWAHL_BMWF/BK_THEMAUSWAHL_BMWF_BILDUNG/BM_WF_WISSENSCHAFT_2008_WEB.PDF>.

ILLICH, Anita - REITSCHMIDT, Anna - WÖCKINGER, Josef, et al. *Statistiches Taschenbuch 2008*. BMWF - Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung. Österreich : Wien [online]. 2008 [cit. 18. prosince 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.bmwf.gv.at/uploads/tx_bmwfcontent/Statistisches_Taschenbuch_2008.pdf>.

KASPAROVSKY, H. - WADSACK, I., et al. *Das österreichische Hochschulsystem*. BMWF - Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung. Österreich : Wien. ISBN : 3 – 85456 – 453 – 8 [online]. 2007 [cit. 12. května 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.bmwf.gv.at/fileadmin/user_upload/hssystem_07.pdf>.

LASSNING, Lorenz - SCHNEEBERGER, Arthur, et al. *Thematic review of the transition from initial education to working life. Country note Austria*. March 1999, IBW - Institute for education and training research. Österreich : Wien [online]. 1999 [cit. 28. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.oecd.org/dataoecd/35/36/1908324.pdf>.

National summary sheets on education systems in Europe and ongoing reforms. 2008 edition. Directorate - General for education and culture. Czech republic : Prague [online]. November 2008 [cit. 15. června 2009]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/national_summary_sheets/047_CZ_EN.pdf>.

Nationale Kurzdarstellungen der Bildungssysteme in Europa und der aktuellen Reformen. Ausgabe 2009. Österreich : Wien [online]. Februar 2009 [cit. 22. dubna 2009]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/national_summary_sheets/047_AT_DE.pdf>.

Organisation des Bildungssystems in Österreich 2008/2009. Eurybase : The information database on education systems in Europe. Directorate - General for education and culture, Eurydice [online]. 2009 [cit. 23. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/AT_DE.pdf>.

Österreichische Universitäten – Gesamtübersicht. BMWF - Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung Österreich : Wien [online]. 2009 [cit. 5. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.bmwf.gv.at/wissenschaft/national/studieren_in_oesterreich/universitaeten/gesamtuebersicht_a_z/>.

PASTERNACK, P. - BLOCH, R. - GELLERT, C., et al. *Trends der Hochschulbildung und ihre Konsequenzen*. BMUKK - Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. Österreich : Wien [online]. 2005 [cit. 7. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.bmwf.gv.at/uploads/tx_bmwfcontent/studie_trends_hsbildung.pdf>.

PECENKA, Florian - STARKEL, Anna - UTHE, Eva, et al. *Bericht über den Stand der Umsetzung der Bologna Ziele in Österreich 2009. Berichtszeitraum 2000 - 2008*. BMWF - Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung. Österreich : Wien [online]. 2009 [cit. 3. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.bmwf.gv.at/fileadmin/user_upload/europa/bologna/bologna-bericht_2009.pdf>.

POLZER, Stefan - STROMBERGER, Christine, et al. *Bildungsentwicklung in Österreich 2004 – 2007*. BMUKK - Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. Österreich : Wien [online]. 2008 [cit. 17. března 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.bmukk.gv.at/medienpool/17146/bildungsentwicklung_07.pdf>.

SEEL, H. - SCHEIPL, J., et al. *Das österreichische Bildungswesen am Übergang ins 21. Jahrhundert*. Österreich : Graz, Leykam, 2004. ISBN : 978 – 3 – 7011 – 7388 - 4.

SEEL, H. - SCHEIPL, J., et al. *Die Entwicklung des österreichischen Schulwesens in der zweiten Republik 1945 bis 1987.* Österreich : Graz, Leykam, 1988. ISBN : 978 – 3 – 7011 – 7195 - 8.

SCHERMAIER, J. *Geschichte und Gegenwart des allgemeinbildenden Schulwesens in Österreich*. Österreich : VWGÖ, Wien, 1990. ISBN : 3 – 85369 – 775 – 5.

SCHMUTZER - HOLLENSTEINER, Eva *Universitätsbericht 2008*. BMWF – Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung. Österreich : Wien [online]. 2008 [cit. 31. března 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.bmwf.gv.at/uploads/tx_bmwfcontent/Universitaetsbericht_2008.pdf>.

SCHNEEBERGER, A. et al. *Trends und Perspektiven der Berufsbildung in Österreich*. IBW – Mitteilungen. Österreich : Wien [online]. 2003 [cit. 14. května 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.ibw.at/ibw_mitteilungen/art/schn_098_03_wp.pdf>.

SCHREINER, Claudia et al. *PISA 2006 – Internationaler Vergleich von Schülerleistungen. Erste Ergebnisse.* BMUKK – Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. Österreich : Graz, Leykam. ISBN : 978 – 3 – 7011 – 7608 - 3 [online]. 2007 [cit. 12. června 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.bifie.at/sites/default/files/publikationen/2007-12-04_pisa-2006-ersteergebnisse.pdf>.

SPECHT, Werner et al. *Nationaler Bildungsbericht Österreich 2009. Band 1 – Das Schulsystem im Spiegel von Daten und Indikatoren.* BMUKK – Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. Österreich : Graz, Leykam. ISBN : 978 – 3 – 7011 – 7677 – 9 [online]. 2009 [cit. 12. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.bifie.at/sites/default/files/pub-pdf/2009-06-16_NBB-Band1.pdf>.

SPECHT, Werner et al. *Nationaler Bildungsbericht Österreich 2009. Band 1 – Fokussierte Analysen bildungspolitischer Schwerpunktthemen.* BMUKK – Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. Österreich : Graz, Leykam. ISBN : 978 – 3 – 7011 – 7678 – 6 [online]. 2009 [cit. 12. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.bifie.at/sites/default/files/pub-pdf/2009-06-16_NBB-Band2.pdf>.

Statistik Austria – Statistiken – Bildung, Kultur – Formales Bildungswesen – Universitäten, Studium. Österreich : Wien [online]. 2009 [cit. 5. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.statistik.at/web_de/statistiken/bildung_und_kultur/formales_bildungswesen/universitaeten_studium/023969.html>.

Statistik Austria – Statistiken – Bildung, Kultur – Formales Bildungswesen – Universitäten, Studium. Österreich : Wien [online]. 2008 [cit. 19. srpna 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.statistik.at/web_de/statistiken/bildung_und_kultur/formales_bildungswesen/universitaeten_studium/023968.html>.

Statistik Austria – Statistiken – Bildung, Kultur – Formales Bildungswesen – Universitäten, Studium. Österreich : Wien [online]. 2009 [cit. 5. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.statistik.at/web_de/statistiken/bildung_und_kultur/formales_bildungswesen/universitaeten_studium/024434.html>.

SUCHAN, Birgitte - WALLNER – PASCHON, Christina - BERGMÜLLER, Silvia & SCHREINER, Claudia, et al. *Timss 2007 – Erste Ergebnisse*. Österreich : Wien. ISBN : 978 – 3 – 7011 – 7623 - 6 [online]. 2008 [cit. 17. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.bifie.at/sites/default/files/publikationen/2008-12-09_TIMSS_ergebnisse.pdf>.

SUCHAN, Birgitte - WALLNER – PASCHON, Christina - STÖTTINGER, Elisabeth & BERGMÜLLER, Silvia, et al. *PIRLS 2006 – Internationaler Vergleich von Schülerleistungen. Erste Ergebnisse.* BMUKK – Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. Österreich : Graz, Leykam. ISBN : 978 – 3 – 7011 – 7610 - 6 [online]. 2007 [cit. 17. srpna 2009]. Dostupné z WWW : <http://www.bifie.at/sites/default/files/publikationen/2007-11-28_pirls-2006-ersteergebnisse.pdf>.

UNGER, Martin - WROBLEWSKI, Angela, et al. *Internationale Mobilität und ausländische Studierende. Ergebnisse der Studierenden - Sozialerhebung 2006.* BMWF – Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung. Österreich : Wien [online]. Oktober 2007 [cit. 18. září 2008]. Dostupné z WWW : <http://www.bmwf.gv.at/uploads/tx_bmwfcontent/internationale_mobilitaet.pdf>.

5.3 Seznam tabulek a grafů

TAB. 1 : VÝVOJ POČTU ŽÁKŮ A STUDENTŮ ZŠ, GYMNÁZIÍ, SOŠ, SOU, VOŠ A VŠ 1989/90 AŽ 2008/09 31
TAB. 2 : VÝVOJ POČTU ŠKOL ZŠ, GYMNÁZIÍ, SOŠ, SOU, VOŠ A VŠ 1989/90 AŽ 2008/09 31
TAB. 3 : ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY SÍTĚ ZŠ PODLE KRAJŮ VE ŠKOLNÍM ROCE 2007/2008 32
TAB. 4 : ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY SÍTĚ GYMNÁZIÍ PODLE REGIONŮ VE ŠKOLNÍM ROCE 2006/2007 33
TAB. 5 : ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY SÍTĚ SOŠ PODLE REGIONŮ VE ŠKOLNÍM ROCE 2006/2007 33
TAB. 6 : ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY SÍTĚ SOU A U PODLE REGIONŮ VE ŠKOLNÍM ROCE 2006/2007 34
TAB. 7 : PROCENTUÁLNÍ ZASTOUPENÍ OSOB V ČESKÉ POPULACI DLE DOSAŽENÉHO VZDĚLÁNÍ (2007, V %) 34
TAB. 8 : STRUKTURA DIPLOMOVANÝCH PODLE POHLAVÍ A SKUPIN OBORŮ V ROCE 2006/2007 34
TAB. 9 : PŘEHLED POČTU STUDENTŮ NA PRIVATUNIVERSITÄTEN V AKADEMICKÉM ROCE 2008/2009 67
TAB. 10 : POČTY STUDENTŮ A ŠKOL VE ŠKOLSKÉM SYSTÉMU RAKOUSKA V ROCE 2007/2008 69
TAB. 11 : VÝVOJ POČTU STUDENTŮ NA UNIVERZITÁCH A FACHHOCHSCHULEN V LETECH 2000 AŽ 2006 70

GRAF 1 : POČET CIZINCŮ NA JEDNOTLIVÝCH STUPNÍCH ŠKOL V ČR VE ŠKOLNÍM ROCE 2007/2008 (V TIS.) 32
GRAF 2 : VZDĚLANOSTNÍ STRUKTURA RAKUŠANŮ PODLE DOSAŽENÉHO VZDĚLÁNÍ (2007, V %) 67
GRAF 3 : VÝVOJ POČTU STUDENTŮ NA FACHHOCHSCHULEN V RAKOUSKU V LETECH 1994 AŽ 2008 68
GRAF 4 : VÝVOJ POČTU STUDENTŮ NA VEŘEJNÝCH UNIVERZITÁCH V LETECH 1955 AŽ 2007 68
GRAF 5 : STRUKTURA UKONČENÝCH STUDIÍ DLE OBORŮ NA UNIVERZITÁCH A FACHHOCHSCHULEN (2007) 69
GRAF 6 : VÝVOJ NABÍDKY BC., MGR. A DIPLOMOVÝCH STUDIÍ NA VŠ V RAKOUSKU V LETECH 2000 AŽ 2007 .. 70

5.4 Seznam příloh

PŘÍLOHA A - SCHÉMA VZDĚLÁVACÍ CESTY V RAKOUSKU V ROCE 2008/2009 PODLE ISCED 1997 I
PŘÍLOHA B - PŘEVODNÍ TABULKA ISCED 1997 MEZINÁRODNÍ KLASIFIKACE VZDĚLÁVÁNÍ PRO RAKOUSKO II
PŘÍLOHA C - SCHÉMA VZDĚLÁVACÍ CESTY V ČESKÉ REPUBLICE V ROCE 2008/2009 PODLE ISCED 1997 III
PŘÍLOHA D - PŘEVODNÍ TABULKA ISCED 1997 MEZINÁRODNÍ KLASIFIKACE VZDĚLÁVÁNÍ PRO ČR IV

Resumé

Rigorózní práce se zabývala podrobnou analýzou a deskripcí vzdělávacích systémů Rakouska a České republiky. Zkoumány byly současné formální vzdělávací systémy, legislativa retrospektivně od roku 1918 až do současnosti. První dvě části se zabývaly teoretickým popisem, ale také zachycením aktuální agendy a politiky EU s jejich dopadem na školství v obou zemích. Vynechány nebyly výsledky a analýza výzkumů OECD PISA 2006 a TIMSS 2007. Jádro práce spočívalo v komparaci obou školských systémů, nechybělo srovnání legislativního vývoje obou zemí, současných probíhajících diskusí, které se v ČR a Rakousku odehrávají a samozřejmě komparace hlavního proudu školské soustavy – primárního a nižšího sekundárního, vyššího sekundárního a terciárního stupně školské soustavy. V závěru rigorózní práce se autor zaměřil na celou problematiku komplexně a zvolil hlubší pohled nastiňující současné tendence a okolnosti, které se odrážejí v sociální, ekonomické, duchovní a kulturní oblasti ve vývoji obou zemí.

Résumé

The rigorosum thesis dealt with the detailed analysis and description of education systems of Austria and the Czech republic. There have been researched current formal education systems, the legislation frame retrospectively from 1918 till the present. The first two parts concerned with the theoretical description, but also with the capture of the current agenda and EU‘s education policy with their impact on the education system in both countries. The outcomes and analysis of the researches of OECD PISA 2006 and TIMSS 2007 were not ommited. The core of the thesis consisted in the comparison of both education systems, the comparison of legislation development of both countries was not ommited, the comparison of ongoing discussions, which take place in the Czech republic and Austria and, of course, the comparison of the main stream of the education system – the primary and lower secondary, upper secondary a tertiary grade of the education system. In the conclusion of the rigorosum thesis the author focused on the whole issue comprehensively and chose a deeper look outlining the current tendencies and circumstances, which take place in social, economic, clerical and cultural area in the development of both countries.

Bibliografické údaje

Jméno autora : Mgr. Miroslav Císař
Název práce : Komparativní studie vzdělávacích systémů Rakouska a České republiky
Rok : 2009
Počet stran bez příloh : 129
Celkový počet stran příloh : 4
Počet titulů české literatury a pramenů : 9
Počet titulů zahraniční literatury a pramenů : 5
Počet internetových zdrojů : 44